

NAGY IRÓK - NAGY IRÁSOK
SZERKESZTI BÁLINT LAJOS
ELSŐ SOROZAT
VII

GEORGE MEREDITH

AZ ÖNZŐ
(THE EGOIST)

MÁSODIK KÖTET

FORDITOTTÁK:
BABITS MIHÁLY és TÓTH ÁRPÁD

GENIUS KIADÁS

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-22-4 (online)
MEK-11326

TARTALOM

I. FEJEZET.

Vernon, a nyom-kereső.

II. FEJEZET.

A vasuti állomáson.

III. FEJEZET.

A visszatérés.

IV. FEJEZET,

amelyben Willoughby érzékenységét fejtegetjük és hogy mily alapos tanulságot sikerül leszülnie.

V. FEJEZET,

melyben Mrs. Mounstuart Jenkinson lakomájáról lesz szó.

VI. FEJEZET.

Sir Willoughby részvétet akar kicsikarni, ami sikerül is neki.

VII. FEJEZET.

Laetitia Dale lelki változást érez, Dr. Middleton viszont testit.

VIII. FEJEZET,

melyben a Komikai Múzsza két jó lélekre fordítja tekintetét.

IX. FEJEZET.

Mrs. Mounstuart és Sir. Willoughby.

X. FEJEZET.

Miss Middleton és Mrs. Mounstuart.

IX. FEJEZET.

Élénk társalgás a lunch-asztalnál.

XII. FEJEZET,

mely a vivóügyességről szól s intón példázza ennek szükségességét.

XIII. FEJEZET,

amelyben az Önzés centruma felé teszünk egy lépést.

XIV. FEJEZET.

Az Önző szívében.

XV. FEJEZET.

Éjjél: Sir Willoughby és Laetitia; továbbá Crossjay urfi a takaró alatt.

XVI. FEJEZET.

Dr. Middleton nagytiszteletű úr, Clara és Sir Willoughby.

XVII. FEJEZET,

mely egy fogékony elme kitaláló művészetét mutatja.

XVIII. FEJEZET,

melyben Sir Willoughby arra a gondolatra jut, hogy az elemek összeesküdtek ellene.

XIX. FEJEZET.

Dr. Middleton, Lady Eleanor és Isabel, továbbá Mr. Dale.

XX. FEJEZET.

A patterne-i hölgyek, Mr. Dale, Lady Busshe és Lady Culmer, valamint Mrs. Mounstuart Jenkinson.

XXI. FEJEZET.

Sir Willoughby hadvezéri ügyességének döntő jelenete.

XXII. FEJEZET.

Sir Willoughby és barátja, Horace De Craye.

XXIII. FEJEZET.

A szerelmesek.

XXIV. FEJEZET.

Laetitia és Sir Willoughby.

XXV. FEJEZET,

amely után lehangol a függöny.

I. FEJEZET.

Vernon, a nyom-kereső.

A kerti kapusnak volt egy fia, Crossjay úrfi pajtása, kóbor csínyjei társhőse; szive vágya pedig ennek a fickónak az erdőkerülői rang volt, amiért is, a főerdész egyik csemetéjének kíséretében, Crossjayvel együtt, rendre kószáltak a vidéket, hozzáidomulni a mindhármuk szemében oly kedves foglalkozáshoz. Crossjay jövőbeli meghitt viszonya a titokzatos óceánhoz közmegegyezésből a kapitányi címet juttatta neki; ő lett a vezér s mikor leckéi elől megszökött, rendszerint a Jacob Croom vagy Jonathan Fernaway társaságában lopta a napot. Vernon biztosra vette Crossjay ludasságát, mikor látta, hogy Jacob Croom a kapusház kis nappalijában csücsül. Abból, hogy Jacob oly tulságos buzgalommal görnyed a könyv fölé, melyet Vernontól kapott, csalafintaság világos jelét szimatolta. Annál inkább elképedt, hallva az anya és leány, valamint Jacob egyöntetű előadását, mely szerint a kapun Miss Middletonnal ment ki Crossjay, még tíz óra előtt s hozzá oly sietve, hogy oda se intett Jacobnak. Hogy a föld minden teremtményei közül éppen Clara az, aki Crossjayt iskolakerülésre kaptatja, - ez hihetetlennek látszott! Vernonnak görög és latin nőnyilazó aforizmákra kellett visszatünődnie, hogy hitelt adhasson ennek a hirnek.

Köröskörül esett: vastag felhőrongyok csapódtak halomtól-halomig; távoli mennydörgés dörömbölt; s vonító szélrohamok szüneteiben a zápor alatt valami heves csámcsogás zajával csobogott a föld, fölöttébb hasonlatosan a frissen telitöltött disznóvályuhoz, mintha kiéhezettek lármás tömegei ülnének asztalhoz s esnének neki ételnek és itálnak, immár elnémulva, csupán az állkapcsok mohó csattogásával. A fürge gyaloglás embere, ha van benne költőiség és humor, a képek tömegét gyűjtheti föl egy ilyen uton. Az eső, ha még ugy zuhog is, pompás utitárs, feltéve, hogy az elszánt kutyagoló fittyet hány a kényelmetlenségnek s cipői cuppogásának. Különb is, a délnyugati esőfelhők nem tartós komorságúak: átölelik a földet s alaposan végig akarják csókolni bő áradásukkal; aztán, mint az ölyv, mely a karmai közt vergődő madár tollát csőrébe tépi s úgy szegi magasba fejét, fölemelkednek s hosszú, kúszó és nedves vonalzású fátyolalakat öltenek, a fátyol pedig bármely pillanatban szétszakadhat s feltárhatja a lágy és föntebb következő felhőt, vele a napot és az eget, mely zöldesen villog a felhasadt kárpitu láthatár közelében, a korai harmatban ázó fű zöldjére emlékeztetve; vagy fejünk felett, a szertegomolygásban és tovasuhanásban egyszerre az ég legtisztább kékje kacag föl, titáni, fehér vállak között: és akár tart egy darabig drága mosolya, akár csak futó közbjáték az egész, mindezek a nedves vonalzások, a tódulás és nyargalás és fölszárnyalás, a formák árnyékszerű mintázatai, a feljűk szökkenő fák levélszerencése, a lombkoronák hajladozása, ágaik csettintő zaja, a makacs sövény sistergő hurrái, amint a harcban legfeljebb egy-egy levelét engedi prédára, azt is csak táncos lebegéssel, - mindez a küzdelemnek és vad szépségnek színek nélkül is lelkesítő dicsőségét oltja az olyan férfi szívébe, aki az utakkal, rónákkal és hegyekkel tartott régi barátságánál fogva otthon érzi magát az ilyen környezetben. Hadd ázzék agyon, a szive énekel! És te, kinyalt nyárspolgár, aki gúnyolódol, sziveld meg ezt, hiszen mi lenne, ha hasonló esetben a szabadban rekednél? Holmi ideges táncmester lépéseivel játszanád az elemek sodrán evickélő patkány szerepét, egyre csak azt lesve, hol akadhatnál a közelben némi száraz búvóhelyre, megvédeni szerencsétlen személyecskéd! Esőt vagy napsütést egyformán kell állania a mi klimánk emberének s aki ismerni akarja az edző mámor titkát, szerelmes vérrel udvaroljon délnyugat fellegeinek.

Vernon boldog nemtörődömségét Miss Middletonért való aggodalma zavarta csupán. Ettől eltekintve, a hullámok habfoszlányai közt csapongó sirály gyönyörűségét érezte. Eszébe jutott, hogy a svájci és tiroli Alpések még sokáig az elérhetetlenség messziségébe rejtik előle

a fejüket, kapnia kell hát a délnyugati zúgáson és bűgáson, mint a legközelebb érhető jón. Szelidebb eső kezdődött, a meglebbenő függöny alatt setéten rajzolódott ki a tovanyúló táj; a felhők azt az oszló hömpölygést mutatták, amelyet Vernon szeretett elnézni; de szegélyük még alant kuszott. Ujabb záporok ismétlődtek, mert a csíkos felhőfutásnak még nem volt meg az a sasmadaras felfelé lendülése, melyet Vernon a derülés jeléül ismert és a dombokat sem övezték még ködpántlikák.

Az egyik kerítés lépcsős tövében, a Randon felé vivő, útlerővidítő ösvényen Crossjay tünt elő. Egy fokkal fölötte holmi csavargóféle alak ült.

- Te vagy az? Mit csinálsz itt? Hol van Miss Middleton? - kérdezte Vernon. - De jól vigyázz, mire nyitod ki a szádat!

Crossjay újra becsukta a száját, amelyet már épen kinyitott.

- A lady tovább ment az állomás felé, sir, - szólalt meg a csavargó.

- Megörültél? - bömbölte Crossjay s már-már neki ugrott a beszélőnek.

- Hát nem így vót? Urfi, hát mondhasa, hogy nem így vót?

- Szamár! ezért kaptál tőlem egy shillinget?

- Az urfi azért adta azt a pénzt, hogy ittmaradjak és vigyázzak az urfira. Azér maradtam itt.

- Mr. Whitford! - apellált Crossjay tanítómesteréhez, a méltatlankodás kitörésével: - Vigyázní, énrám! Mintha valaki, aki ismer engem, elhinné, hogy énrám vigyázni kell! Jaj de nagy marha vagy te, öregem!

- Szidhat az urfi, ahogy jólesik. Én minden nótámat eldanoltam az urfinak, hogy elmulasszam a rosszkedvét. Vigasztalni kellett, nagyon odavót a lelkem. Ugy sirt mint egy apró gyerek.

- Én azért „danoltattalak,” hogy addig se káromkodjál.

- Hát osztán mér káromkodtam, urfi? azér, mert viszketek a kabátomtul, ha így átvizesedik, hiszen nincs alatta ing! Meg nem is reggeliztem, hogy a gyomrom szívelhetné ezt a cudar időt! Ilyen az én sorsom ezen a világon! Vándor lélek vagyok én! Csuda-e hát, hogy káromkodok olyankor, amikor éppen nem danolok?

- Dehát hogy is ülhetsz itt így, agyonázva, Crossjay? Takarodj azonnal haza és öltözz át, aztán készülj a leckére!

- Mr. Whitford, én megígértem... és egy shillinget adtam ennek a fickónak, hogy ne zavarja Miss Middleton utját...

- A lady nem akart továbbmenni az urfival és én aszondtam, hogy majd én elkisérem az állomásig, csak a háta megett persze, tisztességtudón...

- Persze! - hitvány gazember! - csikorgatta a fogát Crossjay az árulóra. Ugy volt az, Mr. Whitford, hogy én nem biztam meg benne s lefüleltem, különben ott vinnyogott volna a Clara sarkában a rossz ruhájáról meg a gyomráról s hajtogatta volna, hogy ő milyen szegény vándor lélek. Mindenkit ezzel gyötör.

- Miss Middleton az állomásra ment? - kérdezte Vernon.

Crossjayból egy szót sem lehetett erre vonatkozólag kicsiholni.

- Mennyi ideje lehet? - fordult Vernon részben Csavargó urhoz.

Az utóbbi dideregve vacogta el, hogy negyedórája, vagy husz perce is lehet annak. - Hogy mérjem én az időt, sir? Ha rendes kosztom vóna, órára korogna a hasam. De ehelyett csak a köszvényem rendes!

- Utat! - kiáltotta Vernon s egy ugrással tul volt a lépcső hágóján.

- Uri embernek könnyü, aki meleg ágyba hál, - nyöszörögte a csavargó. - Azok nem érzik a térgyüket.

Vernon odanyomott neki egy félkoronást, hiszen ezegyszer hasznos csavargónak bizonyult.

- Mr. Whitford, hadd menjek én is! Ha maga mondja, akkor én is mehetek. Hadd menjek én is! - könyörgött Crossjay. - Hiszen olyan soká nem fogom ujra látni...

- Haza! azonnal! - vágta el az esdeklést Vernon s utnak lódult.

Még hallotta, hogy Crossjay és a csavargó beszélgetnek valamit: Crossjay megvetőn utasította vissza a hivatásosan szomorú ember vigasztalását.

Vernon átnyargalt a földeken, óráján méregetve, vajjon kijut-e a randoni állomásra tíz perccel tizenegy előtt? Közben elfelejtette világosan számonkérni magától, miféle természetű az az elhatározás, mely így neki lendítette? Ahogy kibukkant az országútra, jobban neki vethette lábát a sietségnek, mint a csúszós ösvényen s futni kezdett.

Főleg abban reménykedett, hogy Clara esetleg eltévesztette az utat. Az újra lezuhanyozó eső felingerelte, Clara miatt! Nem volna okosabb, ha futni hagyná? - de aztán három óra hosszat üljön szegényke, vagy még tovább is, nedves lábakkal, egy vasuti kupéban?

Képzeteiben átölelte s szívéen melengette azokat az apró lábacskákat. Willoughby csökönyös ostobasága igenis megérdemelte ezt a csapást! De sem Clara, sem atyja nem érdemlik meg a botrányt. És a leány úgy kétségbe van esve! Hathom rá most a higgadt beszéd? És ha az nem, hát mi? Vernon nem tudta. Tegnap nyomatékos hangon beszélt Willoughbyval, rá próbálta beszélni, hogy egyezzek bele menyasszonya elutazásába s adjon szabadságot neki érzelmei átgondolására: a beszélgetés után azzal a meggyőződéssel hagyta ott unokafivérét, hogy a legokosabb, amit Clara tehet, a menekülés: az a férfi, aki tettett értelmetlenségében ennyire ravasz s merő oktalan gög, akinek rátarti fogásai csupa ferde zsarnokoskodásból fakadnak, csak a tényekből okulhat.

Ahogy azonban Clara legutóbb Willoughbyval bánt, nagyon különös volt; oly különös, hogy Vernon alaposabb önismeretre tett volna szert, ha jól megfigyelte volna, mily hirtelen nyilalló gyanút fájditott belé ez a viselkedés. De Craye mindenki előtt úntig ismételtette, hogy készül elhagyni a kastélyt. Közös terv szerint jártak volna el? Ez a gondolat hidegebb érintéssel rugta szíven, mintha a Clara apró, átázott lábacskaít érezte volna ott.

Vernon tökéletesen menthetőnek találta, hogy a leány bizalmasává tette őt, de elnézése az ifjú lady jellemével szemben nem ment odáig, hogy ugyanazt a bizalmat más gentleman irányában is elfogadja. Minden gyanúra képes volt: arra is, hogy De Craye-t szintén az állomáson találja.

Ez a lehetőség megakasztotta nyargalásában, végig kellett gondolnia, milyen szerepet játsszék ebben az esetben? Egyszerre csak a kis Dr. Corney hajtott el mellette a rendoni országúton s kiáltva üdvözölte, komor barátját a legmeghittebb ir kedvesség ölelésébe invitálva, ami ezúttal száraz ülést, esernyőt és vízhatlan takarókat jelentett.

- Ez bizony a legsilányabb vendégszeretet, amiben részesíthetem Önt, hacsak meg nem toldjuk egy jó adag forró vizes pálinkával a Delfinben - mondta az orvos, - de meg is toldjuk ám, ugye? Kénytelen vagyok Rendonba menni, tulvilágra segíteni egy betegemet. Az orvos-ság, hiába, a szegény fickók babonái közé tartozik, annál makacsabbul ragaszkodnak hozzá, minél kevesebbet használ. A pilulák meg a pap szépen közrefogva eresztik őket az örök vizekre. „Nyomja-e valami a lelkiismeretét, fiacskám? - Csak az, hogy megenged-e tisztelendő atyám még egy kortyocskát? Hogyne, fiacskám, csak fogd be a szekeredbe ezt a lovacskaít is s menjetek békességgel, Isten segítsen!” - A rendoni állomásra? ugye ezt mondta, Vernon?

Hát csak rendelje meg a receptemet a vasuti vendéglőben, ha úgy siet. Ejnye, de furcsán néz! Mi a baja? Nem segíthetnék rajta?

- Nem. És ne is kérdezze.

- Most maga épen olyan, mint az az ir gránátos, akit igen megalázó helyzetben ért a puska-golyó. No, itt vagyunk Rendonban s diadalmenetben zörgünk végig rajta. Itt van újra a Dr. Corney hipp-hopp kordéja! Mert nélküle már meg se tudnak halni rendesen s a halálos ágyon csak az a fő bűnbánatuk, hogy nem híttak hamarább! Egy kis puskaaporos humbug nem árt ennek az ágyutöltelék népségnek, Vernon barátom, ha ők magját is érzik a durranásnak. Legyünk elnézők az emberekhez, férfiakhoz és nőkhöz egyaránt, de főleg a nőkhöz. Így ni, jön a csodadoktor s most mindjárt az ablakba tolja valamennyi hölgy az orrocskáját, majd meglátja; - nekem pedig a legédesebb kisasszonyka jut az eszembe, akit csak valaha láttam, s vele a legboldogabb férfi! Mikor utazik el a kicsike a kelengyét összeszedni? S mikor boronálják végkép össze őket? Nem akarom azt mondani, hogy az a leány maga a tökéletesség, mert ez valami mozdulatlan merevségű rangot jelentene. Inkább táncoló ágacska a mellette emelkedő fatörzsön! Költőnek kéne lennem, hogy beszélhessek róla. Ir fajta vagyok, lobbánékony, azt hiszem, de még sohasem láttam leányt, aki hasonlóképen értette volna meg férfiemberrel az „elragadó” szó egész boldog jelentését. És most elmegy! Nem válthatunk több szót egymással. De maga görög lélek, Vernon koma! Hát mondja, nem olyan az a kis teremtés, mint valami földiekkel szeretkező istennő leánykája?

- Ördög bujjék magába, Corney, tegyen le már a kocsijáról; lekésem a vonatot! - mondta Vernon, rátéve kezét az orvos karjára, hogy megállítsa a már látható állomásépület felé vivő uton.

Dr. Corney kelta intelligenciája megértette a logikátlan beszéd mögött is a lappangó következetességet. Megrántotta a gyeplőt s kijelentette:

- Két percnyi gyalog futás nem fog megártani önnek.

Halványan még átvillant rajta, hogy tán meg is sértette Vernont, bár jóbarátok voltak s a búcsúzásnál szívélyes kézzorítást érzett.

Az igazat megvallva Vernon ebben a pillanatban nem tudott volna elviselni tovább egyetlen ir hangot sem. Dr. Corney azt az eredményt érte el nála, hogy most már nem csodálkozott, miért szeretheti Clara Middleton De Craye ezredest.

II. FEJEZET.

A vasuti állomáson.

Clara ott állt a váróteremben s nézte az esőben fehéren villogó sineket. Ajkai megnyiltak, amint Vernont megpillantotta.

- Megváltotta már a jegyét? - kérdezte a férfi.

A leány bólintott s szabadabban lélegzett föl; ez a tényekre szoritkozó kérdés megnyugtatta.

- Maga egészen át van ázva, - folytatta Vernon és ezt a tényt sem lehetett letagadni.

- Egy kicsit. Nem is érzem.

- Arra kell kérnem, jöjjön be velem a szomszédos vendéglőbe, pár lépés az egész. Látni fogjuk, ha a vonatját jelzik. Jöjjön!

Clara meglepődött a parancsoló hangon, de a józan ész szólt hozzá ezen a hangon keresztül s a nedvességtől agyongyötört leány szívesen engedett ennek a józanságnak, föltéve, hogy függetlenségét nem fogja érinteni. Külsőleg tehát engedelmeskedett, belsejében azonban résen állt, hogy bármely döntő irányítás esetén ellenszegüljön.

- Biztosan látni fogjuk a jelzést, Mr. Whitford?

- Erről gondoskodni fogok!

Beszélt a vasuti hivatalnokkal s átvezette Clarát az ut tulsó oldalára.

- Egészen egyedül van, Miss Middleton?

- Igen, a szobalányomat nem hoztam magammal.

- Tüstént le kell vetnie a cipőjét és a harisnyáját, hogy megszáradjanak. Át fogom Önt adni a vendéglősnének.

- De a vonatom!

- Még van egy teljes negyedórája, sőt alkalmasint késés is lesz.

Nyugodtan beszélt, ami egészen fordítottja volt az ellenséges hangnak, noha parancsolón is hatott, de mégsem kellemetlenül, hiszen a szökésről barátilag hallgatott. Clara elnyomta éber bizalmatlanságát s Vernont magára hagyva bement a vendéglősnéhez, mert lábai csakugyan nagyon átáztak és áthültek, ruhája alja pedig csupa sár volt; amint végignézett magán, valósággal megborzadt s hálát érzett Vernon iránt, amiért külsejét nem vette alaposabban szemügyre.

Vernon megrendelte a Dr. Corney receptjét s felvezették egy arcképekkel körülaggatott terembe, ahol a vendéglős ősei és családja ülték végig a falakat, ellapulva a vásznakon, mint a botanikus mappában szétpréselt növények, noha általában, bizonyos telthúsu tendencia uralkodott rajtuk s a nők között szörnyü kebel-batallionok találtattak. Valamennyiük a nemzeti energia megtestesülése volt, amely minden akadályon keresztül megvalósítja eszményét. Az arcképek szeme közé néztek a vendégnek. „Igyál és minket kövess!” - ezt a mondást pingálhatták volna a szájuk mellé. Vernon honfitársai egy széles rétegének privát Walhallájában ült itt. A mostani gazdának gondja volt rá, hogy még élete delelőjén elhelyezkedjék a galériában, középre akasztatta a képét, mely frissen terpeszkedett el, még pirosan a modellülés izgalmától. Hiszen eljön az idő, mikor majd a fia arrább szoritja, addig is hát ő tessékelté oldalsóbb helyre az apját, hiven az energia követelményeihez.

Az ember ne foglalkozzék műkritikával, mikor kényelmetlenül érzi magát a ruháiban. Vernon a családi képektől egy üvegládába zárt, kitömött csukához fordult, s üdülésképen a szegény hal részvétteljes szemléletébe merült.

Clara csakhamar újra megjelent s rászólt: „De hisz maga is alaposan vizes ám! Hiszen esernyője sincs! Jól átázhatott, ugy-e, Mr. Whitford?”

- Ma mindnyájan alaposan átáztunk, - felelte Vernon. - Crossjay is, meg az a csavargó is, akivel összeakadt.

- Az a szörnyű ember? De hiszen Crossjaynak vissza kellett fordulnia, amikor ráparancsoltam! A vendéglős nem lehetne az Ön segítségére? Magának nincs úgy kiszabva az ideje. Én megkértem Crossjayt, hogy forduljon vissza, mikor esni kezdett: és mikor a zápor zuhogott, elkergettem. Hát találkozott az én szegény Crossjajmmal?

- Nem tehet neki szemrehányást, hogy elárulta Önt. Ezt a csavargó cselekedte. Egészen véletlenül bukkantam az Ön nyomára. És most bocsássa meg, hogy olyan parancsoló-félén lépek fel: ne ijedjen meg, Miss Middleton; egyáltalán nem korlátozom a szabadságában; azonban nem szabad az egészségét kockáztatnia. Mikor jöttem, találkoztam Dr. Corneyvel, aki forró vizes pálinkát rendelt átázás ellen, főleg arra az esetre, ha az embernek még üldögélnie is kell átázott bőrrel. Az itóka itt van az asztalon; látom, hogy érzi is a fura szagot; hát most Önnek is hörpinteni kell belőle, ha orvosságul is, némi fölmelegedés okából.

- Lehetetlen, Mr. Whitford: nem tudnék belekóstolni. De maga, maga engedelmeskedjék Dr. Corneynek, ha már egyszer így rendelte.

- Addig nem, míg Ön is meg nem próbálja.

- Hát akkor jó: isten neki!

A leány fogta a poharat, inni készült, de a vad illat visszariasztotta.

- Csak rajta: maga külön dolgokra is képes! - bátorította Vernon.

- Persze, mert itt talált engem, Mr. Whitford! Igen, ugylátszik, külön dolgokra is képes vagyok, ha magamról van szó, de semmire sem, ha egy barátomat kell megmentenem. Mégis, azért hadd próbálom meg!

- Legalább egyetlen alapos kortyot!

- Helyes. És a többi maga issza ki!

- Szives engedelmevel, ha nem hagy tulságosan sokat!

Ugyanabból a pohárból kellett inniuk; és Clarának innia kellett a kegyetlen keverékből: és itt volt egyedül Vernonnal egy szálloda-féle helyen: és a férfi csurron viz volt, mert őutána szaladt: - és mindez azért, hogy egy meghatározott órában szabadulni próbált!

- Óh, mily csunya, hogy épen ilyen napnak kell ma lennie, Mr. Whitford!

- Nem maga választotta ezt a napot?

- Azt igen, de ezt az időt nem!

- A legrosszabb pedig az egészben az, hogy Willoughby majd találkozik a csontig ázott Crossjajval és ki akarja majd facsarni belőle az igazságot; mikor pedig az eredmény csak köntörfalazás lesz, meg szemenszedett hazudozás, Willoughby mindent ki fog találni s a fiut elkergeti a háztól.

Clara gyorsan ivott s többet, mint amennyi szándékában állt. Ugy tartotta a poharat, mint holmi lerázni való ellenséget s bizonytalan lélekzettel nyelt egyet a levegőből.

- Sohase kényszerítsen többé ilyen italra!

- Valószínűleg nem fog még egyszer elszökni az édesapjától és a barátaitól!

Clara még lihegett a tüzes, leszalajtott folyadéktól: és csodálkozott, hogy a szesz meghazudtolta a hírét, mert ahelyett, hogy megerősítette volna, fájdalmasan érzékenyette tette Vernon megjegyzéseivel szemben.

- Mr. Whitford, nem is merem kérdezni, mit gondol most maga énrólam?

- Mit gondolok? Egyáltalán semmit sem gondolok; szolgálatára akarok lenni, ha tehetem.

- Ugye, most maga egy kicsit borzad is tőlem? Ne tegye ezt! Én nem csaltam még meg senkit. Én feltártam maga előtt a szívemet és nem bántam meg.

- Mondják, kitűnő szokás, ha valaki ért a szive feltárásához...

- Nekem nem szokásom...

Vernon meg volt illetődve s épen ezért, önnön magával elégedetlenül, hajlott a sértő hangra. - Mindenki olyan, amilyen, Miss Middleton. Én például nem vagyok hős, rossz összeesküvő is vagyok, így hát nem vehetni sok hasznomat.

- Maga tartózkodó természetű, - én pedig megyek s a jóhirem ittvész utánam. Maga azonban méregpohárra ítelt engem s a maga részéről viszont hozzá se nyult.

- *In vino veritas*: ha hozzányulnék, kibökném ami a szívemen van.

- Akkor hát rajta: az egészségének is jót tenne vele, meg a szívének is.

- No, esetleg nem nagyon hízelgő dolgokat mondanék!

- Maga gorombáskodhatik is. Csak mondjon ki mindent!

- Van még rá időnk?

Mindaketten megnézték az órájukat.

- Még hat perc! - mondta Clara.

Vernon órája, a teljes átázás következtében, megállt. Clara ezért is önmagát okolta. Vernon nevetett, hogy megnyugtassa: - Az én *dies solemnes*-eim mindig azok, mikor jól víz alá merülök; hozzáédzódtem az ilyesmihez. Ami pedig az órát illeti, legalább mindig arra fog emlékeztetni, hogy akkor állt meg, mikor maga elment.

A leány feléje emelte a poharat. Könnyebbnek érezte magát s egy kis gorombáskodással elegy nyájasságot áhitott, ami elkísérje útján s amin majd eltűnődhessék.

Vernon ellenkező szélét forgatta ajkaihoz a pohárnak, mint ahonnan Clara ivott: alig észrevehető manőver lett volna ez, ha a lány nem határozottan a maga pohárszélét kínálta volna neki.

Feltehető, hogy Vernon nem készakarva cselekedett. De mégha véletlenül tette is, a szándékoság minden jele nélkül, Clarának rosszul esett látnia, ugyhogy belereszketett s visszahőkölve pirult füle hegyéig.

Aki szökik, mindenféle furcsa váratlanságok közé retten: hajó, mely nem ring nyugodt rév vizén. Clara szorosra csukta ajkait, mintha fulánk tört volna beléjük. Fürge temperamentumának hamar ítélkező érzékenysége azzal vádolta, hogy ezek az ajkak tán már elvesztették üde ártatlanságukat. S a férfi, aki így megbántotta, olyan hivatalos udvariassággal kezelte, akár csak a perron valamelyik vasutas hivatalnok!

- Most már mindketten belekóstoltunk a méregpohárba, - mondta Vernon, - csakugyan kriminális egy méreg, elismerem. Dehát a doktor így rendelte s a tengeren matróz-gusztus szerint kell élni! Most pedig, Miss Middleton, ütött az óra: akar-e visszajönni velem?
- Nem, nem!
- Hát hová megy?
- Londonba; egy barátnőmhöz, - Miss Darletonhoz.
- Mit üzen az édesapjának?
- Hogy mit? Egy levelet hagytam neki betéve a magának kézbesítendő levélbe.
- Az én levelemben? És mit üzen Willoughbynek?
- Barclay, a szobalányom, majd átad neki délben egy levelet.
- Ezzel megpecsételte a Crossjay sorsát.
- Megpecsételtem?
- Crossjajt e pillanatban nyilván keményen vallatják. Gondolhatja, a fickó miket válaszol! A levél le fogja leplezni és Willoughby nem ért a megbocsátáshoz.
- Sajnálom. De nem kerülhettem el. Szegény fiu! Drága kis Crossjaym! Nem is gondoltam rá, hogy Willoughby még megbüntetheti! Csakugyan nagyon gondatlan voltam. Mr. Whitford, odaadom a zsebpénzemet a Crossjay taníttatására. Később, ha valamivel idősebb leszek, módomban fog állni, hogy jobban is támogathassam a fiut.
- Ez csak teher lenne az Ön vállának, felesleges ilyesmiket cipelnie... Természetesen az Ön elszántságát nem változtathatom meg, a körülmények ellenben megváltozhatnak s ezeknek a nők rendszerint jobban alá vannak vetve, mint mi, férfiak.
- Én nem akarok meghódolni nekik!
- Hogy Ön hogy tud szembeszállni a körülményekkel, azt éppen a jelen pillanat mutatja legjobban.
- Mert elhatároztam, hogy szabad leszek?
- Nem, hanem mert éppen az ellenkezőjét cselekszi: nem tud elhatározásra jutni: megszökik a nehézség elől s atyjára és barátaira hagyja az egész terhet. Ami Crossjajt illeti, láthatja, hogy tönkreteszi lehetőségei nagyrészt. Én már előbb elvittem volna innen ezt a fiut, ha nem tartottam volna okosabbnak jó viszonyt ápolni közte és Willoughby közt. De hagyjuk most a Crossjay dolgát! Ő úgy fog viselkedni, ahogy lovagi férfihoz illik, utánozni fogja azokat, akik hasonló dolgokat vittek végbe hölgyekért.
- Akár hazudni is fog, csak hogy egy gyávát megvédjen, - így gondolja, Mr. Whitford? Óh, tudom! - Még csak két percem van. A kocka el van vetve. Nem hátrálhatok meg. Most pedig készülődöm kell. Az állomáson még találkozunk? Jobb szeretném, ha hazasietne.
- Utolsó percig maga mellett akarok maradni. Majd itt megvárom. A maga vonata előtt még egy gyorsvonat is megy és én megállapodtam az ügyeletessel a jelzésben; az ablakot állandóan szemmel tartom.
- Még mindig maga a legjobb barátom, Mr. Whitford...
- Holott...
- Igen, - holott még most sem érti teljesen, micsoda szenvedések hajsoltak idáig...
- „Vad habverés és szörnyü szél?”

- Óh! maga nem ért engem!

- Misztérium?

- A szenvedés nem misztérium, hanem csupa-csupa egyszerű tények sorozata.

- Jó, nem bánom, hát nem értem. De most aztán döntsön! Szívből kívánom, hogy szabad akaratát kövesse!

Clara kiment a szobából.

Száraz harisnyák és cipők alkalmasabbak utazásra a nedveseknél, de noha Clara elhatározása igen szilárd volt, miközben a harisnyákat és cipőket felhuzta, úgy érezte magát, mint akit elgáncoltak. A célt még mindig kívánatosnak látta, de vágyódása eltompult. Vernon jókívánása, hogy szabad akaratát kövesse, mérlegelésre kényszerítette, mit is akar? - természetesen ezt: elmenni, megmenekülni, lerázni a lidércnyomást: - és megbántani atyját? ártani Crossjainek? elszomorítani barátait? Nem és tiszszerezen nem!

Sietve tért vissza Vernonhoz, hogy ne lássa lelke visszás képeit.

A férfi egy zárt kocsihoz nézett le, amely most hajtott az állomás kapuja elé.

- Átszaladhatunk, Mr. Whitford?

- Még nincs jelzés. És itt nincs olyan dermesztő hideg.

- Olyan vakmerő voltam és a papának irt levelet a magáéba tettem be, mert biztam abban, hogy maga majd kiméletesen közli vele a hirt és szószólóm lesz nála.

- Kiki megteszi, ami tőle telik.

- Nekem az jutott a sorstól, hogy megbántsam azokat, akik jók voltak hozzám. Én megpróbáltam követni a maga tanácsát.

- Elvégre maga előbb velem is beszélt, meg aztán Mis Dale-lel is; így legalább a lelkiismerete nyugodt lehet.

- De nem az.

- Hát mi nyomja?

- Nem tettem semmi olyast, ami nyomhatná.

- Nos, éppen ezt hívják nyugodt lelkiismeretnek!

- De nem az!

Vernon vállai megrándultak. Türelmünk, mellyel egy nő ártatlankodó kettősségét elnézzük, aszerint nagyobb vagy kisebb, hogy milyen hely jelölődik ki ily módon számunkra másokhoz képest. Ha Vernon akarta volna, ezt is gondolhatta volna: „Nem tettél ugyan semmit, de éppen eleget gondoltál valamire, hogy a lelkiismereted rendben ne legyen!” Ez nyilvánvalónak látszott s az, ahogy Clara beszélt, bizonyította is, mennyire szeretné a leány lelkiismerete nyugalalmát. Vernon azonban nem akart segíteni neki. A férfi-vér, mely egy összefüző lánc rándulásával pillanat alatt felel igent vagy nemet a nő cselekedeteire, elhomályosította Vernon látását. Ujra vállat vont, mikor a leány folytatta: - „Egész mivoltomra a legmélyebb megálázást jelentené, ha itt maradnék. Jó lélekkel tanácsolhatná?”

- A megaláztatást semmiesetre sem, - felelte Vernon, sötéten a De Craye-lehetőségektől s nem szabadulhatva fel attól az élesen érzékeny érzéstől sem, mennyire koldusan függő állapotban élő ember ő s milyen szegény, bizonytalan firkász élet vár még rá.

- Miért jött utánam és miért akart feltartóztatni, Mr. Whitford? - kérdezte Clara, akit megriasztott a hang, melynek olyan volt a lüktetése, mint egy sebé.

Vernon felelt: - Azt hiszem, afféle mitugrálisz okvetetlenkedő lett belőlem; pedig eddig még nem kaptam ilyesmin magam.

- Maga az én barátom. Csak olyan irónikusan beszél néha. Az is irónia volt, az én nyugodt lelkiismeretemről! Igen, beszéltem magával is és Miss Dale-lel is és aztán magamra maradtam s vitt az ár. Nem tud velem érezni: mennyire olyan erről beszélnem, mint a perzselő gyehenna? Willoughby behálózta a papát. És egyre azon töri a fejét, hogy engem is behálózzon. Menekülök a cselvetései elől, jobban, mint bármi más veszélytől. Rettegek tőle. Elmondtam magának, hogy én talán kárhóztatandóbb vagyok nála, de őt is vádolnom kell. És azok a nászajándékok! A gratulációk! És hogy vendégnek kell lennem nála!

- Ezek mindenesetre enyhítő körülmények, - mondta Vernon.

- De nem elégítik ki magát? - kérdezte Clara félénken.

- Maga valóságos férfias józansággal látja, hogy szökése tönkreteszi a jóhírét. Három napi halasztással fedezhetné a visszavonulást s édesatyjával mehetne.

- Papa nem akar hallgatni rám! Teljesen megzavar: Willoughby egészen megboszorkányozta!

- Bizza rám a dolgot; rá fogom venni, hogy meghallgassa.

- És visszamenjek? Oh, nem! Inkább Londonba! És hozzá még éppen ma este lesz a Mrs. Mountstuart diner-je is! Én nagyon szeretem ezt a ladyt, de kerülöm. Kell! Olyan bálványimádó természetű!... És mit felelhetek magasztalásaira? Csak esdeklő szemeimmel meredek rá. Ő látja ezt, de kinlódva elfordulni akaró tekintetemben kómikus szemérmeskedést sejt, bájos „huncut” vagyok neki s azonnal rákeríti a sort arra a témára, melyről azt hiszi, hogy engem leginkább érdekel. El akarom kerülni ezt az asszonyt. Ha csak rá gondolok is, nincs más választásom. Okos nő. Végigtetoválna megjegyzései tüivel.

- Maradjon: ezen a téren maga is megállja a helyét.

- Igen, ő elmondta nekem, hogy maga szerint az én nyelvemen is ott van az élc fűszere. Én nem tudok erről. Megbeszéltük a dolgot Mrs. Mountstuarttal s azt hisszük, maga téved. A lady inkább szépnak tart; ez viszont az ő tévedése.

- Sem az egyik, sem a másik megállapítás nem téves, Miss Middleton. Ön szép is, szellemes is: közönségesen talán úgy mondanák, hogy: vad, - az lesz Önről az elmarasztaló vélemény, hogy közönyös a saját jóhíre iránt s barátainak türniük kell ezt. Ön azonban ezen a bajon legalább még segíthetne!

- Ah! - bagozódna másika a helyébe!

- Ezt nem ítélni meg addig, amig nem látjuk, hogyan szabadul meg az elsőtől. Többet nem mondhatok. Édesatyját szeretem. Szentenciahegyező zsörtölődése s tudósi falábakon méltóságoskodó fölénye csak álarc, amivel elszórakozik, Önnek azonban ismernie kellene őt s nem ijednie meg ilyesmiktől. Ha csak egy latin leckeóra hosszúra együtt ülne vele s kezébe venné a kezét és azt mondaná, hogy nem tudja őt elhagyni, - és könnyek kizárásával! - mindjárt felelné Önnek! Csak egy vagy két további nap volna az egész! - kétségkívül nem valami kellemes dolog, de mégis többet érne, úgy gondolom, ennél a mostani szökésnél. Nekem azonban nincs semmi rábeszélő képességem. Nem tudok a „ladyk nyelvén”. Csak a józan észre tudok apellálni.

- Ez aztán bók! Utálom a „ladyk nyelvét”.

- Oh, az kitűnő adomány s szeretném, bárcsak részem lehetne benne. Akkor igenis sikert arattam volna vereség helyett és nem vette volna bóknak, amit mondok.

- A gyorsvonat alighanem késik, Mr. Whitford.

- A gyors már elment.

- Akkor gyerünk át!

- Nem hiszem, hogy szeretné, ha Mrs. Mountstuart meglátná. Az ő kocsija érkezett az imént az állomás elé és a lady bent ül a kocsijában.

Clara kinézett, aztán csüggedő szívvvel mondta: - Mégis, ezzel is szembe kell nézнем!

- Ebben az esetben én most itt elbucsuzom Öntől, Miss Middleton!

A leány kezét nyújtott. - Mit keres Mrs. Mountstuart éppen most az állomáson?

- Gondolom, valamelyik vendégét várja a ma esti lakomára. Az Ön atyjának Crooklyn professzort ígérték, - lehet, hogy ő jött meg az ellenvonattal.

- Visszamenni a kastélyba? - kiáltotta Clara. - Dehát hogy? Nincs már nekem egy szikrányi türelmem sem! Ha legalább valami támaszom volna! - ha csak annyi is, hogy titokban nyugodtan érezném, hogy rosszat cselekszem; úgy még csak elvergődném valahogy! Hiszen hálóban vagyok! Nem tudok helyesen cselekedni, bármit is csinállok. Csak arra gondoljak, hogy megmentsem Crossjait? Meg hogy kiméltsem a papát? - Isten Önnel, Mr. Whitford. Mindig hálásan fogok visszagondolni kedvességére. De nem mehetek vissza.

- Igazán nem? - kérdezte Vernon, próbálgatva, hátha újra habozni kezdene a leány.

- Nem.

- De ha Mrs. Mountstuart meglátja, akkor vissza kell jönnie. Én tőlem telhetőleg elterelem a lady figyelmét. Ha mégis észrevenné Önt, találjon ki valami históriát s kérje meg Mrs. Mountstuartot, hogy vegye föl. Ez, azt hiszem, feltétlenül szükséges lesz.

- Nem gondolnám, - felelte Clara.

Vernon sietve hajolt meg s kivonult. A leány vallomása, mely oly sajátságosan hangsúlyozta, hogy esetleg holmi titkos rosszaság nyugodt tudatában is támaszt tudna találni, veszélyesnek tüntette fel bármelyikét a megoldásoknak: a szökést is, a maradást is. És amíg a leány riadtan tűnődött azon, hogy a férfit mi bírhatta rá, hogy utána jöjjön, - mert ezt fölöttébb homályosnak érezte, - Vernon azalatt a saját külön kinzó aggodalmára gondolt s igazságot szolgáltatott a leánynak, miközben önnönmagát súlyosan elmarasztalta aggodalmáért. No, annyit legalább mégis megtehetett, hogy Clarát megóvta a meghülestől: ez volt egyetlen vigasztaló gondolata. Aztán meg becsületes lovagként viselkedett, aki nem csikart ki semmi személyi előnyt a leány helyzetéből; míg azonban eltűnődött ezen, ismét erőt vett rajta valami bámulatosan száraz hangulat. A szigorú értelemben vett lovagnak olyan a szerepe, hogy csak a függöny lehullta után szabadna elgondolkodnia róla, különben olykor borzongva kellene éreznie, hogy milyen bolondság is volt híres jómagaviselete!

III. FEJEZET.

A visszatérés.

Lesbe húzódva az ablaksarokban, Clara látta, hogyan megy át Vernon a szekérúton Mrs. Mountstuart kocsijához, miközben behuzott vállalai és föltürt kabátgallérja önmagának kicsinyített kiadásává cingáritották. Annyira „Szegény Tamás fázik” külseje volt, hogy a leány merő rokonérzésből dideregni kezdett.

Vernon aztán rögtön tovább lépett a kocsitól s bement az állomásra: egy csengő berregett. Az ő vonata vajjon? Vernon belátta, hogy a szökésnek meg kell lennie, hiszen segített is neki az előkészületekben, ami persze ellentétben állt sok mindennel, amit közben Vernon mondott, dehát ez a férfi ma úgy tele volt ellenmondással, hogy egy asszony se különbül. A vonat befutott. Clara összerezent: semmi jelzés. Vernon bizonyára rászedte!

A férfi visszafordult; belépett a kocsiba s a kerekek forogni kezdtek. Rögtön ezután Fritch bricskája hajtott elő s De Craye ezredes ült benne.

Vernonnak feltétlenül látnia kellett az ezredest!

De mi hozta ide De Craye-t? Az a szorongás, hogy most mit gondol róla Vernon, rásulyosult Clarára s elnyomta ártatlansága tökéletes érzését, noha jól tudta, hogy semmi olyast nem tett, ami idecsalhatta volna az ezredest. Willoughbyt nem számítva, De Craye volt az utolsó, akivel ezuttal találkozni kívánt.

Most szinte rettegett attól, hogy meghallja a csengetyüjelzést, mely tudatni fogja vele, hogy Vernon nem szedte rá s szörnyűnek érezte, hogy Vernon levette róla a kezét és egy másik ember kezébe jutott.

Keztyűit harapdálta s a vendéglős-familia arcképei mind csak órá szögezték szemeiket s egyik olyan volt, mint a másik; észrevette az üres talpas poharat, odakerült mellé, megérintette, a bennmaradt együgyü kanállal együtt.

Csak egy kicsit engedjünk a kétségbeesésnek s máris különös messzeségek felé ránt bennünket!

Vernon azt kérdezte, hogy egyedül van-e itt? Ez az önmagában véve egyszerű kérdés, melyet a férfi egészen egyszerűen is tett föl, Clara tudatában most összeolvadt az égető brandy poharával, - így ismételte: „Föltétlenül látnia kellett De Craye-t!” - s rámeredt az üres pohárra, mint valami bizonyító tanura: mert Vernon nem volt a hajlékony gavallérok közül való, akik fáradhatatlan mosolyok közt igyekeznek udvarlással tüzdélni meg minden közhelyet. Azonban egy fiatal hölgy tudatában mégsem nyílnak sarkig az összes ajtók, bármily eleven eszűek is egyébként: ezek közül az ajtók közül egy-kettő mindig zárva marad: kulcsuk sincs, másokhoz meg nem illik a kulcs s ismét másokat belülről meghuzódó szellemek huznak visszafelé. Clara sem tudta volna megmondani, mi hát az a valami, amit annak a pohárnak bizonyítania kell. S ha mi esetleg már többet is tudunk nála, nincs jogunk világosabbnak tekinteni a helyzetet, mint aminőnek ő látta. És a pohár szaga iszonyu volt: a pohár elitélte Clarát. Egy pillanatra az az ötlete támadt, hogy zsebreteszi a kanalat, mementónak, hogy majd unokáinak is intőjele legyen. Még a tanulság bevezető szavai is ott lebegtek az ajkán: „Kicsikéim, itt van egy kanál, amit röstellenétek teás csészétekbe meríteni s mégis, életem egy szakában értékesebb volt számomra minden aranynál és ezüstnél, mert...” stb.: a végkövetkeztetés ködös volt, mint az egész elgondolás; de a gondolat azért élt.

Ebben a hangulatban rohant le a lépcsőkön s az állomás feljárójánál összetalálkozott De Craye ezredessel.

Az ezredes ragyogó arca a dolgát biztosra vevő férfié volt, aki egy kétes és vitás válsággal szemben pontosan találta el a kockázatos megoldást.

- Miss Middleton! - hangjában az örvendező meglepetés dominált, a csalhatatlan következtető tehetség büszkesége; így folytatta: - Nem jöttem későn följánlani szolgálataimat?

A leány megköszönte az ajánlkózást.

- Elküldte a bricskát, ezredes ur?

- Épen most váltattam, hogy Flichtet kifizethessem. Utközben csiptem el az országúton. Egészen biztos, hogy Flicht koma összeforrt a mi sorsunkkal. Csak be kellett ugranom a kocsjába s már tudtam, hogy úgy robogunk tova, mint a varázsló, meg hű szolgálataimé!

- Kerestek...?

- Nem veszélyes. Senki sem kételkedik abban, hogy Ön fedél alá huzódott. Megengedi, hogy védelmembe vegyem? Minden percem rendelkezésére áll.

- Futó látogatást akartam tenni barátnőmnél, Miss Darletonnál.

- Szabad dicsekednem? Valahogy biztosra vettem, hogy Ön ma meg akarja látogatni Miss Darletont. De nem tehet ilyen utat kísérő nélkül!

- Kérem, tartsa vissza a bricskát. Willoughby hol van?

- Vizhatlan csizmákban totyog. Hát nem engedi meg, hogy elkisérjem, Miss Middleton? Sohasem kapok bűnbocsánatot, ha most visszautasít!

- Nagyon kerestek?

- Volt egy kis „halló”-kiabálás. De miért küld így el? Mellesleg megjegyezve, a bricskára semmi szükségem: ha számüz, gyalog oldalgok vissza. Flicht csodálatos boszorkánymester, de a következő huszonnégy órára fuccs a tudományának... És olyan kitűnő alkalom volna, hódolatomat bemutatni Miss Darleton előtt!

- Ó nagyon szigorú a formaságok tekintetében, ezredes ur!

- Majd afféle tudatlan fickónak vagy rebellisnek játszom ki magam, aszerint, hogy melyik fajtát veszi szivesebben póráz alá. Emlékszem rá. Nagyon odavoltam tőle!

- Mikor nagynehezen visszaemlékezett rá!

- A memóriám véletlenül nem volt ügyes, mikor először említette a lady nevét. Mint mikor a tábornok szónokolt a municiójáról meg az utánpótlásról, hogy itt a hadsereg! - holott még mérföldnyi messzeségekben késtek a csapatok. Vagy ahogy az egyszeri inas, aki aludni ment, pedig már érezte a házban a tűz szagát, - más dolgokra gondoltam közben. Hát jó, megérdemlem, hogy Miss Darleton elfelejtsen, - ha elfelejtett. De kíváncsi vagyok: így van-e hát? - hajdani rátarti hajlamaim maradványa ez bennem. Vagy nem is annyira ez; - szeretném látni, milyen hatást tettem arra a valakire, aki barátnője Önnek. - Hogy egyáltalán semmiféle? Dehát a kavics is csak felver egy kis port.

- No, az alig nevezhető hatásnak, - felelte Clara, aki ezzel a csevegéssel könnyíteni akart határozatlanságán.

- A magamfajta ember alig várhat többet! Hát beleegyeznek? - egy perc és megváltom a jegyemet.

- Ne váltsa meg, - ellenkezett Clara.

- Rabszolgája esedezik Ön előtt!

A leány feje határozott nem-et intett, de szemei elmerengtek. Mélyet lélekzett: ez a jegyváltás kettévágta a csomót. Az erőtlenség bágyadása simította végig.

De Craye nekilódult. Az egyik vasuti szolga feltartóztatta: valami uriember akarta felfogadni a Flitch bricskáját. Egy tekintélyes külsejű idős bácsi, podgyászaik közé gabalyodva, tünt föl a kijáratnál.

- Tessék! az az úr beszállhat! - mondta De Craye, s markába nyomta Flitchnek a pénzt.

- Nyissa ki a kocsiajtót! - szólt oda Clara Flitchnek.

A kocsis lelkendezve rántotta meg a kilincset. Az ajtó kinyílt: Clara belépett.

- No, csak föl a bakra öregem, majd én maga mellé mászom, - kiáltotta De Craye, miután a sajnálkozó elképedés megriadása elolvadt arcvonásairól.

Clara a szemközti ülésre mutatott: az ezredes azt vitatta, hogy ránézve közömbös, ha meg is ázik. A leány mégse csukta be az ajtót. De Craye pillanatnyi lázongása szivesebben szállt volna harcba a kegyetlen időjárással, de a meghívás nagyon is édes csemege volt.

Clara hallotta vonata csengőjelzését. A vasuti töltés mellett hajtatra, szemközt jött rá a vonat, tizenhét perc késéssel, mint óráján megállapította. S miközben a gőz bálna-köpködése felsistergett, Clara nem tudta volna megmondani, miért is nem ül most ott valamelyik vagonban s miért nem utazik el? Vernon nem erőltette a maradásra; mostani kísérője még kevésbé; szíve minden vágya a menekülés volt: és mégis, most uton van vissza a kastélyba, és olyan furcsán nyugodt. Eleget törte a fejét a dolgon, hogy végre is érthetetlennek találja magát s ezen a ponton abbahagyta az egészszet, készülve a Willoughbyval következő jelenetre.

- Majd egy szebb napot választok a londoni utra, - vetette oda.

De Craye meghajolt, de nem vette le a szemét a leányról:

- Miss Middleton, Önnek nincs bizalma hozzám.

A leány felelt: - Miből gondolja ezt? Én azt hiszem, bizom Önben.

- Beszélhetek?

- Ha csak tőlem függ, tessék!

- Nyíltan és őszintén?

- Mindenről, ami a szívet nyomja. Csak azt hadd kössem ki, hogy nem lesz tulságosan komoly. Esős időben áhítom a vidámságot.

- Miss Middleton, megint Flitch a kocsisunk! Gondoljon erre! Valami makacs ár mindig oda sodorja vissza, ahonnan elüzték, valami titkos fonál pedig minduntalan hozzáfűz bennünket. Nincs szerencsém Önnek régi barátja lehetni; az ember ilyenkor hódoló érzései számlájára merész: és az én hódolatom attól a perctől kezdődik Ön iránt, mikor először megpillantottam. Flitch a hibás, ha valakit hibáztatnunk kell érte. A varázs talán megtörne, ha őt visszahelyeznék régi hivatalába.

- Talán megtörne, - felelte Clara, nem épen legtündöklőbb mosolyával. Willoughby büszkeségét, hogy kiengesztelhetetlen tud lenni, önmagára visszapattanó ütésnek érezte s ebben magasabb igazságosság érvényesülését látta.

- Félek, hogy Önnek van igaza; szegény Flitchünknek nem valami jók a kilátásai, - folytatta De Craye. Majd szünetet tartott, mintegy illendőségből a szóbanforgó balszerencse irányában, aztán csengőn kacagott fel: - Mig csak magam fel nem fogadom, vagy legalább is meg nem

igérem ezt neki! Igazán azt hiszem, hogy Flitch szomorkás ödöngése a kastély táján csak tökéletesebbé teszi a kastélyban rejtőző Éden képét. - Miért nem akar megbizni bennem, Miss Middleton?

- De miért is ne ígérhetné meg neki, hogy felfogadja, ezredes ur?

- Majd csinálunk erre nézve valami tervet, szives engedelmével. Ebben az egy dologban legalább lesz bizalma hozzám, ugye?

- Az önzetlen jóság dolgaiban mindenkor, ebben bizonyos vagyok.

- Igazán ez a véleménye?

- Feltétlenül. Nyilvánosan is előállhatna azzal, hogy Londonba viszi magával Flitchünket.

- Miss Middleton, Ön az imént utazni akart. Csak az én odaérkezésem változtatta meg a szándékát. Ön nem bizik bennem: szabad-e ezen csodálkoznom? Épen ennek az ellenkezője volna a csoda! Ön nem olyasmiket hallott rólam, amik bizalomra gerjeszthetnék irányomban, még a legvégső esetben sem. Én kitaláltam, hogy Ön el akar menni. Azt kérde, hogyan? Nem tudnám megmondani. Szimpátiának lehetne ezt nevezni, de így is csak megmagyarázhatatlan. Vannak személyes szimpátiák és antipátiák. Az embereknek együtt kell élniük arra, hogy rájöjjenek, milyen mély dolog az ilyesmi!

Clara néma sóhajjal pecsételte meg ezt az igazságot.

A bricska nagyot zökkent s majdnem oldalt borult.

- Flitch! drága öregem! - mordult fel tiltakozva az ezredes; - mert - folytatta Clarához fordulva, akit a kocsisnak ez a megtiszteltetése mosolyra derített, - sohasem lehetünk biztonságban Flitch komával, akármennyire hiszünk is benne: kirázza az emberből a szívet, mielőtt célhoz érne vele. - De ha két magunk fajta lényt még nem kötöztek végképp egymáshoz, a menekülésre mindég van remény, ha idejében jutunk az előbb említett felfedezésre. Csakhogy egyikünknek bátorságra van szüksége, a másiknak okosságra. Enélkül minden erőfeszítés hiába, a rabság elkerülhetetlen! Főellenség a Büszkeség, mely egy kocsiba szorítja a két embert, s viszi őket a végzet kapujának. Egyetlen teendő: a Büszkeséget lelökni a bakról, amíg még van egy percnyi idő a cselekvésre. És mivel egyik fajta büszkeség sem fogható a birtoklás büszkeségéhez, leghalálosabb seb számára, ha épen ezt a birtoklást tesszük kétségesse. A büszkeség másképp sohasem tanul okosságot. Csakhogy persze ehhez bátorság kell!

De Craye a kocsi lehuzós függönyével játszott, hogy időt engedjen a hatásnak, mely szavai oldalából lecsapódik.

Kit jelenthetett mást az a Büszkeség, mint Willoughby? S kétes lehetett-e az a másik, aki a sóvárgás hullámain vergődve a legbiztosabb és leggyorsabb menekvési módról ábrándozik, mely megtanítaná Willoughbyt a bölcsességre, miként kell visszaadni egy leány szabadságát?

- Tudja, Miss Middleton, én tanulmányozom a jellemeket, - mondta az ezredes.

- Látom, - felelte a leány.

- Hát vissza akar fordulni?

- Persze, hogy vissza!

- Bizony, ez nem utazni való nap.

- Nem.

- Ön a legteljesebb mértékben számíthat diszkréciómra. Nagylelkű kegyességére építék, mikor biztosítom Önt, hogy nem volt szándékomban titkot kilesni. Az állomás valahogy eszembe jutott s kijöttem ide, hogy rendelkezésére álljak.

- És utközben, - kérdezte Clara könnyű pirulással, - nem haladt el Ön mellett a Mrs. Mountstuart kocsija, mikor az állomásra igyekezett?

De Craye találkozott a járművel: - A ladyt nem láttam. Benn ült a kocsiban?

- Igen. És épen azért jobb, ha félretesszük a diszkréciót: bizonyosak lehetünk benne, hogy a lady meglátta Önt.

- Önt azonban nem, Miss Middleton!

- Jobb szeretném, ha látott volna. Nekem van ám magamhoz való bátorságom, ezredes úr, ha épen muszáj.

- Sohasem is hittem ennek az ellenkezőjét. A bátorságnak azonban edző gyakorlatra van szüksége, mint minden egyéb kitűnő képességnek. Az enyém gyakran rozsdás és köszvényes.

- Összeesküvéseket, cseleket nem szeretek.

- Legfeljebb, ugye, ha a szegény Flitch dolgán kell egy kicsit lendíteni?

- Ő kivétel.

Az ezredes fordított egyet a fején, hogy pillantást vessen kocsisa hátára.

- Ma teljesen megbízható! - mondta Flitch délceg tartásának a láttán. - Az életnek zenebonája ugylátszik kijózanítja barátunkat; csak csöndes időjárás esetén veszélyes. Öt percen belül a park-bejáróhoz érkezünk.

Clara előredőlt, hogy a kastély szomszédságában húzódó sövényekre nézzen, melyek sajátságos melegű, megújuló meghittséggel fogadták. Gondolatában és érzésében egyaránt földresujtott virághoz hasonlított s hálás volt női álarcáért, mely el tudta takarni idege ernyedtségét és levertségét. Szinte ravasz árulással tudta volna vádolni Vernont, amiért szabad akaratára bizta sorsa eldöntését.

Önkénytelenül felsóhajtott.

- Van egy vonat, amelyik háromkor indul, - mondta De Craye, ragyogó készségű gyorsasággal.

- Igen, sőt egy öt órai is van. Ma este Mrs. Mountstuart vendégei leszünk. És én oly szenvedélyesen szeretem a magányt! Azt hiszem, sohase is tettem szívesen eleget kötelezettségeknek. Abban a pillanatban, amint kötve vagyok, szabadságról kezdek fantáziálni...

- A nők, akik így beszélnek, Miss Middleton...!

- Nos, mi van velük?

- Azok nagyon is elhagyatottnak érzik magukat.

Clara nem tudta megcáfolni ezt a megjegyzést; érezte: hűnek kellene lennie önmagához, volna is erre képessége, de mégis: a gyengék számára nincs szabadság! Vernon mondta ezt így egyszer. Próbált szembezállani a súlyos tétellel, de félszeg tehetetlensége a legkinosabb függés sajtásai közé zuhantatta.

Félórával előbb még veszélyes következményekkel járhatott volna egy ily férfi társasága, aki élesszemű megfejtője a női arcvonásoknak. Azóta változtak a körülmények. A park rácskapujához érkeztek.

- Egyedül engedjem? - kérdezte De Craye.

- Mi értelme volna? - válaszolta Clara.

Az ezredes kedves udvariassággal hajolt meg.

Engedelmes alázata hízelt Clara szomorúságának. De Craye-vel szemben nem kényszerült körültekintő óvatosságra, viszont azonban azt sem vette észre, hogy voltaképpen az ezredes is kizökken az óvatosságból, mikor társnője helyeslő szavait hallja arra a megjegyzésre, hogy: „Egy előre kifundált história utóbb csapdává lehet a kitalálójára nézve.”

- Igen, - helyeselt Clara, mert ő komolyan így gondolta a dolgot.

Az ezredes felkapta a fejét s vagy egy tucat kómikusan gyors pislogással ösztökélte agyát okos hozzászólásra.

- Persze, persze, Miss Middleton, igaza van, az előre kitervelt mese mindig rosszul sült el! az ember ravaszsága fejest eshetik a saját csapdájába! Az igazság meg a természetes talpraesettség adják a legjobb tanácsokat: s mivel Ön az előbbi képviseli, rajta leszek, hogy én meg a másik tulajdonságot érvényesítsem, persze az Ön akarata szerint.

Clara, miközben eltűnődött, valami zavar kuszaságát érezte, mely azonban inkább a jövő és nem a jelen körül kavargott. Mivel azonban Willoughbyval előzetes töprengések nélkül akart beszélni, hálás volt utitársához, aki nem akarta más utakra és módokra terelni. Senkisémet kétkedhetett abban, hogy az ezredes ezuttal is kitűnő művésze lesz az ügyes és gyors kibuvóknak s Clara most olyan hangulatban volt, hogy ezt a kiválóságot csodálta és kívánta, annyira megörült annak, hogy ily módon megszabadul az önmagával való vivódástól. Hogy a természetes talpraesettség aztán milyen segítőtje lesz az igazságnak, azon nem sokat akadt fenn, s mivel ezuttal véletlenül Crossjay sem jutott eszébe, nem hökkentette meg az a külön probléma sem, hogyan fog majd a fiúnak a ma reggeli eseményekről adandó beszámolója az igazsággal összhangba simulni?

Miközben a park mentén hajtottak, főleg az a kérdés foglalkoztatta, vajjon visszatérése öröm lesz-e Vernon számára, aki voltaképpen az egész visszatérés okozója, ámbár alig cselekedett valamit a dolog elősegítésére: sőt oly keveset, hogy Clara méltán tarthatta kétségesnek a Vernon áhitott örvendezését.

IV. FEJEZET,

*amelyben Willoughby érzékenységét fejtegetjük
és hogy mily alapos tanulságot sikerül leszűrnie.*

Az istállók fölött áthangzott a tizenkét óraütés. Erre az időpontra tüzte ki Clara, hogy szökésről a kastélybeliek tudomást szerezzenek. Clara ködös rettegés izgalmát érezte, mely ideges vonásait kínos pirulásra készítette ki, noha De Craye ezredes csak azt kérdezte, pontosan jár-e a Clara órája? Clara bizonyosra vette, hogy a reggelinél az ezredes átlátott rajta; s vajjon nem volt-e szörnyen lekötve De Craye iránt, amiért lehetővé tette a Willoughby lerázását? A mások szemlélésének ez az élessége megriasztotta és rettegővé tette; ugyanakkor azonban kényszerült elismerni azt is, hogy az ezredes nem élt vissza éleslátásával. Tisztességtudása egy árnyalattal sem halványult. Csakhogy így Clara mégis egy férfi kegyelmétől függött, s ez volt az, ami lesujtotta.

Ugy ugrott le a bricskából, mintha veszély elől menekülne. E pillanatban Willoughby a szokványos kedves mosollyal tudta volna üdvözölni. Az ajtószárnyak egyszerre fölpattantak s Crossjay rohant elő. Rákapaszkodott a Clara kezére és táncolt vele, ajkához szoritgatta azt a kezét, alig akarva elhinni, hogy újra látja és érintheti a leányt. Közben gondolatjelek és hármaspontok szakgatott beszédével mesélte el, hogyan talált rá Sir Willoughby a csónakos ház eresze alatt, mint facsarta ki a gunyáját s küldte aztán a leány keresésére a Hoppnerék tanyájára, ahol az egyik gyerek betegen feküdt, meg tovább, egy országutmenti munkáskunyhóba: „Mert én azt mondtam neki, hogy nagyon szereted a szegényeket, Miss Middleton, ami igaz is! És azt is mondtam neki, hogy azért nem vittél magaddal, mert ott ragályos betegek vannak!” Itt volt hát az a pont, amelytől Clara előre rettegett.

- No, az öcskös jól kimerítette az egész szótárát, - szólalt meg az ezredes, aki hozzájuk lépett, miután Flichtet kifizette.

Flicht kalapjához emelte a kezét s mindaddig ott tartotta, míg figyelmük ismét feléje nem fordult. Akkor valóságos rózsaszínű melankóliával jelentette ki: „Óh, kisasszonykám! óh, ezredes ur! csak azt érhetném meg még egyszer, hogy óportói bort ihassak az ócska kastélyban egy karácsonyestén!” Ebben az óhajban bentfoglaltatott, hogy azt az ivást az ezredes és a kisasszony boldogságára szeretné cselekedni. Aztán szeméit felsétáltatta az ablakokhoz, újra puposra görnyedt s elhajtott a bricskájával.

- És Mr. Whitford még nem jött vissza? - kérdezte Clara Crossjayt.

- Nem, Miss Middleton. De Sir Willoughby visszajött s felment a szobájába átöltözni.

- Láttad Barclayt?

- Éppen most ment be a laboratóriumba. Szóltam is neki, hogy Sir Willoughby nincs ott.

- És mondd, Crossjay, levél volt nála?

- Volt valami.

- Szaladj: mondd meg neki, hogy itt vagyok; és kérem a levelet, az az enyém!

Crossjay nekilódult, egyenesen a Sir Willoughby karjai közé.

- Ugy kell elkapni ezt a fickót, akár egy football-lapdát, - kezdte a megbántott gentleman, két karral nyalábolva fel s erősen tartva a fiut, hogy legyen a kezei közt valami gyomrozni való: önuralma megőrzése miatt volt szüksége erre. - Clara, nem ért tulságosan utól az eső?

- Alig.

- Örülök. Fedél alá huzódtál?

- Igen.

- Valamelyik tanyán?

- Nem a tanyákon; de tökéletesen fedél alatt voltam. De Craye ezredes, mielőtt rám talált, egy bricskával találkozott...

- Megint a Flichével! - tört ki az ezredesből.

- Igen... neked mindig szerencséd van, szerencséd, - fordult Willoughby az ezredeshez, egyre szorongatva Crossjajt s úgy kezelve szabadulási erőlködéseit, mint holmi évődő rugdalózkodást. De ez a tréfás huzakodás alig leplezhette sápadt meghökkenését.

- Csak maradjunk, urficskám! - szólt rá élesen Crossjayre, mikor Clara figyelmeztető módon érintette meg a fiu vállát.

A leány az ezredes felé fordult s beléptek a hallba: Még nem is mondtam önnek köszönetet, ezredes ur! - Hangját a lehető leghalkabbra fogva, folytatta: - Egy sajátkezű levelem van a laboratóriumban!

Crossjay felkiáltott kinjában.

- Megvagy! - kapta el Willoughby, olyan kacagással, mely alig különbözött áldozata feljajdulásától.

- Jaj, hogy tud Ön szorítani, Sir Willoughby!

- Én? te tejjérü!

- Nem! De a könyvemért kell mennem!

- Hol az a könyv?

- A laboratóriumban!

De Craye ezredes hanyagul sétált a laboratóriumajtó felé s visszaszólt: Én elhozom a könyved! Mi a címe? A Régi Tengerészek? Gyermeknóták? Azt hiszem, bent felejtettem a szivartárcámat.

- Barclay valami nekem szóló levelet említett, - szólt Willoughby Clarának, - azt mondta, délben kell átadnia!

- Abban az esetben, ha addig nem jönnek haza: azért irtam, hogy ne nyugtalankodjatok miattam, - felelte a leány.

- Igazán nagyon jó vagy!

- Oh! jó! Csak jónak ne nevezz! Itt jönnek a hölgyek! Drága ladyk! - Clara eléjük suhant, amint éppen a hallba léptek a reggeliző szobából. Pár percre csak a meglepetés felkiáltásai hangzottak.

Willoughby kieresztette karmai közül Crossjajt, aki az egyik szögletbe illanva, nyomban a laboratórium felé nyargalt. Willoughby követte s De Craye-vel került szembe, aki már kifelé jött. Nem szólította meg.

Crossjay végigkutatta, felforgatta az egész termet. Willoughby odament asztalához, aztán a villanytelepes állványhoz, meg a kandallópárkányhoz. Nem talált semmiféle levelet. Pedig kétségtelen volt, hogy Barclay egy levélről beszélt neki, melyet urnője parancsából a reggeli után a laboratóriumban tett le.

Kisietett s felszaladt a lépcsőkön, éppen elég korán ahhoz, hogy De Craye és Barclay beszélgetését szétrebbentse.

Intett a szobalánynak. Barclay helyrerántotta a felsőajkát s lesimitotta a szoknyáját, mint aki döntő jelenetre készül s résen áll.

- Urnőm ebben a pillanatban csöngetett értem, Sir Willoughby.

- Magánál volt egy levelem.

- Én mondtam, hogy...

- Maga azt mondta, mikor lent a lépcsők előtt találkoztunk, hogy egy levelet tett le számomra a laboratóriumban.

- Most a Clara kisasszony pipere-asztalán van.

- Hozza ide!

Barclay újra alázatos vonásokat egyengetett az arcára s elsurrant. Nyilván nem is tudott meglenni az ilyen nyilvános, néma arcjáték-monológok nélkül.

Willoughby várt, de a lány nem mutatkozott újra.

Várakozó félszege s egész viselkedésének nevetséges volta lesujtotta Willoughbyt. Háló lakosztályába vonult, bezárkózott s le-föl járkált a szobákban, álmélkodva: micsoda furcsa teremtmény lett belőle. Ugy izgul, mint a legnyomorultabb hétköznapi lény, önuralma kisiklott, nem képes illő álarcot öltetni, ő, aki ahhoz szokott hozzá, hogy másokban keltsen ily megriadásokat és remegéseket, s most egyszerre játékszere és ostoba bábja lett egy leány cselszövéseinek. Ugy érezte, hogy még a teste is összerokkant. Tükre ugyan nem szólt erről, de összetört szive ezt dobolta odabent, fájdalmas kalapálással. A leány égő szava: - „Csak jónak ne nevezz!” - amit akkor mondott, mikor De Craye oldalán tért vissza a kastélyba s szemeláttára sugott oda valami titkot az ezredesnek, nyilvánvaló vallomás volt: úgy sütött a Willoughby arcába, mint egy szörnyü kemence pörkölése. Egoista halálvergődése azt a felkiáltást csiholta ki belőle, hogy akit rászednek, az jobban jár. Szinte kívánta, hogy inkább a háta mögött csalják meg.

Csak átmeneti fellobbanásában kívánhatott ilyet; mert mindenek fölött mégis csak az volt a fővágya, hogy senki se tudjon megcsalatasáról: már pedig, ha megesnék a dolog, az, aki a csalást elköveti, tudna róla és a cinkosa is tudna róla, így aztán a világ is mihamarább megtudná, a világ, melynek nyelvvel szemben védtelenül állana. Jelenlétének árnya elnémítva vetült rá minden véleménynyilvánulásra, mintahogy az erős fagy bénítja el a föld csiráit, de ezen a körön túl didergő érzékenysége rettegve futott ide-oda, mint a meztelen a téli lég hidegén. Ez volt alapja világgyűlöletének: az örjítő félelem önnön csupasz bálványa miatt, gyermetegen harmattestü Énje miatt, mely az ő nevébe pólyáltan élt a világ előtt s melyet úgy melengetett érzéseivel, ahogy csak a legcivilizáltabb emberek becézhetik énjüket, s mely felé most nem nyujthatta ki védő karjait. A drága kis csecsemőre szabadon lehelhetett rá minden száj, fagytól kékülve és agyongyötörve sirt oltalomért s ő nem segíthetett! Nem utáljuk-e joggal a világot, mely így bánik velünk? És annál inkább undorodunk tőle, minél inkább tanultuk megvetni embereit, kiket a magunk személyiségének árnyvető körében rabszolgákká alacsonyítottunk.

És ő valaha a népszerűség dédelgetett fiatal hercege volt: övé volt széles e világ. Az a mód, ahogy most Clara bánt vele, országától és alattvalóitól rabolta meg. Hőn ápolt vágya oly nőt áhitott a házasságban, akinek híres szépségében és férjéhez való nagy ragaszkodásában a világ bizonyítékát kényszerüljön látni az imádott férfit kiválóságának, mely előtt minden lebecsülés elnémul s az irigység, ha nem is teljesen, (ez elvégre nem kívánható), kialszik. De a

nők természetén meghiusult ez az álom. Willoughby nem tudott odáig jutni, hogy a szerencsét vádolja. Keserves kinjába került Horace De Craye-nek azt mondania, hogy az ezredesnek szerencséje van. Hiszen abban a hitben nevelkedett, hogy a szerencse külön kedvence és pártfogoltja a kis Willoughby: ilyenformán átkai szükségszerűen a nőkre hullottak, mert különben az utolsó takarót is eljátszotta volna, melytől álma olyan meleg volt, mint aminőkben a költők tobzódnak.

Ha azonban Clara meg is csalta, legalább félelmet tudott beleremegtetni ebbe a leányba. És ez oly valami volt, amelynek kedvéért szinte kívánta, hogy csakugyan megcsalták legyen. Clara már nem nézett az arcába: szemei nem keresztezték az övét: óvatosan lefelé tekintett, bár emelt fővel, a külső büszkeség megőrzésével. Ebben a magatartásban volt valami megboszkányozó: a leány természetének fizikai kevélysége, mely megveti a büntudat terhének roskasztó súlyát, valami pokoli angyalszépséget adott neki, mely iránt Willoughby valóságos gyöngéd gyűlöletet érzett: ám engedve okosságának, mikor a szerelmes meditáció eme rohamai magukkal ragadták, elszakította magát a jelen perc hangulatától s Claráról alkotott képének megfelelőbb hangulatba zökkenve akarta szemlélni a leányt.

Mert a gyöngéd gyűlöletnek a hangulata olyan, hogy ha a gyöngédség le is kopik róla, a gyűlölet még sem tud erősebbre válni tőle.

Ezzel szemben viszont a két láb tiz hüvelykes távolság illő megtartása, ami mértékegységekben kifejezve a teljesen tisztos viselkedésnek pontos demarkációja, mindig azzal a csodálatos hatással jár isten nagyszabásu teremtményére, a férfiura nézve, vagy legalább is elég gyakran jár ezzel a hatással: hogy tudniillik a különös gyűlölet visszafordul az őt nemző csökönyös csodálatához, s a gyöngédséget áhitó szenvedély egyszerűen arcraborul, mint a hívők az oltár előtt: bőjtölő imádatra kényszerülten.

(Eme misztériumokra nézve, tessék átböngészni a Nagy Könyvben a Szerelemről szóló hetvenötödik fejezetet, amiben a Semmi van megírva, de az Olvasó mindenestre kap egy Lámpást, egy Puskaaporos Hordót és egy Bányász-Csákányt, amikkel végigbarangolhatja a sárga homályu ösvényt, ahol az őt megelőző akna-vájók törmelék- emlékeit találja az elhagyott tárnában: ez mégis tanulságosabb hely lesz az agyonfirkált hetvenedik, vagy másnéven francia szakasznál, mellyel a fejezet kezdődik s melyhez magát eddig a művelt világ tartani igyekezett.)

Hősünk sietése a mi nyakunkon is itt van, így hát nincs időnk sokat bibelődni bányászdolgokkal: Willoughby sietett, hogy egyedül találja Clarát, kinszenvedéseit a leány előtt a testi imádat keserű külszínében tölteni ki s aztán, kielégülten, megkönnyebbült gesztussal mutatni új megvetést. Clarát a lépcsőn találta, Barclay oltalma alatt.

- Mi van a levelemmel? - kérdezte.

- Ugy emlékszem, mondtam már neked Willoughby: azért hagytam számodra egy levelet Barclaynál, hogy megnyugtassalak, ha esetleg nem tértem volna vissza idejében, - felelte Clara. - A levél átadása szükségtelenné vált.

- Igazán? Dehát mégiscsak levél, a te írásod, amit te irtál nekem! Megvan még?

- Nincs. Megsemmisítettem.

- Rosszul tetted.

- Nem lett volna benne semmi örömed!

- De drága Clarám! ha egyszer te irtad!

- Csak három sor volt az egész.

Barclay ott állt mellettük, ajkait szivogatva. Egy szobalányt, aki bizalmasa urnőjének, meg lehet vásárolni, mert hiszen ha a jobb kezével ajándékot fogad el, bizonyára a ballal sem utasítja vissza; fődolog csupán azt eltalálni, milyen természetű és nagyságú legyen a megvesztegetés: Sir Willoughby már ilyen tervezgetésekbe tévedt, de aztán visszariadt a gondolatától s nem akart többet tudni: érezte, hogy vulkánikus hegy oldalán jár, ahol a remegő vékony kéreg alatt láva forr. Új állapot volt ez számára: harcukban a Clara győzelmét jelentő. Clara nem félt annyira Willoughby kérdéseitől, mint Willoughby a Clara őszinteségétől.

Kölcsönös féltékenységben természetesen udvarias formásokba kapaszkodtak s a legnyitabb beszéd sem fejezhette volna ki számukra világosabban, hogy mindegyikük védekező állást foglal el. Clara füllentéseket tartott raktáron: már készen álltak, apró csomagok, lepecsételve és postára adva: Willoughbynek csak kérnie kellett volna őket s megkapja, föltéve, hogy hangja nem tulságosan követelő.

Szive mélyén Clara így beszélt hozzá: „Te vagy a hibás: könyörtelen vagy s tönkre tudnád tenni Crossjay jövőjét, csak azért, hogy megbüntesd irántam való önfeláldozásáért a szegény szeleverdi kis fickót! És én így, becsületből, kénytelen vagyok minden lehetőt megtenni az érdekében!”

Az, hogy most viszont Clara is önfeláldozásra készült, még két egyéb dologra is jó volt: egyrészt megóvta attól, hogy sánta szökésének és visszabicsakló megtérésének szégyenén évődjék, másrészt megnyugtatta lelkét a De Craye ezredessel való viszony tulgyors elbizamodása ellenében. Willoughby kérkedő kérlelhetetlensége kárhozzátandó vonás volt. Clara harcban állt vele s kényszerült a dolgot ebben a világitásban szemlélni. Crossjayt meg kellett védelmezni az ellen, aki nem kimélte a bűnösöket, s így természetes volt, hogy De Craye-t is segítségül kell hívni s az ezredes ügyes támogatását Clara inkább megcsodálta, semmint nyugtalanságot érzett miatta.

Mindamellet azonban, ha egyenes kérdést intéznek hozzá, a leány válasza nem lett volna hamis. Füllentő kifogásokra kész volt, de súlyos hazugságokra nem; egy szó elég lett volna s megvetéssel mellőzi a csűrést-csavarást. Ez kiolvasható volt tekintetéből. És Willoughby megértette ezt. Clara irt neki egy három soros levelet: „Csak három sor volt,” - és aztán megsemmisítette. Talán megbánt volna valamit? De hiszen akkor az a levél sértést tartalmazhatott! Dühével, melyet a vélt sérelem forralt, s óvatos ravaszágával, mely a leány birásának szörnyü vágyát még mélyebbre vájta benne, Willoughby szinte kívánta a megcsalatást: úgy édesebb lesz a bosszu s ami még azon tul van.

- Fődolog, hogy szerencsésen visszajöttél s ujra az enyém vagy! - mondta udvarias örvendezéssel, - és ez többet ér még a kezéd irásánál is! Az egész környéket felkutattam utánad!

- De miért? Hiszen nem vagyunk barbár földrészen, - felelte Clara.

- Crossjay szerint valami beteg gyereket látogattál meg; - átöltöztél legalább?

- Amint látod...

- A fickó azt mondta, hogy annak a Hoppnernek a tanyájára mentél, meg munkáslakásokba. A park kapujában viszont egy kóbor vándorlegénnyel találkoztam, aki egészen ellenkező irányban látott a fiuval!

- Pénzt adtál neki?

- Ugy emlékszem.

- Szóval a pénz fejében hajlandó volt emlékezni, hogy látott engem.

Willoughby felkapta a fejét: Clarának igaza lehet; a koldusok mind hazugok.

- Dehát mégis hol találtál védő fedelet, drága Clarám? Hoppnerék azt mondják, hogy nem jártál ott.

- Megfizetted az ő fáradságukat is. Még több pénzzel egészen elrontanád őket. Tulságosan szabadjára szórod a pénzt. Nem is volt lázas betegségről szó. Ki sejtette volna előre ezt a felhőszakadást! Beszélni szeretnék Miss Dale-lel, fontos témáról, arról, hogy milyen ruhát vegyek fel Mrs. Mountstuart vacsorájára?

- Beszélj vele. Csalhatatlan!

- Kitünő izlése van.

- Ő maga nagyon egyszerűen öltözik.

- De jól áll neki. Ama kevés nő közé tartozik, akiken egy gondolatnyi javítani valót se tudnék találni.

- Jó ítélete is van.

Willoughby elgondolkozott és ismételte dicséretét.

Clara arcán egy gödröcske futó árnya azt az érzést keltette Willoughbyban, hogy most megint vereséget szenvedett valamiben: aminthogy bizonyos is lehetett benne, hogy többé már nem ébreszthet Clarában féltékenységet Laetitiával szemben. Akkor azonban mégis mi indíthatta ezt a leányt arra, hogy szabadulásért esdekелjen? A kérdés felvetődése megalázó volt: Willoughby menekült a felelet elől.

Elment, hogy megkeresse De Craye-t. Az eleveneszü bajkeverőnek azonban eszeágában sem volt, hogy egyedül kapassa magát. Feltalálhatatlan maradt, míg csak gyülekezőre nem csengettek, amikor is Clara az egész társaság előtt odavetett egy-két szót, amelyekhez az ezredes tökéletes egybehangzással csatlakozhatott. Ennek megtörténtével nyugodtan vonult el egy órára Willoughbyval: billiárdoztak és az ezredes alaposan kikapott.

Az a hír, hogy Mrs. Mountstuart Jenkinson látogatóba érkezett, ismét a társalgóba szólította a két gentlemant, akik valami olyast hittek, hogy tán a vacsora, közbejött akadályok miatt, elmarad. Kiderült azonban, hogy a lady csak panaszkodni jött, mert a lakoma egyik gyöngyét nélkülözníe kell: tudniillik Crooklyn professzort, akit pedig azért hívott meg, hogy nála találkozzék Dr. Middletonnal. Elbeszélte, hogyan kocsizott ki az állomásra, előzetes megállapodás szerint, a vendég elé, mivel a professzor hírhedten kótya-fejü utazó volt, - ami ezuttal is bebizonyosodott, mert Crooklyn ezuttal is lekéste otthon a vonatát és nem érkezett meg: legalább is senkiséem látta. Mrs. Mountstuart Vernon Whitfordra hivatkozott, mint tanura, aki látta, hogy az egész vonatot tüvítették s a perront is átkutatták a professzorért.

- Ilyenformán, - mondta a lady, - csak az önök Kezdő Tudósát hozhattam haza, hogy itthon megszáriítsák. Egészen át volt ázva és vacogott. Olyan volt szegény, mint egy spongyák közé csomagolt csontváz s ha most is elkerüli a meghülést, akkor csakugyan olyan sebezhetetlen, mint amilyenek hencegi magát. És az atléta-népség mind olyan szörnyü dicsekvő!

- Az Alpesekre is azért másznak fel, hogy kidobolhassák! - szólt Clara, akit izgatottá tett az a félelem, hogy Mrs. Mountstuart szóba keritheti az ezredest is, mint akit szintén ott látott az állomás közelében.

Mulattak a megjegyzésen és De Craye ezredes hangosan kacagott, mert átvillant rajta, hogy egy ilyen gyors elméjü, fogékony leány, mint amilyen Miss Middleton, az ő kastélybeli megérkezése előtt mily humoros kétségbeeséssel kinezhatta magát a meggyurhatatlan agyagból való Vernon Whitford társaságával. Körülpillantva, az ezredes észrevette Vernont, aki egyhelybe meredve, elbámulva nézte a fiatal ladyt.

- Hallotta ezt, Whitford? - szólt De Craye s miközben Clara arcvonásai hevesebb hullámozást mutattak, mint aminőt várni lehetett volna, az ezredes azzal ugratta az Alpesek turistáját, hogy bizonyára azért mászik a hegyekre, mert nagyobb akar lenni náluk, - Signor Excelsior! - s elmondta, hogy ezek a szegény orom-hódítók mily kétségbeesett ölelésekkel tornázzák magukat palacsintává, fakóra száradva, feketére pörkölődve, összevissza dögönyöződve, mind csak azért, hogy a végén elmondhassák: „milyen magasan” voltak, - s még egy új hegycsucsot hódítottak a többi mellé! Az ezredes kicsapongón tréfás és önelégült kedvében volt: mivel-hogy a női nem meghódítóira bezzeg egészen más jutalmak várnak.

Vernon idejében összeszedte magát, hogy szembenézzen a rázuduló kötekedésekkel.

- A hegymászást egy napon sem lehet említeni a szökevényfogás sportjával, - felelte.

Ezt a célzást a mindig menekülő Crossjayre, akit leckéihez kellett visszahorgásznia, mindenki sikerült feleletnek tartotta.

Clara érezte a tekintet fonal-rándítását, mely róla De Craye ezredes felé fordult. Nincs segítség, ha Vernon rosszul ítéli meg őt! De Craye ezredes nem tette ezt!

Crossjay, szerencsétlenségére, éppen akkor lépett be a társalgóba, mikor Mrs. Mountstuart részvételével halmozta el Vernont, amiért szökevényüldözés közben úgy át kellett áznia: vagy ahogy De Craye kifejezte: keresztül gázolnia egy egész folyót egy angolnáért! - s nyomban keresztkérdések fogták közre a fiút De Craye és Willoughby részéről: merre szökött legutóbb a leckék elől? - mindkét gentleman valamely kézzelfogható füllenítés zsákutcájába akarván szoritani szegény fejét. Már-már nagyszerű sikert arattak, mikor Vernon egyszerre csak elgáncsolta a tréfát, tanítványát komoly munkára parancsolva ki a szobából. Mrs. Mountstuartot is kivezették, megtekinteni azt a szép porcellán-készletet, amit Lady Busshe küldött. „Megint porcellán!” - szólt oda Mrs. Mountstuart Willoughbynek s inteni akart a „huncut porcellán-babá”-nak, hogy jöjjön velük, Clara azonban éppen Laetitiára hajolt s oly bájos odaadással látszott vele elcsevegni, amit nem lehetett megzavarni. Mrs. Mountstuart felhívta Willoughby figyelmét a jelenetre s kissé megütődött a férfi ideges mozdulatán. Aztán elbucszott: ki akart még menni a délutáni vonathoz is, hátha mégis előkerül a professzor ur! „Mondják meg Dr. Middletonnak,” - szólt, - „félek, hogy nem lesz méltó partnere! Azonban,” - tette még hozzá, mikor Willoughby a kocsihoz kísérte, - „elvárom, hogy legalább Ön megfeleljen a nagyagyús diskurzusnak az asztalom mellett!”

- Miss Dale fog a legkitünőbbben illeni a nagytiszteletű urhoz, - mondta Willoughby.

- Ő mindenkihez a legkitünőbbben illik! Azonban az én teljes vendég-asztalomról van szó s nem kívánhatom egy fiatal hölgytől, hogy ő tartsa szóval az egészséget. Inkább egy állatkerti oroszánt bérelnék ki, ha elég kezesnek bizonyulna, mint hogy egy olyan híres tudós üljön az asztalomnál, akinek ne egy másik híres tudós adja a nyelv alá valót. Dr. Middleton egy herceget is sárga földig silányit, ha egyszer bor van benne. Megfogja rémiteni az én szegény nyájacskámat. Az igazság az, hogy mi rossz kovász vagyunk az ő számára: már előre látom a társalgás megemészthetetlen falat-gombócait, ha csak ön fel nem áldozza magát.

- Fel fogom áldozni magam, - mondta Willoughby.

- Számítok a De Craye ezredes és a mi porcellánbabácskánk sziporkáira is, ha ön állani fogja az ígérését. Kitűnő szólapdázók ők ugy kettesben. Ma este ön nem az istenek egyike lesz, hanem olyan nektártöltögető-féle Jupiter mellett, - vagy Juno mellett, ha jobban tetszik: és lady Busshe és lady Culmer és az ön valamennyi csodálója utóbb meg fogják tudni, hogy mit is tett ön! Láthatja, mily nyugtalan vagyok! Persze, nem számíthattam rá, hogy Crooklyn professzor is az esetleges cserbenhagyók táborát szaporítja, különben sohasem merészeltém volna Dr. Middletont asztalomhoz hívni. Az én társas lakomáimnak eddig még mindig

sikerük volt. Természetesen, annál inkább aggódom emiatt az egy miatt! Mert a fiaskó annál feltűnőbb, ha egyetlen! A kivételes esetet örökké felemlégetik! És nem is annyira az emberek véleménye izgat, mint a magam érzései. Gyűlölöm a baklövést. Ha azonban ön hü marad a szavához, mégis csak megleszünk valahogy.

- Valahányszor a nagyi megpróbál, majd szépen arcra vetem magam, asszonyom!

- Ugy valahogy, - mosolygott a delnő, s otthagya Willoughbyt, aki elgondolkozhatott a női önzésen. Mrs. Mountstuart vacsorája miatt most neki a Dr. Middleton kísérő nullájává kell válnia, míg Clara és De Craye együttes sziporkázásra lesznek bátorítva! Holott véletlenül épen most ő szeretett volna különösen szellemesen ragyogni. A környék bámulata elhitette Willoughbyval, hogy ő nagyobb társaságnak is zamat-adó fűszere, amit még mennyasszonya eddig nem tapasztalhatott: s ime, most a kínáló alkalmat el kellett ejtenie a Mrs. Mountstuart kedvéért! Ha a lady a vetélytárs zsoldjában állana, sem szabhatta volna ki a dolgot kegyetlenebbül.

Eszébe jutott, hogy az addig kapálózó Crossjay egy pillanat alatt megjuhászodott szorongató karjai közt, mihelyt Clara keze megérintette: és ebből a végtelenül kis mozzanatból kikövetkeztette, hogy a fiú megsejtett valamit a mennyasszonyával való összezőrdülésből, s hogy Crossjay odaadó hódolata most átszállt róla, Willoughbyról, Clarára. A leány tündökölt; övé volt a női szépség adománya; volt mivel magához vonzania a fiut. Ezzel a fickóval meg kell éreztetni, hogy árulást követett el. Eltűnődésének sarokpontja azonban mégis az volt, hogy főleg Clarának kellene látnia, mint tud jegyese ragyogni, ha csodálók köre gyújtja tündöklésre: hiszen valószínűnek tetszett, hogy a leány így, önnön kicsinysége érzetében, ösztönzést nyerne, visszahódítani vőlegényét. S akkor itt volna az idő Clara megfenyítésére!

Egy látogatás Dr. Middletonnál, a könyvtárban, megnyugtatta Willoughbyt arra nézve, hogy Clara nem utította meg Patterneből való elutazásuk kérelmét. Nem, a haszontalan kis kacérnak most már megvolt a szórakozása és így maradhatott. Csalás lebegett a levegőben: Willoughby hallotta a csalás vetélő-suhogását, ha nem is látta a szálakat; egészben véve azonban, elgondolva, hogy mily rettegetést állt ki a leány távollétének órái alatt, most inkább hizelgett neki a dolog, visszás módon hizelgett. Hiszen mitől is rettegett annyira? Nem kevesebbtől, mint hogy Clara szökéséről kell értesülnie! Persze, ostoba képzelődés volt az egész, a szerelmes szív lázálma! - de mégis odáig sodorta őt, hogy mikor az esőben elvált De Crayetől, valahogy úgy sejtette, hogy barátja és jegyese összejátszanak s hogy nem fogja többé látni Clarát. Hangosan el is kiáltotta akkor a záporverte országuton a théátrális: „Megcsaltak!” szót, amely egyike azoknak a szinpadai frázisoknak, melyek egyuttal természetesek is! - főleg oly embereknél, akik más férfiakat már behajszoltak ennek a felkiáltásnak az eljajdításába.

Willoughbyt Constantia Durham tanította meg arra, hogy a nők egy perc tovarebbenése alatt képesek az árulás kitöréseire. S különös módon, mintegy annak bizonyosságául, hogy a nők valamennyien egy huron pendülnek, Constantia, közvetlenül szökése előtt, ugyanazt a nyugodt arckifejezést vette fel, amilyen a Claráé volt tegnap és ma; semmi idegesség, semmi pirulás, semmi szemöldrándítás, hanem ellenkezőleg: csupa simaság, nyájas modor, - valami elegáns nővéri viselkedés, azt lehetne mondani, - mintha a némbor holmi középutat, határmegyét talált volna, melyen kegyetlenség és kedvesség, visszataszítás és vonzás közt sétálgathat; úgyhogy még lélekzetvételenek levegője is ellenállhatatlanul, vonzó sodrú volt, hogy egy lépésnyi távolságban aztán fagyos nyugalmanak páncélja riasszon vissza újra. Nem megvetés volt az, nem is szenvedély: azt a vonalat, melyet ő maga is befutott, jelölte ki a férfi számára a szomszédos paralelen. A szenvedély úgy hatott ebben a leányban, mint a hullámokat elpárologtató, sómederré szikkadó tengerfenék. Clara hasonlósága Constantiához ezen a ponton vérszótigéző volt Willoughbyra nézve, kinek megadatott, a tragikus kitüntetés, hogy

mindegyiküket karjába ölelhette, hogy szempilláik hintáján ringatózhatott s nézhette szemeik szétoszló köd-mélyeit, rettenetes volt ez a hasonlóság. Mégegyszer összevetette őket. Constantiában hibáztathatónak találta, hogy túl sokat fedett fel az ő férfiúi tekintete előtt: majdnem fele-utig eléje jött: igen, ez előzékenység is lehetett s a forró vér jele: azonban őszintesége oly meztelen kiszolgáltatottság volt, hogy néha szinte kétségesnek látszott: vajjon a férfi vagy a nő-e kettejük közül az üldözött vad, - ami végtelen zavart okozott Willoughby férfiúi lelkében. Nos, a Clara belső világának megnyilatkozása viszont riadozóbb volt, oly riadozó, mintha egy őzike bujkálna a rózsás mélyeken; a szerelmest éppen úgy felajzotta Willoughbyban, mint a vadászt; az üdv égi pagonyai remegtek elforduló szemeiben. Itt volt a két szép nő közt a különbség, amely Willoughby jelen sorsát elviselhetetlen szenvedéssé változtatta. Mert ha Constantia hasonló is volt némely hölgyekhez, akiket Willoughby, mint furcsán hiszik, boldogtalanná tett s diadalmasan letiport, Clara egyáltalán nem hasonlított hozzájuk. Az ő női egyénisége előtt, Willoughby úgy érezte, meg kellett hajolni. Lehetlenség volt őt is a női nem fogalmába begöngyölni s az elguruló batyut nyugodtan arrább rugni. Ezért szerette ezt a leányt, aki pedig megsértette. Innen származott lesujtottsága és ha önnön Én-jében való hitének ősi komolysága, - elvégre önmagát szintén szerette, sőt még jobban, - nem segítette volna, egészen elvetett nyomorultnak hitte volna magát.

De Craye-t illetőleg Willoughby sokkal büszkébben gondolt vissza saját hőstetteire, semhogy megbizhatott volna egy másik férfiban. Csak az a bizonyos végzetes kapcsolat temperamentuma és okossága között, tette kezdetben nagyon is vigyázatlanná, különben már az első perctől kezdve, mihelyt a cimbora megismerkedett Clarával, résen állt volna. De hát akkor úgy kívánta, hogy hadd legyen szórakozása a leánynak, míg ő terveket sző a renitens teremtésnek a kastélyban való marasztalására, és egyben azt is remélte, hogy Clara majd busulni fog, mert ő elhanyagolja: csufos csalódás! Igazában véve inkább ünnepeket kellett volna rendeznie, a társaság napjaként kellett volna ragyognia, legkáprázatosabb formájában megmutatkoznia. Már-már majdnem bolondnak titulálta magát, miután a „Megcsaltak!” rettentő kitörése elzengett megrázkódtató hangjaival.

Hogyan viselkedjék? Ez a kérdés ököllel vágott a szegény gentleman büszkeségének arcába. Ha bizalmas beszélgetésre vonná félre Clarát, megújulhatnának szabadságért esengő kéréselei. A leány átlátszó nyugalma mögött ott cikáztak ezek az esdeklések. Nyugalmának holt elefántcsont színét éppen ezeknek az elfojtása adta: Willoughby legalább így látta s nem volt bizonyos sem okosságában, sem temperamentumában, ha újra hallania kell a szentségtörő könyörgés megismétlődését.

Az az ötlet, hogy Vernonhoz kellene fordulnia s tréfásan csevegnie a fiatal lady gyermekes szeszélyeiről, melyeket talán a féltékenység némi rohamocskája okoz, az iga lerázására ingerelve, - ez az ötlet nem volt megvalósítható. Vernonnal szemben mindig olyan fölényes gesztusokat használt, hogy már egy pillanatra sem mellőzhette őket: hát még ilyen főbenjáró esetben! Azonkívül pedig Vernon az a fajta ember volt, akinek a nőkről való gondolatai ama bácsikat jellemzik, akik sohasem hódítottak egyetlen nőt sem; vagy legfeljebb egyetlenegy, - Vernon esetében, ismervé titkos történetét, engedélyezzük ezt az egyet, - bár ezt sem lehet győzelmi zászlóként lobogtatnia. Sötét tudatlansága a női nem felől, bárgyu andaságú eszménykeresése, mely máskor is izetlenül hatott, most egyenesen bosszantó volna. Clara érthetetlen kikökenése a méltó viselkedésből valószínűleg csak arra adna bátorságot Vernonnak, hogy megleckéztesse gazdáját kötelességeiről: mindig készen állt nála a női jogokról szavaló védőbeszéd. Ez az ember nem átallotta azt mondani, hogy józan érveléssel tud hatni az asszonyokra. Példája is lett belőle a következményeknek!

A másik eredmény viszont az lett, hogy Vernon nem adhatott férfi-tanácsot. Willoughby dühe, hogy Clara őt kiszolgáltatta unokafivérének, elejtette vele ennek a beszélgetésnek

tervét, mely valószínűleg csak temperamentumát tüzelte volna föl s nyilván lerontotta volna büszke fölényét. Nem akarva tehát senkivel sem szóba állni, teljes árvaságban maradt, jól sejtve azért, hogy körülötte az egész ház misztikus tevé-vevés gyűrűiben kering Clarától és De Crayetól kezdve Laetitián és Crossjain át le egészen Barclay-ig, a szobalányig. Vak érzékenysége valahogy úgy működött, mint ahogy a pókról képzeljük, mely azonnal észreveszi, ha nem a saját hálójába középre csempészik át. Laetitián meglátszott, hogy részese a misztériumnak. Szempilláin teher sulyosult. Hogy ez a leány miképpen sejtette meg a dolgok állását, Willoughby nem volt képes elgondolni. Talán intenzív személyes vonzódásánál fogva: Willoughby némi finom számalommal tételezte föl ezt, - a száalom atyáskodó kis legyintésével. Laetitia imádta őt, Vénusz rendeléséből, az istenasszony viszont nem rendelte azt is, hogy ő, Willoughby viszontimádja Laetitiát s így találjon vigaszt. Fejében megvillant a kísértés, hogy hátha Laetitia is adhatna okos tanácsot, azonban nem kockáztathatta meg azt a teljes fölfordulást, hogy most ő keltse föl bizalmas közléseivel a Laetitia részvétét. Elnyomta tehát ezt a vágyat, királyi göggel. Ránézve a Laetitia száalma a Gondviselés terveinek fölborítását jelentette volna. A Gondviselés, másnéven az élet javainak megkülönböztető szétosztása, az ő számára a világító-torony szerepét juttatta, Laetitiának pedig a körötte csapongó madárét: csakugyan ez a leány lehetett az utolsó, aki előtt kebelét föltárja. A gondolat, hogy oly helyzetbe került, mely ily vágyat kelthetett benne, a düh rángásaival hasított át rajta s rettegéssel töltötte el. Valamely másik Hatalom művét sejtette ebben. Ugyanazét, mely egyszer már megalázta s most újra ellene tör. Mert ez nem lehetett többé a Gondviselés, hiszen annak mindig kedvence volt. Két sorsirányító Hatalmat kell feltételeznünk, mert ha az egoizmus a magva emberi hitvallásunknak, csak így magyarázhatjuk meg a balsikert. Willoughby, érzése szerint, jóakaró hatalom választotta ki szokatlan kegyekre: csak rosszakaró lehetett hát, amely most meg akarta rabolni. Hát hogyan lehetne így jó véleménnyel lenni a világról?

A kényszerűség diktálta, hogy Clarát a sötétebbik Hatalommal vegye egy kalap alá, azzal, amely késsel döf büszkesége elevenjébe. Még mindig fölemelte volna magához a leányt, ha sirt volna: vérző sebeit kész lett volna enyhíteni: végtelenül szomjazta a Clara nyomoruságát, hogy önnön szívében részvevő szerelemmel könnyítsen. Vagy azt se bánta volna, ha vesztébe rohan a haszontalan s megvetésre lesz méltóvá! Csak legalább teljes nyilvánosság előtt sülyedne alá s megvetését a világ is éreztetné vele. Amint így elképzelte a leányt, mint holmi kivetett gyomot, lélekzete mégis elakadt: hisz Clara oly szép! Willoughby esdekelt a titokzatos Hatalomnak, hogy legalább ne Horace De Craye legyen a katasztrófa hőse. Miért okozza egyáltalán férfi ezt a pusztulást? Betegség, láz, tüzeset, megbokrosodó lovak, az arc megcsunyulása, egy kis sántulás, jobban szolgálnák a bosszút. S a végén aztán ő, Willoughby, nemesen és szertartásosan, felajánlaná a boldogtalan roncsnak, hogy így is állja az adott szót: igen, és oltárhoz vezetné a bicegő szerencsétlent, ha ragaszkodnék ehhez. Képzetele fölidézte a lehetőségeket s melléjük a világ tapsait.

Egy ily házastárs visszataszító elképzelését később az émely érzése, valamint a családjának tartozó kötelességtudat kioltották Willoughbyból, anélkül azonban, hogy elhomályosult volna benne: mily lovagi önfeláldozásra lett volna képes nemesi becsületszaváért; ez az utóbbi érzés maradandó hízékedéssel simogatta körül.

Egészében véve logikus módon remélhette, hogy a leányt végre is csodálatra tudja igazni. Átöltözés közben megivott egy pohár pezsgőt: szokatlan ténykedés volt ez részéről, de amint az inasnak, Pollingbonnak, - aki különben megkapta a palack maradékát, - mondta, ma nem lovagolta ki magát.

Mivel Vernonnal üzleti ügyekben beszélnie kellett, átment a tanuló-szobába, ahol ott találta, teljes esti öltözékben, a szépséges Clarát, aki átölelve tartotta Crossjay vállát. A szigorú

tanítómaster épen azt jelentette ki, hogy nem megy el Mrs. Mountstuart estélyére, s már ki is mentette magát, mert Crossjay urfit kell továbbra is a taposómalomban őriznie. Willoughby, mint rendesen, a fiu pártjára szállt s még a szokottnál is sziporkázóbb volt. Clara némi meglepődéssel nézett rá. Nagy hévvel gonyolta Vernont s egészen elhallgattatta ezzel a mondásával: „Tanúságot tehetek róla, hogy a fiu itt volt a rendes leckeidőben; de hol voltál te?” Crossjayra pihentette a kezét, Clara kezét érintve.

- Crossjay, ne felejtsd el, hogy mit mondtam neked, - szólt Clara, kecses mozdulattal emelkedve fel ültéből. - Parancsolom!

Crossjay összeráncolta homlokát és fujt egyet:

- De csak ha kérdeznék, - felelte.

- Persze, - mondta Clara.

- Akkor én kikérdezem a fickót, - szólt Willoughby, amire mindenki összerezzent. - Nos, urficskám, mi a véleményed Miss Middleton mai estélyi ruhájáról?

- Csak az igazat, Crossjay! - és Clara felemelte az ujját. A fiu láthatta, hogy a leány tréfálkozni akar, Willoughby azonban halálosan komolyan veszi a dolgot. - Az igazság valószínűleg nem lesz sértő se rád nézve, se rám nézve, - szólt oda félhangosan Clarának.

- Én azt szeretném, ha Crossjay soha, semmiféle ürügy alatt, nem mondana egyebet a tiszta igazságnál.

- Én mindig szépnek tartottam Clarát, - dörmögte a fiu. Gyűlöletesnek érezte, hogy ezt így ki kellett vallania.

- No lám! - kiáltotta Sir Willoughby s meghajolva nyujtotta karját a leánynak. - Nem kellett szenvedned az igazság miatt, Clarám!

A leány felelt: - Arra gondoltam, mennyire szenvedne a fiu, ha arra tanítanák, hogy az igazság ellenkezőjét kell mondania.

- Oh! egy szép nő kedvéért!

- Ez a legrosszabb, amit Crossjay tanulhatna, Willoughby.

- Eh, hagyjuk ezt a fickó ösztöneire; a mi vérünk csörög benne is. Meg tudnálak én győzni téged is, csak kedvem szerinti példákat idézhetnék. Igen, igen hát! Csak azért is! A teljes igazságot nem lehet szőröstül-bőröstül kimondani. Sőt azt merném állítani, hogy nem is szabad.

- Egy „szép nő kedvéért” például megbocsátanád az ilyesmit?

- Sőt dicséretesnek találnám, drágám!

Karja alá szorította a leány kezét s ránézett Clarára.

Clara bő, halványkék selyembe volt öltözve, párás felhőzésű, ugyanoly színű, könnyű fátyoldisszel, De Chambéry gaze-ból, mely üde haját és tiszta bőrét úgy emelte ki, hogy Willoughbynál kevésbé lobbanékony embereket is teljesen kótyagóssá tett volna.

- Clara! - sóhajtotta.

- Ha így tennél, igazán nemes lélek volnál, - szólt a leány, - noha a tanításod merőben rossz.

- Hiszem is, hogy tudok nagylelkű lenni.

- Vajjon tudjuk-e biztosan az ilyesmit?

Vernon felé kapott a fejével, rövid, tömör utasításokat bökkve ki holmi megirandó levelekről, aztán a hallba vonta magával Clarát s így szólt:

- Tudhatjuk-e? Vannak emberek, akik *nem* ismerik önmagukat, s mivel ők alkotják a többséget, ők gyártják az efféle axiómákat. És aztán azt akarják, hogy mi többiek majd szépen lenyeljük. Bátorkodom azt hinni, hogy én tudom, amit tudok. És engem ne kebelezzen be az a többség. „Köztük vagyok, de nem tartozom közéjük.” Én igenis tudom, hogy az én életem célja a nagylelkűség!

- Nem inkább ösztönnek, vagy hajlamnak kellene nevezni cél helyett?

- Én így tudom, - folytatta Willoughby s nem volt hajlandó, hogy gáncsba botlassák. De a leány mondása visszásan csendült a fülébe. „Hite”, hogy tud nagylelkű lenni s hogy ez „életcélja”, - nem talált méltatásra. - „Elvégre nem egyszer bizonyosságot tettem róla”, - mondta röviden, hogy elejtse ezt a beszéd tárgyat, melyről nem nyilatkozhatott részletesebben. Aztán még ezt mormogta: „Akik engem ismernek- -!” Tudakolta Clarát, vajjon azt kívánja-e, hogy eldicsekedjék nagylelkű tetteivel? „Gyerekkoromtól kezdve talán?” - hallotta Clara a félhangos kérdést, amire a leány önmagának válaszolta: - „Eressz csak szabadon s lehetsz ami akarsz!”

A boldogtalan gentleman kinok közt szavalt: mert olyan férfiakkal és a nők egész tömegeivel szemben, akik iránt közömbös volt, sohasem váltott a viselkedése ilyen dadogó, alacsonyrendű, együgyü hangot, melyet hijján érzett minden fölénynek és határozottságnak, ami pedig a tekintélyhez multhatatlanul szükséges. Képtelen volt a dolog okára tapintani, azonban Clara kényszerítette ezt rá s csak dührohammal tudta lerázni magáról. A kitörés vágya kísértgette, mert így legalább újra körülsimogatná magát a saját hangja parancsoló zengésével, csakhogy erről szó sem lehetett, hiszen ma este össze kellett szednie magát, csillognia kellett. Ilyenformán tehát egyszerűen csak Lady Busshe ajándékát említette meg, s hagyta, hogy egyelőre csak spleenje egyengesse a későbbi harc útját, bölcsen beletörődve a leány eleve kitérő gesztusaiba. Clara azt mondta, hogy egyelőre nem kívánja megnézni az ajándékot.

- Hát jó, majd máskor, - felelte Willoughby.

Willoughby hirtelen engedékenysége megbánást keltett a leányban: - „Nem igen volna most időszerű, Willoughby!”

- Drágám, egyszer csak kell köszönő látogatást tennünk nála.

- De ha nem tudok.

A férfi karja heveset rándult. Azonban hallgatásra volt kárhóztatva.

Dr. Middleton és Laetitia, valamint Lady Eleanor és Isabel, akik a hallban jöttek szembe velük már két olyan valakire találtak bennük, akiknek egymáshoz tartozása két szétesett fél halvány rajzát mutatta, melyeket alig fűz össze valami utolsó gyenge szál. Willoughby a leány kezét karjába fűzve tartotta, mintegy a közösség szimbolumaként ragaszkodva hozzá s mozdulatában volt valami, ami úgy gyötörte Clara idegeit, mintha mellette fuldokló kapkodna levegőért. A magasból De Craye nézett le rájuk. A kocsik a kijárat elé állottak s Willoughby megszólalt:

- Hát Horace hol van? Talán még egy utolsó pillantást vet anekdotás jegyzőkönyvébe és pompás ir kiszólásai gyűjteményébe?

- Dehogysis! - felelte az ezredes, lefelé lépkedve e lépcsőkön. - Magától működik bennem az a szerkezet, sőt meg van oldva vele az örökmozgó problémája is, ami persze csak annál rosszabb! - ha ugyan nem kegyeskednél esetleg a Tudomány számára értékesíteni.

És jókedvűen nevetett egyet.

- A nevetésed, Horace, igazán kitűnő beajánló a szellemességeidhez.

Willoughby úgy tette ezt a megjegyzést, mint aki ostort csattant el.

- Vidám jelzése a tartalmatlan folytatásnak, - felelte De Craye.

- Pontosabban: háromnegyedrész a kikiáltó tesz hozzá az egynegyedrész áruhoz.

- Ugyan! ha a vásári kuruzslónak jó csengésű a hangja, ird ezt is a javára szegénynek, Willoughby, ha nem is nyeled le a kotyvalékát.

- Ha jó csengésűnek véli a hangját, csak alkalmas időben éljen vele!

- Elkéstem? - fordult De Craye a hölgyekhez, igen jártasnak mutatkozva abban a művészetben, hogyan kell kedvesen legyőzöttként viselkedni s ezzel megnyerni a gyengéd sziveket.

Willoughby egészen felüdült. Elméje mélyén ugyan az a gyanu lapult, hogy ellenfele nem engedett volna olyan simán, ha a tényleges győzelemben biztos nem lenne, titokban rabló módon felülkerekedve: - és ez méreggel töltötte el hősünket a legközelebbi alkalommal bekövetkezendő párharcig; mivel azonban szarkasztikusnak és csipősnek sikerült bizonyulnia, ezzel megmutatta Clarának, milyen jól meg tudja állni helyét az efajta beszédben is, merőben eltérőt nyújtva attól a mosolygó turbékolástól, lihegéstől és erőtlen esenkedésektől, amilyeneknek a színvonalára, nem tudni mért, a leány le merte őt alacsonyítani. Willoughby, osztozkodva nemének ama felfogásában, hogy a vaskos személyeskedések, az ökölvívó tempó, amikor az ember egyenesen a legkinálkozóbb kiállásu helyekre vág, a mesteri tökély jelei az ily vitatkozásban, - erősnek és biztosnak érezte magát s felajzottan tekintett az est sikerei elé. De Craye az első kocsiban foglalt helyet, mint Lady Eleanor és Isabel kísérvője. Willoughby, Clarával, valamint Laetitiával és Dr. Middletonnal a következőben ültek, mindannyian hallgatva, mert a nagytiszteletű doktor ur nyilván mélyen elgondolkodott; - és Willoughby kissé veszített a jókedvéből, mikor a professzor végre kinyitotta a száját:

- Akárhogy is, én nem tudtam megfigyelni, hogy De Craye ezredesben valami is volna a kelt-ibéri Egnatius-fajból, mely megrovást érdemel gondosan fehérített fogai helytelen idejű mutogatásáért, sir: „quicquid est, ubicunque est, quodcunque agit, renidet:” - ugy-e ami olyan betegség, amelyik sehogy se tetszetős vagy helyénvaló a rendes ember szemében, noha a szereplőnek kedve telik benne. Ez a mi gentlemanünk azonban nem sért ilyesmivel, vagy pedig nagyon is elfogultnak kell lennem irányában, semhogy illetékes tanúságot tehetnék a viselkedéséről.

Dr. Middleton állandó ugye-hümmgetése és kérdő, derék homlokráncolgatása végre is feleletet csikart ki Willoughbyból s ez a válasz, humoros gunynak indulva, csakhamar mentegőzéssé gyávult a doktor kutatón fürkésző tekintete alatt.

- Ezek az írek, - mondta Willoughby, - a hivatásos tréfákozót játsszák, mintha egyenesen erre a hivatásra születtek volna. Kritikát kell hébe-hóba ellenük szegeznünk, különben agyonárasztanának bennünket örökös Joe Miller-mondásaikkal.

- Talán inkább O' Miller-mondásaikkal?

Willoughby kötelességszerű elismeréssel fogadta a tréfát, a nagytiszteletű doktor azonban, noha ajka körül ott lebegett annak a férfinak atyai mosolya, aki vidámságot hint maga körül, még mindig nem békült meg teljesen s tovább folytatta:

- Véleményem szerint „az ember szellemességét beajánló nevetés” nem is olyan megtámadhatatlan új igazság: az eféle frázis-rokon állítások visszahullanak az ember fejére. És külön meg kell jegyezni, hogy ez támadó frázis is volt, nyilvánvalóan hadakozó természetű; már pedig, barátom, talán szabad arra figyelmeztetnem, hogy a kiválasztott emberek számára, - tekintettel arra, hogy végzetesen könnyű valakire gyilkos kacagást pattantani: éppen csak

hogy le kell alacsonyulnunk bizonyos fegyverekhez, melyek annál halálosabbak, mennél népszerűbbek, - mondom, a kiválasztott emberek számára, akikhez tartozni önnök is derék törekvése, szabály, hogy éppen úgy kerüljük az utszéli, közönséges eszközöket, mint, ugyan csak a magunk érdekében, a tulcifrákat és agyonfinomítottakat. Mert ha az előbbieket, hallgatóságunk értelmével könnyen összeférve, áldozataink legyilkolására ragadtatnak, az utóbbiak viszont a megérthetlenség bűnébe esve holmi nyilvános öngyilkossággal érnek föl. Ha tehát valaki emberek lebunkózásában leli kedvét, másrészt viszont harakirire nem vágyódik, frázisai használatában csak úgy kerüli el a büntetendőséget, ha a szó oly módon kél életre benne, ahogyan az illető fejére kívánja zuhantatni, ex improviso. Igazam van?

- Hozzászoktam, sir, hogy lehetetlennek tartsak minden tévedést az ön részéről, - felelte Willoughby.

Dr. Middleton még nyomatékossá sulyosbitotta ezt a választ azzal, hogy egyetlen további szót sem szólt rá.

Leánya, valamint Miss Dale, akik nem helyeselték a De Craye ezredesre mért darázscsipésű támadást, csodálattal adóztak a művészi szavaknak, melyek oly szelid módon tudták értésére adni egy gentlemannek, hogy nem viselte magát gentlemanhez illő módon.

Néhány percre lehütötte Willoughbyt az, amit a Dr. Middleton mondataiból megértett. Minél élénkebben képzelte azonban maga elé a régi bámulók közt eltöltendő estét, annál jobban megvigasztalódott s mindjobban csodálkozni kezdett balgaságán, hogy eddig is nem lakomákat és bálakat rendezett, ahelyett hogy magányt zárt volna maga és menyasszonya köré. Hiszen a magány, gondolta, jó a férfinak, a férfi olyan teremtmény lévén, aki önnön szenvedélye tüzén ég; az asszony szerelme ellenben csak abból a visszavert fényből táplálkozik, amely mások szeméből vetit bennünket feléje: nincs saját szenvedélye, csak egyszerű és ösztönös vonzódása minden olyashoz, amit legjobban bámulnak s a mi legtündöklőbbben ragyog. Ily gondolatok közepette elhatározta Willoughby, hogy megváltoztatja viselkedését s máris boldog volt. Mikor tapasztalatainkból közvetlen fakadó bölcsességünk először buzog föl, holmi szellemi részegség az, mely eltörli előlünk a régi világot és újat teremt helyébe, annyi kérdést sem engedve, hogy vajjon nincs-e már nagyon késő?

V. FEJEZET,

melyben Mrs. Mounstuart Jenkinson lakomájáról lesz szó.

Vernon és Crossjay néhány órára türethetően egyenletes munkálkodásba merültek, melyet csak az szakított félbe, hogy egy tálcán husfélét hoztak be a nevelő urnak és olykor-olykor a fiu néhány kérdést vetett föl Miss Middletonra vonatkozólag. Crossjay azt a fölfedezést tette, hogy az esetben, ha eltekint a Miss Middleton szépségének hánytorgatásától, a leány nevének emlegetésével egész jól üdévé öntözheti a lecke sivár homokját. Ha azonban a szépségét kerülgette, dorgálás zúdult rá. Első ízben a nevelő ur elmerengett, - „Ugye milyen nagyszerű leány!” - és Crossjay már-már kitünő elkalandozási recept szabadalmazottjának képzelte magát. Ujra megpróbálkozott vele, ekkor azonban lecsapott fejére a pedagógia mennydörgése.

- Jó, jó, csak az a baj, Mr. Whitford, - mentegetőzött, - hogy nem tudok eligazodni Clarán. Először azt kívánta, hogy ne beszéljek, hát nem is beszéltem, hiszen ő akarta így, kereken megmondta. Utolsó szava is az volt, hogy: „Aztán tudod, Crossjay, hogy te semmit sem tudsz rólam!” - akkor botlottunk bele abba az ökör csavargóba, abba a „sétáló lélek”-be, aki pénzt nyöszörög ki magának a kóborgásából.

- A leckédre legyen gondod, különben te is csavargó leszel, - szólt Vernon.

- Igenis. De, Mr. Vernon, most meg az a rendelés, hogy *kell* beszélnem! Őszintén meg kell felelnem minden kérdésre!

- Miss Middleton nagyon a szivén viseli, hogy igazmondó ember légy.

- Jó, de mikor reggel meg azt mondta, hogy *ne* beszéljek!

- Akkor ő nagy sietségben volt. És most nyomja a lelkiismeretét, hogy te esetleg félreértetted őt és azt kívánja, hogy sohase essél a hazugság bűnébe, legkevésbé pedig az ő felelősségére.

Crossjay heves sóhaj alakjában fujt ki a levegőbe valami szó-kerülő nekihuzalkodást.

- Héj! - aztán még hozzátette: - Ha biztos lehetnék benne!

- Fiacskám, tégy úgy, ahogy ő parancsolta.

- De ha nem tudom, hogy most már mit akar tulajdonképen!

- Legutolsó meghagyásához igazodj!

- Jó. Ha azt kívánná, hogy nyargaljak, míg csak végleg ki nem dülök, neki azt is megtenném.

- Ő csak azt kívánja, hogy tanuld meg a leckédet! Hát tanuljunk!

Crossjay belekampózta magát a könyvbe, s szive tündérkirálynőjének a lapra vetített rajza friss erőre edzette.

Holmi szorgalombafult időcske után, mialatt az imádott kép hatása halaványabb lett, újra kezdte:

- Furcsa egy leány az a Clara! Igazi leány, aki amellet mégis valóságos lady is! Ilyennek képzelem a hercegnőket. És De Craye ezredes! Az aztán megtanult táncolni! Ha valami vicceset mond, ráhajlik a táncosnőjére és csakhogy az ölébe nem kapja! Én mégis olyan okos ember szeretnék lenni, mint a Clara papája! Az aztán okos ember! - De Craye ezredes ma este biztosan táncolni fog Clarával. Szeretnék ott lenni!

- Diner után nincs tánc, - erőlködte ki magából Vernon a csuf víziót hessegető választ.

- Nincs, Vernon ur? Én azt hittem, hogy szokott lenni. Mr. Whitford, látta már szaladni Clarát?

Vernon intett, hogy jobb lesz dolgozni.

Hosszabb csend következett.

- Dehát Miss Middleton csakugyan úgy gondolná, hogy mindent mondjak el, ha Sir Willoughby kérdez? - szólt újra Crossjay.

- Mindenesetre. Ne törd annyit ezen a fejed. Az egész dolog nagyon egyszerű.

- De mikor biztosra veszem, Mr. Whitford, hogy Sir Willoughbynak nem kellene tudni arról a reggeli előtti postára menésről! És hogy talált rá Clarára De Craye ezredes és hogy hozta vissza avval a vén Fritch-csel? Persze, ő felnőtt férfi és mehet, amerre kedve tartja. Én is rátaláltam volna, csak engedték volna! Tudja, Vernon ur, én szeretem Miss Dale-t is, de ő, - igen, nagyon szeretem, - de ő mégse olyan igazi leány! Pedig ha Miss Dale mond valamit, azt tisztán meg lehet érteni. Miss Middletonnál bezzeg törheti a fejét az ember. Sebaj, én mindig azután indulok, ami belül van s biztos vagyok benne, hogy kedve szerint fogok cselekedni.

- Vedd le az állad a tenyeredről és ne könyökölj a könyvbe, ülj egyenesen! - szólt Vernon, küzdve a Crossjay imádatából áradó csábitással, mert az elutazni készülő Miss Middleton természetfölötti módon édes jelenség volt ám, s a szenvedélyes fiatal költőcske ajkai majdnem olyan gyönyörűségeken idézték eléje, mintha a szemeivel látná.

- Ne felejtse el, hogy akkor cselekszel a kedve szerint, ha az igazat mondod, - szólt újra Vernon, közben nyílt kérdésnek hagyva a maga számára is, hogy vajjon mi hát az az igazság, - s a bosszúság és rokonézés furcsa zavarával állapította meg, hogy a fiu igazság-fogalma nagyon is egy huron pendül az ő saját elképzelésével, hogy tudniillik az az igazság, ami kellemes lehet Miss Middletonra nézve.

Vernon egyedül maradt, házi költője elmaradt tőle, mivel Crossjayt ágyba kellett dugnia s otthagynia. A könyvolvasás nem esett inyére, a gondolkodás megzavarta. Csak ült a könyvtárban, kába bámulásba öltözve óráit s ha a szomorúság nem rezgette volna végig lelkén, gondolatai erőszakos lefojtása ellenére is, tünődő árnyfoltjait, egészen jól hasonlíthatott volna holmi napfényben sütkérező idiótához. Mert csakugyan nem tudott parancsolni már józan értelmének. Clara nagyon is szép volt! Bármit cselekedett az a leány, úgy volt az a legjobb! A Vernonban buggyanó szökőkutak csak ezt dalolták, ebbe a zenébe olvadt össze a leány minden szeszélye, lengése, állhatatlansága és csalafintasága; jó és rossz közt ingázó könnyűsége, melyet egyaránt lehetett nemesnek és rettentőnek bélyegezni; őszintesége, álnoksága, bátorsága, gyávasága, hősiségre és árulásra való egyforma készsége. Minél tovább mélézött, a fiatal lady annál rendkívülibb alakká magasodott előtte. Közben még érezte valahogy, hogy ez a cseppfolyó jellem még nem hiült szilárd formákba s hogy benne csupán a természetszerűen vad fiatalság áll szemben egy veszélyes helyzet ingerlő tűzpróbájával, amelyet csak a mi civilizált életünk tud kiszabni a női nemre. Mégis rendkívüli jelenségként hatalmasodott föléje s azzal küzdött ellene, hogy apró hibákat koholt rá, nem bírva elviselni a férfiasságát letipró ábrándkép erejét. Végül aztán megint ez tört ki belőle: „Milyen szép! bármit tesz is, úgy van jól, ahogy ő teszi!”, - ezzel tette jóvá a kényszerű gáncsokat. Persze, ha *elvont* módon tudott volna gondolkodni róla, - ahogy a dolgokat legszívesebben szerette latolgatni, - de ez a kísérlet most nem járt szerencsével; ebben az esetben még a nagy Stagyirita is pórul járt volna. Mert hol az a filozófus, aki ezt a napfényből és szellőből szőtt nimfa-arcot a problémák árnyék-honába meríthetné?

Éjfélkor Miss Dale nyitott be a könyvtár ajtaján. Csöndesen csukta be maga után.

- Már nem dolgozik Mr. Whitford? Ugy képzeltem, szívesen fog hallani egyet-mást az estélyről. Crooklyn professzor végül mégis csak megérkezett! Mrs. Mountstuart egészen meg van ijedve: azt mondja, várta Önt s Ön nem mentette ki magát, tehát nem érti a dolgot, stb., stb. Vagyis, helyesebben mondva, az ijedtség formáját választotta méltatlankodása kifejezésére. Nagyon haragszik, úgy látszik. És a professzor éppen azzal a vonattal jött meg, amely elé Mrs. Mountstuart kikocsizott!

- Valószínűnek tartottam, - felelte Vernon.

- A professzor kénytelen volt pár óra hosszára a vasuti vendéglőben rekedni: nem tudtak számára semmiféle járművet keríteni. Ugy hiszi, hogy közben meghült s nem tudja elnyomni ezen való bosszankodását. Lehet, hogy éppen olyan tudós férfiú, mint Dr. Middleton, de hiányzik belőle az a szerencsés temperamentum. Rosszabbul már nem sikerülhetett a dolog: a professzor tönkretette az egész estét. Mrs. Mountstuart igyekezett kedvében járni, amiből az lett, hogy mindenki a professzorra figyelt s valamennyien az ő rossz kedvére hangolódtunk kinos, béna percekig és nem is egyszer. A háziasszony elveszítette a fejét, már nem is hasonlított önmagára. Talán tulságos merészen bírálom, de hát egy estély-asztal vezérének nem úgy kell-e viselkednie, mint aki a csatamezőn dirigál: hagyni elhullani a hanyatló vendégeket s nem engedni döntő fontosságot az összhang-bontó szónak, ha még olyan híres emberé is? Természetesen, csak mikor hibát látok, akkor képelem magam ilyen kitünő szakértőnek: egyéb esetekben okosan kerülöm az összehasonlítást. Azért merek oly bátran kritizálni, mert tudom, hogy engem sohasem tesznek afféle próbára. És nincs is becsvágy bennem ilyesmire!

Miss Dale nem vette észre Vernon mosolygását, hanem folytatta:

- Mrs. Mountstuart a professzornak engedte a beszélgetés irányítását: diskurálhatott, amiről akart. S én úgy éreztem, hogy talán már soha sem is hagyja abba előadását arról a fiatal ladyról, aki őt megelőzőleg a vendéglőben járt s egy gentleman társaságában forralt vizes brandyt ivott!

- Honnan tudott erről a professzor? - kiáltotta Vernon, felriadva a sors gonoszkodásán.

- A vendéglősnétől, aki vigasztalgatni próbálta. Azt is elmesélte neki, hogy harisnyát meg cipőt is adott kölcsön a fiatal ladynek, míg az övéi száradtak. A professzor harapós humorral adta elő, hogyan hatott rá az elbeszélés és az estély vendégei felkapták a furcsa fiatal lady témáját: vajjon környékbeli lehetett-e s mi dolga volt gyalog, odakint a zuhogó esőben? Engem igen kinosan érintett a dolog: eleget tudtam ahhoz, hogy bizonyos legyek benne, ki az illető?

- Miss Middleton elárulta magát?

- Nem.

- Willoughby szemmel kísérte?

- Minden látható gyanakvás nélkül.

- És aztán?

- Aztán De Craye ezredes terelt más tárgyra bennünket s igazán mulatságos volt. Mrs. Mountstuart később meg is mondta neki, hogy életmentési díjat érdemelne, amiért megmentette az estély roncsait. Sir Willoughby kissé nagyon is cinikus volt: jól beszélt, jókat mondott, de jókedv nélkül: ő benne nincs meg az a rettenhetetlen közömbösség, amivel De Craye ezredes tud ostobaságokat mondani csak azért, hogy mulattasson velük. És a szalónban még az a kis tessék-lássék vidámsága is eltűnt. Éppen Mrs. Mountstuart közelében voltam, mikor Crooklyn professzor odalépett a ladyhez s fülem hallatára beszélt hozzá *arról* a gentlemanről és *arról* a fiatal hölgyről. Feje biccenéseiről láthattam, hogy De Craye-t és Miss Middleton-t gondolja.

- A lady persze mindjárt tovább ujságolta a dolgot Willoughbynak!

- De Craye nem engedett neki erre alkalmat, ha tán kereste volna is. Az ezredes fecsegése mögött éles ész rejtőzik. Mindenáron elfoglalni igyekezett a háziasszonyt és környezetét.

- Willoughby tehát semmit sem tud?

- Nem vagyok képes eldönteni. Willoughby egy percre Mrs. Mountstuart mellett állt a bucsuzkodásnál. A ladynek különös arckifejezése volt. Hallottam, amint ezt a szót mondja: „A huncut!” Willoughby nevetett. A lady vállat vont. Willoughby hazafelé jövet alig nyitotta ki a száját.

- Most már csak menjen minden a maga útján, - mondta Vernon, azzal a filozófusi gesztussal, mely a kétségbeesésnek bölcs formát igyekszik adni. Willoughby megkapja a magáét. Felnőtt embernek tudnia kellene, hogy semmi ezen a világon nem kíséri jobban a Gondviselést, mint az, ha egy fiatal nőt akarata ellen kötünk le. Azok ketten kölcsönösen vonzzák egymást, azok ketten... Találkoznak és kész a hiba: mindegyikük temperamentumos. A férfi egyetlen szóval hatni tud. Valaki más pedig hiába szavalna, akár angyali nyelven is! Én is elmondtam Miss Middletonnak minden tőlem telhetőt, hiába... Így van az: ez vonzalom dolga, éppen úgy, a hogy fordítva, Willoughby egyenesen eltaszító hatással van reá. Magam is ebben a kényelmetlen helyzetben vagyok, illetve volnék, ha hozzám volna kötve az a leány. Azazhogy csak öt percig tartana az egész: ennyi időre volna szükségem ama formalitás céljából, hogy visszadjam neki a szabadságát. Hogy is gondolhatja valaki józan ésszel, hogy egy ilyen leány...! Ha egyszer mást gondolt, hát mást gondolt! Nem lehet ujraszítani az elhamvadt szerelmet. A rabultartás, a cselvetések, a meg nem hallgatás csak ellenszenvét fokozzák: a leány is beletanul az alakoskodás művészetébe. S Willoughby most újra leláncolni igyekszik őt, azzal, hogy friss terveket kohol Dr. Middletonnak a kastélyban való marasztalására. Igazam van? Nincs?

Vernon láthatta, hogy igazat adnak neki.

- No ugye, a leányt nem érheti gáncs? Ő megmondta Willoughbynak a véleményét, csak Willoughby nem akar hallgatni rá. Nem marad tehát más kérdés, mint ez: vajjon Miss Middleton megtartja-e adott szavát, vagy megszegi? A lekötöttség szokványos eszméje áll itt szemben azzal, hogy valakinek a természetes hajlamán erőszakot akarnak tenni. Melyik megoldás a szégyenletesebb? Akárhogy is, Ön és én csak azt láthatjuk, hogy ezt a leányt érzései vezetik a leghelyesebben. Az ő esete ama kevesek közül való, melyekben a természet szava igazi orákulum.

- És Clara olyan biztos a saját természetében? - kérdezte Miss Dale.

- Ön kételkedhetik benne, én azonban nem. Engem az lepett meg, hogy Miss Middleton visszajött. De Craye nagyvilági ember, ő tanácsolhatta, azt hiszem. Ő, - no igen, nekem soha sem volt tehetségem a rábeszélésre s az én kudarcom nem igen eshetik számításba.

- De ez a tulságosan gyors összelelegedés!

- Elégé ismerjük az „első látásra” megtörténő szerencsétlenségeket. Az ezredes éppen a szerencsés órában jött... a ránézve szerencsés órában. A törpe is óriás lesz, ha idejében tud betoppanni. Ön nem vette észre már a második vagy harmadik pillanatnál, hogy ezekkel baj készül? Hiszen Ön tanácsolta, hogy még maradjak itt, ahol pedig az a jó, amit tehetek, egészen mikroszkopikus csekélység azzal szemben, amit szótlantul tünnöm kell.

- Ön nem így akarta, tudom, - szólt Laetitia s míg kimondta ezeket a szavakat, félt, hogy érdekelt kíváncsiskodónak gondolhatják. Érzékeny finomsága a látszatától is visszariadt annak, hogy ilyen kényes helyzetről, amilyen a Miss Middletoné, alaposan kikérdezze Vernont.

Ugyanez az érzés őrizte meg Vernont is attól, hogy el ne árulja magát, ezt mondta tehát:

- Nem egészen így akartam. Mi mind a ketten előre láttuk a lehetőségeket, - mivel, mint a legtöbb próféta, valamivel több körülmény ismeretében következtethettünk a végzetes fejleményekre. Egy törpe is elég lett volna. De Craye pedig igen csinos, eszes és kedves fickó.

- A Sir Willoughby barátja!

- Ugyan, mit számít ilyenkor a barátság! A fő felelősség az Istennőt terheli.

- Ez aztán igazi pogány fatalizmus!

- A modern szó erre: a Természet! A tudomány egész prózai módon a természetes kiválasztásról beszél. Csak rájuk kell nézni! Mind a ketten bájosak, lebilincselők és elmések, szemre, észre egyformán ragyogók, az isten is egymásnak teremtette őket, ahogy a vidéken mondani szokás. Nem tudom kárhoztatni a férfit sem. Mellesleg szólva, nem is tudjuk, hogy egyáltalán ő-e a bűnös? Teljesen sötétben tapogatózunk, kivéve azt az egyet, hogy biztosan tudjuk a befejezést. Ha úgy hozná a sors, hogy Ön szólhat egy jó szót Willoughbynak, - lehetne talán, - Ön megtehetné, anélkül, hogy úgy felizgatná, mint az én beavatottságom a dologba, - célozzon rá, hogy az Ön szemei nyitva vannak. Esztelen félelme, hogy a világ beleláthat a dolgaiba, mesterségesen vakká teszi Willoughbyt. Mihelyt azt képzelem, hogy szemmel kísérik, azonnal hálót gombolyít maga körül és se lát, se hall egyebet. Általában véve ügyes szövedék ez a háló, de ha bele is tud gabalyítani másokat, önmaga is vergődik benne és az ő számára is fátyol lesz belőle. Willoughby katasztrófát készít elő s erőlteti a döntést. Beszéljen neki Clara végtelen vágyáról, hogy minden áron menni akar. Mondja, hogy örültnek tartja a leányt, ez csitítólag fog hatni Willoughbyra. Különben egy reggel csak arra fog ébredni, hogy másodszor is...! Ez teljesen bizonyos. És másodszor aztán egészen az ő hibája lesz! Hasson rá egy kis filozófiával!

- Nem vagyok filozófus.

- Ha nem az, hát több annál. Kétféle filozófia van: az egyik az enyém, a másik az Öné. Az enyémet hidegség diktálja, az Önét odaadó áhitat.

- Nem valószínű, hogy Willoughby bizalmasává avatna.

Vernon eltűnődött:

- Az ember sohasem sejtheti, Willoughby mit forgat a fejében, mert nem lehet kiismerni azt a belső gyújtópontot, mely cselekedeteit forralja: nagy művésze a titkolózásnak. Ami engem illet, - Ön jól tudja ezt, - az én nézeteim sokkal filozófikusabbak, semhogy bárki hasznukat vehetné. Csak azt mondhatom, hogy kárhoztatnom kell minden rabtartót. Mihelyt lehet, megyek innen! - higgye el, itt nekem nem lehet maradásom. Dr. Middleton és a professzor szóval nem csiholódtak szikrázásra egymástól?

- Dr. Middletonban megvolt a hajlandóság és alkalmazkodott volna a másik tudóshoz, Crooklyn professzor azonban makacsul tovább didergett. Szinte jámbusokban ismételte: „Vasuti perron és vasuti csárda!” - ami igazán megindító volt. Komolyan szenvedhetett szegény.

- Szervenadni mindenkinek kell.

- De ha ártatlanul csöppent a bajba?

- Jogosan járt ki neki. De ne felejtse el, hogy Fridolin azért néha mégis kikerüli a hámost és a bűnös ég oda. A professzor nem került volna bajba, ha csakugyan lekéste volna a vonatot, ami úgy látszik, rendes szokása. Ilyenformán aztán szokatlan jószerencséje lett balszerencséjének a kovácsa.

- Ön látta őt a Perronon?

- Nem ismerem a professzor urat. És Mrs. Mountstuartot kellett eltávolítanom az utból!

A lady azt mondja, hogy ő leírást adott Önnek a professzorról: „Borjumirigy-arc, gombóc-törzs, szürke fej; - mint egy szent, akinek a fénykorong lecsúszott a bubjáról.”

- Mrs. Mountstuart leírásai pompásan találóak, csak hogy ezáltal elfelejtette a professzor hátát is jellemezni, már pedig én nem láttam egyebet egy keskeny, görnyedt hátnál, meg a rá-fittyenő széles kalapkarimánál. Az én közlésem a lady számára egy sötét bőrű öreg urról szólt, aki egyedül ténfereg a Perronon. Mrs. Mountstuart holtbizonyosra veszi leíró képessége csálthatatlanságát s ilyenformán habozás nélkül visszafordult a kocsijával. - Miss Middleton nyilván Londonba készült. Azonban közbelépett az ezredes és öt perc alatt elérte azt, amit én félóra alatt sem tudtam.

- De azt látta Ön, hogy De Crayek elkocsizik Ön mellett?

- Én a magam dolgát megtettem; minden további beavatkozás tolatkodás lett volna. Különbén is, nekem Mrs. Mountstuarttal kellett átázott gunyáimról értekezni, hogy minél előbb elhajtassunk, különben még kiugorhatott volna, hogy személyesen nézzen utána a professzorának!

- Azt mesélte Önről, hogy olyan ösztövére jelenség volt, mint valami villa, amelynek az ágain a szél fütyül keresztül.

- Ebből is láthatja, milyen könnyen félre lehet vezetni valakit, aki a szellemes mondások mestere. Kerülje az ilyesmit, Miss Dale: elvakítják magának a szellemeskedőnek a tisztánlátását is. Innen van, hogy az olyan kitűnő képességű lények, amilyen Mrs. Mountstuart is, oly keveset vesznek igazán észre; a ragyogó leírás elsodorja őket. No, akárhogy is, a lady igen derék és jószívű nő. Azt gondoltam ki ma este magamban, hogy Miss Middleton nem is a legrosszabbul cselekedett volna, ha egyenesen mindent elmond Mrs. Mountstuartnak. Másnak aligha van az övéhez hasonló befolyása Willoughbyra. Az az egyszerű tény, hogy Mrs. Mountstuart is tudja a dolgot, majdnem teljesen elég lett volna. Csak hogy ehhez bátorság kellett volna ám! Jóéjszakát, Miss Dale!

- Jóéjszakát, Mr. Whitford. Ugye megbocsátja, hogy zavartam?

Vernon megnyugtatólag szoritotta meg Laetitia kezét. Csak rá kellett néznie a leányra s rá gondolni történetére, hogy unokafivérének, Willoughbynak bűnhődését jogos megtorlásnak érezte. Mert valóban, ha a kedves Ámor-istent akár férfiak, akár nők részéről bántódás éri s ezt alkalmunk van észrevenni, minden egészséges érzésű ember csak helyénvalónak találhatja a megfelelő időben lesújtó visszatorlást.

Miss Dale azzal a méla gondolattal vonult szobája felé, hogy mennyire hasonlítanak ők Vernonnal egymásra abban a halk szemérmességben, melyre a bánat tanította őket. Vernon sikeresen bujhatott előle álarc mögé, hiszen ő is kimélve kerülte a helyzet éles hánytorgatását. Laetitia szemrehányásokat tett magának, hogy ő benne nincs meg az a nagy hódolat a kötelesség hideg eszméje előtt, mint ebben a férfiban. És noha kíváncsiságot ébresztett benne a dolog, a világerő sem kérdezte volna meg, miért hagyta oly könnyen Miss Middletront prédául a sziporkázó ezredes számára. Ez a tény annak a filozófiának bizonyosságául hatott, melyet Vernon prédikált.

Amint Crossjay hálósobájának ajtaja előtt suhant el, egy arc jelent meg előtte. Nagy csöndben előbukkant Sir Willoughby egész alakja, teljes hosszában s intett a leánynak, hogy ne riadjon meg.

Suttogó hangon szólt oda neki, olyan arccal, mely könnyen lett volna alkalmas ember-ijesztésre.

- Fáradt? álmos? - kérdezte.

Laetitia tiltakozott: dehogy is! még egy órahosszat olvasni is szándékszik.

Willoughby megkérte, hogy szentelje neki azt az órát:

- Nagy megkönnyebbülés volna számomra egy kis baráti csevegés.

A leány gondolatain nem cikázott át semmi ellenkezés; Willoughby éjféλι látogatását a fiu ágyánál egyenesen szép vonásra vallónak érezte; aztán meg tele is volt szánalommal a férfi iránt; engedett hát a különös kérésnek, érezve, hogy egy „vén leány”-nak kár volna fennakadni ilyesmin, ha még esetleg nyilvánosságra jutna is ez a vénleányságát igazoló éjféλι beszélgetés. És érezte azt is, hogy csak a régi barátság teszi, ha ilyen, nagyon öreg néniket megillető módon fordulnak hozzá. Magában elhatározta, hogy lehetőleg elfojt minden célzással kerülgető megoldási tervet, nem úgy, mint eddig, mert tudta, - hiszen elégszer remegett emiatt, - hogy az ilyesmiiben ugyis Willoughby maradna a mester.

Willoughby végigvezette a folyosón, lady Eleanor és Isabel magánlakosztályába.

- Megcsaltak! - kiáltotta, miközben meggyújtotta a kandallópárkány gyertyáit.

A leány mélyen megindult s ez a szó, mely nem vonatkozott a saját egyéni életére, valósággal felüditő hatással volt rá, elhárítva az utból gyorsan felremegő ellenkezését s szabad játékot engedve szánalma felbuzgó érzésének.

VI. FEJEZET.

Sir Willoughby részvétet akar kicsikarni, ami sikerül is neki.

Mind a ketten leültek. Willoughby nyilván jobban szerette volna csöndesen elnézni a sötét, lesütött szempillákat, amelyek tiszteletteljesen szentelik meg az ő magábateledező eltűnését s a rájaboruló melankóliát. A leány arcát élő pir színezte; az estély felüditette arcvonásait. Talán a mozgalmas társaság tette, az anyagi szükségéektől való átmeneti megmenekülés? Csak éppen virágzó családi körre lenne szüksége, hogy önmaga is újra kiviruljon? Ez a föltevés nem volt hazard ezel a nekifrisült arcszinnel szemben.

Laetitia felemelte szemeit. Willoughby nem találkozhatott tekintetével anélkül, hogy szóba ne kezdjen:

- *Maga meg tudná bocsátani, ha megcsálnák?*

- Több irgalmassággal kérkedném, mint a mennyit magaménak mondhatok, ha azt mondanám, hogy meg tudnám bocsátani, Sir Willoughby. De remélem, hogy van hajlamom a bocsánatra. Nem is tudom, mit mondjak? Szeretnék határozott igennel felelni.

- Tudna együtt élni a csalóval?

- Nem.

- Nem. Előre tudtam ezt a választ. A közösségnek még a látszata sem állhat meg a csaló és a magunkfajta ember közt, Laetitia!

- De, Sir Willoughby...

- Nincs jogom keresztnevén szólítani?

- Ha Önnek úgy tetszik...

- Ugy beszélek, ahogy a gondolataim nyargalnak, ezek pedig nem ismerik olyan jól Miss Dale-t, mint a drága Laetitiát, az én leghivebb barátomat! Beszélt Clara Middletonnal?

- Csevegtünk egyről-másról.

A leány szükségzavusága megriasztotta Willoughbyt. Ködösen áradozott tovább:

- Hogy visszatérjünk a csalás kérdésére: nem az-e a maga véleménye is, hogy a megbocsátás, a feloldás, megrontja a társadalmat, mivel tisztának tünteti fel azt, ami hamis? Vajjon, - és Willoughby arca azt a vézna játsziságu mosolyt öltötte fel, mellyel egy lábadozó gyermek nyul első nap újra játékszerei után, - vajjon, Laetitia, nem sujtunk-e le törvénnel a pénzhamisítókra?

- Feltéve, hogy csakugyan hamisítás történt...

- Eltekintve az én külön undoromtól, mellyel a csalás és minden formájú és inditéku hamisítások ellen viseltetem, főbenjáró kötelességnek tartom az ilyesmi feltárását, megbüntetését és megsemmisítését. Ama kártékony dolgok egyikéről van itt szó, melyeket egy jó polgárnak feltétlenül irtogatnia kell. Én magam nem vagyok éppen elegendőképpen jó polgár, megvallom, és iszonyodásom így inkább passzív természetű. Nem bocsátok meg: szívem mélyén igen komoly vagyok és nem tudok megbocsátani: - szerintem nem lehet szó kiengesztelődésről, csupán látszólagos fegyverszünetről, két ellenséges hatalom között, melyek felosztják maguk közt ezt az egész világot.

Laetitia hirtelen pillantást vetett Willoughbyra.

- Jó és rossz között! - mondta a férfi.

A leány arca mutatta, hogy meglepődése visszahanyatlott a szívébe.

Willoughby arra magyarázta a Laetitia homlokán átfutó felhőt, hogy a leány keresztényietlen mondatok következtétől fél.

- Maga minden vallásban meg fogja találni ezt a tételt, drága Laetitiám, hinduknál, perzsáknál és nálunk egyaránt. Egyetemes értékü valami ez, az emberiség közös tapasztalata. Csalás és komolyság nem férhetnek meg együtt. Az igazságnak meg kell ölnie a hazugságot, különben a hazugság ölné meg az igazságot. Én nem bocsátok meg. Minden, amit az illetőnek mondhatok, csak ennyi: menj!

- De hiszen ez helyes! ez nagylelkü cselekedet! - kiáltotta Laetitia, örvendezve, amiért helyeselhetett Willoughbynak s el tudta vakítani kritikai ellenőrzését. Egészen megkönnyebbült a gondolatra, hogy a Clara ügyének a neheze így megoldódott.

- Talán tudok nagylelkü is lenni, - borongott hangosan Willoughby.

És nyomban meg is sértődött, mert a leány nem szolgált a várt lelkes igennel, hogy mennyire hisz az ő általános nagylelküsü hajlandóságaiban.

Szünet multán folytatta:

- A világra azonban aligha hat előnyösen bármi is, ami nem közvetlenül inye szerint való. Az emberek változnak és én azt hiszem, hogy amint gyarapodunk években, megszününk azok az eszményi hősök lenni, akik voltunk! Én magam érzéketlen vagyok a változás iránt, én nem vállalom ezt a gyarlóságot. Talán, kivételesen, csak egy dologban, amit személyes becsvágyunk nevezhetnének. Ilyesmivel már nem rendelkezem többé. És mi is az a becsvágy, amíg megvan bennünk? Határozottan nem egyéb, mint alacsonyrendűségünk bevallása! Vagyis: a megkülönböztetés áhítása tulajdonképpen elismerése valamely fogyatkozásunknak. Megvan azonban még mindig az a törekvésem, hogy legkedvesebb barátaim jót gondoljanak rólam. Hogy ez gyöngém? Mondjuk, hogy az. De nem megvetni való gyöngesség!

Laetitia megfeszítette agyát, hogy összefüggést fedezzen fel ezek közt a szavak és a megelőző párbeszéd között. Meddő fejtörés volt, mivel nem ismerte azt a „belső gyújtópontot”, ahogy Vernon homályosan mondotta volt, kíméletből a leány imádatának tárgya iránt.

- Azután még, - folytatta kérlelhetetlenül Willoughby, - a többiek közül való kitűnés szenvedélyén kívül, talán abban is változtam némileg, hogy csillapodott bennem a szomjuság heve azok iránt a kedvtöltések iránt is, melyek együtt járnak társadalmi helyzetemmel. Nem töröm már magam az istálló-tartás után, - valaha pedig kecsegtetett a dolog, a kutyák sem érdekelnek. Holott emlékszem a napra, mikor föltemtem magamban, hogy nekem lesz a legjobb eb-falkám és a legkitűnőbb faj-istálló az egész királyságban. Gyerekség! Mit ér az ily fajta kiválóság, vagy bármi más jelesség és tökély? Kérdezem! *Maga* az ember nem lesz nagyobbá általuk. Az ilyesminek a hajszolása igazában véve csak kicsinységünket példázza és ha el is érjük, mire jó az egész? Lovaim jók, csodájukra járnak, kiállok az egész grófsággal: mutassanak különbeket! - de hát aztán? Csak a lovaimról van szó, a dicséret őket illeti, nem engem. Nem kérek a velük való osztozásból! Azonban ismerek embereket, akik elégedetten szüröcsölnek állataik dicséretét s maguk is félig lovakká váltak. Az ember baráti körének elkicsinyesedése az élet csöcselék-hada közt igen furcsa tapasztalat ám! Sajnálhatjuk, hogy elvesztettük őseink egyszerűségét, akik egyik vagy másik fajta kitűnőségüket jókedvű nyerseséggel vállalták, és nem használták a „büszkeség” szót. Rólam például az a hír járja, hogy holtbiztosan lövök. Uraim, tartsák meg elismerésüket ősapáim számára, akiktől a jó fogásu kezét és az éleslátást örököltem! *Énrám* nem hat ez a csodálat. Ahol nem bizonyosodik be, hogy én, - és *lényegileg* csak én, - szerepelek, semmiféle taps nem indít meg. Ugy

beszélék most magával, ahogy senkivel sem szoktam: a csodálat, - és maga tudja, hogy kora ifjúságomban usztam a hizelgésekben: úsznom kellett, nehogy megfulladjak! - a csodálat, mely személyi adományaimat illette, elvesztette ízét számomra. Megváltoztam hát én is, már amennyiben ennek vesszük a szellemi rész meggyarapodását. Mindannyian alá vagyunk vetve a halandó törvényeknek s így nekem is változnom kellett. Hozzátehetem még, hogy a vidéki uraságok körében nem szokásos tudományos kutatásokkal foglalkozni. Ezek azonban benne vannak a korszellemben. Ösztönszerűen megéreztem ezt még az egyetemen. Elhanyagoltam a klasszikusokat a természettudományokért. Ily módon aztán elkerültem a zsarnoki önteltség bűnét, mely annyira jellemzi a klasszicista urakat, akik közül az egyik mulatságos példánnyal önnek szerencséje volt egy kocsiban mennie a Mrs. Mountstuart estélyére. A természet-tudomány szerény; lassu talán, ha úgy tetszik, de tényekkel dolgozik s miközben ezek fölött urrá válik, urrá lesz az ember fölött is; szükségszerű dolog ez és nem történik ostoba, hangos száju rátartisággal, sem öblös szavakkal, melyek oly ríktó-tarkák, mint a pápa testőrsége! Természetesen, a Csalhatatlan előtt meghajlik az ember: kénytelenek vagyunk vele, ha egyszer óriás-zsoldosai felemelik szuronyaikat!

Sir Willoughby engedett Miss Dale-nek egy fél percet, hogy ezalatt a maga gyöngéd női módján helyeslést intsen a burkolt megrováshoz, mely Dr. Middletonnak Willoughbyval szemben tanusított kocsibeli viselkedését illette. Miss Dale azonban nem helyeselt.

Az ő szíve most váddal fordult Clara ellen, amiért rosszat tett vele és megsebezte. Mert míg Willoughby beszélt, mindenben igazolni látszott a Clara érzéseit és viselkedését: és a Laetitia saját, újra felsajduló régi sérelmei is felszínre remegtek egy pillanatra, ránézni erre a férfitra, azzal a biztos tudattal, hogy megbocsátanak neki, szánakoznak is rajta, de aligha csodálják többé.

Willoughby benső gyújtópontja az áhított jóérzést sugarazta szét hősünkben, noha azok a kísérő, akkordba simuló hangok, melyeket annyira szeretett a női ajkakon, az a hódolattal zengő harmónia, melyet a szóló-játékos szívesen hallgat egy másik hangszerről, ha az ő száma már befejeződött, - késett az előadás betetőzésével: egy árva taktus se következett! Laetitia nem beszélt. Valószínűleg az ő régi Laetitiája került fölül, amilyennek azelőtt ismerte beszélgetés közben; idegeitől leigázott lény volt, képtelenül akár szellemi, akár zenei eszközei kifejtésére. Általában véve azonban az utóbbiak mindig rendelkezésére álltak! Talán nagyon is erőt vett rajta a rokonérzés? Lehetett ennek értelme? A hirtelen szilajságu és kétségbeesett Clara esetleg nagyon is nyíltan tárt fel Laetitia előtt mindent? hiszen az a leány méltón szégyentelen gyermeke a zsarnokoskodó atyának! Borzongató probléma volt ez, (valóságos zengő ütéssel verte fel a Willoughby-fókusz), - Laetitia talán jobban is sajnálja őt, mint ahogy holmi, szerelmesek közt szokásos kis félreértés megérdemelné, - talán *tud* valamit a menyasszonyi árulásról? Ismeri a vetélytársat? Jobban be lehet avatva nála is?

Ha fókuszát heves ütés érte, Willoughby lángeszű volt a találékonyságban. Ráésmélt, hogy Laetitia sokat tudhat s így nyomban teljes erővel tört a részvét döntő kicsikarása felé.

- Így hát a Tudományt választottam magamnak, - folytatta, - bár félek tőle, hogy valóságos *rara avis*-szá tesz a vidéki nemes urak közt. Azonban odafűz, odasodor magával, hogy úgy mondjam, a progresszió fő és egyetlen lehetséges áramába, - akármennyire lejáratta is a politikai tolvajnyelv ezt a progressziót. - No, jól mulatott a Mrs. Mountstuart estélyén?

- Nagyon jól.

- Óladysága holnapután idehozza diner-re a professzorát. Mi van ezen csodálatos? Miért rezzent úgy meg?

- Nem hallottam a meghívásról.

- Még a terített asztalnál történt és én meg Ön el voltunk egymástól szakítva, - kegyetlenül: meg is mondtam ezt Mrs. Mountstuartnak. Azt válaszolta, hogy mi eleget látjuk egymást és hogy csak jó lesz rám nézve, ha külön ülünk. Persze, egyik megállapítása sem helyes. Lehet, hogy nem tudom megítélni, mi a *legjobb* számomra: de annyit, hogy mi a *jó*, mégis csak tudok. Ha ifjabb éveimben szörnyen tévedhettem is, ez a tény már magában véve is legbiztosabb kezesség arra nézve, hogy most már eléggé bölcs lehetek, feltéve, hogy megvan a hozzá való józan eszem és jóérzésem. Saját személyemmel bizonyíthatom, hogy a bölcsesség: fájdalom. Ám ha az új fájdalom több bölcseséget jelent, csak hadd szenvedjek! Helyes ez a megállapítás, Laetitia?

- Jól fejezte ki.

- Mert így is érzem. Csak azok, akik a maguk lelkén próbálták ki a szenvedést, tudják igazán, milyenek az igazi bölcs elhatározások.

- Az ember talán azért szenved annyit, hogy aztán már csak a békét áhítsa.

- Igaz. És Ön? Sokat szenvedett?

- Ha földi jókért még áhítozhatom, a béke köztük a legfőbb.

Sir Willoughby egy mosolyt villantott a leányra.

- A pápa tarkaszínű testőreit említettem az imént. Ifjabb koromban sokszor foglalkoztatott furcsa gunyájuk. Azt hallom, mostanában már más az uniformisuk: kár! Legélénkebb emlékeim közé tartoznak ők az Örök Városból. Humor-érzékeket csiklandozták, mely mindig itt élt bennem, amint Ön is jól tudja. Nekünk angoloknak határozottan van humorunk. S legelőször ez csattan ki belőlünk, ha a kontinensre lépünk: nevető hajlandóságunk hiven kitart mellettünk az egész kiránduláson. A humor, vagyis az új meg új képtelenségekkel szemben fel-felhorkanó jóérzés, jellemző vonásunk. Én a magam részéről nem szoktam leereszkedni odáig, hogy zajos megnyilvánulást adjak eme tulajdonságomnak. Csöndes megfigyelő vagyok s a kómikus mozzanatokot levelezésemben jegyzem föl. De hiszen Ön olvasta az én leveleimet, - legnagyobb részüket, ha nem is valamennyit...

- Meglehetős sokat...

- Akkor is együtt éreztem magam Önnel! - De mit is akartam mondani? - igen, a svájci testőrségről most az jut eszembe... Ön nem járt Itáliában. Mindig is nagyon sajnáltam ezt. Hiszen Ön volna a legerrevalóbb nő, az igazi Itália-értő lélek! Nem tudnék még egy valakit, akiről elmondhatnám ezt, akinek társaságában ne érezném, hogy nem állja meg a helyét s hogy nincs összhangban velem. Olaszország és Laetitia! - hányszor összekapcsoltam ezt a kettőt! No, majd meglátjuk. Kezdek újra reménykedni. Itt Ön a szó szoros értelmében csak tengődik. Pedig egy esti lakoma is hogy fel tudja üdíteni! Hát még egy utazás és az az isteni klíma! Ön buzgó történelem- és költészet-olvasó! Istenem, a költészet! Még sohasem láttam költeményt, amely akár tizedrészét is kifejezte volna annak, amit én érzek a szépség vagy a nagyság jelenlétében, amikor igazán és mélyen elmerülök a meditációban. Ám mondják rám, hogy pozitív elme vagyok! Tudok én érezni is, csak hogy tulságosan intenzíven érzem át a költészet dolgát is. A költészet, természeténél fogva, nem lehet őszinte. És nekem őszinteség kell. Mindennek, ami érzelmeinkre hat, önkénytelennek kell lennie és nem mesterkéltnak. Igen, tudom, Ön a költészet pártján áll. S ha valaki, hát Ön az, aki meg is tudna nyerni ebben az irányban. De a történelem! ott aztán teljesen egyetértünk. Sétálni a romok közt éjszaka, miközben az ünnepélyes fekete amfiteátrum boltívei ránk ontják a holdfényt, - Itália holdfényét!

- Ott nem csiklandozta a nevetés, Sir Willoughby? - kérdezte Laetitia, felrázva magát a félénk álmélkodás zsidbadásából, hogy ő is szóljon valamit s ismét ráeszméljen a környező valóságra.

- Oh, Önnél, az egész más! hiszen nem tévedhetek, ugy-e? - és Willoughby elkanyarodott a tervszerű témától, - Ön nem esik soha áldozatul a könnyü asszociációk csalogatásának, a gunyolódásnak...

- Én megértem az ilyesminek az ingerét, legalább is van némi érzékem a humor iránt, csak éppen a római Colosseum aligha hatna rám nevettegőn. Nem tudnám elviselni, ha kigunyolná, Sir Willoughby!

Willoughby úgy érezte, Laetitia nagyon is komolyan mérlegeli őt és szavait, mikor azt várja el tőle, hogy ne nevéssen a Colosseumban; így folytatta tehát:

- Különben is, Ön igazán kitűnően illeszkednék az én lady-nénéim társaságába! Derék két nő az, Laetitia! Azt hiszem, nem volnának *de trop* Itáliában, sem bármely házi tüzhely körül. Persze lehet, hogy ebben az ítéletemben részrehajló vagyok.

- Nagyon kitűnő és szeretetreméltó hölgyek, szeretem őket, - mondta Laetitia felbuzgó heves-séggel, amely annál izgatottabbá tette, mennél világosabban vélte felderengeni Willoughby beszélgetésének célját.

Azt olvasta ki ezekből a szavakból, hogy Willoughby Itáliába akarja vinni a két ladyval: - miután előbb visszaadta Miss Middletonnak a szabadságát: hiszen ez szükségképpen következett a tervből. És igazán nagylelkű valami volt. Willoughby híres volt gyermekkorában, mily szívesen szórja az aranyat és az ezüstöt. Talán nem is ő maga lett volna az oka annak, hogy később úgy félreismerték?

Clara beszélt volt Laetitiának a két lady könyvtári kiküldetéséről és látogatásáról: és a leány most nagymerészen hinni kezdte, hogy immár nyomon követi, mire gondolt Willoughby akkor, mikor azt állította, hogy ő, Laetitia, jól tudja érezni magát a nagynénik társaságában, míg Miss Middletonról nem képes feltételezni ugyanezt, aminthogy nem is volt az valószínű sem itthoni, sem külföldi együttlét esetére.

Sir Willoughby megkérdezte:

- Tudna együtt utazni velük?

- Oh, hogyan tudnék!

- De komolyan?

- A lehető legkomolyabban! Nagyon szívesen!

- Helyes! Adott szónak veszem.

Feléje nyujtotta a kezét:

- Akár mehetek én is, akár nem! Itáliába, Laetitia! Mily öröm volna, Önnel lehetni ott és ha úgy fordul, hogy én nem vehetek részt, öröm lesz a gondolat is, hogy Ön Itáliában jár!

Keze úgy maradt, kinyujtva. Laetitiának vagy azt kellett szinlelnie, hogy nem vette észre, vagy odaengedni neki a maga kezét. Nem volt benne annyi vakmerőség, hogy látatlanba vegye a mozdulatot s inkább engedett. Willoughby megszorította a kezét s mikor ez a kéz egy-egy vonalnyit visszafelé remegett, föl és alá rázta, mint valami eszközt, mely egyenesen arra való, hogy kellő nyomatékot kölcsönözzön az ő kijelentéseinek. S a szerelmes szónokok nagyon nyomatékosak tudnak lenni a foglyul esett hölgyekkel szemben.

- Nem vagyok képes határozottan beszélni erről a témáról, sem semmi egyébéről. Olyan vagyok, - azt hiszem, éppen Ön mondta ezt egy ízben, - „mint valami óceánon hánykolódó növény.” Magamról még csak tudok beszélni, de egy másik valakiről már egyáltalán nem. Végtelenül gyötrődöm. Ha felkiálthatnék: „El Itáliába! Már holnap!” Oh!... Ne alázzon meg azzal a feltevessel, hogy panaszkodom. Tudom én, mi a férfi-sors. De, Laetitia, megcsaltak! megcsaltak! Ez teszi keserűvé az ember szájaizét. Ez csömörít el az emberiségtől. Földrengéssel kell összehasonlítanom: ilyenkor elveszítjük minden bizalmunkat a föld szilárdságában. Nem csupán az egyént éri egy ily ámulás, az egész emberi nem kisemmizése ez. Barátnőm, én hű barátnőm! Nem, nem akarok kétségbeesni. Igen, nekem is megvannak a magam hibái: sorra akarom venni őket. Csakhogy a megbocsáthatás egészen más kérdés! Igen, sértést tudok megbocsátani: csalárdságot azonban soha. Nem, az emberiség érdekében nem! Oly fiatal és oly csalárd!

Laetitia keble hullámzott, keze azonban fogoly volt: ha egyszer egy nő átengedte a kezét, akkor már bajos azt visszarántani: a külső bástyák, melyek eddig megvédték, most már hitszegő módon az ellenségnek nyújtanak fedezéket s az ellenség a sáncok bevétele után a főerődre tör. Cserében azért a selyem fegyverzetért, melyet civilizációnk a nőknek engedett, elvárják tőlük, hogy szelidek és nyájasak legyenek, egészen a végső veszély határáig. Laetitia remegőt és nagyot lélezett s a belézés tetőpontján rebegte:

- De ha... ha nem így lenne... aligha lehet így...

Mély sóhaj következett. Laetitia elsomorodott, mert nagyon is sokat tudott.

- Mert ha én szeretek, akkor szeretek, - folytatta Sir Willoughby, - barátaim és cselédeim egyaránt jól tudják ezt. Itt nincs középút: legalább nálam nincs. Én mindent odaadok, de mindent meg is követelek. Ahogy én elmerülök másban, úgy merüljenek el énbennem is. Semmisítsük meg és teremtsük újra, oltuk ki és gyújtsuk fel ismét egymást. Tévedni lehet az érzés tárgyában, de magában a szenvedélyben nem. Teljes bizalmat és odaadást! Mondom, megkövetelem ezt, mert én is ezt adom. A szerelmet lehet önzéssel vádolni, hiszen én-ünk egy része! És én azt felelném a vádra, hogy éppen lényünk legnemesebbik eleme! A szerelem, Laetitia! A szerelemről beszélek. Ha azonban valaki hitszegővé válik, hogy meghurcoljon bennünket a pocsolyában, aki elárul, igen, elárul és kiszolgáltat a világnak, akinek prédájává leszünk, még pedig éppen annál az erényünkénél fogva, hogy lelkünk nevelése áldást volt hajlandó látni benne, - milyen nevet adjak az ilyennek? - Ismétlem: nekem mindig elvem volt a női nem tisztelete. De ha látjuk, hogy van nő, aki csalárd és áruló... Miért kinlódok ezeken az absztrakt elgondolásokon, kérdezheti Ön! A világ kényszerít rájuk, amely tele van a legszörnyebb konkrét példákkal. Feltépnek belőlünk minden gyökeres elvet, kiröhögik imádatunkat, megrabolják vallásos áhitatunkat. Ez a keserű világi tapasztalat úz vissza aztán ahhoz az ellenméreghez, melyet már előbb is ismertünk, mielőtt az életbe vetettük magunkat: valamihez... amit már egyszer megbecsültünk s most újra megbecsülünk. Elég erős lesz ez az ellenméreg a méreg legyőzésére? Remélem, igen! Hiszem! Egészen elveszíteni hitünket a nőkben borzasztó lenne!...

Willoughby Laetitiát fürkészte. A leány levertnek látszott: és nem mutatott megindulást.

Laetitia arra gondolt, hogy eltekintve némi gögös kizengéstől, Willoughby kitünően el szokta találni a hangot férfiakkal szemben, legalább is a dolgok tónusát illetőleg, melyeket közölni akart; nőkkel való beszélgetései ellenben nagyon is mesterkéltny nyelven csapongtak el, - a toronymagas hím szentimentális leereszkedésének nyájaskodó nyelve volt ez: túlzott fuvolázgatás. És Laetitia eltűnődött, vajjon nem ez csapta-e zátonyra Willoughbyt Miss Middletonnal szemben?

Willoughby ösztönszerű okossága azt sugta, hogy újra a részvét felé kell törekednie, ha meg akarja indítani ezt a leányt. Nehéz feladat volt, mert ha sejtette is, hogy Laetitia előtt nem ismeretlen az ő állapota, azzal viszont nem volt tisztában, mily terjedelmű ez a tudás: csupán meg akarta indítani a leányt, de úgy, hogy önmagát ne leplezze le, ami a részvétkeltésnek olyan módja volt, mint mikor egy agyonpáncélozott, vaskeztyűs lovag kinlódik és szeretné könnyű sóhajra duzzasztani a mellét, vagy legalább mimelni valami effélét.

Mindezekon túl pedig a részvét árvíz is: gyakran leveri lábáról azt, aki elindította, s görgetve sodorja tova fegyverzetét és minden egyebét, menthetetlenül elnyúlt, méltatlan gesztusok közt, melyekre utóbb csak szörnyű szégyennel lehet visszatekinteni. Méltóságunkat nem tudjuk teljesen épségben tartani, ha könnyek előmesterkedésére alázunk alá magunkat. Mózesnek valószínűleg ugyancsak fűrgén kellett visszaugrania a kőszirt elől, melyből a tiszteletreméltó Törvénycsináló vizet vesszőzött elő.

És mégis, Willoughby parancsot érzett lelkében, hogy meg kell bizonyosodnia a leány felett való hatalmáról.

Elkezdte hát: először nehézkes esetlenséggel, ahogyan az a vaskeztyűs lovag próbálgatná a sós vizet zsebkendő kifacsarását:

- Mik vagyunk! Az élet tartama oly rövid! Miért nem élünk inkább éhes vágyaink kielégítésének? Én igazán feltehetem magamnak ezt a kérdést. Nekem rendelkezésemre áll az étvágycsillapítás minden módja. De nem: nekem mégis a legmagasabbra kellett törekednem: - arra, amit vakságomban a legmagasabbnak véltem. Ön ismeri a sportember ösztöneit, Laetitia: a nyugodt és megállapodott dolgok nem izgatják. Ilyenek vagyunk ifjúságunkban, játszunk a boldogsággal és otthagyjuk, mert káprázatos és csalóka célok vonzanak.

- S közben bölcsőbbek leszünk, - szölt Laetitia.

- De milyen áron!

Ez a felkiáltás a leány önnön sorsán való elbusulását hívta Willoughby segítségére: a részvét nem késhetett.

- Fél-életünk megy rá s valamennyi reményünk! Igen, okulunk és bölcsőbbek leszünk; nagyon valószínű, hogy most értékesebb vagyok, mint akkor, mikor boldogabb voltam. De a vesztesség! A léleknek az az üde hamvassága, mely olyan, mint a test fiatal egészsége: s mely ha egyszer itthagya, nyomorékok maradunk. Nem, barátnóm és drága barátom, a maga négy ujját csak hadd szorítsam! Ennyi maradt számomra a nagy hajótörésből: - nemsokára magát is el kell bocsátanom, örökre, Laetitia s nem lesz immár semmi egyebem. - Csalásról beszéltünk: vagy nevezzük egyszerűen csak csalódásnak? - imád az ember valakit s egyszerre csak csupasz leplezetlenségben látjuk magunk előtt, annyi nyomoruságos vigasz nélkül is, hogy igazán értékes kincset veszítettünk el. Nincs ehhez fogható szerencsétlenség. Amit halál ragad el, legalább még ímadhatjuk. De megkimélem Önt egy oly helyzet feltárásától, melyben egy mélyen Ön alatt álló valakivel kellene összehasonlítást erőszakolnom Önre, az Ön kárára és vesztességére, egyszerűen csak azért, mert nemes szívét készségesen áldozná föl: védelmet találni annak a sekélyes, könnyű lelkű, önző... de hagyjuk, ugy-e, az epithonokat? Ha annyi rossz nevet találnék is a kigyó számára, amennyi folt tarkázza a testét, mégis csak kigyó maradna, sem több, sem kevesebb... Oh, a magány! a sötétség! mikor világító tűzünk kihúnyt. Az önérzet megtiltja a további imádatot, de az érzést nem lehet eltántorítani. A szó szoros értelmében ködben leledzünk, bukácsolunk s elvetnök magunktól az önérzetet, ha lehetne: eszménnyé emelnők a kedvelt teremtményt, megalázkodnánk, lealacsonyítanók magunkat hozzá; úgy esdekelünk az igazságért, mintha bocsánatért könyörögnénk...

- Bocsánatért? mikor éppen mi akarunk megbocsátani? - suttogta Laetitia s ez volt minden, amire képes volt. Emlékezett rá, hogy régi gyötrődései idején, mikor irgalomra vágyott, hogyan erőszakolta visszájára kínjait: önmagát találni bűnösnek s imáiban kérni bűnbocsánatot, - ez a nemes érzés most szánalmat keltett benne a másik kebel iránt, melyben hasonló harcot vélt. Persze a Willoughby és az ő elképzelése közt nem volt semmi igazi hasonlóság, de Laetitiát nyilván a férfi „bocsánat” szava hatotta meg: Willoughby mindenesetre megkapta a maga jutalmát a leány elnedvesülő szemeiből. Laetitia ajkai megremegtek, könnyei ki-perdültek.

Willoughby egy-két szót is hallott, bár nem értette tisztán őket. Azonban nyilván kedvezőek voltak; erről biztosította a leány felpihegő sóhaja. A kívánt siker jelentkezett. Van hát nő, aki mindörökre meghajol előtte! Lelkébe tudta önteni ennek a leánynak az önmegtágadás és önfeláldozás misztikus érzését, melyet a férfiak úgy szeretnek! Kétségtelen volt a bizonyosság! Most már csak akarni kell s bármely pillanatban Laetitiához fordulhat, ha rajongást kíván.

S valóban, talán valamely titkos együtthatás révén, miközben a részvétforrást sikerült fölbuggyantania a leányban, önmagában is eredményre vezetett ez a nekibuzdult törekvés: most már ő is őszinte részvétet érzett önmaga iránt.

Megcsókolta Laetitia kezét, majd eleresztette s székéről fölemelkedve, vigasztalón hajolt a leány fölé:

- Ne sirjon, Laetitia; lássa én sem sirok: sőt mosolyogni is tudok. Segítsen sorsom elviselésében, ne csábítson férfiatlan cselekedetre.

Laetitia megpróbálta elnyomni zokogását, de az önmagán való elbusulás azzal fenyegette, hogy most fejére záporozza a hosszú évek minden bánatát. Megszólalt:

- Mennem kell... nem birom... jó éjt, Sir Willoughby!

Azzal a komoly félelemmel, hogy büszkeségét esetleg nagyon is megalázta a leány megbecsülésében s hogy talán kissé messze is sodortatta magát a részvét hullámain, Willoughby megszólalt:

- Holnap majd megbeszéljük ezt a Crossjay-ügyet. Csúnyán megcsalt az a fickó. És amint mondtam, a csalás engem igen érzékenyen érint. De maga nagyon fáradt. Jó éjt, drága barátnőm!

- Jó éjt, Sir Willoughby!

Laetitiának megengedettett, hogy távozzék.

De Craye ezredes, aki épen a dohányzóból jött felfelé, találkozott a leánnyal s miközben jó éjszakát kívánt neki, észrevette szempillái állapotát. Willoughbyt is látta abban a teremben, melyet Laetitia elhagyott, azonban készakarva szótlánul ment el mellette, noha maga sem tudta, honnan ez a szándékosság.

Mikor hőszünk még egyszer szemlét tartott a lefolyt jeleneten, egészében véve elégedettséget érzett benne játszott szerepén. Most már tökéletesen bizonyos volt, hogy tud hatni egy nőre: Clara pedig szinte kétkedővé kinozta: hátha már egyetlenegyre sincs varázsa? Egy tehát mégis van: ami ugyan elég sovány lakoma, de az utóbbi napok és órák hasító gyötrelmei után ezen is mohón kapott, bár éhségébe megvetés vegyült. Sovány falat volt, de így is mentsvár és biztos menedék, lándzsa és paizs egyszerre: rohamfegyver és oltalom. Most már merészen szembe-fordulhat Clarával. Ha a leány ellenáll és dacolni fog, ő sem lesz védtelen és elhagyatott vele szemben; előre látta, hogy a világ szemében helyzete neki biztosítja a rokonszenvet: - amire

persze csak végső esetben kell gondolni. A részvételtés terén aratott friss sikere végre is nyugodt álomba ringatta. Egyelőre teljesen meg volt elégedve.

Kísérő koboldjai hasonlóképen igen elégedettek voltak s el is jártak egy körtáncot az ágy körül, miután az éber gentleman megszűnt töprengeni azon a kérdésen, hogy vajjon nem lebbentette-e le nagyon is megbocsáthatatlanul a fátylat önmagáról Laetitia előtt s a jótékony álomnak engedte át ügyei átmeneti vezetését.

VII. FEJEZET.

Laetitia Dale lelki változást érez, Dr. Middleton viszont testit.

Clara a kora reggeli pázsiton át Laetitia üdvözlésére suhant. Abbahagyta a beszélgetést, melyet De Craye ezredessel Sir Willoughby ablakai alatt folytatott. Az ezredes nagy hajnali fürdőző volt s mint holmi cirkuszi idomító csapkodott nedves törülközőjével az ugránczó Crossjay felé.

- Drágám, oly boldogtalan vagyok! - Sóhajtotta Clara.

- Drágám, jó hírt hozok Önnek, - felelte Laetitia.

- Beszéljen! Hiszen azt a szegény fickót el akarják kergetni! Willoughby mult este berontott a Crossjay hálószobájába s kiráncigálta az alvó fiút az ágyból, hogy megvallassa. Most aztán már tudja az igazat. Ez vigasztaló is volna, csak hogy Crossjainak ezekután takarodni kell a háztól, mert előzőleg füllentett, - és miattam, az én szolgálatomra; igen, úgy érzem, hogy valósággal az én rendeletemre. Crossjay a mai napra nem fog mutatkozni s megígérte, hogy este, mikor visszajön, megkísérli a bocsánatkérést. Önnek segítenie kell, Laetitia!

- Ön szabaddá lett, Clara! Ha még mindig ezt kívánja, csak szólnia kell s szabad lesz.

- Azt hiszi, hogy...?

- Willoughby elengedi Önt.

- Biztos benne?

- Tegnap este nagy beszélgetésünk volt.

- Hát Önnek köszönhetem?

- Semmit sem köszönhet nekem. Willoughby önként döntött így.

Clara kérdő eltűnődésre emelte fel a szemeit:

- Persze, Crooklyn professzor! Crooklyn professzor! Látom. És nem is gondoltam erre!

- De hát higgyen egy kicsit a nagylelkűségben is, Clara! Maga igazán igazságtalan!

- Módjával! Lassanként túlságosan is igazságossá leszek. Kissé kipróbálom a billentyűket: aztán majd akár előadásokat is tartok a férfiúi lélek nagyságáról: előbb azonban alaposan meg akarom ismerni őket. Egyelőre csak félig van szerencsém birtokában lenni ennek az ismeretnek, hát lehetek igazságtalan. Nem csalódik maga, Laetitia? Nem kellene tárgyalni papával? szó sincs tévedésről? Ni, hogy felizgatott! Igazán, érzem, milyen kis senki vagyok én! Úgy érzem, megértem azokat, akik bámulják Willoughbyt. Egész egyszerűen visszaadná a szavamat? világosan? anélkül hogy... Óh! az a sok gyötrelmes szcéna meg levél! És meg lehetne csinálni, hogy én is, meg papa is legkésőbb holnap indulhatnánk? Csakugyan, soha, senkinek se tudnám jól elmagyarázni, hogy keveredtem bele ebbe az egész ügybe! Borzadok önmagamtól, ha csak rá is gondolok. Vállalom az egész szégyent: botrányosan viselkedtem. És maga, drága Laetitiám, maga csak azért kelt fel ilyen korán, hogy elmondja nekem ujságját?

- Azt akartam, hogy minél előbb hallja.

- Egész szívennel köszönöm!

- Csak a szíve egyrészét adja, de azt aztán örökre!

- Juj! Azonban igaza van, joggal beszél így.

- Nem akarom bántani, dehát az a szív, amelyről beszél, nem örökös, nyugtalanul kutató szív-e?
- Önző szív, mert el tudott felejtkezni Crossjayról. Ha a nagylelkűség felvonulásáról van szó, Crossjaynek is meg kell bocsátani, nem? Ha másért nem, már csak azért is, mert a fiú apja harcba vonult a hazáért, napról-napra kockára vetve életét, annyi zsoldért, amelyből családját nem tarthatja el: kötelesek vagyunk gondolni a fiúra! Szegény, drága, buta fickó! hogy is mondta? - „Igen, Miss Middleton, mért nem akarta (az a bizonyos valaki) látni az apámat, mikor látogatóba jött és aztán tiz kilométert gyalogolt vissza az esőben?” - Majdnem azt mondanám, hogy ez okozott minden bajt... De ma olyan pompás reggelünk van a tegnapi zápor után. És állítólag nagylelkűek leszünk! Ismerje el, Laetitia, hogy a teremtés legdicsőbb napját is meg lehet még aranyozni egy kis ráadással!
- Kétségkívül, csak *lélek* kell hozzá, amely maradandóvá tegye a ragyogást, - mondta Laetitia.
- Én Önnel, Ön velem, *ő* meg mindakettőnkkel! Helyes, ha Willoughby jól viseli magát, égieknek való napunk lehet. Persze, még hátra van a tapasztalat próbája. Majd csak nyugtával dicsérjük a napot!
- Találkozott már ma reggel Mr. Whitforddal?
- Elment mellettem.
- Ne gondolja, hogy ő mindig rosszkedvű!
- Volt nekem egy nevelőnőm, egy igen tanult lady, aki saját személyével tanított meg arra, mennyire festői tud lenni a duzzogó mogorvaság is néha. Tulajdonképp mindig jókedvű volt, hiszen mindig neki volt igaza, mivel azonban én állandóan rossz fát tettem a tűzre, duzzogott és mogorvaskodott. Valahogyan a szemöldökei alá csiptette a rosszaságomat s azon keresztül nézett le rám. Kétségbeejtő gyerek voltam.
- Laetitia mosolyogva szólt közbe:
- Képzelem!
- Én mégis szerettem őt és ő is engem: valahogy úgy illettünk egymáshoz, mint az előtér meg a háttér: ő bontakoztatta ki a körvonalaimat s én voltam mentsége létezésének.
- Valósággal elém festi őt.
- Ő most azt beszéli rólam, hogy én vagyok az egyetlen, akit szeretett. Ki tudja, nem jutok-e odáig, hogy ugyanazt mondjam felőle?
- Ön most is csak bosszantaná és kinozná.
- Bosszantottam és kinoztam Mr. Whitfordot?
- Mr. Whitford arra a nevelőnőre emlékezteti?
- Hiszen Ön mondta, hogy valósággal lefestettem őt.
- Oh, ne nevesse ki Mr. Whitfordot! Ő igazi barátja Önnek.
- Az a férfi, aki barátunk tud lenni, olyanvalaki, aki biránkká is föltolja ám magát.
- Szelid bíró az ilyen!
- Kimondott szentenciáiról nem igen mondhatok semmit, komor homlokán azonban rhadamanthusi kérlelhetetlenség ül.
- Dr. Middleton!

Clara körülnézett:

- Ki? Én? A papa visszhangját hallja belőlem? Ő ugyan sohasem alkalmazná Rhadamanthust európai lelkekre, mert úgy látszik, Rhadamanthus csak ázsiaiak fölött ítélkezett; Önnek hát nincs igaza, Miss Dale. Atyám egészen szerelmes Mr. Whitfordba. Mi lehet ez? Mi nők nem tudjuk kifürkészni a tudósok mélységeit, valószínűleg mert az ő gyöngyeiknek nincs értéke a mi piacunkon; kivéve, ha kegyeskednek leereszkedni s megfenyítenek valami szemtelen frátert; - és Mr. Whitford magasan fölötte áll minden alantas népséggel való közlekedésnek. Mély, szorgalmas és kiváló egyéniség; nem gondolja Ön is, hogyha Mr. Whitford leszállana közénk, úgy hatna, mint valami szárazra kivetett triton?

Laetitia teljesen engedékeny nyájassága, mely számára a nőiesség eszménye volt, még nem tudott összebékülni élesebb jellemvonásaival, melyeket életének az igazi örömtől való távol-sága vésett lelkébe, - a régi, be nem gyógyult seb, a hosszas rabszolgasors szinte vasbéklyós szoritása; - így történt, hogy miközben helybenhagyó hangsúllyal mondta: „Azt hiszi Ön, hogy Mr. Whitford nem otthonos a társas érintkezésben?” - s buzgón védeni akarta Whitfordot, ez a törekvés nem vezethetett más eredményre, minthogy lazítson egy kicsit a mindennap újra maga fölé emelt bálvány fenségén. Ez a dolog azonban szokatlan volt, egészen új valami s a leány értelmét megzavarta a váratlan ügy. Ily úri kénnyel vakítja el belső énkünk legbiztosabb ragyogását is az, ha pártállást akarunk elfoglalni, ha még oly természetes indítékból tesszük is! A lelkes világ bármely tisztos őszinteségű tagja autobiografikusan igazolhatja ezt.

Laetitia folytatta:

- Nem találja rokonszenvesnek Mr. Whitfordot? Pedig az! Zsörtölődőnek, fanyarnak véli? Épen a fordítottja: vidám ember, közönyös a sors mostohaságaival szemben. Dr. Corney szerint senkisémmel tud úgy nevetni, mint Vernon Whitford és senkinek sincs olyan humora. Ujabban persze bizonyára... de az sem volt az Ön szörnyű elnevezése: morgó duzzogás. Az igazság az, hogy Mr. Whitford nagyon nyugtalan Crossjay miatt: és egyebek miatt is; és el akar menni innen. Ezidőszerint nemigen válik előnyére élénkebb és gondtalanabb emberek társasága, de az Ön „szárazra vetődött triton”-ja nagyon helytelen és csunya. Vernon úr, mondhatom, a legderekabb ember, akit ismerek.

- Nem is vontam kétségbe a jóságát, Laetitia!

- Sőt épen ezt hangsúlyozta kissé túlozva.

- Igazán? Akkor olyan lehetek, mint Crossjay, aki szerint legjobb dolog egy jó tréfa.

- Crossjay jobban ismerheti őt, mint bárki más. Mr. Whitford védelmébe vette Önt ellenem, Clara, amióta csak Clarának van jogom szólítani Önt. Talán épen akkor, mikor annyira hasonlónak találta őt régi nevelőnőjéhez, talán épen akkor töprengett magában, hogyan lehetne segítségére Önnek. Tegnap este előadta nekem, miért gondolná észszerűnek, ha Ön bizalmasan föltárná a szívét Mrs. Mountstuartnak. Erre immár nincs szükség. Csak épen megemlítem. Vernon úr hűséges barátja Önnek.

- Fáradhatatlan gyalogló!

- Oh!

De Craye ezredes, miután egyideig a hölgyek körül keringett s szétválásukban reménykedett, most azt a módszert választotta, mikor az ember harmadiknak csatlakozik valahová, hogy végül kettesben maradjon.

Amint sziporkázó csevegésével hozzájuk csatlakozott, Laetitia tanácsotkérő tekintettel nézett Clarára. Rózsás arcot látott, olyat, mint egy menyasszonyé.

A gyanu, melyet ringatott, most izmos biztossággal pattant talpra karjaiból.

- Hol az én kis fickóm? - kérdezte Clara.

- Vakációzik egy napot, - felelte az ezredes, ugyanolyan hangnemben.

- Majd szóljon Mr. Whitfordnak, Laetitia, hogy ne fecsérelje idejét hiába Crossjay keresésével. Jobb, ha Crossjay ma nincs utban. Legalább is most így képelem. Van a fiúnak zseb-pénze, De Craye ezredes úr?

- Ő urasága szabadon rendelkezhetik a vendéglőkkel.

- Milyen előrelátó Ön!

Laetitia keble néma fölkiáltástól duzzadt, körülbelül ilyenfélétől: „Nők! nők! frivol csillogások örök léprecsaltjai! hűség, szerénység és igaz jóság vakjai!”

A moralista lelkek titkos eltűnéseiben még egyre ott él ez a drámai retorika.

Az összehasonlítás kizárólag az ő egyéni műve volt s az ellentét méltatlankodásra ajzotta, noha nem tudta volna megmondani, miért is méltatlankodik, mert hiszen gondolni sem tudott olyasmire, hogy Vernon vetélytársa lehetne De Craye-nek egy eljegyzett hölgy kegyeiben. De neme számlájára érezte ezt a féltékenységet: neme tisztos hírért látta kockán forogni, ennek tisztaságát fenyegette az a rest előszeretet, mellyel Clara a sekélyebb férfi fölé fordult. Mikor a fiatal hölgy oly gondtalanul beszélt arról, hogy ő olyan, mint Crossjay, talán nem is tudta, hogy ez a hasonlóság, lelkesedéseik, vonzalmaik és megkivánásaik egyezőségein alapulva, a női nem ősi rokonságát hirdette a gyerekekkel. Laetitia előzőleg föllázadt ez ellen, teljes visszautasításával a hasonlóságnak s legfőleg csak a keserűség óráiban engedett meg néha-néha annyit, hogy olyik csapongó fiatal hölgy (és csakis fiatalokról lehet szó,) megbélyegezhető ezzel a szégyenjeggyel. Vernon lehetett olyan filozófusi kedély, amilyen akart. Laetitia számára ennek a két embernek, De Craye ezredesnek és Clara Middletonnak a vidámsága elszomorítóan egy muzsikájú volt: szinte kinosan összecsegektek. Laetitiában a női nem képviselőjét sértette ez.

Kénytelen volt mellettük maradni: Clara a karjánál fogva tartotta. Az ezredes hangja olykor egészen suttogás-szerűvé halkult. A válaszok viszont hallható és sima zengésűek voltak. Az eleven eszű gentleman elértette a figyelmeztetést: de miközben azonnal kitaró figyelemmel fordult Miss Dale felé, a kitanult intrikus módjára, mindjárt újabb, nagyobb adag rendretasításra is alkalmat adott. Clara így szólt: „Azon tanakodtunk, Laetitia, mivel lehetne Crooklyn professzort kigyógyítani a hűléséből.” De Craye ráeszmélt, hogy megint elvétette a lépést s roppantul meglepődött, hogy minden férfi közül épen őneki kell leckét kapnia a cselszövés tudományából. Miss Middleton merészségét kevésbé elképesztőnek érezte: elismerte, hogy az ifjú hölgyben nagy tehetségek szunnyadnak. Félve, hogy a leány még tovább is mehet s elvághatja előle a titkos cinkosság kedvező terepét, fordított egyet a témán s okos alázatot mutatott.

Az a mód, ahogyan Clara Sir Willoughbyhoz közlekedett, félénk barátkozás vágyát fejezte ki, miközben titkos nyomozásra feszített fátyolt, melyet csak Laetitia értett, aki egyre azon törte a fejét, vajjon bizonyos-e benne, hogy a maga részéről nem magyarázza félre Willoughby szavait? Hiszen lehetett-e itt szó kétségről? Laetitia úgy döntött, hogy nem lehet; és ezt annak az okoskodásnak alapján cselekedte, - hogy ő vezette Willoughbyt helyes utra. Jogos volt-e ez a képzelődés, vagy sem, - mindenesetre megbízható alapon épült. Tegnap reggel még nem tudta volna így fölfogni a dolgot Laetitia. Most azonban jogosan érezhette, hogy van hatalma Willoughby befolyásolására, mivel most, éjfél óta, fölszabadulás-félét is érzett bálvány fizikai varázslata alól. Nem látta ugyan most sem másfajta embernek, de önmagáról észrevette, hogy tulajdonképpen erős nő. Willoughby nem állt többé felhőként fölötte, sem mágnes gyanánt: az a felhő pedig valaha egész egét átfogta s az a mágnes végzetesen maga

köré sodródni kényszerítette. Még mindig csodálta Willoughbyt: deli külseje, finom arányai, az az előkelő mozdulat, mellyel lehajolt Clara kezére, hogy megérintse, még mindig fölmentést adtak a fanatikus végletű csodálatért, melyet ifju éveiben érez a női szív, mely nem igen boncolgatja hőse lenyűgöző bájait. Laetitia azonban most már részeire szedve csodálta eszményképét. S mikor arra került a sor, hogy a részeket ismét egésszé illessze, hüvösen tette már. A részvétérzés volt legmelegebb indulata iránta. Anélkül, hogy csak valamit is észrevett volna benne abból a furcsa, ósdi világszörnyetegből, mely Miss Middleton felébredt leányi lelkét úgy megriasztotta, Laetitia mégis már a többi férfi közé osztályozta Willoughbyt: „egy a sok közül” lett számára. És kiábrándulását még csak nem is szögezte vádként a férfi ellen. Inkább önmagát okolta, azzal fejtve meg a változás titkát, hogy odavan az ifjuság, az ő leányi ifjusága: - hiszen adhatott volna-e másként részvétéből úgy, hogy az ár őt magát is tova ne ragadja? Hő részvét volt az, de nagyon tiszta is. Föltételezte, hogy Willoughby könyörögni fog s látta, hogy Clara Middleton csak azért kedves a férfihoz, mert reménykedett nagylelkűségében. Laetitia elbusongott. S ettől a bús nézéstől viszont Sir Willoughby kapott erőre, amikor Clarával együtt kart karba fűzve ment át a laboratóriumba.

Laetitia meg akarta mondani Vernonnak, hogy haszontalan tenné tüvé a házat és a parkot Crossjay után. Vernont azonban épen Dr. Middleton tartóztatta föl, nagyban magyarázgatva neki éjszakai klasszikus viadalát Crooklyn professzorral, melyet ma akarnak továbbfolytatni.

- Finom tudásu elme, - mondta a főtiszteletű doktor, - de bogaras, mint mindenki, aki nem tud megbirkózni az oportói borral.

- Azt hallom, hogy Crooklyn professzor meg volt hülve, - jegyezte meg Vernon. - A bor bizonyára jó lehetett, sir.

Mint az az esküdtszéki elnök, akit érzelmes szívé társai megbíztak, hogy a keservesen komor bírák előtt világos és szabatos angolsággal fejtse ki a verdiktet, mely szükségképen a vádlott felakasztását vonja maga után, de amelyet mégis a kézzelfoghatóan zsvány áldozat kegyelemre ajánlásával szeretne enyhíteni, - mint ahogy ez az esküdtszéki elnök a figyelő és grammatikai fogalmazásokban mester bíró-szemek előtt legalább három ítélet súlyát érzi egyszerre az agyán s a pontos megokolás jogászai kérdésfeltevéseit is előre látva retteg, önmagát is kinpadra vonva érzi, haboz, rekapitulál s a megzavarodás félelmétől teljesen megzavarodik, - mintahogy ez a férfiu voltaképpen a maga részére is kegyelmet esdene, azt óhajtván, hogy bizonytalan és visszás okfejtését értelmesnek találják s teljes örömmel mondana ki, ha ugyan az erre való engedély remélhető lenne, - egy esdeklő szót: hadd sülyedhessen vissza a tömeg közé, anélkül, hogy ebben a múlhatatlan nevezetességű pillanatban bírói tekintélye nyilvánosan megrendíttessék: - épen így, egy előkelő hölgygel szemben tartozó lovagiasságától indíttatva, vendéglátó háziasszonya iránt érzett udvarias visszaemlékezésében, és főleg annak a tudatában, hogy az, aki most hallgatja, holmi merev szigorral irgalmasságot vár tőle, Dr. Middleton szünetet tartott, beszélni kezdett, aztán megint elhallgatott: dadogva. A közép-korban, mondta, sok úri hölgy volt híres méregkeverő. Véleménye szerint ezen a vidéken egész csomó borpancsoló kereskedő leselkedik az özvegyekre. De le kell szögeznie aényt, hogy percnyi pontosságra ébredt fel, a szokott órában, minden fejfájás rohama nélkül. Másrészt viszont, mikor ágyba vonult, ezt a szerencsés végső kifejlést alig remélhette. Mr. Whitford mindazáltal ne gondolja, hogy ő, Dr. Middleton, bosszankodnék a bor miatt. Hiszen bizonyára a derü-szerzés tisztos szándékával szolgálták fel. Zamat tekintetében gyalázatos ital volt, hatását illetőleg azonban ártatlannak minősíthető.

- Bizonyosság erre Crooklyn professzor állapota lesz, valamint az, hogy ígéretéhez képest meg fog-e jelenni a délelőtt folyamán, - fejezte be zavart ingadozásu szavait Dr. Middleton. Ha újra azt fogom hallani, hogy tiz-tizenkét szélroham vágott egyszerre a vasuti perronra s hogy egy bizonyos ifju hölgy úgy keresett szárazat a felhőszakadásban, hogy egy gentlemannal

együtt vizes brandyt ivott az állomás vendéglőjében, akkor kérem kell Önt, bocsásson meg ítéletemért, mellyel azt a bort Bacchus-ellenesnek kárhoztatom s hamisításnak minősítem. Ne értsen félre. Háziasszonyunk nem felelős a dolog miatt. De az özvegyeknek férjhez kellene menniök!

- Móját kellene ejteni, hogy a professzornak gátat vessünk, ha továbbra is ily módon támad háziasszonyára, - mondta Vernon.

- Az özvegyek menjenek férjhez! - ismételte Dr. Middleton.

És dörmögve kifogásolta, hogy az ember holmi pincemesternek legyen kiszolgáltatva, hacsak az illető funkcionárius, - tette hozzá óvatosan, - nem dicsekedhetik egyetemi képzettséggel; azonban még ebben az esetben is, - mondta, - ők egész sorozatára van szükség, hogy a kellő ízlést megszerezzük.

A főtisztelendő doktor egy ásítást nyomott el. Ez az erőfeszítés újabb ásítást eredményezett, egy igazi ásítás-szörnyeteget, hasonlatosat régi, regubeli barátunkéhoz, mikor a leláncolt szépség elnyelésére közeledett.

A gyomorrontás eme átkozott bizonyosságától feldúltan, Dr. Middleton arca azt mutatta, hogy nagyon is enyhe ítéletet mondott az elébb a férjhezmenő özvegy boráról. Rettenetesen zord arckifejezés volt.

Közben Laetitia elmondta Vernonnak, hogy Crossjay mára elmenekült; egyben sietve kérte a tanító mestert, leljen mentséget a fiú számára: arra már nem volt ideje, hogy maga jelölje meg a mentőöket. Vernon, jó esze lévén, úgy is kitalálhatta.

Dr. Middleton karonfogta Vernont s egész sortüzet intézett Crooklyn professzor tudósi bogarassága ellen, melynek adatszerű tönkretételére a könyvtár felé irányította lépteit. Miután kétségkívül megállapította, hogy diszpepsiája van, dühösen ingerlékeny lett. Minden ebédre szóló meghívást eleve elutasított, Patterne Hall-t otthona gyanánt dicsőítette s megemlíttette, hogy az éjszaka álma is volt: - legmegalázóbb jele a fizikai dúltságnak.

- Csak leljenek számomra házat Patterne közelében, mintahogy mondják is, hogy okvetlenül lelnek, - mondta, - csak itt leszek található, ha egyáltalán érintkezem a külvilággal.

Laetitia szobájába vonult. Az az enyhe izgalom vett erőt rajta, mely a magányt szereti legjobban s az olvasgatást. Komolyabban csak Crossjay miatt izgúlt, nem a többiek miatt. Hiszen Clara bizonyára igen határozottan fog beszélni s ez esetben egy gentleman hogyan szállhatna szembe vele? Willoughby kérlelni fogja, de a leány fog-e engedni? Ilyesmit nem lehetett várni egy oly fiatal hölgytől, aki el tudott fordulni Sir Willoughbytól. Willoughbynál jelentéktelenebb férfiak inkább számíthattak volna ilyen esélyre. Hibái mellett is, Willoughbyban megvolt a nagyságnak az az eleme, mely kizárja a szánalom közrejátszását. Az ő kérlelő hangja csak a leereszkedés egyik formája. Mindig is annak hatott. Az ő monumentális büszkesége képtelen a meghajlásra. Laetitia úgy őrizte magában ezt a férfi-képet, mint bálványozó szerelme hajótörésének megmentett ereklye-roncsát. Így tündött könyve sorai között, majd befejezve az olvasást s jelet téve a lapok közé, lepillantott a pázsitra. Dr. Middleton járt ott, még pedig egyedül; hátratett kezekkel, lehajtott fejjel. Meditáló lépései s az a szokatlan mód, ahogy a füre meredt, hirdették, hogy lelkében immár nem szentimentális a bíróság, mely kérlelhetetlen ítélettel bélyegzi meg az özvegy borát. Laetitia kisietett, hogy megkeresse Vernont.

A hallban talált rá. Amint feléje közeledett, a laboratórium ajtaja megnyílt és becsukódott.

- A döntés! - mondta Laetitia.

Vernon sápadtabb volt annál, amilyen a tökéletes nyugalom színe szokott lenni.

- Csak azt szeretném tudni, hogyan oldhatnék én is kereket, úgy mint Crossjay, és hogyan kerülhetném el a professzort, - mondta.

Félhangon beszélgettek s lopva figyelték az ajtót.

- Igen, én ugyanazt kívánom, amit Clara, igazán, de a fiú rosszul fog járni, - szólt Laetitia.

- Az se baj, majd én magamhoz veszem, - felelte Vernon. - Jobban is szeretném így. Azt hiszem, el tudom intézni a dolgot.

A laboratórium-ajtó újra kinyílt. Ezúttal Miss Middleton mögött zárult be. Clara nagyon ki volt pirulva. Megpillantva őket, lerázta szemöldekéről a vihart, holt mosollyal: csak ennyi volt a derű, melyet nyilvános viselésre fel tudott öltetni.

Mielőtt megmozdult, sóhajtott egyet.

Vernon kifordult a házból.

Clara Laetitiához suhant:

- Ön csalódott!

A harag vad felzokogása fojtotta el hangját.

Laetitia kérte, hogy jöjjön vele szobájába.

- Levegőre van szükségem, magányra, - felelte Clara s kerti kalapja után nyult.

Gyorsan lépkedett le a bejárat lépcsőin s jobbra fordult, hogy elkerülje a laboratórium ablakait.

VIII. FEJEZET,

melyben a Komikai Múzsza két jó lélekre fordítja tekintetét.

Clara a lapdázó-pázsiton találkozott Vernonnal, a babérfák között. Megkérdezte tőle, hol van atyja?

- Ne beszéljen most velem, - mondta Vernon.

- Inkább Ön beszél, Mr. Whitford?

- Ezidőszerint nem tanácsos. Várjunk!

- Várjunk? Miért nem most?

- Nincs megfelelő hangulatban.

Clara elfulladt. Vannak pillanatok, mikor nincs számunkra orvosság a bölcsekben s rabszolgákra van szükségünk; megvetjük a várakozást s gyors felülkerekedést áhítunk. Clara úgy sietett tovább, mintha tévedésből egy fatuskót szólított volna meg.

Willoughbyval történt jelenete nehéz ködként ülte meg agyát, csak súlyát és a végeredményt érezte: a férfi elszántan ragaszkodik hozzá, se eltávozását nem segíti elő, se feloldozásába nem akar beleegyezni.

Oh, férfiak! férfiak! Álmélkodással töltötték el a leányt, nem tudta érthetővé magyarázni őket a maga számára. Motivumaik, ízlésük, hiúságuk, zsarnoki voltak s a farsangi álca hiúságukon, meg zsarnokságuk csupaszsága mind felajzották benne a nő antagonizmusát a nyers erő ellen. S a lázadásra csak annál inkább tüzelte az a nyilvánvaló érzés is, hogy igazságosan lehetne szemrehányásokat emelni ellene. Csak egy felelete volt: „Akármit, csak feleségül nem menni hozzá!” Ösztönös érzéseire hivatkozott, végső, vadul fejest ugró ügyvédünkre, mely árvízgyorsasággal sodor le a magasságokból a magunk színvonalára, sőt mélyebbre is, ha a folyam medrében véletlenül szakadékok vannak. Mert tegyük fel, hogy bűnösök vagyunk valamely helytelen cselekedetben: vajjon jóvá tehetjük-e a hibát, ha erőszakot követünk el mindazon, amik és ami által vagyunk? Ez a kérdés sülyeszt vissza bennünket abba a kéjes, napfényes nemtörődömségbe, mellyel lemondunk minden erőfeszítésről az ár rohamával szemben. Ösztönös valónk találékonnyá válik a csselfogásokban, túljár az ellenség eszén s nyugodtan vonultatja föl ügye érdekében a nyílt rosszmájuságot, sőt rosszabb dolgokat is. Clara külön megoldást talált abban, hogy megalázások felé erőszakolja magát. Lezárta ugyan szemeit e megoldás előtt: a látvány nagyon is kinzó állomásokon át ragadta a menekülés felé, de szíve kapott rajta s hajrát dobogott. Keblére nyomni újja hegyeit s az égre nézve kiáltozni magában: „Nem vagyok már a magamé, az övé vagyok!” - elég sarkantyú volt számára, hogy szíve riadása teste minden biborával elszántásra tüzelje. Az ilyen kétségbeesett teremtmény aztán elmondhatja, hogy az eget is megostromolta, de, nem kapott feleletet, amely visszatartsa.

Miss Middleton szerencséjére történt, hogy néhány percig úgy sétálhatott felindulása rohamában, hogy De Craye ezredes körülfürkésző sólyomszeme nem vette észre, csak az egyik bükkfás dombocskán.

Vernon határozatlanul állt egy helyben. A pillanat valóban nem volt alkalmas Dr. Middleton lelki békéjének megzavarására. Arra gondolt, hogy esetleg Willoughbyval beszél, lehető barátságosan. Odább kerülve, a front pázsitján meg is pillantotta Willoughbyt, de Dr. Middleton társaságában, aki megállt, hogy még jobban figyelhessen kitünő házigazdája szavaira. Vernon, minthogy észre sem vették, vagy legalább is keresztülnéztek rajta, Laetitiához fordult

vissza s mellette ódöngött, a dolgok állását latolgató beszélgetéssel, bár nehezen bírta el, hogy eszményi önmegtágadásának folytonos dicséretét hallgassa: ami, bár bizonyította, hogy kitűnően elleplezte magát, mégis fanyar mellékízt adott érzésének. Az a humoros intimitás, mellyel a férfi-lélek dolgait szemlélte, furcsa csömörét a játékos hetyke „mindent- vagy semmit”-jéhez hasonlította, aki gyűlöli a keveset akkor, mikor a sokat nem nyerheti meg és inkább tönkre koppasztva hajlandó felállani az asztal mellől, semhogy elszenvedje a dicsőséges szerencse apró ajándékokskáinak bosszantását, mikor ő életre vagy halálra játszott. Ha nem kapjuk meg a szerelmet, mit ér a jellemünknek szánt bókok aprópénze? - különösen ha csak cselekvéseinket éri dicséret. Ennél még az is elviselhetőbb, ha vesztő bátorságunkat magasztalják. Laetitia azonban nem tudhatta, hogy Vernon nagy tétet dobott oda, így hát nem is méltathatta érdemeit.

- Willoughby feltételekhez köti Crossjay bocsánatát, - mondta Vernon, - és aki sikra száll a fiúért, engedni kénytelen. Elképzeli Ö, hogy Willoughby lemond Claráról? Hogyan tehetné? És ki tehetné?... Hogy le kellene, mondanía? - könnyü ezt csak úgy kijelenteni. Én nem voltam ott iménti jelenetüknél, de előre megmondhattam volna, hogyan fog végződni: még a mondataikat is sorra kitalálnám. A következmény aztán az, hogy minden attól függ, milyen bátorság-készlete van Miss Middletonnak. Az apja még nem akar elmenni Patterne-ből. Vele tehát nincs értelme ma beszélni. Clara viszont türelmetlen természet s rögtön kétségbeesik.

- Miért ne lenne értelme a Dr. Middletonnal való beszédnek? - kérdezte Laetitia.

- Mert tegnap olyan bort ivott, amely nem volt ínyére: nem tud dolgozni. Ma már előre áhítozik a patterne-i oportóra. Valószínűleg hallani se akarna távozási tervekről.

- Szent Isten!

- Felfogom e felkiáltás mély értelmét...

- Ön kivétel, Mr. Whitford!

- Egy csöppet sem, én is olyan vagyok, mint a többiek. Csak szidja a férfiakat! Azonban a férfiak mégis elvárhatják, hogy a nők tisztában legyenek önmagukkal, ha férfiakkal lépnek alkura. Önök sem a világot, sem önmagukat nem ismerik eléggé, igaz; de mégis csak önök a főhibások s erre kellene figyelmet fordítaniuk. Clara hozta ide az apját s az öreg úr még el sem helyezkedett kellő kényelemmel, a leány máris arrább tessékelné!

- Nem találok magyarázatot, nem értem a dolgot, - mondta Laetitia.

- Persze, Ön a megtestesült állhatatosság.

- Dehogyan! - Laetitia elpirult. - Én is „csak olyan vagyok, mint a többi.” Nem mondom, hogy ugyanúgy jártam volna el, de tudom, hogy nincs jogom ítélőszéket tartani Clara fölött. Én is tudok ingadozni.

Ujra elpirult. Valahogy úgy érezte: Vernonnak tudnia kellene, hogy ő többé nem az a buta szobra többé az állhatatosságnak, mely egy sarokban andalog a régi, csalóka ábrádon. A mult éji beszélgetés emléke úgy nehezedett rá, hogy nem hallgathatta önnön dicséretét a hü rezgésü mágnestü szerepében. Frissen felszabadult egyénisége követelőzve tört létezése elismertetésére. Vernon azonban, nem vévén észre az új eseményt, folytatta, a leány legnagyobb kényelmetlenségére, a régi, otthagyt Laetitia-lélek magasztalásokkal való elárasztását. Ez viszont ferdévé tette a Laetitia szavait s ezenfelül Vernonban hirtelen irigység is kelt életre a leány élethosszig tartó, panasztalan, csaknem igénytelen érzelmi állhatatosságával szemben. Aki ismeri azokat a szerelmeseket, akiknek semmi kilátásuk az üdvösségre, emlékezni fog, hogy a csodáló irigységnek ebben az állapotában mily könnyen ragadtatják magukat ellen-

örizhetetlen szavlatokra. Az állhatatosság dicsérete, ezenfelül, egy kis bosszuállás féle is volt egy másik, állhatatlan lényen, csapkodó kis hullámokkal fodrozója a sima tükörnek, anélkül hogy megsértené. Vernon vigasztalást talált a dologban, a szegény Laetitia meg belevonaglott. Anélkül, hogy szándékosan akart volna visszavágni, a leány ösztönszerűen nyult védőfegyver után s továbbra is, még tulzóbban dicsőítette a férfi önfeláldozását, ami Vernont viszont arra kényszerítette, hogy fejét felfelé forgatva könyörögjön az egekhez: világosítanak meg, legalább egy kicsit, a leány elméjét. Mindazáltal tovább szavalt, kellett ez, s oly önmagához nem hasonló módon fordult ehhez az eszközhöz, hogy Laetitia belebámult az arcába. A leány eltűnődött: vajjon micsoda titok lappanghat emögött az örökkétartó állhatatosság-téma mögött? Vernon viszont ezt az éberre nyílt tekintetet arra magyarázta, hogy meg kell kettőznie őszintesége erősítgetéseit: sehogysem tudtak boldogulni egymással. Laetitia legszívesebben elfutott volna Vernon elől, de egyben végiggondolta azt is, hogy tulajdonképpen milyen semmisség miatt akar menekülni: ez a gondolat pedig, hogy maradnia kell s tünni a meg nem érdemelt és immár nem is hizelgő dicséretet, egyenesen gyötrelmes volt.

- Mr. Whitford, engem nem lehet összehasonlítani Önnel!
- Én példaképemül állítom Önt magam elé, csak ezt tehetem, Miss Dale!
- Igazán rosszul teszi; Ön nem ismer engem.
- De igen. Évek óta!...
- Ugyan, Mr. Whitford!
- Igen, mindig csodáltam. Ön megmutatta nekünk, hogyan lehet igába törni az „én-”t.
- Ennek az állításnak a visszhangja legjobb felelet Önnek!
- Nekem? Aki mindig csak Önre figyeltem?
- Én Önre!
- De azt bizonyosan tudja saját magáról, hogy nem tántorult meg soha?
- Dehogynem! Rettenetesen ingatag vagyok. Két egymásra következő napon sem vagyok ugyanaz!
- De igen, elragadó változataival ugyanannak a témának!
- Ön pedig „változatok” nélkül! Minden támaszomat Önnek köszönöm!
- Csak egy rámszabott képzeleti alaknak akkor is! És ez is csak azt mutatja, mily kevésbé szorul Ön támaszra.
- Én nem csak a magam véleményét mondom!
- Hát kiét?
- Nem állok egyedül!
- Csak azt ismételhetem, hogy szeretnék olyan lenni, mint Ön!
- És én hadd tegyem hozzá, hogy részemről szívesen cserélnék!
- Nagyot nézne ezen a cserén!
- Talán inkább mások!
- Ha cserélnénk, olyan tulajdonságokat nyernék, melyeknek nagy híjjával vagyok, Miss Dale.
- A legjobb esetben is negatív, passzív értékeket, Mr. Whitford. De ha én...

- Oh, bocsánat! De Ön bennem egy olyan iskolásfiú érzéseit kelti, akiben kellő adag tisztességérzet szabódik az ellen, hogy jutalmat fogadjon el azért, mert ügyesen használt holmi „puskát”.

- És mit gondol Ön, hogyan érzi magát az a valaki, akinek a fejére május-királyné koszoruját erőszakolják rá, noha inkább november gyermeke már szegény?

Vernon tiltakozott Laetitia hasonlata ellen, az meg az övét nem fogadta el. Egyikük sem tudta szóvátenni, hogy miért oly elviselhetetlen rájuk nézve a dicséret. Minél jobban magasztalta a férfi a leány állhatatosságát, annál szigorubb kritikával fordult az a beléje képzelt erény felé s minél inkább dicsérte Laetitia Vernont a tökéletes barát eszményeként, a férfi annál élesebb hévvel vetette el ezt a feltevést, szinte sercegve, mint az izzó vasrud, mely gőzzé párologtatja a vízcseppeket. Nem akart tudni a dologról: inkább vállalta volna, hogy kiszolgáltatottan álljon ott mélységes balgaságával.

Bármily szeretetreméltósággal és melegséggel csevegtek is, meg kellett állaniuk sétájuk közben, vágyódva a válásra, de nem tudva hogyan kezdeni, annyira összekalapálta őket kölcsönös dicséreteik köesője.

- Azt hiszem, ideje már, hogy egy órára hazaszaladjak a papához, - mondta Laetitia.

- Nekem meg dolgoznom kellene, - felelte Vernon.

Ez jó első lépés lett volna a szétkapcsolódáshoz, azonban, fölöttébb jólnevelt pár ember lévén, ez a nyers átmenet a virágos szavakból a közhelyek felé mindkettőjüket bántotta, főleg Laetitiát, aki végre is megtörte a szünetet s újra megszólalt:

- Egy dologban vagyok igazán állhatatos: a véleményeimben!

- Ahol csökönyös véleményekről van szó, ott más jelző szokásos. Lassanként talán Ön is rájön, mennyire téved s akkor megtanulja az igazi szót is.

- Hogy-hogy? - kérdezte a leány. - Mit tanulok meg?

- Hogy én egy rettenetes önző vagyok!

- Ön? Talán nem is önzés az, - tette hozzá Laetitia s ebben a pillanatban a maga és Vernon számára is egyszerre tett világossá valamit, aminek hihetlenségén elképedve akadt meg.

- Mr. Whitford, hát Ön már nem is hall?

Dehogynem hallotta a rátörő új hangot. Azonban épen riadtan törölgette el magában a homályból felvillanó betűket, melyeket Laetitia már-már elolvasott s józan hangon dadogta:

- Csak önzés és semmi más, - azzal odafordult Mrs. Mountstuart Jenkinsonhoz.

- Vagy talán azt vette a fejébe, hogy nem veszi észre Crooklyn professzort, még ha a szeme előtt áll is? - szólt hozzá a kitünő lady.

Vernon meghajolt a professzor előtt és zavart, gyors, összefüggéstelen szavakkal mentegőzött, kipirult ábrázattal, ami viszont arra indította Mrs. Mountstuartot, hogy Laetitia arcát kémlelje apróra.

Miután megdorgálta Vernont, amiért tegnap este cserbenhagyta s miután gúnyosan utasította vissza tiltakozását, rátért a mai nap programjára.

- A portás-házikónál jöttünk be, hogy megnézzük a parkot s felkészüljünk Dr. Middleton ellen. A múlt éjjel nagy vita közepette váltunk el s alig várjuk, hogy folytathassuk. Hol van a mi rettenetes ellenfelünk?

Mrs. Mountstuart oldalt terelte Crooklyn professzort, hogy Vernon mellé kerüljön.

- Mi, - mondotta, - az angol tudomány pártján állunk, szemben a germánok előharcosával.
 - Ellenkezőleg! - szólt közbe Crooklyn professzor.
 - Óh. Azazhogy, - javította ki isteni derűvel a tévedést Mrs. Mountstuart, - azazhogy a germán tudomány pártján, szemben az angollal.
 - Bizonyos kiadások kérdésében.
 - Igen, védünk bizonyos kiadásokat!
 - A „védeni” szó nem fedti tökéletesen álláspontomat, asszonyom.
 - Drága professzor úr, Dr. Middletonban megfelelő ellenfelet fog találni a lelkiismeretes szóharcra, ne pazarolja rám a szabotosságát. No, itt vagyunk végre, itt van ő is! Mr. Whitford majd odaviszi. Az első összecsapástól a magam részéről félreállok.
- Mrs. Mountstuart hátramaradt Laetitiával, mondván:
- A professzor a legkisebb mondatbeli pongyolaságon is kap s úgy csipegeti, mint valami házi szárnyas.
- Crooklyn professzor beszédmódjának és viselkedésének oly pompás jellemzése volt ez, hogy Laetitia csaknem elkacagta magát.
- Ezeknek a nagy tudósoknak megvan a maguk külön zamata, - sietett megjegyezni a kitünő lady, nehogy fiatal barátnője egy pillanatra is feltételezhesse, hogy egy igazi úrnő nem tudja méltányolni a tudást. - Árnyék-viadalaik nevetségesek, de az asztal mellett megvan a maguk külön zamata. Tegnap este ugyan... no, a tegnap estéről nem is akarok beszélni. Megbuktunk, bár a környéken még megbukni se tud így más, de megbuktunk. Persze, ha egy kormorán étvágyú ifjú hölgy van köztünk, aki, - hú! - csapszékeink minden vízzel kevert brandyját megissza és lefoglalja összes bérfogatainkat, akkor bizony nagyon szokatlan helyzet előtt állunk s nem várhatunk egyebet a bukásnál: az ilyen véletlenekkel nem számolhatunk előre! Mr. Whitford hogyan is nem látta meg Crooklyn professzort! És tulajdonképpen mi keresnivalója volt *neki* az állomáson, Miss Dale?
 - A kép, melyet ön Crooklyn professzorról adott, nagyon is szellemes volt, Mr. Mountstuart, s épen meglepő voltával vezette félre őt. Úgy látszik, csak a fonák oldalát tartotta szem előtt a rajznak.
 - Ugyan! Mondja, Vernon igazi jóbarátja a cousinjének?
 - A lehető leghívebb barát!
 - Ami Dr. Middletont illeti, - állott el Mrs. Mountstuart a további kérdezősködéstől, - igazán óriási arányokban duzzasztja meg a szókincsemet, ha még sokszor találkozunk: ragályos ember!
 - Ez talán a humor formája nála.
 - No, én rám tegnap a diner-nél inkább szomorúságomban ragadt a dolog s most már mint a magam formáját kell kijátszanom, amíg benne tart. A szomorú éjszaka felét azzal töltöttem, hogy Dr. Middleton módjára beszéltem a párnáimnak. De igazán, drágám, mi a maga őszinte véleménye? Az enyém egyáltalán nem ingadozó. Ugy ültünk ott, mintha valami szóló gordonka-előadást kellene végighallgatnunk. Csakugyan, mint egy csomó szunyog az égzen-gés idején. Teljes szívemből hálás vagyok De Craye ezredesnek szórakoztató igyekezetéért, de én egyebet sem hallottam Dr. Middleton szavainál. Valahogy úgy rémlett, hogy az egész asztal sóbálvánnyá meredt s mindenki a feje fölött suhogó malomkövek alatt kuporog.
 - Én jól mulattam.

- Igazán? Megörvendeztet! Maga csak tudja, hogy vendégeim mennyire voltak őszinték, mikor a nagyszerűen sikerült estéhez gratuláltak? Lássá, idáig sülyedtem! Oh! én tudom, romlott a világ s inkább a részvétnyilvánítás formája ez a gratuláció! Magam is így szoktam tenni, de csak ha nyilvánvaló, hogy minden tiszteletreméltó törekvés megtörtént. Azonban képzelje el: *engem* érhesen ilyen szerencsekivánat! - Jó reggelt, Sir Willoughby! - Ő a legnagyobb bűnös és én haragszom rá, - sugta félre Mrs. Mountstuart Laetitiának, aki takarodóra készülve vonult hátrafelé.

Sir Willoughby még egy-két lépést tett közelébb. Megállt, hogy elnézze, mint tűnik tova Laetitia alakja a ház irányában.

Körülbelül ugyanúgy állunk a folyam mellett is, melynek tükrén még széttárja szirmait a virág, hogy aztán fulladtan merüljön el a csöndes, tiszta vízben: élünk az előjoggal, hogy az elbűvölt merengés andaságával legyünk szemlélői egy szép természeti tüneménynek.

A jóleső elandalodás mosolya olvadt el Sir Willoughby vonásain.

IX. FEJEZET.

Mrs. Mountstuart és Sir. Willoughby.

- Jó reggelt, kedves Mrs. Mountstuart-om, - ocsudott föl végre Sir Willoughby, hogy üdvözlje a kitünő ladyt. - Hová menekült?

- Kicsoda?

- Hát Laetitia Dale!

- Letty Dale? Oh! és ez Önnek menekülés? Valószínűleg folytatja Vernon Whitforddal baráti megbeszélését, amit félbeszakítottam. Hogy rám ijesztett ezzel a „Mit láttál kis pásztor?”-arccal és hanggal! Vezessen inkább az egyik kerti padhoz: lehetőleg kívül a Dr. Middleton hallókörén. Megboszorkányoz ez az ember, már én is latinul beszélek tőle! Tegnap este ugyancsak hatott rám. Igen, bennem most már örökké a halva született multságok és a nagybögő-szólók gondolatához kapcsolódott a főtiszteletű úr. Unalmasak voltunk!

- Horace elemében volt.

- Maga bezzeg nem!

- És Laetitia - Miss Dale pompásan csevegett, nem?

- Igen, Önnel, persze hogy pompásan. Helytelen volt a keverés. És rossz az élesztő! Ön dárdákat szórt De Craye ezredesre és meg akarta sebezni. És magára haragította Dr. Middleton! Jaj, hogy ez az ember mindig itt motoszkál a fejemben! Hol az Ön úrnője és szerelme?

- Kicsoda kérem?

- Hát még a nevét is megmondjam?

- Clara? Már egy órája nem láttam. Biztosan barangol.

- Csinos kis nyári lugas, - jegyezte meg Mrs. Mountstuart, miközben leült. - Nos, kedves Sir Willoughby, az elfogultságokkal nem lehet előre számot vetni, azért elfogultságok. Az ember sohasem tudja, hogy gratulálni vagy sajnálni való dolog adódik-e elő. Szeretnék beszélni Miss Middletonnal.

- Az Ön „huncut porcellán babá”-ja csak intésre vár, - ugye velünk tizóraizik, mielőtt elmegy?

- No, most meg már idézni kezd belőlem?

- De az a „romantikus rege a szempillákon” már aligha lesz megfelelő leírás ezután!

- Kire? Most meg már Laetitia Dale-ről beszél?

- Általában, mindig Önt idézem. Laetitia most már busongóbb lett.

- Van is rá oka!

- De azért a romantika nem hámlott le róla teljesen.

- Dehogyan is! inkább végleg belevésődött.

- Szokása szerint most is eltalálta a jó kifejezést, asszonyom!

Sir Willoughby eltűnődött.

Mint a játékos, aki hangszere után nyul, hogy a hangversenyen folytassa a ráosztott melódiát, megszólalt:

- Véleményem szerint Laetitia Dale különös élenkséget mutatott tegnap este.
- Igazán? - ámult egy szelidet Mrs. Mountstuart.
- Uj jellemzést várok Öntől Laetitiára. Hiszen tudja, hogy gyűjtöm a mondásait és a megjegyzéseit!
- Ugy látszik, Laetitia legalább háromnegyedrészen kibújt a csigaházából, amit már csak illendőségből visel, mint valami bóbitát.
- Csak fölszólításra vár, hogy egészen otthagya! Csodálatos, találó!
- Ej, kedves Sir Willoughby, hát csakugyan olyan csodálatosak és találók volnánk? Hát nem mindig világosan tudjuk, hogy hányadán is állunk?

Sir Willoughby többszótagos sóhajt remekelt, hasonlatosat ama boldog nyelvek poétáinak szöösszetételeihez, melyek olyan sokat tudnak mondani egyetlen kifejezéssel is:

- Én mindig tudom, hányadán állok. Mindig is tudtam. Az okosság nem szokatlan dolog a nőkben. De a szellem igazi gyöngy! A nő, akiben szellem van, olyan, mint egy görög szobor: isteni alkotás és isteni módon ritka!
- Folytassa, - mondta a lady, némi köhintést bocsátva a levegő szárnyaira.
- A szellem ritkasága a fontos: és nem is akármily szellemé, hanem a rokoni szellemé, vagyis az olyané, amely tökéletes összhangban áll egy másik, fölöttebb hasonló lélekkel: a dolog ritkasága oly becsessé teszi az illetet, hogy az ember nem szívesen válik meg tőle, ha egyszer találkozott vele. Minél idősebb leszek, annál jobban értékelem!
- Fontos az, hogy feminin legyen a megtestesülése, vagy semleges lény?
- Hogy, kérem?
- Általában bárkinél szívesen látja, vagy csak különös egyéni esetekben?

Willoughby vállat vont.

- A lelki rokonság végeredményben össze is eshetik, de függetlenül is elképzelhető az anyagi és szellemi előfeltételektől, kapcsolatoktól és lekötöttségektől vagy láncoktól.
 - No, szenvedélynek ez bizony nem valami elragadó hevességü, mondhatom, - felelte Mrs. Mountstuart, - és nagyon kényelmes férfi-elméletnek hat az egész. Ilyen elvek mellett Aspasiájuk is lehet, meg feleségük is. Mikor beléptünk a parkba, messziről láttuk az Ön szép Middletonját De Craye ezredessel. Crooklyn professzor még mindig hallucinál.
 - Ez csak természetes!
- A gyors és kétértelmű válasz óvatosan félénkitette a lady tréfálkozó hangját.
- No, csak hallaná a professzor! Még mindig köti magát a bricskához, a korcsmához, meg a nedves lábbelikhez és a melegítő ital-keverékhez! Hivatkozik a fogadósne és az állomási portás tanuságára!
 - Mondom, ez csak természetes!
 - Hogy úgy megköti magát?
 - Hogy még mindig hallucinál!
 - De másokkal is elhithető!
 - Én csak azt ismétélhetem, hogy...

- Hogy „ez csak természetes!” Mindenesetre, igen filozófusi állásfoglalás. És egybevág a lelki rokonság után való puhatolózással...

- Crooklyn professzor, úgy vélem, aligha ereszkedik le a klasszikus magasságokból, hogy Dr. Middleton előtt is kiteregesse a hallucinációt!

- Sir Willoughby, ön a lovagiasság netovábbja!

Azzal, hogy megint Laetitiára tért vissza, Willoughby felbátorította Mrs. Mountstuartot a Clarát burkoló fátylak újabb meglebbentésére. A dolog sértő volt Willoughbyra nézve, de a büszkeségén esett csorbát el kellett viselnie, hogy tervezett önvédelme jobban sikerüljön.

- Csupán vendégeimet akarom megmenteni esetleges kellemetlenségektől, - mondta. - Dr. Middleton könnyen válik „mennykőrázó Jupiterre”, ahogy Vernon szokta mondani.

- Hallgasson! Már látom is! Milyen tekintet! Mint akit megharapott a Szótár! Egy dühös, szarvhegyes Szótár! Amilyennek egy szegény együgyű ember láthatja a Szótárt - éjféli lázálmomban!

- Az ember sokért nem adná, ha elkerülhetné az ilyesmit.

- Milyen lehet ez a bácsi, mikor dühöng! Ön mondhat magáról akármit: ön hű és tökéletes lovag, aki rettegve kiméli Clarát. De most mondja meg, őszintén, miért is nem bánik csinján azzal a leánnyal? Hallgasson rám, régi barátjára. Ön nagyon is úri magasságból nézi a dolgot. Az igazi szerelmes egy félórára sem viselkedhetik érthetetlenül. Ereszkedjék le egy kissé. Persze, nem gondolok prédikációkra. Láthatatlanul is lehet dirigálni. Ön jól tudja, hogy azok közé tartozom, akik nem hisznek a szerelem terén a filozófiában. Csodálni való dolog a filozófia, de nem így jutunk a mennyországba. Jobban szeretem, ha a szerelmesek olykor pörlekednek: ez festőibbé teszi őket, felélénkíti egyhanguságukat. Én megfigyeltem, hogy Clarában van egy kis vadság. Illó volna, hogy még férjhezmenetele előtt lekopjon róla!

- Clara vadsága? Egy gyereké! - mondta Willoughby atyai hangon, de eltűnődését belső remegés rázta meg. - Ön az imént is láthatta őt s hallhatta a kacagását. Horace kitünően tudja mulattatni.

- Az ezredesnek örökké hálás leszek tegnap esti viselkedéséért. Clara a kevés derült arc közé tartozott. Kacagása üdítő volt, eső a sivatagban! Ön elképzeli, micsoda teher nyomta a vállam, ha elmondom, hogy csak ezt a két embert nézhettem örömmel, - megnyert pontok voltak egy elvesztett játszmában. És mondhatom, igen szellemesen csevegték.

- Igen, mindketten elmések, külön elmességük van, - hagyta helyben Willoughby.

- Úgy csengtek össze, mint egy pár cintányér.

- No, nem a leghizelgőbb zenei hasonlat! De mindenesetre, engem is mulattatnak, szeretem hallani őket, mikor jókedvű vagyok.

- Ezt a jókedvét kellene jobban kormányozni tudnia, kedves barátom. Ön tud tökéletes lenni, ha akar!

- És ha ön vezet!

Willoughby meghajolt a lady előtt, fáradt mozdulattal. Némileg könnyített szenvedésein azzal, hogy Mrs. Mountstuartot így félrevezethette. A kitűnő hölgy a külső világot jelentette számára: általa a világ véleményét igazíthatta megfelelő irányba: megszabhatta, hogy ki iránt kell szájalommal viseltetni: iránta-e, vagy Clarával szemben. És persze, ha már a legrosszabbra kerülne a sor, nem önmagát kívánta a szánakozás tárgyául.

Ettől azonban e pillanatban még messze voltak, folytatta tehát:

- Valószínű, hogy egy férfi nem vehet föl olyan könnyen más és más arckifejezést, mint egy leány. Én utálok az apró civódásokat. Azonban alkalmasint meglátszik rajtam, ha nincs minden teljesen rendben. A gyanú egy-egy kis támadása felbosszant. Persze, tudom, hogy gyöngesség az ilyesmit nem játszva lerázni. Dehát a férfiaknak külön meg kell tanulniuk azt a művészetet, amely a nőknek természetes adománya. Nem szívelek semmiféle gyanút, mivel jómagam egyáltalán képtelen vagyok rá.

Szemöldei összerándultak. A balsors fia, Flitch mester oldalgott elő a bokrok mögül s pár lépésnyire Willoughbytól megállt.

Flitch először is tiltakozott a vád ellen, melyet fejéhez vágtak, hogy biztosan leitta magát s azért merészkedett áthágni a belépési tilalmat: annyit azonban beismert, hogy „valamicskét hörpintett”, szíverősítőül, mielőtt bebátorkodott volna egykori boldogsága színhelyére: - óh, a régi karácsonyok, mikor az egész cselédség, élükön a vén pincemesterrel, az ősz Mr. Chessingtonnal, sorba ültek s öreg oportóit ittak a régi kastély fiatal örökösének egészségére! Milyen boldog is volt, míg az a boltszerzési viszketeg, hogy a maga gazdája legyen, független gentleman, ebbe a mocsárba nem züllesztette! Most bezzeg irigykedve nézi a kutyát is, mely a régi telken élhet. Sóhajtva szimatolja a patterne-i istállók szagát: az Arábia illatszereinél is édesebbet! - lecsüggesztett orra ezt látszott mondani.

És orrához szorítva valamit tartott, ami oly nyomatékosan intette csendre Sir Willoughbyt, mint a szónoklatok ravasz bevezetése nyugözi le a hallgató tömeget, hogy azt is lenyelje, ami nem hizelgő reá nézve: Flitch előre feszítette ezt a valamit, biztos tudatában annak, hogy így szabadalmat nyerhet a további émelyítő ömlengések végiglefetyelésére. Sir Willoughby felismerte Clara erszényét. Egyszeriben megértette, hogy Flitch hogyan juthatott hozzá, nem találta azonban ugyanily gyorsan módját a szóáradat elfojtásának. Flitch minden ilyen törekvést meghiusított. - „Érintetlen!” - felelte arra a kérdésre, hogy: „Mi az ott magánál?” Ismételte a hangzatos kijelentést. Aztán odafordult Mrs. Mountstuarthoz és a paradicsomról meg Ádámról kezdett beszélni, akit valóságos pályatársának látott, valamint a zsidók egyiptomi szolgaságáról, melyről a templomi prédikációkból hallott s amely szintén hasonló volt az ő sorsához.

- A sok bajból az az egy hasznom maradt, - folytatta Flitch, - hogy megszívelném a prédikációkat, ha Londonba kerülnék, a bérkocsis-otthonba s valami finom familiát kellene megkocsikáztatnom. Pedig, ahogy hallom, Londonban nem nagyon épületes dolgok várnának. Ha egy londoni bricskában találódik erszény az ülés alatt, az aligha kerül vissza *érintetlenül* a fiatal ladyhez, aki elveszítette!

- Csak tegye le a székre; majd tudakozódunk s Sir Willoughby aztán beszél magával, - szólalt meg Mrs. Mountstuart. - Az erszény érintetlen, elhisszük, senki sem kételkedik benne.

Újja egy mozdulatával megfordulásra dirigálta Flitchet, aki azonban mégis megállt, nagyon sajnálva, hogy a szavalóünnepnek így vége szakadt, holott ő még szerette volna előadni, hogyan is találta meg az erszényt. De Mrs. Mountstuart tekintetét nem lehetett kibírni: Flitch tehát arrább oldalgott, fölöttébb hasonlatosan az illusztrált könyvek kiüzött Ádámjához.

- Az az érzésem, hogy ebben az országban a közönséges emberekből teljesen kihalt a természetesség, - mondta a lady.

Willoughby védelmezni kegyeskedett a kocsist:

- Leitta magát!

Mrs. Mountstuart éber kiméletessége meghökkentette az érzékeny gentlemant, hiszen ebből világosan látszott, hogy a ladynek megvan a maga véleménye az ő mostani helyzetéről.

Nemkevésbé érintette Mrs. Mountstuart fölényes éleselmjúsége s az, hogy itt, az ő uri birtokán tekintélyi jogokat gyakorol.

Merészen mondta, tenyerében emelgetve s félig földobva az erszényt:

- Meglehetősen hasonlít a Clarához.

Félt, hogy ajkai és arcvonásai rángatózni találnak s amint elgondolta, hogy ez az üveges tekintet tükörré válhatik az éles szemű lady gyanakodásai számára, még merészebb lett:

- Semmiesetre sem a Laetitiaé. Neki egy régi erszénye van.

- Az Ön ajándéka!

- Hogyan találta ki ezt, drága asszonyom?

- Dedukció útján.

- Ugyan! Az az erszény azért még legalább olyan újnak látszik, mint a gazdája!

- Ha egyszer szegénykének nem volt sok alkalma az erszénye használatára!

- Ön téved: mindennap használja!

- Látta, Sir Willoughby, ha Laetitia erszénye tömöttebb volna, az ön régi tervét nyélbe lehetne ütni. A két áldozat nem látszik tulságosan húzódni egymástól. Az elébb rajtuk ütöttünk Crooklyn professzorral s bizony mondom, a fejük alaposan össze volt dugva, arc az archoz, elmerengő szemekkel!

- Lehetetlen!

- Persze, mert mihelyt ők már kötélnek állának, Ön nem akarja engedni! kis önző!

- Nos, - felelte Willoughby nekiélénkülve, - kérdezze meg csak Clarát! Igen, kedves Mrs. Mountstuart, beszéljen csak a dolgról Clarával; ő meg fogja győzni Önt arról, hogy a minap is hogyan harcoltam, - talán önmagam ellenére is, ha így tetszik. Kitanítottam Clarát, hogyan legyen segítségemre, teljes instrukciót kapott, *carte blanche*-t. Neki aligha lehet kétsége az ügyről. Csak rá hivatkozom s megdől mindaz, amit Ön erről a tárgyról kigondolt a fejében. Én tervet csináltam, támogattam és egyengettem, de ha egyszer *sehogysem* megy. Ha Ön azt várja, hogy siránkozzam emiatt a tény miatt, csak azt felelhetem, hogy cselekvéseim kormányzatom alatt állanak, érzelmeim azonban nem. Mindent kész vagyok megtenni, ami egy becsületes férfi kötelességeivel egybevág, aki örökké végzetes tévedésekbe sodródik csak azért, mert nem hallgat idejekorán és kellő módon azoknak a bizonyos érzelmeknek a diktáló szavára. Erőszakot követhetek el rajtuk: de nem parancsolhatok nekik jobban, mint akár a sorsomnak. Eleitől kezdve tönkrezúztam őket, most is azt fogom tenni. Az érzelmekről hát ne vitázzunk, bár Ön is jól tudja, hogy az érzelmeknek van jelentőségük a társadalmi életben: tényezők, ahogy az újabb szakszótár mondja. Én sohasem beszélek a magaméiról. Bár Önnel szemben ezt is megtehetném. Azonban nem szükséges. Ha a jó öreg Vernon, ahelyett hogy deszkává lapitaná a mellét az íróasztalán, férfias ambíciókra kapna s résztvenne a közügyekben, Laetitia nekivaló feleséggé válhatna. Én Egériámnak neveztem őt. Neki Cornéliája lehetne. Esküt tennék rá, hogy nagyszerű gyermekei születnének! Dehát a jó öreg Vernonnak megvan a maga csalódott szerelme s mindvégig azon akar sóhajtozni. És Laetitia? Úgy látszik, az ő esete is ugyanez! Én megpróbáltam, amit lehetett, igen, személyesen is, de eredmény nélkül. Egyéb dolgokban tudok hatni arra a leányra, ebben az egyben azonban nem. Kitér előlem. Mint Laetitia Dale akar élni és meghalni. Négyszemközt vagyunk, megvallhatom Önnek: szeretem így ezt a nevet. Régi dal a füleimben. Ne siessen a megállapítással, hogy *nekem* kell az a név. Higyje el, - eddigi tapasztalataim mondatják velem, - van valami

végzetszerűség ezekben a dolgokban. És én az én szegény leánykám előtt nem titkolhatom el, hogy ez a végzetszerűség megvan.

- E percben melyik „szegény leány”-ról van szó? - kérdezte Mrs. Mountstuart, a félrevezetést sejtők hüvösségével.

- És bár ő elmondhatja Önnek, hogy teljes felhatalmazást adtam neki, - Clara Middletonnak tudniillik, - és hogy bár magam is mindent elkövettem, amit egy férfi az Ön által említett összeboronálás érdekében megtehet, azt is el fogja ismerni Ön előtt, hogy a saját részéről is tudatában van kettőnk közt ennek a végzetszerűségnek, amit különben csak jobb szó híjján nevezek így. Ez hajtja őt az egyik irányba, engem meg a másikba, - illetve hogy csak hajtana, ha én engednék az ilyen nyomásnak. Nem ő az első, aki tudatában van ennek!

- No talán egy harmadik „szegény leány”-t is a karmaink közt tartunk? - kérdezte Mrs. Mountstuart. - Oh, emlékszem! Annak idején fogadásból és versenyből csináltuk az ilyesmit, nem „végzetszerűség”-ből! Furcsa biz ez. Talán azért történt így, mert akkoriban olyan fenntartás nélkül körüludvarolták Önt, ami aztán menthetővé tette a viselkedését: és mi mindannyian azt hittük, hogy... csakhogy egyszerre csak közbejött az a világszerte utazás!

- Anyám orvosi receptje volt az számomra. Részben be is vált. Anyám a „nagy” házasságok híve volt: én nem. Áldozatot tudtam hozni, de magam nem lehettem áldozat. Aztán, kellő időben, a magam számlájára fordultam Dr. Cupidóhoz. A választott leánynak megvan a maga vonzóereje... De az ember változik! *On revient toujours*. Először szerelemmel kezdjük, aztán a szépség iránt lelkesedünk szenvedélyesen, végül a komoly kérdés felvetésére térünk át: megfelelő pár lesz-e a magunkhoz fűzendő élettárs? - és közben talán ráeszmélünk arra is, hogy hátha kora ifjúságunkban voltunk bölcsőbbek, nem pedig valamivel később? Akárhogy is, Clara szép! Mrs. Mountstuart, hiszen Ön csodálja őt! Űzze el a „huncut porcellánbaba” gondolatát, mikor képet alkot róla: Ön csodálja őt, hiszen olyan megkapó teremtés. Valami különös báj van rajta, igen, igazán szépségnek lehet mondani!

Mrs. Mountstuart szembefordulva felelt:

- Szavamra mondom, kedves Sir Willoughby, véleményem szerint ez a leány olyan nagy mértékben szép, hogy nem ismerek férfit, aki szembeszállhatna vele, ha meg akarná hódítani. Azok közül a nők közül való, akik holtbiztosan találhatnak bele a férfiszívbe. A nyelvükben van-e az erejük, vagy a szemükben, delejesség árad-e belőlük, vagy külön légkör veszi őket körül? - akárhogy is, varázsuk kétségtelen, ami megint egy másik fajta „végzetszerűség” Önökre nézve!

- Csak testi varázs, nem szellemi!

- Oh, hát persze, nincs olyan feje, mint Letty Dale-nek!

Sir Willoughby szünetet engedett Mrs. Mountstuartnak, hogy a lady tovább szólhasson gondolatait.

- Igazán, - kiáltott fel a kitünő hölgy, - tegnap este változást vettem észre Letty Dale-en, sőt ma is! Üdébbnek, fiatalabbnak látszott, végtelenül frissnek, amit Önről viszont nem mondhatok el, kedves barátom! A „végzetszerűsdi” játék nem igen használ az arcszínnek!

- Ne vegye el tőlem még az egészségemet is, kérem! - kiáltotta Willoughby, csattanó nevetéssel.

- Vigyázzon, - mondta Mrs. Mountstuart, - miért penget szentimentális húrokat? „Eleitől kezdve tönkerezűzött” érzelmeket emlegetett! Nem férfival beszél ám, hanem asszonnyal s az efajta kijelentések csúszóssá teszik a talajt. Hiába várok természetes szavakra; már pedig, ha nem ilyeneket hallok, mindjárt csalafintaságot gyanítok a férfiakban. Olyankor, mikor Ön

befelé szívja a levegőt, az alsó fogsorait mutogatja, mint az a halálraitélt előkelő kasztbeli hindu, akit egyszer a férjem a kalkuttai börtönben mutatott nekem, mikor szórakoztatni akart, mivel erős honvágyam támadt hazamenni Angliába. A szegény teremtés szabályosan csinálta ezt a dolgot, lélekzés közben; és Ön is így tett tegnap este, meg ma is így tesz, mintha a beszívott levegő az elevenébe hasítana. Önt nagyon elkényeztették. Agyontömjéneztek. Amit pedig most említettem, annak a jele, hogy egy férfinak valami nagyon ráfeküdt az agyára.

- Az agyára? - kérdezte összevont szemöldökkel Sir Willoughby.

- Igen, igen, az Ön nevetése szemelláthatóan savanyu, - felelt a lady. - A férjem azt mondta, hogy a szájjuk sokkal hamarabb elárulják a férfiakat, mint a szemeik, ha okuk van rá, hogy földulnak érezzék az eszüket.

- De, asszonyom, én semmiképpen sem fogom megszegni a szavamat, nem! Föltettem magamban, hogy megtartom. Én *nem* játszom „végzetszerűsdi”-t, akár fekete az arcom színe, akár fehér. Ha mindjárt úgy hasonlítok is ahhoz az igen előkelő gonosztevőhöz ott valahol a kalkuttai fegyházban...

- De édes barátom, hiszen tudja, hogy én csak úgy beszélek...

Willoughby megcsókolta a lady ujjhegyeit:

- Ha mindjárt olyan furcsán kimutatom is a fogaimat, látni fogja, hogy tökéletes nyugalommal megyek a kivégzésre, rezignáltan, ami már szinte maga a boldogság...

- Mint egy jakobita lord a Györgyök idejében!

- Ön egyszer azt mondta nekem, hogy megsiratott egy ilyen lordot, mikor olvasott róla. Hát úgy megyek majd, mint az! Elveim nem változtak, ha magam változtam is. Fiatalabb koromban eszményképet alkottam a nőről, aki minden gondolatomban és tervemben velem legyen: egy romantikus kedélyű, de szilárdan józan agyú lényről. Előbb vagy utóbb közpályára lépek s úgy hiszem, szükségem lesz tanácsadóra, vagy vigasztalóra; akit odahaza mindig megtaláljak. Talán szerencsétlen dolog, hogy ez az eszmény itt van a fejemben. Azonban sohasem szoktam szigorúan megkövetelni semmi különös tulajdonságot. Legkegyetlenebb dolog a világon egy élő modellt állítani a nő elé s kényszeríteni, hogy utánozza. Mégis, valahogy most már erre az utra sodródtunk, a kocka el van vetve. Nem hazudtolhatom meg magam. Nem menthetem föl Clarát. A házasság tényeket jelent, az udvarlás csak ábrándokat. Clara lassanként majd kigyógyul abból, hogy belekössön mindabba, amit teszek, érzek, gondolok, álmodom, képzelek... ta-ta-ta-ta *ad infinitum!* Laetitiát azért hívtam meg ide, hogy példát szolgáltasson neki, milyen az állhatatos jellem, - a biztos alap, melyre inkább építhetni, mint bármely konkrét bázisra s amely mégis, a legkisebb mértékben sem veszít azért nőiességből...

- Ta-ta-ta-ta *ad infinitum!* Egyáltalán nem szükséges kimagyarázkodnia, hogy mindezzel mik az Ön céljai, Willoughby Patterne!

- Az autokratát érzi ki? Igen, az autokrata meg tudja formálni és kormányozni tudja a körülötte lévő lényeket. Legszívósabb lázadója azonban önmaga! Ha látja Clarát... Ugy emlékszem, azt mondta, beszélni akar vele...

- Viselkedése Lady Busshe-val szemben tegnap este furcsa is volt...

- Ahogy vesszük. Clara nem állhatja a porcellán-dolgokat. *Toujours la porcelaine?* Az én szememben a szeszélyesség az ő egyik fővarázsa, be kell ezt vallanom. Ha egyikük tiz évvel fiatalabb volna, tudnám másképp összehasonlítani őket.

- Kiket?

- Laetitiát és Clarát.

- Sir Willoughby, akárhogy is, most már, hogy Önt idézzem, csak haladjunk a megkezdett uton s cselekedjünk úgy, mintha minden rendjén menne. Én mindenesetre megkérdem Clarát, milyen nászajándékot vegyek, mert nem szeretném, ha az enyémet sem állhatná ki, bármily csinosan tenné is ezt, - mert igen csinosan szokta ám tenni!

- A porcellánról ezt mondaná: „Persze, ez is a bennem szunnyadó huncutságnak szól!”

- Hát nem lesz porcellán! Mondom, előbb megtárgyalom vele; azért is jöttem, hogy csevegjünk egyről-másról. Azt hiszem, én megértem őt. Persze, azokra, akik sem Önt, sem őt nem ismerik jól, helytelen benyomást tehet! - „Visszaviszem a porcellánomat”, - mondta nekem Lady Busshe, mikor tegnap elbucszukodtunk egymástól, - „mert még a Willow Pattern sorsára jutna!” - És még azt is hozzátette, hogy: „Az urfi másodizben is röpdülni fog!”

Sir Willoughby lefékezte teste rándulását, mely egyszerre néhány lábnyi magasságra akarta rugtatni a levegőbe. Koponyája belsejében mennydörgés robajlott.

- Inkább velem történjék, mint a kedves lady ajándékával! - nyögte ki végül, leküzdve az előkelő kasztbeli gonosztevőhöz való hasonlóságát, mely ismét jelentkezett.

- De hiszen Ön ismeri Lady Busshe-t, - mondta Mrs. Mountstuart, őszintén könnyíteni kívánva a büszke lélek gyötrelmén. Átlátott a férfi bőrének titkos remegésén, melyet vivódó érzékenysége hiába akart eltakarni azzal az ügyességgel, amivel szívet tudta rejtegetni. - Lady Busshe nem tud meglenni a csacsogásai, vesszőparipái és képzelődései nélkül. Mindig azt vitatta, hogy Önnek olyan szerencsétlen orra van. Emlékszem, épen az Ön nagykorúságba lépése napján mondta, hogy ez az orr az uralkodóé, aki trónvesztésre van predesztinálva.

- Mivel és mikor bántottam meg Lady Busshe-t?

- Hiszen egyre az Ön dicsőségét zengi! S magával cipeli e célból Lady Culmert is, és Ön el lehet készülvé egész sereg bólogatásra és integetésre és alabástrom vázákra. Imádják Önt: az ő szemükben Ön Anglia fő reménysége s szemükben nincs Önhöz méltó nő: de mindaketten fatalisták s ha Letty Dale-ről kezd velük beszélni, az anyyi, mintha már föl is bontotta volna az eljegyzését! Azonnal közhírré fogják tenni vidékszerte, hogy ime ez a predesztináció, és hogy a házasságok az égben köttetnek.

- Clara és az édesatyja - kiáltotta Sir Willoughby.

Dr. Middleton és leánya tüntek föl a virágok és cserjék félkörében.

- Hozza ide Clarát és mentsen meg a nyelvészét bajnokától! - mondta Mrs. Mountstuart, elrémülve a látványtól, ahogy Dr. Middleton lesujtott leánya fülébe mennydörgött.

Az a kis pihenő, melyet Willoughby úgy szeretett egy-egy legközelebbi lépése előtt az önmagával való megbeszélésre fordítani, most lehetetlenné vált s így minden bizalmát abba az ügyességbe kellett vetnie, amellyel Mrs. Mountstuart értelmét jóeleve igyekezett megfelelő módon megtermékenyíteni és előkészíteni a leánnyal való beszélgetésre, - oh, ez a szép, rettegetten is gyönyörű leány! ez a megvetetten is drága lény! akit halálra kellene zúzni és porba vetni és aztán meggyászolni!

Willoughbynek meg kellett kockáztatnia a dolgot és pedig oly időpontban, mikor a Lady Busshe jóslata oly gyászosan befolyásolta az ő mélyen érzékeny természetét!

Mivel Dr. Middletonnak a párbeszédnek kellemetlen kényszerűségéről az volt a véleménye, hogy a maga részéről mindent eldörögjön, ami a lelkét nyomja, viszont a válasz egyetlen szótagját se vegye figyelembe, Willoughbynek simán sikerült elválasztani az atyától leányát.

- Mrs. Mounstuart kéret, Clara!

- A legnagyobb örömmel, - felelte Clara s uj arcot öltött.

Valami észrevehetetlen ideges borzongás keveredett a leány szívében az uj erővel, mely arra indította, hogy az ellenszegülés minden jele nélkül menjen tovább. Szinte izzani látszott.

Átszolgáltatták Mrs. Mountstuartnak.

Dr. Middleton Willoughby vállára tette a kezét, meghajlással vonulva vissza a vidék nagy ladyjének közeléből. Fujt egyet és úgy mondta:

- A női ösztönök ellenállása a férfiúi értelemmel szemben szükségképen megfelelő antagonizmust ébreszt az értelem és az ösztön között.

- Mit válaszolt Clara, sir? Mik az érvei? Elmondta őket?

- A macska, - felelte Dr. Middleton, nagy lélekzetet szippantva a szentencia megformálására, - a macska, mikor H betű formára, vagy kínai hid alakúra görbiti a hátát, bizonyára felelet és érvelés akar lenni a kutyával szemben: de ha valaki az ilyesmit emberi beszédre akarná lefordítani, épen olyan vakmerőségre vetemednék, mint aki uj betűkkel toldaná meg az ábécét, vagy folytatni akarná Homéroszt. Az egyik vállalkozás csakolyan képtelenség lenne, mint a másik. A lányok, Willoughby, a lányok! Minden emberi bűnözés közül legfőképen a hitszegést utálom. Az én lányom nem fog ilyet elkövetni! Én a vállalt kötelezettség készséges betöltését kívánom s igen keservesen esik nekem, hogy ehhez csak leckéztetések árán tudok eljutni.

- Clara nemsokára az én gondjaim alá kerül, sir.

- Ugyis legyen. Hiszen máris úgy vehetjük, mintha férjhez ment volna! Az oltár előtt áll! Leendő házában él. Itt van, - hát hol is volna másutt? Már belépett a szentélybe. Nincs többé künn a piacon. Ez a menád-vijjogás, amivel a szabadságot kéri, bizvást akár a frígiai sipkára is méltóvá tehetné, holmi párisi forradalmi felvonulásban. De rámnézve ennek semmi jelentősége: legfeljebb annyi, hogy végeredményben csak azért nem aggódom a leányom ép-elméjüségében, mert a magam gyermekéről nem tudok feltételezni komoly örültséget.

Sir Willoughbyt, aki már-már megijedt, megnyugtatta az a további kijelentés, hogy Clara mindössze csak felkiáltott. Clara egy-két ízben eddig is meghökkentette Willoughbyt s elgondoltatta vele: vajjon meg kell-e változtatnia véleményét az egész női nemről, vagy csak ezt a leányt kell elítélnie: azonban mégsem hitte képesnek arra, hogy teljesen feltárja a lelkét, még öelőtte sem, izgalmak tetőpontján sem. Gyávának tartotta a leány-fajtát s ez jól egybevágott azzal a viaszbábelmélettel, melyet a női nemről alkotott s azt a meggyőződést erősítette meg benne, hogy bár sokszor, - hiszen tapasztalhatta, - mértéktelenül kétségbeesett tettekre sodródhatnak, nyelvüket mindig leköti a rózsás szemérem. És ez csak neki lehetett előnyére. Mert ha Clara csakugyan szótlannak és ostobának bizonyul Mrs. Mountstuarttal szemben, a lady könnyen el fog bánni vele, simára sulykolja, apróra zúzza, kénye-kedve szerint gyúrja más formájúra, teljes megvetéssel, róla pedig kordiólisan fogja elhinni, hogy a keresztény világ legmintaszerűbb gentlemanje. Mrs. Mountstuart majd kitölti annak a vázlatnak hézagos vonalait, melyet önmagáról a lady elé rajzolt s amely persze nem ad tulságosan büszke képet ahhoz a régihez képest, mely egy csupa-szerencse, csupa-diadal, nap-pályájú uriembert ábrázolt, a mindenki számára azonnal érthető parancsolót. Ezt a másik minta-gentlemant bezzeg magyarázgatni kell, - absztrakt út vezet a méltatásához! Mindegy, választania kellett. És ebben a választásban egy másik alternativa is lappangott. A Mrs. Mountstuart minta-gentlemanjének a két nő közül el kell vennie az egyiket, a másikat pedig ledobni a fedélzetről! Tehát feltétlen házasság! - az egyik leányt magához kell fűznie s bármelyiket választja, nevére csak uj fény ragyog vele. Azazhogy a Lady Busshe karmaitól mindenestre megszabadul, bagolyhuhogásu „Willow Pattern”-jétől, meg boszorkasüvöltésü „másodizben is röpül”-jétől.

A lebegő, gyermeki Willoughby-lényeg, - a védtelen, kicsiny, testtelen, mindenütt jelenlevő Én, (melyre nem is annyira gondolataival tapadt, mint inkább szenvedélyes hevű érzésekkel), - nem lesz világcsúfja, mint akinek nincs szerencséje a nők körül! Persze ez az eredmény mindenesetre hanyatlás az eredeti ambícióhoz képest, mely világraszóló dicsőségre tört! De Willoughbynak megvolt az a nemes vigasztalása, hogy mások még mélyebbre zuhantak. A bukott angyalok sorsa mindig kapóra jön, ha kutyául megy dolgozunk. *Minden egyes kinodra másoknak tíz gyötrelme esik*, olvassuk ama vigasztaló Könyvben.

Igy állt, mindezen csinos latolgatások közepette Willoughby, mintegy önmaga fölött, a működő gépezet szemléletébe merülve, melyet kedvére kritizálhatott, anélkül, hogy megállíthatta volna: s furcsa csodálkozást érzett a különféle célok, tervek és remegések fölött, melyek mind megférnek abban a valakiben, akit a világ szép, férfias és kellemes jelenségnek ismer. És ha nem szeretne volna önmagát olyan nagyon, legszívesebben akár két részre is oszlott volna, hogy külön kiküszöbölje magából lényé nyugtalan és izguló felét, melynek mozgalmi holmi rovatáborok nyüzsgésére emlékeztették, melyek örökké építik és bontják hihetetlenül kicsiny bolyaikat. De sokkal komolyabban szeretne önmagát, semhogy a megoszlás e gondolatánál egy-két percnél tovább időzött volna. Amint azonban átlátta, még pedig, mint hitte, most legelőször, mennyire szereti azt a nőt, aki mindennek oka, keserűség öntötte el, az a bizonyos fekete epe.

Egy hátravetett pillantás, miközben továbbsétált Dr. Middletonnal, Clarát kapta el, a cselek gonosz leányát, amint épen légies, rontó bájjal kezdte el a Mrs. Mountstuarttal való találkozás bevezető udvariaskodásait.

X. FEJEZET.

Miss Middleton és Mrs. Mountstuart.

- Üljön le mellém, szép kis Middleton, - mondta a kitünő lady.

- Örömmel, - felelte Clara, meghajlással köszönve meg a titulust.

- Egy kicsit bele akarok nézni magába, drágaságom!

Clara nyílt arcot mutatott, csak homlokán borongott tétova kérdés:

- Igazán? - szólt alázatos engedékenységgel.

- Maga tegnap este a derüs arcok közé tartozott. Szerettem is érte. Azt mondják, a finom kristály körömérintésre is édesen pendül: ha ez igaz, magán csakugyan beteljesedett; láttam és nagyon kedvemre volt. A legtöbb ember olyan a terített asztalnál, mint a dob. Bum-bum-bum! - csak ilyen módon lehet hangot kicsalni belőlük. S ha sikerül rábirni őket, hogy így eldobolgassanak egymáson, azt nevezik ők társalgásnak!

- De Craye ezredes igen mulatságos volt.

- Mulatságos, még pedig szellemesen az!

- És minden epésség nélkül!

- Az ilyen ír vagy félig ír emberek az én gusztusom! Persze, ha nem politikusok: vagyis ha gentleman-írek! Nem is rendezek ebédet ezentul, csak ha ír vendég is lesz hozzá. A mi férfiaiunk temperamentuma kiszámíthatatlan. Nem lehet őket rávenni, hogy egy kicsit túlfeledkezzenek magukon. S ha bor van bennük, előbúvik az igazi természetük, mindjárt ököltre mennének, jön a politika s agyó minden harmóniának! Férjem szegény, szomoruan vallom be, egyike volt azoknak, akiknek rovásán az elrontott ebédek leghosszabb listája éktelenkedett. Barátait és őt hol olyan vöröseknek láttam, mint a féligsült pecsenye, hol olyan fehérnek, mint a főtt hus, csak azért, mert dühbe jöttek holmi köznapi témán: agyonizgatták magukat, noha az egész nem ért egy hüvelykpattintást! És hozzá még Londonban! - kiáltotta Mrs. Mountstuart, hogy még jobban éreztesse az árnyak honába tért lord bűnének súlyát. - De akár városról, akár vidékről beszéljünk, a terített asztalnak szentnek kellene lennie! Hallottam, asszonyok mondták, hogy az ilyesmi olyan összeesküvésféle a férfiak részéről: így akarnak megtanítani bennünket, hogy milyen kicsinyek is vagyunk. De ebben én nem hiszek. Ez bók volna a férfiakra nézve s talentumra vallana a részükről. Én azt hiszem, hogy inkább csak vakon nekiesnek egymásnak, egyszerűen azért, mert jóllaktak: ami, úgy beszélnek, szokásos angol felkészülési mód a birkózásra. Nem ehetnek úgy, hogy aztán békét is tartsanak egymás közt. Nem figyelte meg például azt a borzalmas Mr. Capes-t?

- Az az úr volt az, aki olyan gyakran ellentmondott a papának? De De Craye ezredes éppen elég jól megmentett tőle bennünket!

- Hogy-hogy, drágaságom?

- Ön nem hallotta? Az ezredes kapott az előnyös alkalmon, mikor Mr. Capes szünetet tartott, hogy kifújja magát valamelyik, úgy hiszem, indiai kormányzó-barátjának a felmagasztalása után s odaszólt a mellette ülő ladynek: „Az illető csodálatos adminisztrátor és nagy logikus volt: anglo-indiai özvegyet vett feleségül s aztán mindjárt röpiratot adott ki az özvegyégetés mellett!”

- És mit felelt a lady?

- Csak egy „oh”-t!

- No lám! És meghallották?

- Mr. Capes lehetségesnek mondta az özvegyet, de kijelentette, hogy sohasem látott ilyen röpiratot a suttizmus mellett és nem hiszi el. Aztán azt vitatta, hogy a „suttí”-t „sati”-nak kell mondani. Dühös volt.

- Igen, most már emlékszem! Az ezredes bizonyára pompásan mulatott a dolgon. És Mr. Capes vissza is vonult az előtérből s csak azt ismételte, hogy: „*in toto, in toto.*” Mintha ez az „*in toto*” illenék egy diner-asztal szótárába! De hát ezeket a férfiakat mivel is lehetne rendre tanítani? Franciákat importáljunk, akik példát szolgáltatassanak nekik a társalgásban, mint a hogy nagyatyáik hozattak át marquis-kat, hogy saláta-recepteket tanuljanak tőlük. És a fiataluraink sem különbek! A nőknek otthonosaknak kell lenniük a vadászat terén, ha csevegni óhajtanak velük s egyenlő rangsorba kívánnak jutni a lovászlegényeikkel. Itt van például maga Willoughby Patterne, aki pedig azelőtt valóságos herceg volt közöttük! Nos, megfigyelte őt tegnap este? észrevette, hogy társalgás helyett, és ahelyett, hogy segítségemre lett volna, - amit pedig duplán elvárhattam tőle, tekintettel Vernon Whitford hűtlenségére, melyet egyébként még most sem tudok megérteni, - nos, ehelyett Willoughby csak azért ült ott, hogy alsó ajkát éles megjegyzésekre köszörülje! És az én legkitünőbb asztali erőm ellen! - De Craye ezredes ellen! Mert még hagyján, ha Mr. Capes-et támadta volna azzal a Bombybeli, - ugye, így ejtette ki? - kormányzóval, vagy Wildjohn ezredest a „veszélyben forgó protestáns egyház”-ával, vagy Sir Wilson Pettifert, aki a „monarchikus köztársaság”-ot ismételte végnélkül, - vagy akárki mást! De nem, neki az tetszett inkább, hogy Horace barátja rovására legyen szarkasztikus, holott csak ő maga járt vele rosszul. A szarkazmus ostoba dolog! Mi haszna az embernek, ha éles? Az epigrammot elfelejtjük s csak a többiek jókedvére emlékszünk vissza. Ezen a téren a mi drága Willoughbynknak különben is készen kell állania arra, hogy „Horace barátom”-nál csak vereséget szenvedhet. Előítélet és elfogultság lehet részemről, de én mégis csak a vidám temperamentumokat szeretem, persze a szellemességet is, - és ha ezt a kettőt valakiben együtt látom, neki adom az elsőséget s ezt nyíltan be is vallom, akármennyire nem nőies dolog is!

- De miért nem? - kiáltotta Clara.

- Így hát egy véleményen vagyunk.

Clara szája hangtalanul mozdult meg: teljesen egyvéleményen volt a ladyvel. Mrs. Mountstuart megszorította a kezét:

- Mégis csak jóbarátok leszünk a huncut kis porcellánbabával! - mondta. - Ugye megbocsátja ezt a tréfát, mert esküt tennék rá, hogy Willoughby elárult magának!

Clara szeliden, nyájasan, derűsen nézett vissza, majd megint hirtelen elborult az arca, mikor a lady újra kezdte:

- Egy ilyen barátnőre, aki fiatal és ilyen közeli szomszédom, már régen áhitozom. És én szívesen megbocsátom magának, kedvesem, hogy eddig nem nagyon vágyódott egy öreg néni barátsága után. De majd meglátja, még hasznára is lehetek! Először is, én sohasem futok holmi titkok után. Másodszor, megőrzöm a titkokat. Harmadszor, van némi hatalmam. És negyedszer, minden fiatal asszonykának szüksége van egy olyan barátnőre, mint én. Igen, és Lady Patterne, az egész vidék első úrnője, csak annál erősebb lesz, ha én támogatom. Nem látszik valami tulságosan elragadtatottnak, kicsikém. Csak vallja be, bátran!

- Kedves, jó Mrs. Mountstuart!

- Nézze, én megmondom, én nagyon szeretem Willoughbyt, de már gyermekkorában is jól láttam a hibáit s a férfi gyöngéit is ismerem. Királyok büszkesége él benne, amit nem helyes megbántani. Pazarló tud lenni a nagylelkűségével, de nem tud megbocsátani! Tévedéseivel szemben olyan vakságot kell mutatni, akár egy szenttel szemben. Az ő titka az, hogy ő azok közé a tulságosan civilizált lények közé tartozik, akiknek fővágyuk a tökéletesség: és én úgy vélem, támogatni kell őt abban az önhittségében, hogy elérte ezt a tökéletességet; mert minél több ilyen férfi kerül a kezünk alá, annál nagyobb a mi befolyásunk. Willoughby kitűnik minden férfias sport terén, mivel nem túri, hogy bármiben is fölülmúlják; minthogy azonban a férfiak nem értik meg a finomságát, hozzánk, nőkhöz fordul: és a felesége ezzel a kulccsal nyithat rá a vele való helyes bánásmódra. Maga lenézi a „bánásmód” gondolatát! Pedig banni kell vele tudni! Egy dolog felől bizonyos lehet: Willoughby büszke lesz magára! Az ő felesége nem fogja igazán szeretni önmagát, ha nem a világ legboldogabb asszonya lesz belőle. Magának lesznek Angliában a legjobb lovai, legjobb ruhái, legdrágább ékszerei, meg a legpáratlanabb szakácsa! Az egész ház abban a pillanatban megváltozik, amint maga oda mint Lady Patterne lép be. És, kedvesem, épen azokon a pontokon, ahol Willoughby, minden varázsa ellenére is, híjjával lesz a vonzóerőnek, ott a maga bűbája köszörűli majd ki a csorbát. Hogy milyen fajta Othello vagy Leontes válik Willoughbyból, nem tudom és ezt sohasem is kell megtudnia senkinek sem közölünk. Az én benyomásom az, hogy még akkor is, ha a gyanúnak csak az árnyéka fog átsuhanni rajta, ő kétszeresen sötéten fogja látni a bűnt, csakhogy annál jobban forralhasson bosszút már eleve a képzelt sérelemért. Nem szokatlan az ilyesmi a férfiaknál. Sok furcsa históriát hallottam már róluk s maga is hallhat idővel elég hasonlót, de nem tőlem. Egy fiatal nő élete se keseredjék meg amiatt, hogy az én barátnőm volt. De hadd mondok még egy baráti szót, ha már benne vagyunk: sohase akarjon csapást csapás ellen mérni vele szemben! Végül úgyis bizonyára ő verné le magát és maga tovább sodródna, mintahogy előre képzelte. Azt mondják, hogy ebben a játékban mi szoktunk győzedelmeskedni a férfiak felett, ami úgy is van, csakhogy a magunk kárára. És ha egyszer nekiindultunk, ez a versenyrohanás mélység felé száguld s a győző belézuhan. Egy kicsit rabszolgáknak kell lennünk, hogy megtartsuk a helyünket; persze csak látszatra, de hiszen a látszatok igen jelentékeny részét teszik ki az életünknek és nem is kényelmetlen a dolog, míg a kellő pillanatban diszkrétnek tudunk maradni. Willoughby olyan ember, akinek a büszkesége, ha sérelem éri, pusztulásba sodorja a feleségét is, csakhogy megenyhülhessen. Ha valami terhére váló özvegyet venne nőül, az ő suttu-párti röpirata egy éven belül megjelenne. Vernon Whitford már az első fagyos hónap után megkapná az erre vonatkozó utasításokat. Szereti maga Miss Dale-t?

- Azt hiszem, jobban, mint ő engem, - felelte Clara.

- Sohasem melegedtek fel egymás iránt?

- Én megpróbáltam. Őt egyáltalán nem lehet a dologért kárhóztatni. És világosan látom, miért ért ő félre engem, vagy - talán így a helyesebb, - miért ítél el teljes joggal?

- Két nő közös eszményképének előbb meg kell halnia s együtt kell megsiratniuk, hogy egymást is meg tudják becsülni. Nem fázik?

- Nem.

- Mintha didergett volna, kedvesem.

- Igazán?

- Én is szoktam néha. Átgázolnak az ember sírján, akárhol feküdjék is. Egyről biztos lehet: Willoughby Patterne becsülete megingathatatlan.

- Nem kételkedem benne.

- Ő odaadó szerelmese akar lenni magának. Csak persze megszokta, hogy a nők úgy függjenek körülötte, mint holmi fogadalmi ajándékok.

- De én!...

- Magácska persze nem, dehogy is, maga nem tudná ezt: mindenki azonnal láthatja! És nekem annál kedvesebb, hogy nem olyan kezes természetű mindjárt. A házasság egész csomó ilyen huzódozást kigyógyít az emberből!

- Oh, Mrs. Mountstuart, hallgasson meg!

- Azonnal! Csak holmi vallomásokkal ne ijesszen rám! Az ékesszólás borzasztó a nők szájából. Azt hiszem, drágám, mi ketten mindazt előre jól tudjuk, amit szavakkal még elmondhatnánk.

- Attól félek, hogy Ön aligha sejtí az igazságot!

- Hadd mondjak valamit magának a féltékeny férfiakról, - persze, ha nem négerekről van épen szó, akik engedetlen leányokat vesznek feleségül. Szalónban forgó, civilizált lényekről beszélek, azok közül is csak a szerelmesekről, nem a férjekről, mert jegyezze meg: ez két különböző spécies! - nos, hát ezek az urak ritkán hajlamosak a féltékenységre, ha csak egyébként jómaguk is nem a csapodár fajtából valók. A féltékenység bezzeg leköti őket! Csak azt kell elképzelniük, hogy mi is készek lehetünk hasonló tréfákra s azonnal olyan alázatosakká válnak, akár a lakájom és olyan ártalmatlanokká, mint az a vadász, akinek szétrobbant a puskája. Dehát, szép kis Middleton, mit is prédikálok én erről épen magának! Hiszen maga ugyancsak megleckéztette Willoughbyt, ha tegnap este ennek látta is kárát az estélyem, - de lássa, én nem haragszom...

- Igazán megdöbbsent, Mrs. Mountstuart!

- Nem lesz oka rá, ha elmondom, hogy a szegény fiut egészen odáig sodorta, hogy már feltette a kérdést: vajjon képes lenne-e lemondani magáról!

- Igazán?

- Bizony! Ez aztán sikerült!

- Csakugyan?

- Örülhet, kicsikém!

- Willoughby lemondana?

- Ha már egyszer egy férfi inkább szeretné az állott levegőt a friss szellőnél, a hervadt virágot a bimbónál, az elvont szépséget a kézzelfoghatónál! Mikor már a női intellektusról kezd üres csevegésbe s a grották nimfáját, meg a Gracchusok anyját emlegeti! Willoughby bizonyára azt hitte, hogy oda vagyok a csodálkozástól, amiért ilyeneket mond! Az ember figyel, ugye kicsikém? És ő azok közül a férfiak közül való, akik bizonyos fizikai varázst árasztanak maguk körül, míg hallgatja őket az ember; csak hogy aztán, ha más valakivel kezdünk beszélni, megint felocsudnak a gondolataink! Elhiszem, hogy vannak okos elmék, akik mélyére látnak a szívnek, miközben a dialógus folyik. Olvashatni ilyenekről. Nos, édesem, maga nagyon ügyesen mutatta meg Willoughbynak, hogy ez teljes lehetetlenség: ő legalább nem képes rá. A baj az egész kis felfordulásban az én szerény véleményem szerint inkább csak az, hogy a maga finom kis pengéje, vagy ahogy Willoughby mondaná, áruháza, nem vágott-e nagyon is elevenbe, nem csuszott-e kissé tulságosan is messzire? Willoughbyt meg lehet róni, amiért nem viselkedik bölcsbben, de a férfiak nem tudják nyögés nélkül megtanulni, hogy egyszerű fegyverek csupán, akiket felveszünk, hogy aztán újra letegyük őket, ha el van intézve a dolog. Engedje meg, hogy megvigasztaljam Willoughbyt. Nem fog ő már lemondani magáról! Bizto-

san tudom, hogy megpróbálkozott velem; a büszkesége szörnyen meg volt sebezve. Maga okos lány és jól megleckéztette. Ha az ilyen apró összezördülések nem esnek meg a házasság előtt, később következnek be; így hát nem vesztegette haszontalanságokra az időt és most annál jobb, mint elmúltakra nézni vissza rájuk. De hogy elfehéredett, gyermekem!

- Mrs. Mountstuart, hát el tudja képzelni, hogy én olyan szívtelenül alakoskodjam?

- No csak feleljen őszintén, kis Middleton, el tudja mondani magáról, hogy egy icurkát-picurkát se akarta megtáncoltatni Willoughby-t?

Clara elfojtotta nyelve ösztönét, mely elpiruló arca védelmére sietett, érezve, hogy különben megsemmisül és összeomlik. Azonban barátnőül akarta megnyerni a ladyt s így alkalmazkodnia kellett a körülményekhez: pirulni és hallgatni!

Mrs. Mountstuart kedvtelven nézegette:

- Így kell! A lelkiismeret elpirul. A külső lángról ismerszik meg a belső. De ne legyen tulságosan szigorú önmagához: ez már igazán a másik véglet. Pirulása különben felér a szememben minden ellenséges tanubizonyosságok tömegével - az ország összes Crooklynjaival szemben is! Maga elvesztette az erszényét.

- Ma reggel vettem észre, hogy eltűnt.

- Flitch járt itt velem. Most Willoughbynál van. Kérje el tőle; persze, ő majd váltságdíjat fizettet érte: s yardok messzeségéből is karmazsin színekben fognak lobogni mindaketten. Ezzel aztán vége is lesz az egész ügyecskének, senkise hal szörnyet, csak egy szegény férfiun ejt sebet a melankólia. Én majd kezdet nyújtok neki, meggyógyítom s szépen bebizonyítom előtte, hogy az özvegyégetés, igen helyesen, kiment a divatból. No, és most térjünk a dologra. Azt mondtam magának, hogy ki akarom fürkészni a lelkét. Magát agyonhalmozták porcellánnal. Szegény Lady Busshe kétségbe van esve, hogy ilyen bosszuságot szerzett. Látta, én azt hiszem, az én nászajándékom kedvére valóbb lesz.

- Asszonyom!

- Ki az az „asszonyom”, akit szólongat?

- Kedves jó Mrs. Mountstuart!

- No mi baj?

- Tudom, sülyedni fogok a szemében. De talán segít rajtam. Senki más, nem segíthet. Fogoly vagyok s kényszerülök folytatni ezt a csuf csalást. Oh! nem szaporitom a szót: Ön is utálja, én sem szeretem, de mégis meg kell próbálnom: meg kell magyaráznom Önnek, hogy ép méltatlan vagyok arra az előkelő rangra, melyet Ön oly nagyra becsül!

- Lárifári! mindannyian méltatlan teremtmények vagyunk: fonjuk hát keresztbe a karjainkat és hajtsuk le a fejünket: a rangot és megtiszteltetést azonban el kell fogadnunk. Hát most meg az alázatos Hamupipókékat akarja játszani? Ócska nóta az nagyon! Nem? Ki vele, mi baj?

- Nem akarok férjhez menni!

- De hiszen Willoughby a grófság legjobb pártija!

- Nem tudok hozzámenni!

- Mit? most, mikor már ott áll vele a templom ajtajában? Most nem tud hozzámenni?

- Engem ez nem köt.

- A templomajtó épúgy köti a valamirevaló lányt, mint az oltár. Mi van magával? Ha már benne vagyunk a bizalmas vallomásokban, féluton ne álljunk meg. Csak nem képzeli, hogy most, épen most dobhatja el magától Willoughbyt! Mi baja vele? No mondja!...

- Beláttam, hogy én őt...

- Nos?

- Nem szeretem!

Mrs. Mountstuart arcán fintor rándult végig:

- Ez nem felelet. Az okot! - mondta. - Mit csinált Willoughby?

- Semmit.

- És maga mikor eszmélt rá erre a semmire?

- Fokként, magam sem tudom hogy, egyszerre!

- Egyszerre és fokként? Ezen ugyan senki fia el nem igazodik. De ha mindez igaz, magának nem szabadna itt lennie!

- Hiszen el akarok menni; de ha nem tudok!

- Összeszólalkozásuk volt Willoughbyval?

- Kifejeztem előtte a kívánságomat.

- Nyiltan és kereken? - angol leányhoz illőn?

- Egész világosan. Oh, nagyon is világosan!

- Édesatyjának is megmondta?

- Meg.

- És Dr. Middleton mit felelt?

- Nem tudja elhinni.

- Én sem! Meg tudok érteni apró összekülönbözéseket, szeszélyeket, csacsiságokat: az ember nem zökken egyszerre nyeregbe egyetlen válllítésre, ahogy a lovagok lettek lovagokká, de egy boldogtalan gentlemant a templomajtóban hagyni faképnél, vagy örültség, vagy valami olyasmi, amire már nincs is szó. És maga biztos önnönmaga felől?

- Olyan biztos vagyok, hogy csak sajnálkozva tekinthetek vissza arra az időre, mikor még nem láttam ilyen tisztán.

- De hiszen szerette!

- Tévedtem.

- Nem szerette?

- Semmi ilyet nem éreztem.

- Ugyan, ugyan! - Jó, jó, de a bánatos meggyőződésnek ez a hangja gyakran csak fogás és nem is valami új: tudom én, hogy a nyílt leszámolásnak ez a mimelése egyéb szörnyűségeket szokott takarni.

Mrs. Mountstuart végigsöpört a szoknyáján:

- N-nna, és most tessék, törjem a fejem. Lányos megundorodás? Célzásokat hallott Willoughby régebbi életéről? Erkölcsi természetű dolgokat? Nem? Lehet, hogy adódtak

körülmények, mikor ridegen viselkedett, de csunyán soha! És különben sincs jogunk egy férfi multjához, vagy legalább is késő igényt támasztanunk rá. Hát miből lett a baj?

- Egészen elidegenedtünk...

- Nem valami... nem a zöldszemű izé miatt?

- A legtávolabbról sem!

- Hát akkor?

- Nem illünk össze.

- Akárhány kitünő egymáshozillés az összenemillésen épült fel. Igazán kár, hogy maga nem vagyontalan leány. Ha az volna, nem sokat töprengene azon az összeillésen. Magát a becsület most már éppen úgy köti, mintha a gyűrű már az ujján volna.

- A becsület! De én a Willoughby becsületézésére apellálok: én nem vagyok neki való feleség!

- De ha ő ragaszkodik a házassághoz, maga is hajlandó beletörődni?

- A józan észhez felebbezek. Asszonyom! hát lehet az, hogy...

- De, értse meg, ha ő ragaszkodnék, maga is hajlandó lenne beletörődni?

- Saját katasztrófájához ragaszkodnék vele... és az enyémhez...

Mrs. Mountstuart dereka jobbra-balra ingott:

- Szegény Sir Willoughby, szegény barátom! Micsoda sors! - És én, aki magát olyan okos leánynak tartottam! Mennyire csodáltam, hogyan tud bánni Willoughbyval! S ime, most Lady Busshétől kell leckét vennem! Drága kis Middletonkám, ne engedje, hogy Lady Busshét élesebb szemünek mondhassák nálam! Egy kis hiúság van ebben, belátom: nem is akarom leplezgetni. Lady Busshe azt mondta, - persze én nem hiszem el, - hogy mikor elküldte a nászajándékát, előérzete volt, hogy vissza fogja kapni. Ugye maga nem fogja egy ilyen asszony bogarasságait igazolni, aki előtt semmi sem szent! Boncolgassuk Willoughbyt, ahogy csak jólesik, (hiszen főleg azért tettem, hogy bátorítsam magát és közelebb férközhessenek a szívéhez,) de Willoughby mégis csak ragyogó jelenség. Nem gyakran látni hozzáfogható főuras külsőt s ha otthon érzi magát, társaságnak is milyen nagyszerű: mintája az angol gentlemannek! Igazán az az ember, akiről szeretnők, hogy közelünkben alapítson családot! És róla mondhatta el nyíltan az a nő, hogy alighanem másodszor is röpülni fog! Maga most összeborzong. Visszataszító dolog is ez. Érthetetlen lenne mindenki számára, kivéve persze Lady Busshé-t, aki megint belenyargalt egyik vad következtetésébe s prófétává lépne elő ennek a révén. Képzelve el, ez az asszony lehetségesnek tartja, hogy az a szégyen kétszer is megeshetik ugyanazon a férfin! Nem is tudom, nem ugyanazt a nászajándékot küldte-e el, amely már egyszer megjárta az utat oda és vissza: tudja, a Durham-féle eljegyzés! Lady Busshe tegnap este elmondta nekem, hogy akkor visszakapta az ajándékát. Megfigyeltem, milyen kaján gyanuval leste Crooklyn professzor minden szavát! Drágám, neki szenvedélye a katasztrófa-jóslás, - szenvedélye! S ha beválnának próféciai, persze lenne diadal! Örökké letorkolna bennünket bölcs bölögetásaival, minden csekélység esetén! Lehetetlen lenne megmaradni tőle a grófságban. Hát ne mondjon ilyeneket, Middletonkám! És ne felelgesse úgy, mint valami órakulum, miközben belőlem dől a szó. Próbálja meg kiönteni a szívét. Nem sokára el fog akadni: a józan okok hiányát a szavak hiánya jelzi majd. Higyje el, ez az igazság! - Hadd nézzem csak meg jól magát! - mondta Mrs. Mountstuart s megállt, hogy végigkémlélje Clara vonásait, - nem! magának van esze: látni az orrán és a száján. Megesküd-nék rá, hogy maga az a leány, akinek én gondolom, helyén van a feje! De hát a szíve?

- Nincs, - sóhajtotta Clara.

A sóhaj részben szándékoltnak tünt, noha nem volt erőltetett: valahogy úgy, ahogy az ember kész őszinteséggel mímel egy-egy jellemvonást, melyet egyébként csupán szeretne a magáénak feltüntetni.

Mrs. Mountstuart megérezte a fiatal lady hullámzó fellélezésének különös hangsúlyozottságát. Nem volt szükség ilyen mély sóhajjal megvallani vagy bizonygatni azt a szívhiányt! Ha Clara nem szerette a férfit, akinek a jegyese volt, mit jelenthetett ez a sóhaj? - csak tettetést: az pedig mindig valami titoknak a köntöse. Leányok nem sóhajtanak ilyen részvétellel az iránt a férfi iránt, akivel kapcsolatban „nincs szívük”, ha csak ugyanakkor nem nyomja őket annak a tudata vagy rettegése, hogy valaki *mással* szemben viszont *van* szívük! Szabálynak tekinthető, hogy nincs feleslegesen pazarolható részvétük: éppen olyan volna ez, mintha a harcoló katona sajnálná agyonütni az ellenfelét: jókora eltávolodás kell a részvét jelentkezésére. S ha mégis kirakatba helyeződik valami efféle, noha senki sem kényszerítette rá erőszakkal a kisasszonykakat, akkor a háttérben mindig meghúzódik némi titkos cél: önmagukat sajnálják a kicsikék, miközben az áldozatukon érzett illedelmes részvét álarcát öltik magukra.

Ilyesmiken futottak végig Mrs. Mountstuart találgatásai, melyek, mint ébredő gyanúja is, nyersegek és tágkörüek voltak, nem teljesen helytelenek, de nem is pontos méretekkel az igazsághoz simulók. Az igazság gombostűfejnyi pontját ritkán lehet akarattal eltalálni. Akik hivatásszerűen biráskodnak a lelkek sötétjében, súlyos ütésekkel kopogtathatják ki a lényeg legközelebbi környékét, - ezt nevezzük aztán e szög fejtalálásának, - mégsem jön ki tiszta dolog az egészből: valami tapad hozzá s több lévén a kelletténél, kevesebb lesz az igazi igazságnál. A hamisítatlan igazságot csak a hit szerezheti meg, vagy a türelmes várakozás.

Szeret valakit! - gondolta a bölcs lady. Pedig a *valaki*-ről még nem lehetett szó, de a szerelem mégis igaz volt, vagyis inkább a szoba már be volt rendezve, csak még nem gyúlt ki benne a lámpa!

- Határozottan ki tudja jelenteni, hogy nincs szíve arra, hogy a grófság első asszonya legyen? - kérdezte Mrs. Mountstuart.

Clara válasza elszántan csengett:

- Sem erre, sem másra!

- Drágám, egy feltétel alatt hiszek magának. - Nézzen rám. Milyen szemei vannak! Ha bajt és romlást akar, megvan a hozzávaló fegyvere! De mennyivel helyesebb volna, ha inkább pihenne a kivivott babérokon, vagy viselné őket! Mint lady Patterne majd bőségesen szabadjára eresztheti a szeszélyeit és a csapongó kedvét, hiszen a vidék úrnője lesz! És a férfi, no igen, őurasága tegnap este rosszul viselte magát, de egy ilyen szépség, - és Mrs. Mountstuart ujjával megérintette s vagy félpillanatig becézően simogatta Clara arcát, - egy ilyen szépség az emberevők vadságát is meg tudná szelidíteni. Ez a férfi pedig éppen oly kormányozható, amilyen főúri előkelőségű. A maga szépsége abból a fajtából való, amit a franciák úgy hívnak, hogy - de nem, inkább tündérkirálynői szépség: az ember mindig leskelődő tündérkéket lát maga körül, itt is, ott is! Ha mosolyog: táncba fognak, ha búsul: összecsucodik a szárnyacs-kájuk. Nem, magában nyoma sincs semmi sátáni vonásnak, egyelőre legalább nyoma sincs. És higgye el, igazán, kis Middleton, arra a férfire büszke lehet! Majd elküldi a parlamentbe, hogy kifújja a tulságos temperamentumát. Én azt hiszem, a legfinomabb stílus; hogy visszaélt vele? Tegnap estig sohasem képzeltem volna el róla. Nem tudom kitalálni, mi történhetett vele hirtelenében. Mindig olyan volt, mint egy fiatal császár. Igazi, felséges fiatal angol gentleman volt. Megsebezte talán valamivel?

- Szerencsétlenségemre kénytelen vagyok megsebezni, - felelte Clara.

- Teljesen szükségtelen az ilyesmi, gyermekem, mert magának feleségül *kell* menni hozzá!

Clara keble hullámot vetett: vállai is szűkebbre rándultak s feje halkán lankadt hátra. Mrs. Mountstuart felkiáltott:

- Hát a botrány! Csak nem gondol olyasmire, hogy annak a Durham-lánynak a példáját fogja követni? - akár a féltékenység korbácsolta őt odáig, akár más! Úgy látszik, maga igen rövid idő alatt bámulatosan messzire sodródott s az ember riadtan várja, hol fog megállani! A pillantás, amivel éppen most rámnézett, a leglesújtóbb iszonyodást mutatta.

- Félek, hogy azt. Igen, azt. Nem tudok már uralkodni magamon. Drága jó asszonyom, legyen meggyőződve, hogy semmiképen sem akarok botrányosan vagy tisztességsértően viselkedni. Hiszen arra akarom nagyon-nagyon megkérni, legyen a segítségemre! Tudom magamról: nem vagyok a legjobb nő. Türelmetlen vagyok, gonosz módon az! Nem lenne belőlem jó feleség. Ahogy mostanában érzek, sok boldogtalan dolgot tanulok meg önnönmagamról.

- Gazdag, csinos, előkelő, befolyásos, tündöklően egészséges, pompás birtokok ura, - sorolta el ingerült iramban Mrs. Mountstuart mindazt, ami hirtelenében eszébe tolakodott Sir Willoughby női lelkeket vonzani tudó kitünőségeiből. - Azt akarja, hogy mégis komolyan vegyem magát?

- Segítségéért esedezem, asszonyom!

- Miféle segítségemért?

- Győzze meg Willoughbyt arról, milyen örültség, ha rákényszerít adott szavam megtartására!

- Hinni akarok magának, kedves kis Middleton, de csak egy feltétel alatt: - az, hogy magának nincs szíve, csacsi beszéd. Az ilyen változás, ha hinni akarunk neki, csak a szíven át történhetik meg, nem pedig a szív hiánya miatt. Maga ne látná ezt? Ha az én barátnőm akar lenni, akkor ne tetesse magát ilyen ostobának. Az ostobaság igazában is elég baj: de ha utánozzák, rettenetes! Forduljon hozzám becsületes nyíltsággal s feleljen kertelés nélkül. Mikor látogatóba jött ide, *akart* feleségül menni Willoughby Patterne-hez?

- Igen.

- És csak azóta eszmélt rá, *fokként*, de mégis *hirtelen*, hogy mégse akarja, ha csak módot lehet találni a dolog elkerülésére?

- Oh, asszonyom, igen, ez az igazság!

- Most jön az ellenpróba! És, édes kis Middletonkám, ezuttal nem lesz ám elegendő az arccskája kipirulása! Az ősi kigyó alkalomadtán éppen olyan jól irul-pirul, mint valami ártatlan kislány. Most beszélnie kell s hat szóban megmondania, hogyan is történt a dolog? És nem szabad a hat szóból egyet sem „asszonyom!” meg „oh, Mrs. Mountstuart”-félékre pazarolni. Mi okozta a változást?

- Mikor... mikor idejöttem, már volt bennem valami kétség. Igazán, az igazságot mondom! Ugy éreztem, hogy nem fordulhatok Willoughby felé azzal a csodálattal, amelyet, - belátom, - joggal várhatott tőlem. Megváltoztam, - a dolog meglepett, még most is meglep. De egészen így van! Ugyhogy a házasságnak a pusztá gondolata is olyan a számomra, mintha...

- Hagyja csak a hasonlatot, - vágott közbe Mrs. Mountstuart. Ha ügyes hasonlat lenne, azzal sem érne többet. Nos, éppen azzal, hogy így tullepett a kiszabott szó-határon, már azt mutatja, hogy nem tiszta dolog ez a maga dolga.

- Megesküszöm rá...

- Hamisan esküdnék!...

- Fog segíteni rajtam?
- Ha teljesen őszinte lesz, talán.
- Drága lady, mit mondhatnék még?
- Nehéz lenne többet mondania. De majd kérdéseket adok fel.
- És akkor fog segíteni rajtam?
- Igen, igen; bár barátok közt nem nagyon szeretem az előzetes feltételeket. Nincs itt valami olyan férfi, akinek szívesen odanyujtaná a kezét? Ez a kérdésem. Egyetlen lépést sem tehetek, míg ezt nem tudom. Feleljen röviden: van ilyen férfi, vagy nincs?

Clara elhaló lélekzettel hanyatlott vissza, gondolatban előreugorva az örvénybe, végigfuttatva tudatán a tartózkodó okosság hidegségét s a vallomás deliriumát. Van ilyen férfi? Szabadságnak látszott már csak elgondolni is, hogy lehet ilyen: s bevallani, hogy *van* ilyen, a szabadság ígérete volt.

- Oh, Mrs. Mountstuart!
- Nos?
- Fog segíteni?
- Szavamra, kezdek kételkedni benne, hogy igazán akarja is ezt!
- Akinek *szívesen* odanyujtanám a kezem, asszonyom?
- Nézze meg az ember! Olyan értelmes nő, mint maga, nem érzi, hova vezet az, ha erre a kérdésre is ingadozó feleletet ad?
- Drága jó lady, megengedi, hogy megfogjam a kezét? Beszélhetek suttogva?
- Sohse suttogjon! Inkább nem nézek oda!

Clara hangja megfeszített hürként remegett.

- Van valaki... akivel ha összehasonlítom magam, érzem teljes jelentéktelenségemet. Ha segítőtársa lehetnék!
- Mi szükség arra, hogy többet is mondjon, mint hogy *van* egy ilyen valaki?
- Oh, asszonyom, másképen áll a dolog, nem úgy, ahogy Ön képzelem. Ön azt követeli, hogy lelkiismeretesen mondjam meg az igazat: így is lesz: bárcsak látná Ön, milyen más érzéssel jár ez, mint... mint valami vallomás. Kezemet nyujtani, - ez túl esik minden gondolatomon, melyre valaha is merészkedtem. Ha Ön csak annyit kérdezett volna, van-e valaki, akit csodálok, - igen, olyan valaki van. Nem tudok elzárkózni egy szép, bátor és önmehtagadó jellem csodálatától. Vannak emberek, akikre részvételt kell tekintenünk s a részvét mégis alájuk rendel, mert ami részvétünket felkelti benne, önnön nemessége, mely ellenségévé lett boldogságának. Az ilyen ember másokért él.

Clara szava muzsikálva halt el, a szív hangjának azzal az elcsukló remegésével, melyet nem lehet kigunyolni, vagy igaznak nem érezni.

Mrs. Mountstuart feje mintha rugóra járva bólogatott volna:

- Okos ember az az úr?
- Nagyon.
- Jól beszél?
- Igen.

- Csinos?
- Annak is vehetjük.
- Szellemes?
- Azt hiszem.
- Vidám, jókedvű?
- A maga módján.
- Persze, csapnivaló huncut volna, ha másképp vigadna! És szegény?
- Nem épen gazdag.

Mrs. Mountstuart hosszabb szünetet tartott, de egyszer-kétszer megszorította Clara ujjait, hogy bátorítsa, ha nem is szólt hozzá.

- Természetesen: szegény, - mondta végül, - persze, épen a fordítottjának *kell* lenni mind-annak, amit Ön könnyen megkaphatna. No jó, szép Middletonkám, igazán nem mondhatom, hogy nem becsületesen járt el. Segítségére is leszek, amennyire tehetem. Hogy mennyire, azt aztán teljességgel lehetetlen megmondanom. Benne vagyunk a csávában. Legjobb az volna, ha azt a részvétre méltó angyal urat holmi mulatságos ugrabugrálásra vehetnők rá, hadd látná meg a másik oldaláról is. Én egyáltalán nem hiszek az illető ártatlanságában. Hiszen tudhatta, hogy maga el van jegyezve.

- Egyetlen szóval vagy jellel sem biztatott semmiféle hűtlenségre.
- Hát akkor honnan tudja maga, hogy...
- Nem tudok semmit.
- Hát nem ő az oka annak, hogy maga meg akarja szegni az adott szavát?
- Nem.
- No, akkor maga most nagyszerűen mondott el nekem egy csomó semmit. Mi?
- Oh, asszonyom!
- Maga egyszerűen csak azért akarja megszegni a fogadalmát, mert egy ilyen csodálatos izé ur egyáltalán a világon van?

Clara megrázta a fejét s nem tudott beszélni, szédült. Sokkal többet mondott már, mint amennyit valaha is bevallott magának s ilymódon egy lépéssel tulsodródott a határon, melyig bármely eddigi gondolata elmerészkedett.

- Nem tartóztatom tovább, - mondta Mrs. Mountstuart. - Minél többet tanul az ember, annál inkább látja, hogy korántsem olyan bölcs, mint amilyennek gondolta magát. Mehetek iskolába Lady Busshe-hoz! Pedig igazán okos leánynak képzeltem Önt. Ha újra megváltozik, legyen szives idejében értesíteni a nevezetes fordulatról. Helyes?

- Igen, - felelte Clara, s a leghevesebb tiltakozás, mellyel azt vitatta volna, hogy lehetetlenség újra megváltoznia, nem tett volna ilyen nagy hatást hallgatójára.

Mrs. Mountstuart végigkémlelte Clarát, hogy ez az új arc-olvasás valahogyan összhangba terelődjék legutóbbi benyomásaival:

- Azt, amit most megtudtam, tetszésem szerint használhatom fel?
- Teljesen az Ön kezeiben vagyok, asszonyom!
- Nem akartam megbántani magát.

- Nem is bántott meg: meg tudnám most ölelni!

- No, egy kicsit nagyon is darabokra vagyok zúzva, semhogy csókokkal össze lehetne ragasztani. És én kinevettem Lady Busshe-t! Nem csoda, ha maga úgy sistergett, mint holmi családást szikrázó rakéta, mikor arról beszéltem, milyen sikere van szegény Sir Willoughbynál s hogy ő mennyire nem tud lemondani magáról. Én észrevettem az Ön berzenkedését. Egy olyan asszony, mint Lady Busshe, aki minduntalan csak a dolgok siralmas oldalát fürkészi, nem is kívánt volna több felvilágosítást. - És indulatos temperamentum?

Clara nem kérdezte meg külön, hogy ki az, akire ilyen erőszakosan fordul rá ismét a kérdés.

- Vannak hibái is, - felelte.

- Akkor vége Sir Willoughbynak, vége! Bár nem gondolnám, hogy hajlandó lenne lemondani magáról, még ha meg is hallja a legrosszabbat, ha ugyan meghallja, ami saját érdekében kívánatos is volna! És azt sem mondom, hogy helyes volna, ha lemondana. Ebben az esetben öbelőle válnék „részvétre méltó angyal”! Mert Ön, - no de nem érdemli meg a bókot, erkölcstelenség volna az most. Maga rosszul viselte magát, rosszul, rosszul! Rászolgált a stigmára, hirhedtté fog válni, maga lesz a Második Szám! Gondoljon csak erre is! No, nem valami szellemes ötlet! Hagyjuk is abba ezt az eszmecsérét, mert a végén már tönkre-csevegem magam. Mintha lunch-re csengettek volna!

- Csakugyan csengettek!

- Maga most nem nagyon illik a társaságba, de azért mégis legjobb volna, ha maga is jönne!

- Oh, igen: mindennap így van ez.

- Akár maga tart engem a kezében, akár én magát, mi most egyazon összeesküvés főcinkosai vagyunk annak a családnak a békessége ellen, amelynek asztalához ülünk s minél többet fecsegünk, annál gonoszabbak vagyunk, de hát meg kell tennünk, hogy könnyítsünk a lelkünkön.

Mrs. Mountstuart elegyengette terjedelmes szoknyája redőit s így folytatta:

- Bizonyos korban a fiatalok lesznek mestereinkké, visszafelé tekintve tanulunk. Nagyon a javamra szól, hogy nem neveztem magát örültnek! - Sok hibája van, félig-meddig csinos, nem rossz csevegő, vidám, szegény, - és ezt teszi elébe *emennek*, - kiáltott fel a kitünő lady elmerengve, miközben a cserjék köréből a kastély látványa felé emelkedett tekintetével.

De Craye ezredes közeledett: határozottan csinos volt és határozottan vidám, semmiesetre sem rossz csevegő, egyáltalán nem is Krózus, - és agyonpettyezve hibákkal.

Csaknem kacagó derüje rátámadt a lady arckifejezésének határozatlan ellenségeskedésére, akár a merész napsütés a hűvös szellőre. A hatás, melyet Mrs. Mountstuartra tett, ingerültséget keltett a ladyben, szinte Sir Willoughby menyasszonya helyett is.

- Jó reggelt, Mrs. Mountstuart; azt hiszem, én maradtam utolsónak az Ön üdvözlésére sietők közt.

- És meddig időzik még itt, ezredes ur?

- Mikor megérkeztem ide, megcsókoltam a földet, akárcsak Normann Vilmos! Ennélfogva vonzódok ehhez a talajhoz, asszonyom.

- Azonban remélem, nem akarja el is foglalni?

- Egy marék is elég belőle!

- Ön, úgy hallom, sokszor és ügyesen játszotta a Hódító szerepét. Manapság azonban szentebb dolog a magántulajdon, mint Normann Vilmos idejében volt!

- A magántulajdonról jut eszembe, Miss Middleton, megkerült az erszénye! - mondta az ezredes.

- Tudom, - felelte Clara, olyan elfogulatlanul, ahogy csak kívánhatta Mrs. Mountstuart, bár a leány nagy nyíltsága némileg bőszítette is.

Clara távozott.

- Ön gyűjti az erszényeket? - jegyezte meg Mrs. Mountstuart.

Hangsulya és nézése belevillámlott De Craye-be: nini, hiszen a fiatal hölgy és a lady előzőleg hosszan beszélgettek valamiről!

- Elejtett jószág volt és nem lopott holmi, - felelte az ezredes.

- És ez már elég arra, hogy felvegyük?

- Azt hiszem, én úgy fogom fel ezt a dolgot, ahogy szegény Flitch, a fuvaros, aki megtalálta az erszényt.

- Ha Ön tudatában van a kisértésnek, hogy olyasmit tulajdonítson el, ami nem az Öné, el kellene hagynia a környéket!

- És inkább másutt próbálkozni? Ez ugyan nem valami erkölcsös tanács!

- Nem az ön erkölcsi érdekében adok tanácsokat, ezredes ur!

- És én egy pillanatra remélni mertem, hogy igen, asszonyom, - hangzott a bús, fejlecsüggesztő felelet.

Közvetlenül az ebédlőterem ablakánál álltak s Mrs. Mountstuartnak nem volt kedve folytatni a párbeszédet, mely nem kecsegtette azzal, hogy arcán megőrizheti a kezdetben fölvetett zordon vasárlarcot. Még a hála varázsa alatt állott, melyet az ezredesnek a tegnapesti dinernél való viselkedéséért érzett: nem tudott igazán szigorú lenni hozzá.

IX. FEJEZET.

Élénk társalgás a lunch-asztalnál.

Vernon épen akkor haladt át a hallon az ebédlőterem felé, mikor Mrs. Mountstuart belépett. A lady megszólította:

- Kibékültek már a bajnokok?

Vernon felelt:

- Nem épen, annyiban azonban megegyeztek, hogy közös oltárnál áldozták fel az isteneknek a klasszikus költészet modern utánczóit.

- No, ez elég ártatlan multság! A professzor nem fájlalja már a mellét?

- Néha-néha még eszébe jut a köhögés.

- Hát csak segítsen elfelejteni vele!

- Lady Busshe és Lady Culmer megérkeztek, - jelentette Vernon, nem is sejtve közlése nagy fontosságát, míg erre figyelmessé nem tette a Mrs. Mountstuart-on mutatkozó hatás.

A lady halkabbra fogta a hangját:

- Kis barátnőmet majd hívja sétára, mikor felkelünk az asztaltól. Talán akadállyal fog járni a felszabadítása, de tegye meg! Én kérem!

- Miss Middleton nagyszerű gyalogló, - jegyezte meg Vernon, fölöttébb együgyü képpel.

- Távgyalogló hőstettekre nincs épen szükség, - mondta Mrs. Mountstuart s utjára bocsátotta Vernont. Aztán De Craye ezredeshez fordult, hogy dicsbeszédet tartson a távozóról:

- A legnyiltszívűbb ember, akit csak ismerek! Biztosra lehet venni készséges szolgálatát és soha sem csinál bajt. Ha Önök mind ilyenek volnának... ahelyett, hogy mindennek utána-kapnának, amit csak megkivánnak! Igen, és önzetlenségüknek meg is kapják a jutalmát, biztosíthatom. Meg és épen ahol úgy keresik! Csak ezt egy férfi sem akarja megérteni.

- De hiszen az Ön lakáji ruháját viselem, tetszik látni! - kiáltott az ezredes.

- Igazán? - felelt a lady, kacérkodva a félig kialakult vággal, hogy bizalmába avassa a férfit. - Hogyan van az, hogy az ember mindig kisértésbe jön, célzásokon át társalogni Önnel? Mi ennek a nyitja?

- Ha csak az nem, hogy a kutya se érti meg a rendes emberi szót s így természetesen torzítva beszélünk hozzá.

A kitünő lady csiklandásfélét érzett. Nem tehetett róla, mulattatta ez az ember. És elvégre is, ha a szép Middleton-leány bolondságokat akar csinálni, úgy sem lehet megakadályozni, bármily szomorúsággal lássák is a dolgot szegény Sir Willoughby barátai.

Megpróbálta, hogy ne mosolyogjon:

- Rémeseket beszél! Kisgyereket is mondhatott volna kutya helyett!

- Nem mertem olyan vakmerő lenni!

- Mondok valamit Önnek, De Craye ezredes. Én a végén még bele találok szeretni magába, még pedig félek, anélkül, hogy tisztelni és becsülni tudnám!

- A tisztelet és becsület csak aztán jön, mint a jó szájíz a bacchusi kortyra, ha az ember fölhajtotta a poharat, asszonyom.

- Mi asszonyok, - sir, - előbbrevalónak véljük a megbecsülést.

- Ez annyi, mintha visszafelé fordítanók az évszakokat s októberre hagynók a virágfakadást, áprilisa meg az almaszüretet. Egy édes almánk se teremne! A megbecsülés érett valami, amely a virágzásra és a nap tüzére következik, mint ahogy este otthonába tér az ember. Hiszen ha előbbre tennők, nem volna szülője és nem lehetne reménye utódokra: az egész ügyben nem lenne semmi természetesség. Azért hát, asszonyom, inkább kegyeskedjék az eredeti sorrendhez igazodni, így lesz Ön a természet gyermeke, én pedig a legboldogabb halandó.

- Hajh, ha tizenöt évvel fiatalabb lehetnék! Így nem vagyok benne olyan bizonyos... pedig szeretném ártalmatlanná tenni magát.

- Húzza csak ki a báránka fogait, miközben évődik, szegénnyel!

- Én voltam a kihívó fél, ezredes úr, hát nem lehet panaszom, ha visszanyilaz. Most azonban tegye le az elmésségét az őszintesége mellé s szálljon le egy percre velem a hétköznapi lapos síkjaira.

- Ez is afféle „célzás?”

- Ez nem. Sőt azt hiszem, arra könnyebb lenne felelnie, ha az volna.

- Legkézségesebb engedelmeskedő vagyok a parancs szavára.

- Csak rebegő kérés! Legyen olyan résenálló, mint tegnap este volt! Keverje ügyesen az asztalt. Egy kis élénkség nagyon jó lesz. Nem fenyeget semmi rosszmájú támadás, csak épen kíváncsiság, mely azonban gyakran épen olyan rossz s nem fojtható el olyan könnyen. Lady Busshe és Lady Culmer vannak itt!

- Lepókhálózni a tiszta eget?

- Igen! Nos, tud Ön seprőnyéllel is vivni?

- Annak idején volt velük egy pár csatám.

- Nagyon oda-oda tudnak döfni!

- „Csak a hegyével!” - ahogy Napoleon biztatta a lovasságát.

- Önnek segíteni kell a védelemben!

- Majd cserélgetjük a társalgási témákat.

- Folyvást! Ön angyala a találékony értelemnek! Be kell látnom, hogy utóljára még a mennyországba is be fogják engedni, ha botrány lesz is belőle. Nyissa ki az ajtót, nem vetem le a kalapom.

De Craye feltárta az ajtót.

Ebben a pillanatban épen Lady Busshe beszélt:

- Hát csakugyan szomszédok leszünk, Dr. Middleton?

A főtiszteletű doktor válasza beleveszett az ujonnan jöttek fogadásába.

- Úgy vettem észre, Ön faképnél hagyott bennünket, - fordult Sir Willoughby Mrs. Mountstuarthoz.

- És megszöktem De Craye ezredessel? Ahhoz már kissé nehezen mozgok, kedves barátom! Azután meg még nem is láttam a nászajándékokat!

- Mi is azért jöttünk voltaképen! - jelentette ki Lady Culmer.

- Be kell vallanom, hogy én roppant zavarban vagyok a magam ajándéka miatt, - bólintott Lady Busshe az asztal fölött Clara felé. - Óh, csak sohse rázza a fejét! Jobb szeretem hallani a nyers igazságot, mint a legbókolóbb udvariaskodást!

- Ön hogyan definiálná a „nyers” igazságot, Dr. Middleton? - kérdezte Mrs. Mountstuart.

Mint az edzett harcos, aki bármely pillanatban talpon terem a csatahirdető kürtszóra, Dr. Middleton rögtön éberré vált a döntőbírói felszólítástól:

- Nyers igazságnak nevezném, asszonyom, az igazságnak ama fajtáját, mely nem közölhető az emberekkel anélkül, hogy egyúttal a beszélőnek a nyersesége is erősen át ne itassa.

- Nyers igazság, asszonyom, hogy a világ csupa bolondokból áll, a kivételek pedig hitvány emberek, - szolgált Crooklyn professzor a példával is, mellyel a főtiszteletű doktor adós maradt.

- Hogy bele ne rohanjak az előbbi definíció torkába, mely körülbelül úgy hat rám, mint a Jónás próféta cethala, mivel valószínűleg magába nyelheti kora legtanultabb kitünőségét is, anélkül, hogy szükségképen agyon is emésztené, - mondta De Craye, - szerintem a nyers igazság inkább általános természetű igazságokkal telitöltött puska, amivel egy icipici egyéni bölcseséget is el lehet sütni.

- Nyers igazság például az, hogy Plato csak egy attikaira szelidült Mózes, - szólt Vernon, hogy táplálja kissé a vitát.

- És hogy Arisztotelesz koponyájában ott szorult az egész világegyetem, - csatlakozott a főtiszteletű doktor.

- És hogy a modernek csak a régieken élősködnek.

- És hogy tizezer közt se akad egy, aki számot tudna adni róla, honnan csepte a maga külön kincsecskéjét.

- Napjaink művészete a nyers igazság tobzódása, - jegyezte meg Crooklyn professzor.

- És az irodalom nagy fáradsággal veti rá magát a jelzőkre, akár kívánja őket a főnév, akár nem, - tette hozzá Dr. Middleton.

- Orson, mikor először jelent meg az udvarnál, szintén a nyers igazság formáját öltötte magára, amitől aztán az udvar hölgyei, akik szőnyegre himzett Ádámokhoz voltak szokva, oda lettek az elképedéstől és borzalomtól, - mondta De Craye.

Sir Willoughby, nehogy kisémmizzék a sziporka-játékból, szintén nekisuhintott egy lándzsát a célbábunak s rámosolygott Laetitiára:

- Leghelyesebben: a karrikatura a nyers igazság.

Laetitia felelt:

- Csak az egyik oldala, a másik a realiztikus szókimondás.

Willoughby meghajolt:

- Magáé a pálma!

Mrs. Mountstuart csodálattal adózott önmagának, oly pontos egymásutánban és jellegzetes módon szállt sikra mindenki, nem is sejtve, - egyetlen résztvevő kivételével, - mily segítséggel szolgálnak egy szomorú szívű úrleánynak, aki siralmasan képtelen volt a jólnevelt képmutatásra. A mountstuart-i kéz kérlelhetetlen irányítóereje megmutatkozott az ezredes előtt s egyetlen csapással megrendítette az ellenséget.

Sir Willoughby „leghelyesebben”-je mindazáltal nem tetszett a ladynak, mégkevésbé az a Lothario-szerű, édeskedő meghajlás, amellyel mosolyát kísérte Laetitia előtt. Willoughby észrevette ezt s megsértődött. Hiszen a maga roskasztó terhét cipelve, hogy is szállhatott volna sikeres versenyre ezekkel a handicap nélküli csevegőkkel az oktalanságok ily játékain, amilyeneket a lady nagy előszeretettel idézett fel az asztalnál? Az is bosszantotta, hogy hallania kellett Miss Eleanor és Isabel Patterne egyöntetű megállapítását, mely szerint a „karrikatura” a leghelyesebben definiáló szó a vitában. A rokonok okosabbak lehetnének, semhogy ilyen elismerésekkel izetlenkedjenek a nyilvánosság előtt.

- Érdekes, - rebegte Lady Busshe, akit fölöttébb elképesztett, hogy szavai ilyen furcsa port vertek fel egyszerre.

- Szétnézhetünk, Miss Middleton? - kérdezte Lady Culmer.

- Valóságos csapatszemlét tarthatnak a hölgyek, a hadsereg készen várja, - hajolt meg De Craye a kérdező felé, aki azonban nem hagyta félreterelni magát. - Miss Middleton csodálói állandóan láthatók, - erősködött az ezredes.

- Szeretnénk szétnézni, - hangoztatta Lady Busshe.

Clara arcán dicséretes szelidségű kérdő vonás jelent meg.

- A nászajándékok közt, - magyarázkodott Lady Culmer.

- Most nem lehet.

- Pedig, drágaságom, akkor az a veszély állhat elő, hogy megduplázódunk, sőt megháromszorozódunk és négyszereződünk, noha a sok alkalmatlankodás aligha lesz kedvére a menyasszonykának.

- Fenyegyet azonban még egy súlyosabb veszély is, arra az esetre, ha „szétnézünk”, hölgyeim, - szólt közbe De Craye. - Ez pedig az a mágneses vonzóerő, amivel a nászajándékok közszemlére tétele iderántaná azokat a titokzatos tolvajokat, akiknek feltétlenül lakodalmi hajlamu lelke mérföldekről is megszimatolja az ilyesmit. Azt mondják, ezek egy-egy hölgy nászajándékul kapott toalettkészletére még tizenöt év múlva is ráismernek!

- Tizenöt év múlva is? - kérdezte Mrs. Mountstuart.

- Rendőri számítások szerint. S ha az ajándékok közszemlére kerülnek, nem használ semmi-féle házőrző eb, vagy retesz és vasrud: - a tolvaj tultesz még Cupidón is. Az egyetlen alkalmas védőeszköz, bármily furcsa is a gondolat, két üveg jamaika-rum, még pedig a legvénebb fajból, amely a brit szigeteken található!

- Rum? - kiáltotta Lady Busshe.

- Igen asszonyom, a Királyi Tengerészeti itala! Szíves engedelmevel, bizonyítékul elmondok egy históriácskát. Volt nekem egy barátom, aki eljegyeztet egy fiatal hölgyet. Ez a hölgy unokahuga volt egy öreg tengerészkapitánynak, a Benbow-iskolából, a cölöplábu és parókás generációból: olyan öregurat tessék elképzelni, akit teljesen átpácolt a só, még a nyelvét is, és minden cselekedete tengerszagu volt. Mintha éppen most vetette volna partra a hullám, azon frissében: maga Neptun sistergett a humorában. Hát amikor felbontották a menyasszonynak küldött ajándékát, istenbizony két üveg jamaika-rum volt benne, a legvénebb, amely a brit szigeteken találtatódott. Öregebb volt a kapitány bácsinál, ráadásnak számítva a kapitány apját is! Csodálatos egy szesz az ilyen, tessék elhinni, mylady, mert az egész história egyetlen érdeme a rettenetes igaz volta. A két üveg egymáshoz volt zsinegelve, hogy ikreknek lássanak, mivel mindegyikük egyforma jogcímet táplálhatott a széniori rangra. Cédulácska is ékeskedett rajtuk, bizonyítva élemedett korukat és személyazonosságukat. Igazi patriárkális két palack volt, régiség dolgában riválisa a királyság akárhány legősibb familiájának. Azt a

bizonyos két köteg szalma közt habozó szamarat ők is ide-oda kacsingattatták volna: feltéve persze, hogy egy állati jószágnak van érzéke a rum és hajlandósága a vigadozás iránt! Csodás két régi palack volt az! A cédulán pedig, pontosan a dátum fölött nagybetűs felírás: *Benjamin bácsi nászajándéka a hugának, Bessynek!* Szegény Bessy annyi könnyet potyogtatott el csalódásában és méltatlankodásában, amennyi elég lett volna arra is, hogy az öreg urat otthonos elemén ringassa el, hajóstul és minden egyebestül! Esküdözött, hogy a fukar kapitány szántsándékkal akarta megbosszantani, mivel a bácsi ki nem állhatta a lakodalmi ajándékozósdit, s dörmögött a sok kiállított csészére, szebbnél-szebb készletre, asztaldíszre, tintatartóra, tükörrre, kés-villára, toalett-felszerelésre, - szóval az egész nagyszerű mindenségre. Bessy tiltakozott, pattogott, kijelentette, hogy ez a két ocsmány flaskó ugyan sohase kerül az ebédlőbe, ahol ugyanis a kiállítást rendezték, ami miatt, - napokon át, - a család a falakhoz tapadva volt kénytelen étkezni, mint a legyek. Csakhogy a láthatáron ott volt a messzeségben Benjamin bácsi öröksége is, minélfogva Bessy ellenében határozattá tétetett, hogy a két üveget mégis csak ki kell állítani. Egy szép reggel aztán a családot a szolganép rémes lármája rohantatta le: kiabálás, sikoltozás, rendőrhívás, „gyilkos! gyilkos!”-ordítózással koronázva. Mit láttak? Két ormótlan betörőt, elnyújtózva a padlón, mindegyiknek a kezében egy-egy rumos üveg s külsejükön az éjféle óra szörnyűségének még mindig elég maradványa ahhoz, hogy ettől az oszladozó ködtől az is megborzadjon, aki bele mert rugni a tökéletesen elázott gonosztevőkbe. Soha még olyan felfordulást egy nászajándékiállításon! - de egy darab sem hiányzott! - és ezt, ugye Önök is elismerik, csakis a Benjamin apó rumjának lehetett köszönni!

De Craye ezredes a történet igaz voltának új erősítgetésével fejezte be mondókáját.

- Igazán mindenre gondoló, távolra látó, régimódi tengerész volt a kapitány! - kiáltotta Mrs. Mountstuart s ránevetett Lady Busshe-re és Lady Culmer-re.

A két hölgy apró, kuncogó kacagással csatlakozott.

- Van még több ilyen csinos históriája, ezredes úr? - kérdezte Lady Busshe.

- Óh, mylady! ha a mesefa elkezdené számontartani az aranyait, az már a csőd közelségét jelentené!

- Poétikus! - röppentyűzte Lady Culmer s oldalt kémlelt a Miss Middleton elboruló arcára, megjegyezvén azt is, hogy Clara és Sir Willoughby még egy szót vagy tekintetet sem váltottak eddig.

- Willoughby öcsém, ha az ön patterne-i oportó-borának egyetlen palackja föl nem érne a lakodalmi ajándékok egész leltárával, magam is ilyen rendőri őrizetet ajánlanék, - mondta Dr. Middleton s megtöltötte a poharát, de csak bordeaux-ival, minthogy napközben tudatosan gyakorolta az erényt, annál inkább várva este félnyolcra a megfelelő jutalmat.

- Azoknak a kutyáknak féltucat is kevés lenne belőle, sir, - felelte De Craye.

- Akkor kár is rágondolni. Igen, egyetlen palackért is kár lenne! - tagadta meg az ötletet Dr. Middleton.

- Még mindig csak ott vagyunk, ahol elkezdjük, - jegyezte meg Lady Busshe.

- Ha megállóhelyek szerint mérjük a haladást! - hagyta helyben Mrs. Mountstuart.

- Csak aztán ócska postakocsiknak ne nézzenek bennünket! - vetette közbe az ezredes.

- Önnek, - fordult hozzá Lady Culmer, - velünk szemben megvan az az előnye, hogy közelebbről ismeri Miss Middleont. Tudja, hogy mi az izlése s hogy ez mennyiben érvényesült azokban az apró emléktárgyakban, amelyek már itt gruppirozódhatnak valahol, ha egyelőre nem is láthatók. Én bezzeg a bizonytalanságban lebegek. És Lady Busshe nemkülönben

halálosan izgul. Idő még volna bőségesen, változtatni a dolgon - bár gyorsan közeledünk a végzetszerű naphoz, ugye, Miss Middleton? Nagyon, nagyon közel vagyunk hozzá. Oh, igen! Azok közül való vagyok, akik azt gondolják, hogy ezekről a kis ügyekről legjobb nyíltan beszélni, minden nevetséges nyárspolgári feszélyezettség nélkül, hiszen csak így lehetünk biztosak a kielégítő eredményben. Ez is csak üzlet, mint minden egyéb az életben. Én a magam részéről azt szeretném, hogy szívesen gondoljanak vissza rám az ajándékomról. Valósággal a jólneveltség próbájának tartom, hogy ezekről a dolgokról a világ legtermészetesebb módján beszéljünk. Ön férjhez megy, én pedig azt óhajtánám, hogy legyen Önnek valamije, ami eszébe juttasson néha. Mi legyen ez? - hasznos, vagy diszes valami? Ha közönséges háztartás fogna szóban, nem volna nehézség. De ahol jólétben bővelkednek, dilemma elé kerül az ember!

- És ahol már kialakult izléssel van dolgunk! - tette hozzá Lady Busshe. - Igazán vigasztalhatatlan vagyok, - fordult oda Clarához.

Sir Willoughby elejtette Laetitiát: Clara arckifejezése, mely nyugodt elszántsággal mutatta, hogy továbbra is a némaságot választja a nászajándékok kérdésében, gyors továbbsiklást parancsolt.

- Az Ön porcellánja nagyon finom választás volt s én igényt tartok a szakértői címre, - szólalt meg Willoughby. - Régi szász porcellánokban szegény vagyok, tudja Ön, bár sèvres-iek dolgában kiállok bárkivel a grófság területén, kínai készleteimnek pedig alig van párja az egész országban.

- Sárkánydiszes vázáidat olybá tekintheted, mint a kis Crossjay ajándékát, - jegyezte meg De Craye.

- Hogy-hogy?

- Hát nem tartóztatta meg magát, hogy össze ne törje őket? Derék fickó! Ha porcellán és fiugyerek egy fedél alatt tartózkodnak, az épen olyan tökéletes előkészítője a szerencsétlenségnek, mintha Flitch felül a bricskájára.

- Tudniuk kell, hogy az én Horace barátom, akinek a szellemessége ezuttal egy másik históriára céloz a fiu kapcsán, szintén egy nagyszerű porcellán-ajándékot hozott, amely tönkrezuzódott, mikor az állomásról jövet felborult vele a kocsi, - magyarázta Sir Willoughby Lady Busshének.

Lady Busshe Lady Culmer-rel együtt sopánkodó oh-okat hallatott, miközben Miss Eleanor és Miss Isabel Patterne vázolták a balesetet. A vendég hölgyek aztán egyesült részvétellel szögezték tekintetüket Clarára, majd, felocsudva a márványarc szemléletéből, Lady Busshe nyomatékosan bökte ki:

- Nyilvánvalóan látni lehet, hogy Ön nem barátja a porcellának, Miss Middleton!

- Örülök, hogy ez legalább biztos, - mondotta Lady Culmer.

- Oh, én ismerem ezt az arcot, ezt a nézést, - affektálta Lady Busshe a tréfálkozó hangot, - nem először látom!

Sir Willoughby velejéig borzadt:

- Hagyjuk a tulzott lelkiismeretességű ajándékozósdit, kedves Lady Busshe!

A lady szokatlan viselkedése, mellyel a finom tapintatot így megsértette, nyíltan tárgyalva meg az ajándék dolgát s az a közönségesen ható nyakasság, amivel valósággal odatapadt a témához, nagyon megzavarta Willoughbyt. És ha jól értette, egyenesen arra az ördögi Constantia Durham-re célozott! Az is lehet, hogy rosszul értette: Willoughby vigyázni próbált

rettentő érzékenysége. Mindazáltal kemény dolog volt ily magatartással vetni számot egy olyan lady részéről, aki mindig barátjának és csodálójának mutatkozott és aki rangbéli dáma! Aztán Lady Culmer! - aki szintén rangbéli dáma! Egy huron pendülnek ezek? Gyanítanak valamit? Laetitia arcához fordult: ellenmértül kinjaira.

- Oh, de Önök még nem alkotnak egyet s nekem két szavazatra van szükségem, hogy meg legyek győzve, - kezdte újra Lady Busshe, miután ismét márványszemlét tartott.

- Lady Busshe, nagyon kérem, ne tartson hálátlannak, - szólalt meg Clara.

- Lárifári! hála! - arról van szó, eltalálni az Ön izlését. Az Ön meglegedését kell megnyerni! A hálával époly keveset törődöm, mint a hizelgéssel.

- A hála már magában véve is hizelgő, - jegyezte meg Vernon.

- Csak semmi metafizika, Mr. Whitford!

- Mégis tessék egy kicsit adni valamit a hizelgésre is, mylady, - szólt közbe De Craye. - Hiszen ez a legművészebb Művészet, akár szellemi szobrászatnak is nevezhetnök. Akik jártasak benne, olyan alakura faraghatják a barátaikat, amilyenre nekik tetszik, ha a megfelelő ügyességgel járnak el. Én, a magam kontár kezével is, igazi Salamont csináltam valakiből, pusztán azzal, hogy folyvást a bölcseségét magasztaltam. Már az adagolás legelején határozottan bölcs irányba fordult. Naponta a legkisebb kérdést is valódi megfontoltsággal mérlegelte. Ha igyekeztem volna, még akár egy csecsemőt is bérelt volna a megfelelő két mamával, akik civődjanak a megoszthatatlan apróságon.

- Remélem, Londonban majd lesz alkalmunk találkozni, - fordult Lady Culmer Clarához.

- Hát Sába királynőjéről nem feledkezett meg? - kérdezte Mrs. Mountstuart De Craye-től.

- Ha ő megjelenik, a játszmát teljesen neki kell átengedni, - válaszolta az ezredes.

- Ugy gondolom, - folytatta Lady Culmer, - hogy talán majd nem veti meg egy öreg asszony társaságát, mikor egyszer-egyszer bevásárló utakra indul.

- Megvetni azt, akinek szedtük a gyapját! - kiáltott fel Dr. Middleton. Oh nem, Lady Culmer, a bárány szent fogalom!

- Nem bizonyos, - szólt közbe Vernon.

- És Ön szerint miért és hogyan ne volna bizonyos? - kérdezte Dr. Middleton.

- A természet rendje szerint le is nézzük azt, akinek sikerült megtépáznunk a gyapját.

- Ellenkező véleményen vagyok. Részvétről esetleg lehet szó, nem bánom: főleg ha bégetni kezdenek a báránykák!

- Ez szóval azt jelentené, hogy aki ad valamit, azt tulajdonképpen megkopasztottuk: tiltakozom ez ellen, - mondta Mrs. Mountstuart.

- Asszonyom, ez így van: elvárják tőlünk, hogy adjunk, rábiztatnak, divattá teszik az ajándékozást. És ha valaki vonakodik adni vagy képtelen rá, előre el lehet készülni, hogy olyan jó szívvvel néznek rá, mint a csapzott és kihullt bundájú birkára a gazda, akinek a szegény pára állapota először is az idegen kutyát juttatja eszébe, mely megtépte a nyáját. Mint látni méltóztattak, még Benjamin kapitány sem volt képes ellentállani a vele szemben támasztott igénynek. Minden hymeni pár szabadalmazott kalóznépség, mely prédát csikar ki belőlünk: civilizálatlanabb korok ittmaradtjai. Azonban, bár kegyelem nélkül elszednek mindent, azt hiszem, a boldogabb idők illemszabályait is megtanulták s nem sujtanak még megvetéssel is. Attól tartok, Mr. Whitford holmi alacsonyrendűbb rablókkel téveszti össze őket.

- Szabadjon azt állítanom, sir, hogy Ön nem vette figyelembe a megkopasztottak siralmas látványát, - felelte Vernon. Hivatkozom a hölgyekre: vajjon, ha a királynő fogadótermeiben egy olyan struccot látnának sétálgatni, mely teljesen le van tolltalanítva, nem vetnék-e meg, noha esetleg épen az ő elvesztett díszét viselnék?

- Igazán szélsőséges feltevés, - szolt Dr. Middleton s összeráncolta a homlokát, - alig lehet ilyesmit jogosan elképzelni.

- Példának talán mégis megjárja, sir.

- Történt-e már efféle, az a kérdés.

- Az életben? Ezerszer is!

- Magam is attól tartok, - mondta Mrs. Mountstuart.

Lady Busshe minden jel szerint elhagyni készült az asztalt, mely nem ígért semmi eredményt.

Vernon felugrott, az ablak felé tekintve.

- Látta Crossjay-t? - kérdezte Clarától.

- Nem, de szeretném látni, ha erre van valahol, - felelte a leány.

Kifelé indult, Vernon követte. Mindkettőjüknek kapóra jött a felvetett ürügy.

- Merre mehetett a szegény kis fickó? - kérdezte Clara Vernontól.

- Halvány sejtelmem sincs róla, - volt a válasz. - Azonban vegye föl a kalapját, ha menekülni akar a két inkvizitor-nénitől.

- Mr. Whitford, milyen megaláztatás!

- Remélem, nem érzi olyan tulságosan s már nem tarthat soká, - mondta Vernon.

Igy történt, hogy mire Lady Busshe és Lady Culmer elhagyták az ebédlőt, Miss Middleton már el is tűnt minden sürgető szó és visszahívás elől.

Sir Willoughby mentegette távozását:

- Ha féltékeny tudnék lenni, csak erre a kölyök Crossjay-re lehetnék joggal az.

- Ön igen kitünő ember s a legjobb unokafivér, - hangzott Lady Busshe talányszerű felelete.

Lady Culmer megdicsérte a Willoughby asztalánál lefolyt rendkívül élénk eszmecserét.

- Ámbár, - jegyezte meg, - ha megölnének sem tudnám megmondani, mit is beszéltek össze és hova akartak vele kilyukadni. Ez mindennap így megy Önöknél?

- Többnyire.

- Milyen öröme lehet olykor, ha egy-két ostobább szót is hall változatosságul!

- Inkább úgy tessék mondani, hogy egy-két egyszerűbb szót is, amely nem törekszik hatásra. Rendszerint Laetitia Dale-nél vetek horgonyt.

- Oh, - köhintgetett Lady Busshe. - No de az egyszer tény, hogy Mrs. Mountstuart bolondja a tulokos embereknek.

- Ugy gondolom, mylady, Laetitia Dale mindig van olyan okos, mint bármelyike a csillagoknak, akiket Mrs. Mountstuart vagy én magunk körül gyűjtünk.

- Okosan cseveg, persze.

- Komoly társalgást is kitünően tud. Önnek talán még nem nyílt alkalma vele ilyenre.

- Jó, jó, hát persze, okos leány, szegény lelkecském. És mostanában jobb színben is van.

- Sőt mondhatnám, csinos, - szólt Lady Culmer.

- Változékony jelenség, - jegyezte meg Sir Willoughby.

A hölgyek helyet foglaltak kocsijukban s egyszeriben egymáshoz hajolt a kalapjuk, bizalmas csevegésre. A villásreggeli befejezése óta egyetlen célzást sem tettek többé a nászajándékokra. Látogatásuk igazi célja nyilvánvaló volt.

XII. FEJEZET,

mely a vivóügyességről szól s intőn példázza ennek szükségességét.

Ez az asszony, Lady Busshe, „előre megmondta”, persze az esemény megtörténte után, a Constantia Durham elpártolását. Ugyancsak ő, - miután Willoughby már elindult utazására, - szkeptikus megjegyzésekkel illetve a Laetitia Dale iránt mutatott vonzalom mélyebb gyökerezését. Elkeseredett közönségességével, mely mindig vereséget szenvedett, mikor Mrs. Mountstuarttal versengeni akart a grófság irányításában, Willoughby orrára azt a megjegyzést tette, hogy valóságos melankólikus előhírnöke a gentleman sorsának. A minap is szójátékot csinált a nevéből s csuf szavakba magyarázta bele Willoughby végzetét. Bármily kevés biztosat tudott is, a látszatoknak viszont sürgősen rossz tolmácsolója volt. Most sem vitte rá a lélek egyéb dicséretre, mint csupán arra, hogy Willoughbyt a legjobb unokafivérnek nevezze, mivel Vernon Whitfordnak lakást, ruhát és ellátást adott. Lady Busshe nem talált egyéb mondanivalót arról a férfiről, akit pedig boldogtalannak sejtett! Meddő eszü, stilustalan nő volt, csak épen gazdag és csacska beszédü, - bő szikrájú kovács-üllő, - s Lady Culmert cipelte magával. Ezek ketten most úgy kocsiztak ki a Patterne-kastélyból, hogy azonnal gonosz pletykát hintsenek szét: már uszítják a harapós világot az ő friss sebei ellen. Egyikük sem hasonlított Mrs. Mountstuarthoz, az elmés nőhöz, akit félre lehetett vezetni: ezek ostoba nők voltak, állhatatosan tartva ki a maguk ösztönös szimatja mellett s az ilyen megrögzött ősi makacsságot csak azzal lehet zavarba hozni, ha elébük kerül az ember s az általuk várt tényt erővel és eleve megmástitja, hogy így, mire utólérik, elképedve lássák a teljesen számításukon kívül hagyott fejleményt.

- Amint látják hölgyeim, tévedni méltóztattak.

- Igenis, Sir Willoughby, el kell ismernünk. *Ezt* igazán nem gondoltuk volna.

A kisérteties két néne a jövőben ilyenformán kapitulációra szorulna, nem tehetvén egyebet a dolgok ily megnyilatkozásával szemben. Willoughbynak csak elébük kellett kerülnie.

Igen ám, de az ostobák eme lefegyverezésére szembe kell fordulni a tényekkel, új másokat mimelni, fogcsikorgató komolysággal. A világ tökkelütöttségének e két reprezentánsa a külsőségekből ítél: légiés utalások és látszatok nem hatnak rájuk. A finomabb vivóművészetről itt le kellett mondani.

A futó tekintet, melyet a butaság kérlelhetetlen hatalmára vetett, amivel kényszeríteni tud bennünket, hogy hajlamaink ellenére is konkrét képmutatás segítségével csaljuk meg szörnyű ösztönösségét, egy pillanatra a bölcsék éles látását adta Willoughbynak. Személyi érzésének heves ereje időnként olyan élénk fényt vetett az emberiségre, hogy csakugyan kiemelkedően bölcs lehetett volna, ha pontos megfigyelésének a forrása nem épen ez a személyi érzés lett volna, mely ellenségesen állította szembe saját bölcsességével. Utálta és megvetette vízióját, úgy hogy semmi haszna sem lett belőle, noha folyvást ez az ostor hajszolta tovább. Inkább azt az érzést választotta (s a választás mindnyájunk előtt nyitva áll), hogy hizelegjen önmagának: élvezze a különbséget, melyet maga és a többi emberek közt élesszeműségre feltárt.

Ám, ha annyira különb volt, mint a többiek, miért ez a nagy levertség, ez a nyugtalanság és nyomorúság-érzés? A gondolat, hogy ennek így kell lenni, homlokegyenest ellenkezett azokkal a hódítói elméletekkel, melyekben nevelkedett s melyek, míg siker járt nyomukban, a veleszületett kiváltságnak járó sikert adták osztályrészüül, a nagynak rendelt lélek jutalmát, aminthogy a természet is ezt mutatja: a fény fényt gyújt! Zsenge fejlődése, ragyogó életkezdése arra tanította, hogy a világ legdrágább gyümölcseit természetes adónak tekintse s

ime, most egy leány miatt rossz nyelvek céltáblájává züllik, mezitlenül téve ki két vén szipirtó tetszésszerű gonoszkodásának. Miért nem rúgja el egyszerűen azt a leányt?

Óh, hogyan tudna újra örülni, szabadon, gondtalanul, fiatalabban, mint valaha, visszapattanva a boldogság keblére!

Csakhogy újra duzzadó cimpáinak akkor egyszerre sűrű, pestises párákat kellene beszívni! S a vad gőzökön át a káröröm sanda sárga szeme hunyorogna feléje. A maláriás föld örült hajszába kergetné. A levegő, melyet a világ szív be és lehell ki, a világ róla alkotott véleménye, neki is nagyrészt életető levegője volt, önnönmagáról alkotott véleménye ebből táplálkozott. Megkínzott hősnünk ősei egyéb örökséggel együtt a magas civilizáció eme járulékát is rája hagyományozták. A kunyhók és remetehelyek fanyarul összehúzódó egoistái persze nem törődnek a közvéleménnyel, csak a szabadságot áhítják, hogy kényük szerint vakarózhassanak s csillapithassák szörnyű viszketezéseiket. Willoughby azonban kifelé viruló lélek volt, aki arra született, hogy egy jobbágyi világra tekintsen alá s gyönyöre teljék a megbámulatásban. Csodálhatjuk-e tehát, ha elborzadt attól, hogyan zúdul rá a világ gúnyja? A fejedelmeknek is meg kell tanulniuk, hogy halandók, de a jobbágyi világ ragyogó örököse épenúgy el van kötelezve a hódolatnak is, mely a világ részéről megilleti; - sőt annál inkább, minél anyagatlanabb, kézzel nem fogható, adóval be nem hajtható ez a hódolat s nem sujthatók az ellene berzenkedő árulók fejvesztéssel. A fejedelemnek ragyognia kell, ha oly áron is, hogy udvarolni kényszerül népének. Jóhíre és személyi léte érdekében egyaránt állania kell a sarat, bármennyire fájdalmas is a dolog.

A sebzett gentleman bezárkózott laboratóriumába, ahol kedvére járhatott fel és alá, nyújtóztathatta karjait egy kis fizikai megenyhülésért, biztonságban e fantasztikus mozdulatok esetleges megfigyelőitől: s azt hihette, hogy ő most medítál. Volt elég alapja is erre a hitre: idegrendszere és helyzete közt súlyos tüzelés dúlt s nem egy erős villámlás esett. Willoughby nem akarta bevallani magának, hogy kinlódik: csak egy kis testmozgást akar, - gondolta.

A világ legtökéletesebb kivonata, Mr. Mountstuart, tünt fel a szélső ablakon át, a pázsit tulsó fordulójánál emelintve szoknyaalját, s mellette Horace De Craye vigyori alakja. És ennek az asszonynak híres élelméjüése nem lát bele a fickó bohóckodó ir-mivoltába! Vagy tán épen a mitugrálász ostobaságait szereti, mint mások? Ez a szélházi állat a női fejek elcsavarására született. Willoughby egyszerre rajongó imádatot érzett a női állhatatosság iránt. Az isteni tulajdonság földi megtestesítője villant el szeme előtt. És szépnek látta.

Szörnyű, leírhatatlan görcs, a vágy és kín keveréke vonta most Willoughby műszereihez, hogy elhárítsa a roham megújulását. Míg a szerszámokat a szokatlan munkára rendezgette, előnyösen hasonlított össze magát a Vernon- és De Craye-féle emberekkel, meg a grófság többi lakójával, társaival a vadászatokon és a magisztrátusi termekben, akik közül egy sem törődött a kemény munkával, a jótékony, gyakorlati tevékenységgel, a tudomány szolgálatával.

Abba kellett hagynia bibelődését: a keze reszketett.

- Igy nem lehet eredményesen kísérletezni, - mondta s ellenségeit vádolta kárhozatos bénasága miatt.

Nem tagadhatta el maga előtt, hogy feltétlenül beszélnie kell Mrs. Mountstuarttal, bármennyire riadozott attól, hogy ismét próbára teszik arcizmai játékát. Rosszat sejtett: a lady nem jött hozzá s a lunch-asztalnál való viselkedése is mintha világossá válnék. Nyilván ő bírta rá az urakat, hogy keresztezzék és ellencsevegéssel fojtsák el Lady Busshe és Lady Culmer szavait. Dehát mivégre?

Clara arcvonásai megadták erre is a feleletet.

Kérlelhetetlen vonások voltak. De ő, Willoughby is ért a kérlelhetetlenséghez!

Szobája magányát hangos kiáltással verte fel:

- Esküszöm, sohasem engedem oda Clarát Horace De Craye-nek! Clara érezni fogja kinzó eszközeimet s hasznára fognak válni, mert majd belátja, hogy rájuk szolgált.

Igy beszélt s mint fogadalmat tette el emlékébe a szavait.

A kívánság, hogy elviselhetetlen fájdalommal illesse a leányt, rohamra doboltatta ereit s újabb görcsre ajzotta, mely végül minden tagját hevesen rázta össze: kész látványossággul Mrs. Mountstuart számára az egyik ablakon keresztül. Mire kiindult a ladyhez, már mosolyogva beszélt:

- Nem, a mai nap nem dologra való, sehogyse akar menni a munka, határozottan szembeszáll az emberrel.

- Viszem magammal a professzort, - szólt a lady, - még mindig egészen odavan a hülése miatt.

Sir Willoughby kijött Mrs. Mountstuarthoz:

- Egy órácskát dolgozni próbálkoztam, hogy ne lustálkodjam egész nap.

- Mindennap ebben az oduban tesz-vesz?

- Legalább egy órát, ha hozzájuthatok.

- Csodálatraméltó megnyhülési mód!

Ez a megjegyzés nekilódította Willoughby vérkeringését. Már-már úgy érezte, hogy ha ez a válság továbbhúzódik, valami igazi testi betegség lesz belőle, talán szívbaj.

- Így szoktam, - mondta. - Odabenn lerázom magamról a világot.

- Alkalmadtán aztán kitűnő eredményekkel fog meglepni bennünket.

- Nem hinném. Csak szeretek a mai tudomány színvonalán megmaradni, ennyi az egész.

- Meg az, hogy valóságos gyöngy a vidéki gentlemanek között!

- Az Ön szeretetreméltó becslése szerint, drága ladym. Igazában véve talán tanácsosabb volna csevegésre adni a fejem s anekdotás noteszt tartanom kéznél. De képtelen vagyok ilyesmire, egyszerűen mert nem bírnám ki önnön ürességemet csak azért, hogy alkalmilag tűzijátékokat fitogtassak. Alaposságra törekszem. Célnak kétségkívül elég szűkös és senkise igen méltányolja.

- Laetitia Dale méltányolja...

Erőltetett, bús mosoly görbítette el Willoughby száját, hasonlóan a tűzben összezsugorodó falevélhez.

Miért nem szól a lady a Clarával folyt beszélgetésről?

- Elcsípték már Crossjajt? - kérdezte.

- Alighanem még mindig vadásznak rá.

Valószínűnek látszott, hogy Clarán megint erőt vett a féltékenysége.

- Hát elmegy körülünk?

- Ildomosnak vélem, hogy Crooklyn professzort el kell távolítani.

- A professzor még mindig...

- A rendkívüli hasonlóság!

- Egy pár bizalmas szó Dr. Middletonnal szétosztatná ezt az egész izét.

- Ön igazán talpig jó.

Ez a gyűlöletes dicséret részvételével szíven döfte Willoughbyt. Mrs. Mountstuart tehát tud az ő szerencsétlenségéről!

- Inkább filozófus, - felelte, - ez volna a helyénvalóbb kifejezés, nem?

- De Craye ezredes melleleg azt igéri, hogy meglátogat, mikor innen elmegy.

- Holnap?

- Bárcsak mielőbb! Roppant lebilincselő uriember, pompás alak. Öt perc alatt meghódított. Nem is vádolom semmiért. Természeti adomány nála, hogy mindenkit elbűvöl. Gyöngye nők vagyunk, Sir Willoughby!

A lady mindent tud!

- Ki-ki a maga fajtáját szereti: szellemes a szellemest, asszonyom.

- Csak nem akar azzal bókolni, hogy egykicsit féltékeny rám?

- *Őneki* semmiesetre sem bókolnék ilyesmivel.

- Legyen filozófus, ha egyszer filozófiára termett lélek!

- Igyekszem is. És valószínűleg sikerülni is fog, mivel voltaképpen nem nagy szükségem van rá, nem mondhatnám. Az ember önmagának is talány.

Mrs. Mountstuart a napernyője hegyével bökdöste a füvet. Lenézett a földre, aztán újra fel-pillantott.

- Nos? - kérdezte Willoughby a lady tekintetét.

- Nos, hát Laetitia Dale hol van?

Willoughby elfordult, nem kívánta láttatni az arcát.

Mikor újra szembenézett a ladyvel, Mrs. Mountstuart tekintete komoly volt s a lady ide-oda rázta a fejét:

- Ez így nem jól lesz, kedves Sir Willoughby!

- Mi nem lesz jól?

- Ez.

- Sohasem értettem a talányfejtéshez.

- Ez így csak ta-ta-ta ismételtetés a végtelenségig. A dolgok már nagyon elfajultak. Mindenkinek javára válnék egy kis friss mozgás. Küldje el!

- Laetitiát? Nem tudok elválni tőle.

Mrs. Mountstuart beharapta az alsó szájaszélét s a feje újra kezdte a tagadó ingázást.

- Miért volna baj, hogy ő itt van, asszonyom? - próbálkozott meg Willoughby a makacs kérdéssel.

- Gondolja csak meg.

- Megbízhatom benne!

- Már másodszor!

Ez a szó nagyágyu volt. Willoughby bémész értetlenséggel kísérletezett. A lady most tán belát vadul verő szívéig, a merev arc tehát vidámkodó fintornak adott helyet:

- Őt nem érheti semmi gyanu. Hiszen barátnőm! Kezeskedem érte, szavamra! Ne féljen miatta. Kérem, bizzék bennem. Tűzbe mennék érte. Nincs senki a világon, aki vele felvehetné a versenyt.

Mrs. Mountstuart ismételte:

- Már másodszor!

Ez a pár rövid szótag, amely holmi szelid kisértet visszatérő figyelmeztetéseként zenélt, őrzítő menydörgésként gurult hősünkre, ő pedig nem mert nyílt beszéddel harcra szállni ellene.

- Miattam gondolja? - kérdezte.

- Ez így nem jól lesz, Sir Willoughby!

Az asszony szavai tébolyba sarkantyúzták.

- Drága Mrs. Mountstuart, Ön mindenféle meséket hallott. Én nem vagyok ám zsarnok. A legkönnyebben kezelhető emberek közé tartozom. Csak őrizzük meg a köteles társadalmi formákat: többet nem mondok. Ami a szegény Vernon bátyót illeti, azt mondják rólam, hogy jó unokatestvére vagyok, szeretném is őt jól megházasítva látni, ezuttal egyszer már annak rendje és módja szerint. Felajánlottam, hogy hozzájárulnék a berendezkedéséhez. Csak azért emlitem ezt, mert meg akarom mutatni, hogy az ügyet alaposan megfontoltam. Vernonnak meglehetősen szomorú gyakorlata van már a házaséteből, de megint csak ráállana, ha, mondjuk, Ön kezébe venné a dolgot egy újabb kísérlet erejéig. Nagyon demoralizáló szerencsejáték ez. Dehát a kormány szentesítette.

- Ugyan, Sir Willoughby, mi értelme lenne kezembe vennem a dolgot, ha, amint Ön mondja, Laetitia Dale huzódozik?

- Pedig bizony huzódozik.

- Akkor nincs értelme az egész csevegésnek, ha csak Ön meg nem puhítja Laetitiát.

Willoughby hagyta, hogy kémlelő mosoly lessen felé, melyből kivillan a mondat voltaképeni értelme.

- Nem tulságosan bölcs dolog ilyen feladatot bizni rám.

- Fél a veszélytől? - vágott felé a meglehetősen gunyos kérdés.

A kérdés hangjától ingerülten felelte Willoughby:

- Én annyira szeretem a jellem állhatatosságát, hogy rossz ügyvéddé válnék, ha megingatására törekedném. S őszintén szólva, igenis jár vele veszély. Csak a becsület kedvéért merem vele megpróbálkozni: egyebet nem mondhatok.

- Szavamra, - vetette hátra fejét Mrs. Mountstuart, hogy alaposan végignézze a szép sas ívű orr hídlása mögül a férfit, - Önnek, barátom, van szíve az ugratáshoz!

- Ne gondoljon már annyit Laetitia Dale-re!

- Dehát akkor kit adjunk az Ön Vernon cousinjéhez? Hogy is állunk hát?

- Mint mondtam, asszonyom, én könnyen kezelhető ember vagyok. Igazán nincs bennem egy szemernyi zsarnok sem. Izgága lények, akiket féken tartottam, talán gondolhatnak rólam ilyesmit, miközben éppolyan gyorsan szeretnének szabadulni, amilyen könnyen pányva alá kerültek. Azonban kereken és határozottan ellene vagyok minden erőszakos és botrányos válásnak, mely nyílt rést üt az ünnepélyes fogadalmon s amely nyilvánosság elé viszi a

szakítást. Tegyük föl, hogy én adtam okot a dologra, - még akkor sem egyezhetem bele az illendőség megsértésébe. Ez csak világos? A dolgokat szépen rendbe lehet hozni úgy is, hogy mindegyik fél a maga módján boldog legyen, minden különösebb hűhó nélkül. Tessék figyelembe venni, hogy nem én akarom ezt. Kénytelen vagyok vele, passzívnak kell lennem. Gáncsoskodni azonban nem kívánok.

Szünetet tartott s lendülő karja mutatta, mennyire hiábavaló volna még többet is mondania.

- Ezzel aztán, - kiáltott föl Mrs. Mountstuart, - egyenesen a találgatások birodalmába pottyantam. Mint férjem szokta volt mondani, nem látok semmi derengést, de azt hiszem, látom a hiúzt, amelyik látja. Ne vitatkozzunk most tovább. Alighanem mégis csak fiatalabb nő vagyok, semmint gondoltam, mert egyre többet tanulok. - Itt jön a professzor ur, fülig be van gombolkozva s mellette Dr. Middleton csapkodja a levegőt. Nagy köhögés lesz a dologból s némi tudósi utalások a vasuti állomás fiatal hölgyére. Ne álljunk hát itt tovább, hanem inkább legyen szives előkerítettetni a kocsimat.

- Milyen volt Clara? Kedves? „Huncut”?

- Holnap újra eljövök. Sir Willoughby, Ön nagyot könnyített a föladatomon, föltéve persze, hogy nem értettem teljesen félre. Annyira a sötétben tapogatózom, hogy ahhoz a segédeszközhöz kell folyamodnom, amivel egyszer Lady Busshe szállt szembe egyik véleményemmel. A szkepticizmus a főereje. Igazán, a világ legfurább dolga lenne, ha végül is...! Már csak be kell látnom, hogy a romantika nem halt ki teljesen. Szereti Ön a bolonddá tehető embereket?

- Utálom ezt a fajtát.

- Kiváló felelet. Ezért szinte mindent megbocsátanék Önnek.

A lady lemondott arról, hogy még hozzáfűzze:

- Még azt is, ha Ön most engem akart volna bolonddá tenni.

Sir Willoughby indult, hogy előcsengettesse a lady kocsiját.

Mrs. Mountstuart a következőket tudta kézzelfoghatónak: Clara megcsalta Sir Willoughbyt. „Minél előbb hagyja el De Craye ezredes Patterne Hall-t, annál jobb,” - ezeket Clara mondta: és ezt is: „egy kis kirándulás mindnyájunknak javára válnék.”

A lady ismerte a dolgok állását s a többit hozzákombinálta. Amit azonban nem tudott s amit sehogysem talált ki, ez volt: ki is hát ez az ember, akivel szóharcát megvívta? Willoughby végigszemlélődött elmés és ostoba ellenfelein egyaránt. Az utóbbi fajta a rettenetesebbik. Ezeknek tények kellene, hogy meggyőzzük őket: ezek voltak azok, - bevallotta magának, - akik a homályos célzások új körébe lóditották Mrs. Mountstuarttal szemben. Ez a rendkívüli homályosság lehetővé tette, hogy utóbb kibujhasson célzásai alól, egyuttal azonban valami különös, csaknem vidám érzéssel is körülfogta, mintha holmi határozott tény sikerült volna ilymódon teremtenie.

Igazán ölelő, vidám érzés volt, kinjai végét jelző. Nyugodt tengeren vitorlázott tovább, állhatatos nő férjeként, - nem huncut porcellán-babákkal. Az állhatatosság nagyszerű szépsége Laetitiát olyan bájokkal ruházta fel, melyekkel Clara nem versenyezhet. A kipróbált állhatatosságu nő gyöngye az egész nemnek. Mindig férje felé fordul, mint a napraforgó, szerelme beragyogja a férjet, benne és érte él; a férj értékének bizonyoságtévő tanuja, a világot imádoztja lábai elé kényszeríti, kórusvezetője a magasztalásoknak s a férj önnön megbecsülésének igazolója! Igen, a földön nincs más ehhez fogható szépség!

Ha átvergődött kinok után ilyen felfedezésre jutunk s élvezzük az így támadt békét, megragadva és magunkénak tudva, - teljes a jutalom.

Elmerülve merengésébe, Willoughby bucsut mondott Mrs. Mountstuartnak s tovább barangolt a kocsikerekek mögött az országuton, nem akarva Laetitiával találkozni addig, míg az ábránd kérődzön vissza-visszatérő friss izét végsőkéig ki nem élvezte.

Tegyük fel, hogy így történik! -

Részéről nagylelkűséget mutatna. Csak növelné a dicsőségét.

Otthona erős várrá válnék, hozzáférhetetlen a rossz nyelvek számára. Isteni biztonságban élne odahaza.

Állandóan ott ülne mellette az a valaki, aki olvas a lelkében, aki ismeri és imádja, - csillag gyanánt ülne ott: vigyázna rá, rendithetetlen őrzőcsillagul.

Olyan volna ez, mintha a tükrével házasodott volna össze, vagy a visszhanggal: házasság egy ragyogó tükörrel, egy zengő visszhanggal.

Az okossággal magával házasodna össze, a tökéletes megértéssel; otthonát az ötletek újra meg újra felszökő kútjává tenné; drága, ősi Patterne Hall-ját a grófság fényforrásává.

Úgy forgatta magában ezt, mint valami melódiát, amibe csak olykor-olykor vegyült némi önkénytelen összhangzavaró ócsárlás Lady Busshe-vel szemben. A kísérő koboldok hallották a belül felszisszenő bosszúságot.

Aztán elkezdte maga elé festegetni Laetitia képét, tetszetősen testi színekkel, mint valami mult századbeli miniatürt, hogy az eszményi alakot saját belső gyönyörűségére tartsa fenn. A világnak a leány látható szépsége előtt kell meghajolnia, Willoughby tehát zománcot és lazurt rakott a képre, magaska termetet, lebegő járást, csupa tökéletességet, hogy így üzze el a vén boszorkány eléje tűnő rémét, mely ebbe az elképzelésbe hajtotta.

Eredmény az lett, hogy Laetitia Willoughby gondolatai közt mindenkit elismerésre kényszerítő szépséggé vált. Az arc sápadtságát árnyazó sötét szempillák segítettek az átváltoztató műveletben, amelyre Willoughbynak szüksége volt és amely ennél fogva végbe is ment. Megkapta a maga viaszlenyomatát.

A koboldkiséret ujjongott örömeiben. Elképesztő dolgokat hallunk egyik-másik emberről s látjuk a csodálkozva levegőbe emelt karok seregét. Pedig a csodák mind feltáruulnának, egyetlen kéznek sem kellene nekilendülnie, ha az elképesztő titku embert csupán az a majom-szemű kobold-céh kísérné és magyarázná. Ezek lesik ki a szívet, minden zegével-zugával egyetemben.

Mert a szív a fő-fő csábítójuk. Senki után sem indulnának el, akinek szíve nincs. És a szív zegét-zugát járni: az a komédia!

„A szív titka: önmagának kinzó szeretete”, - mondja a Könyv.

Ez a titok teszi olvashatóvá az egész szerv misztériumát s az a hasonlat, mely a szívét hegyi pataknak mondja, találóan mutat rá a kis csermely feltartózkodhatatlan erejére, mellyel dagadni törekszik, kitartóan kanyarogva ide-oda s mindig önmagát szolgálva: a legfürgébb földi erő s egyuttal a legosztatlanabb célra igyekvő. A különösen tanulságos megfigyelések állomásait épen a kanyarodóknál állíthatjuk fel.

Kevesen vállalkoznak erre. Az emberek egy-egy odavetett pillantás után karjukat emelintgetve állnak odább, ahelyett hogy türelmesen tanulmányoznák az energia fenomenonját.

Ennél fogva az a férfi, aki szeret egy nőt s csaknem teljes öntudatossággal, a legvékonyabb fátylak mögött készíti elő lelkét egy új szerelemre, aligha tűnik fel elhíthető őszinteségűnek. A szív különös éhsége, az erőszakos, de mégis alkalmazkodó szívé: - ez a kulcs a megértéséhez. Figyeljétek meg, hogyan lesz a hegyipatakból zúgó sodor, mint ölel körül egy-egy csinos

kerek követ: ha azonban a kavics nem akar vele tartani, a patak tovább rohan, önmagát növelve, mindaddig, míg valahol kellő mélységű gát-meder nem várja, melyben elérhet s amely megóvjá a rendetlen nyugtalanságoktól. Ezt a békés, feltartóztató helyet a jövőben Laetitia jelentette.

Csakhogy Laetitia hervadó fiatal hölgy volt. Willoughby tudta ezt, azonban miközben a leány felfelé andalgó tekintetével nézte végig önmagát, rendszeres alapossággal, kegyesen fogadta szeretetébe, mint valamely hálás istenség az imádón eléjeborulót s a Laetiától nyert isteni hatalmat a leány új színekkel való felruházására és megifjítására fordította. Mert a szíve ilyenek kivánta. Már pedig a szív indítja meg a képzelet rugóit: a képzelet a szív megrendeléseit teljesítő ügyes művész.

A csalóka elbűvölésnek oly művésze volt Willoughby képzelete, hogy az általa készített műremek képessé tette őt: egyazon időben nézni Clarára s gondolni Laetitiára. Clara a park rácskapuján most lépett be Vernonnal, a ragyogó, de sekély teremtés! - a viruló, de animális szépség, aki vonz és aki ugyanakkor szeszélyesen türelmetlen és árulón gonosz: a nő, aki sárba vonszolja az embert. A leány egyre közelebb jött.

XIII. FEJEZET,

amelyben az Önzés centruma felé teszünk egy lépést.

Egymáshoz értek; Vernon rögtön otthagya őket.

- Nem találtatok meg Crossjay-t? - kérdezte Willoughby.

- Nem, - mondta Clara. - Ujra csak arra kérlek, bocsáss meg neki. Azért hazudott, mert furcsa, kisfiús fogalmai a lovagiasságról így diktálták.

- A nők iránt való lovagiasság, amely hazugságokkal kezdődik, formálja ki aztán végül azt a nők-kedvence hőstípust, amelyet világszerte láthatunk s akárhányszor a vádlottak padján is.

Willoughby rendkívül értett hozzá, hogyan kell Clarát elhallgattatni: erre a beszédre nem volt válasz.

- Mrs. Mountstuartnak mindent bizalmasan elmondta, - folytatta.

- Igen.

- Itt az erszényed.

- Köszönöm.

- Crooklyn professzor alighanem közölte a tervedet atyáddal. Az erszény rekeszében ugye vasuti jegy van? Az állomáson azt mondták a professzornak, hogy jegyet váltottál Londonba s nincs tovább szükség a bricskára.

- Mind igaz. Örült voltam.

- Kellemes sétátok lehetett Vernonnal, - alaposan kivesézhetetek.

- Nem beszélünk rólad. Olyasmit tételezel fel róla, amire ő sohasem lenne képes.

- Persze, Vernon becsületes fickó, a maga ódivatu módján. Diszkrét öreg legény. Vagy tán beszélt egyszer is előtted a volt feleségéről?

Clara elejtette az erszényt s utánahajolt, hogy fölvegye.

- Semmitsem tudok Mr. Whitford ügyeiről, - mondotta s kinyitva az erszényt, darabokra tépte a vasuti jegyet.

- Az a história bizonyíték a mellett, hogy nem a romantikus lelkek szolgáltatják a legromantikusabb történeteket. A te ajkadon gyakran forog a „lovagias” szó. Hát ő lovagiasan feleségül vette annak a penziósnénak a leányát, akiknél azelőtt lakott, mielőtt hozzám került. A nagyreményü frigről egy ujságrportból vettünk tudomást, mely elmondta, hogy Mrs. Whitford részegen botrányt csinált az egyik londoni vasutállomáson, - alighanem azon, amelyikre a te tegnapi jegyed szólt, mert úgy hallottam, hogy az illető hölgy éppen hozzánk készült, némi segítségért, miután a házastársi éléskamra kiürült.

- Igazán sajnálom, sejtelmem sincs minderről, nem hallottam semmit, nem tudok semmit, - szólt Clara.

- Most te undorodsz. Holott az író és tudós urak fele, akikről hallhatsz, mind így házasodik. S kevés jár olyan jól, mint Vernon.

- Hátha annak az asszonynak jó tulajdonságai is lehetnek? - kérdezte Clara.

Alsóajka lebágyadt.

Csakugyan, mintha undor lett volna. Willoughby kérte, ne engedje át magát ennek az érzésnek.

- Az irodalmárfélék, mindenki tudja ezt, nem értenek a nőkhöz, még ha egyébként jó társaságbeli emberek is. A házias asszony az ideáljuk. Igazi ladyk csak megrémítenék őket s otthonukban kétségkívül zavart és kellemetlenséget okoznának.

- Azt mondtad, hogy Vernon jól járt.

- Részvéteddel tünteted ki?

- Tisztelem.

- Barátságos öreg fickó, a maga esetlen módján: tisztességtudó és így tovább. De az e fajta dicstelen házasság foltot hagy az emberen. A világnak van fecsegni valója. No, de ő legalább jóljárt: beleesett a pocsolyába s aztán kikászálódott belőle. Ha majd újra házasodni akar...

- Mi lett a nővel?

- Meghalt. Ne rezzenj össze, természetes halállal. Teljesítette az egyetlen kívánságot, mely Vernon családjá számára még megmaradhatott vele szemben. Vernon eltemette a feleségét s aztán magamhoz vettem a fickót. Elvittem a világmegközelítő útra. Egy második házasság jóvátehetné az elsőt, bár a régi históriát újra körülodonognák: az asszony rokonai még mindig irogatnak neki, gondolom, próbálják pumpolni az öreget. Most legalább megérted, miért olyan rosszkedvű mindig. Nem képzelem, hogy talán veszteségét siratná. Alighanem csak alakítja a szentimentálist, mint a legtöbb ember, mikor sikerül valami terhet lerázni a nyakáról. Azért nem kell ezután rosszabb véleménnyel lenned róla.

- Nem vagyok, - mondta Clara.

- Én mindig a védelmére kelek, ha a dolog szóba kerül.

- Remélem is...

- Persze, örültségenek a helyeslése nélkül. Nem moshatom tisztára.

A kastély-kapunál álltak. Clara várt, hátha kegyeskednék Willoughby még néhány személyi vonatkozású közlést nyújtani. Ez nem történvén meg, Clara felsietett a lépcsőkön szobájába.

Willoughby gondolatban Vernon elé dobta Clarát s nemcsak fájdalom nélkül tette ezt, hanem valami meglegedettség maró keserűségével is. A sziv nagy varázsló!

Aztán megfontolt lépésekkel indult el Laetitia felé.

Elméje még bünözött némi habozással, de lábai előre tartottak.

Laetitia himzéssel ült a nyitott ablaknál. Kivülről De Craye könyökölt be s Willoughby megbocsátotta a leány komoly vidámságát, mert az ezredes épen így szólt:

- Csakugyan, életemnek ez volt egyik legderüesebb félórája. Szivesebben lustálkodnám itt, ha ezt Ön lustaságnak nevezi, mint hogy műlovari ügyességemet gyakoroljam.

- A Miss Dale-lel való társalgás sohasem elvesztett idő, - mondta Willoughby.

A napfény gyöngéd volt Laetitia arcához: félig árnyékban ült.

De Craye megkérdezte, hogy elcsipték-e már Crossjajt. Laetitia pár kedves szót suttogott a fiú érdekében. Willoughby a himzést vette szemügyre.

Lady Eleanor és Isabel jelentek meg.

Hívták Laetitiát, jöjjön velük kikocsikázni.

Laetitia nem felelt azonnal és Willoughby megjegyezte:

- Miss Dale éppen most leckéztette meg Horace-ot a lustasága miatt, ajánlom tehát, hogy a katonát osszátok be magatok mellé szolgálatra: itt majd én pótolom.

A hölgyeknek csak rá kellett pillantaniuk az ezredesre. Rendelkezésükre állt: ha úgy parancsolják. S már vonultak is a kocsihoz.

Laetitia buzgón bogozta tovább fonalait.

- De Craye ezredes beszélt Crossjay-ról, - kezdte. - Remélhetem, hogy megbocsát a szegény fiunak, Sir Willoughby?

A férfi válaszolt:

- Tessék védőbeszédet tartani!

- Bárcsak jó szónok lehetnék!

- Szerintem az is!

- Ha van is baj Crossjay-vel, nem valami rosszság az oka. Ha iskolába járna, kitűnnék a társai közül. Itt nagyon is a felnőttek szeme előtt van: érzései és hajlamai túlságos izgalmak alatt állanak.

- Másként lehetett, mikor otthon élt, maga mellett.

- Tudok szigorú és komoly lenni.

- Mint egy spártai anya!

- Az én fiu-nevelő módszerem csakugyan spártai minta után igazodik, egyet kivéve: mindenkor éreznie kell, hogy bocsánatot nyerhet.

- De nem az igazságosság rovására?

- Oh, zsenge lelkeket nem szokás a legfelsőbb bíróságok elé cipelni. Veszélyesnek tartanám fantáziájuk agyonrémitését. Ha ezt tennők, nem idéznők-e elő éppen azt a rosszat, amely ellen küzdeni akarunk? A fiatalság előtt csak ez a két dolog váltsa föl egymást: iskola és otthon, - s szívükben gyökerezze meg a bizodalmas érzés, hogy a megbocsátás is így váltakozik a fegyelemmel. Ők még nem bírják el a világ zord rendjét s az a veszély fenyegetne, hogy ezzel csak eldurvítanánk a zsenge lelket. No lássa, bebizonyult, hogy nem vagyok jó szónok. De Ön bátorított föl a beszédre Sir Willoughby.

- Okosan beszélt, Laetitia.

- Azt hiszem, az igazat mondtam. Nem gondolkoznék el egy kicsit ezen? Csak egy kicsit s mindjárt megbocsátana neki. Igazán, talán nagyon is merész vagyok s voltaképpen a magam számára kellene bocsánatot kérnem.

- Szokott még írogatni? munkása még a tollnak? - kérdezte Willoughby.

- Egy kicsit; egy igen-igen kicsit.

- Nincs kedvem szerint, hogy így elfecséreli magát, odaveti magát a publikum elé. Ön sokkal értékesebb, semhogy a csorda táplálója legyen. A szünet nélkül való adakozásnak elszegényedés a vége. Kimélje meg magát, a barátai kedvéért. Miért fosztaná meg őket annyi mindentől? Nem okosabb-e meggondolni, hogy némi paragonhevertetés dusabb jövőt jelentene a családi élet számára? Őszintén mondom, ha jogomban állana, elkoboznám az író tollát: „Félre a játékszerrel!” Nem hallhat a számból sok Cromwell-idézetet, de erre az esetre illenek a szavai. Sőt így citálnám: „Félre a lancettával!” Talán ez volna a helyes kifejezés. A toll felsebzi Önt, elvérezteti. És miért? A hirnév egy kis lehelletéért!

- Pénzért irok.

- És ezzel - hogy ismét idézzek valakit, - a szellemi hanyatlás veszélyének teszi ki magát. Sőt ki tudja? - nem morális veszély-e is ez? Pénzért bocsátani áruba az agyat, annyi, mint lassanként a vásárlók színvonalára alacsonyítani. Elkobozom a tollát, Laetitia!

- Csak a saját ajándékát kobozza el akkor is, Sir Willoughby!

- Tehát ez is azt bizonyítja, hogy... Mikor is történt az a dolog?

- Tizenhatodik születésnapomra egy arany tollszárral lepett meg.

- Ez is azt bizonyítja, hogy milyen meggondolatlan voltam már akkor is, meg később is. Később is!

Igy maradt, egyik karjával térdére könyökölve, eltakart szemekkel, s szava mintha a mély barlangból érkezett volna vissza, melynek alján a szétzuzott múlt nyög:

- Később is!

Most meg lehetne tenni a döntő tettet. Ez volt a végső következtetés, hogy meg lehetne tenni, noha az az erőfeszítés, mellyel a mellette ülő alakot harmóniába akarta hangolni az elképzelése legeszményibb színeiből kevert művészi alakkal, fáradságába került s szempillái erős hunyorgatásába. Dehát ezt is meg lehetett tenni. A leány kedves hangja, élénk beszéde, az arcszínének kedvező világítás mind segítségül szolgált az erőfeszítésben. Józan kehely volt ez a leány, hűvös és egészséges ital. A mámor a fiatalságé. A részegítő kelyhekre vágyó férfiak azok, akik ki hívják végzetüket.

Különös, de amennyire dolgok egyáltalán bizonyosak lehetnek, határozottan megállapítható, hogy ennek a nőnek jövőbeli férje a világ előtt kérkedhetni fog felesége erényeivel és kincses tulajdonságaival, amit nem tehetne meg - hogy miért nem: lehetetlen megmondani, - egy szépasszonnyal vagy egy kékharisnyával kapcsolatban. Egyik fő feleségi érdeme épen jellemének ez a rendkívüli neutralitása lenne, mely a férj kezétől várna és fogadna el minden színeződést.

Laetitiának nem kellett külön megmondani, hogy Willoughby-t nagy bánat nyomja. Az a csodálkozás, mellyel ennek a bánatnak látható kimutatását fogadta, elfojtotta viselkedésében a homályos rémület remegését. Ideges lett s úgy ült ott, panaszok és szenvedélyes kitörések áradatára készen.

- Remélhetem, hogy megbocsátott Crossjaynek? - kérdezte.

- Kedves barátnóm, - szólt Willoughby s arcát még mindig eltakarva tartotta, - engem az elveim kormányoznak. Győzzön meg, hogy tévedtem s nem fogom makacsul követni az előre megfontolt terv fonálát. De Ön ismer engem. Az olyan ember, akinek viselkedését nem irányítják elvek, - nos az olyan ember nem méltó arra, hogy csak egy félóráig is bitorolja az Ön barátságát. Még ma este beszélnem kell Önnel. Most leveleket irok. Este találkozunk, tizenkettőkor, abban a szobában, ahol legutóbb beszélgettünk. Vagy várjon meg a szalónban. Sokáig kell majd a vendégeimmel foglalatzkodnom.

Meghajolt s már is sietett.

A tettet meg lehetett tenni. Meg kellett tennie, - ez volt a sorsa.

XIV. FEJEZET.

Az Önző szívében.

Azonban már kezdte úgy tekinteni a tettet, mint hóhérját. Rettegett a Clarával való találkozástól. Egyszerre eléje tünt, mily balgaság volt el nem engednie a leányt. Hogyan lesz most ereje majd a szeme közé nézni s mégsem inognia meg egészséges elhatározásában? Ez a némben mindig örülettel kísérti. Ha már elment volna, mily szépen lehetne végigsétálni a terv kivitelén, azzal a tudattal, hogy önmaga iránt való kötelességét teljesíti: talán némi halvány gyűlöletet érezne a szegény nyomorult iránt, akit végül is ő tett boldoggá, bizonyos tekintetben azonban kedves is lehetne vele szemben, udvarias. Clara jelenléte a házban a tett előtt, és - óh, egek! - után is, fenyegette elméje épségét. Büszkeség? Nem volt az már a régi büszkeség; elvetette magától, hadd tiporjon rajta az a leány; aztán megint felvette a porból, mielőtt rágázoltak volna. Igen, Willoughbynak még megvolt a büszkesége: tör, saját szívében: büszkesége volt a nyomorúsága. Azonban mégis tulságosan büszke volt, hogy alávesse magát a nyomorúságnak. „Amit teszek, az a helyes.” Kimondta a szavakat s a biztonság érzése egyengette az útját, míg feleletért nem harsogott eléje a kérdés: Vajjon a világ támogatja és méltányolja-e büszkeségét Laetitiával kapcsolatban? Volt idő, mikor igen lett volna a felelet. Clara szépsége lebegett föl és sugarat vetett a töprengőre.

Így vagyunk itt az emberiség hánykolódó hajóján, viharban s mikor felzúg az ide-oda hömpölygő ordítás és zavar kavarja fel a legénység sorait, az önfenntartás szétziláló örülete közt van, aki a hajóra gondol s van, aki csak az életére. Willoughbyra nézve Clara az előbbi jelentette, Laetitia az utóbbi. De vajjon a Clarához való makacs ragaszkodás nem adna-e nagyobb biztonságot, mint az, ha elveti őt magától Laetitiáért? Azonban nem, az a leány olyan dolgokat cselekedett, amelyek büszkeségét fájdalmas lüktetésbe riasztották. Clara hol az egyik, hol a másik emberhez fordult, feltárni vérző sebeit; elárulta őt Vernonnak, aztán Mrs. Mountstuartnak; egy tekintet a Horace De Craye szeméből ugyanezt mondta el neki, és kinek nem? Megtarthatná ezt a némbert, bosszúból, - de ennek a vágnak a mohósága rövidéletű volt benne, hiszen egyébként nem szolgálta semmivel szándékait.

- Elvetem a bosszú minden gondolatát, - mondta s égőn nyilalt fel megsebzett csodálata a férfiú iránt, aki ilyen nagylelkű tud lenni a halálos sérelem alatt is: mert minél csodálatraméltóbb, annál szánandóbb is. Ivott egy-két csöppet az önnönmagán való szánalomból, mint valami méregből, ellenszerűen a nyilvánosság szánakozásának. Clarát szélnek kell bocsátani. A világnak, úgy érezte, be kell látnia, hogy amit ő cselekszik, az csak helyes lehet. Önnön kigyóinak Laokoonjaként így küzdött a fenség valamely gesztusáért, a maga körül font szorongatások izmos fojtogatásában. Clarát szélnek kell bocsátani. Óh, a ragyogó Gonosz! Szélnek kell őt eresztetni, de nem úgy, hogy valaki olyanhoz sodródjék, akinek érintése a lemondó vérebe dárdákat röpítsen, ágyába kigyókat vessen. Olyané legyen Clara, aki kioltson mindent: legyen második feleségévé egy régimódi fél-remetének, aki első feleségével már szégyent vallott. És ha nyilvánosan közismertté lenne, hogy Clarának kiadták az útját s menekülésképen került a jó öreg Vernonnak, akinek részint daczból, részint szégyenből, részint kétségbeesésből lett a felesége, akkor szépsége nem befolyásolhatná többé a világ ítéletét. A világ tudná, hogyan vélekedjék. Az önfenntartás ösztöne azt sugta Willoughbynak, hogy a világot, ha szükség kerül rá, meg lehet tanítani a kellő véleményre, amit bizonyára bajos volna elérni, ha azt látnák, hogy Clara Horace De Craye-vel libeg az oltár elé. Az önfenntartás, - és nem a bosszú, - duruzsolta ezt a fülébe. Terve mentségéül a leány gonoszságára gondolt, de minden kívánsága nélkül annak, hogy tartós fájdalmat okozzon neki: Willoughby igen civili-

zált lélek volt, aki azonban szilárdul feltette magában, hogy Clara arassa le mindazt a jót, ami egy botrányból fakad, ha már botrányra, vagy akár, közönséges szóbeszédre is fordul az ügy.

„És így engedte át Clarát Willoughby unokafivérének és titkárjának, Vernon Whitfordnak, aki szépen kinyitotta a száját és behunyta a szemét.”

Halljátok a világ szavát? Hogyan fojthatnók el fecsegő kedvét? Elég, ha Willoughby nem kívánta Clara nagyobb kárát. Némi szelid előlegezése annak, hogy a leány fénye kissé megkopik, föltétlenül szükséges volt: önként fakadt ez az elképzelés Willoughbyban: ha másként történnék, a ragyogó Gonosz tündöklése elviselhetetlenné tenné a veszteséget: ezt nem lehetne tűrni: akkor inkább sohasem is mondana le róla.

Azonfölül ennek az elképzelésnek a nyomán kellemes hangulat járt. Willoughby olyan élénken varázsolta maga elé máris a világ tereferéit és vállvonogatását, hogy ettől a Clara szépsége tüstént sápkórossá foltosodott, megfosztotta szörnyű magnetikus varázsától. Most már nyugodtan lehetett találkozni vele, Willoughby megedződött ellene. Tisztaságot a nőben: ez volt főkövetelménye s a leány, akire némi árny vetődött, nem lehetett többé remegő nyugtalanságok okozója.

Legyetek elnézéssel iránta: az Önző Önmagának a Gyermeke. Egyszemélyben Atya is. És a fiú szereti atyját, az atya meg a fiát; vonzalmuk kölcsönössége a legszorosabb kötelék; ha tehát azt látják, hogy valakinek a viselkedése egyiküket barátságtalanul megsebzí, vajjon nem kell-e egymás drága személyéért utálniuk a bűnöst? Nem akarnak megbántani bennünket, azonban nem törődhetnek bele abba, hogy egymást hasztalanul szenvedni vagy sóvárogni lássák. Ők ketten egymás szeretetében, minden rokoni köteléken túl, még bensőbb egységbe forradnak össze. Ha anélkül, hogy különösebben megsértettük volna őket, mégis fölládoznak bennünket, ez csak kölcsönös szeretetük oltárán történik, fiui kegyeletből vagy atyai gyöngédségből: a fiatalabb lepte meg holmi nyalánk falattal az öregebbet, vagy az öregebbik a fiatalat. Odaadásuk nagy példamutatásában elmerülve nem is törődnek többé velünk. Így szépek ők.

Azonban fölöttébb igaz az is, hogy az ifjabbik félnek fiatalosak is a szenvedélyei: minélfogva meg hasonlós ékelődhetik közük s ez a tragikus helyzet. Akkor aztán részvételtől a kettőségük. Ez volt Sir Willoughby állapota is, mikor inkább az öregebbikre hallgatott s neki-készült beleharapni a feléje nyújtott gyümölcsbe, - hogy milyen félrehúzott szájjal, azzal az idősb ur nem igen törődött. Legalább is, amennyire észrevehetjük, lényeg egyik fele bölcsen érett volt a saját érdekei szolgálatára. A nyersebbik félnek ellenben az okosság vezetése alá kellett hódolnia, ha azt akarta, hogy érdekei védve legyenek s a fiui viszonylat segítségére volt ebben. Keservesen esett ugyan, azonban ugyanaz a ritka minőség lehetővé tette, hogy a derék gentleman lenyelje keserűségét. Hogy a fiú panaszkodjék sorsa miatt, - ez az atyát is megszegyenítette volna. Inkább tisztelettel hajolt meg, behódolt. Ilyenformán aztán, ha azt mondom, hogy legyünk elnézéssel az Önző iránt, talán túlságosan is irgalomkérő hangot használok olyan valaki érdekében, akinek csak igen egyszerű anatómiai műtetre van szüksége: kétfelé kell őt vágnunk s máris fölmentjük, sőt talán egyenesen meg is dicsérjük. Az Önző mindannyiunknak kutfeje, ő az őskori ember, benne születik újra a primitív állapot, az elemi indulás. Így újra születvén, új körülmények közé, a primitív ember igen csiszolt lényként jelentkezhetik, akiből azonban semmi sem veszett ki az ősi természet nyersségén kívül. Nemcsak önmagának atyja ő, hanem valamennyiünknek, és egyben a fiunk is. Mi nemzettük őt és ő minket. Ilyenek voltunk és megintcsak ilyenekké leszünk; nincs ez másként, - énekli a költő, mint annak a hajósnak a dolga, aki nagy fáradsággal hajtja dereglyéjét az ár ellen, „si brachia forte remisit”: - ám ha véletlenül meglazul a karjait feszítő erő, bármilyen előre jutott is az ár hátán, visszasodródik „in pejus”, létünk ősi kezdeteihez, s minden vetése

és aratása olyan könnyedén hanyagolható el a mérlegen s olyan fontosság nélkül dobható sutba, mint egész emberi mivoltunk.

Másrésről viszont költőket idézhetnénk annak a bizonyosságául, hogy a primitivség nem jelent degenerációt: inkább a faj elpusztíthatatlanságának jele, az eredeti energiáé, amely lerázza az egyéni fejlődés akadályait; példája annak, amivé mindannyiúnknak lennünk kellene, ha az ő koncentrált erejével bírnánk. Az ilyen ember az igazi ősi ártatlanság, a szüzi egyszerűség. Mi buktunk el, nem ő: mi olvadtunk bele a Társadalomba, mi higitottuk fel a lényezet, mi bomlasztottuk szét. Ő monumentálisan áll a középén, a szívós és becsületes Őskor határköveként, a verekedő karok és nyargaló lábak szimbolikus ábécéjével kivésetten, az ősi nyelv rúnáival élő személyén, a dicsőséges első kovakő és nyílhegy cimerdíszével: a történelőtti korok tüzhely-hulladékhalomjának s legmodernebb vívmányainknak együttes megjelenítője.

A Társadalom azonban körülfogta. Ha olykor látott egy-egy kötélén rángatott vadembert, a dolog mélyen tudatába véste természetes ellensége erejét: elfordult a barátságtalan látványtól, nemkevésbé borzadózva annak a szélrohamnak a jeges érintésétől sem, amely lehervasztja az ember jóhírnevét, ha történetesen szembeszegül a tömeggel. Ilymódon, az élet körülményeinek kontrasztjain tűnődve a fantázia vérverése lüktetett végig rajta s felsőbb szférába küzdötte fel magát, a szellemi egoizmus körébe: civilizált Önző lett belőle: a primitivség azonban bennmaradt, ahogy az ember a fogait nem bolond kihuzatni, csak szépen beletanul megfelelő használatukba.

Akár degeneráltan, akár nem, (és nincs semmi jogunk az előbbi feltételezésére,) Sir Willoughby társadalomban élő Önző volt, a fantázia tüzével mindenben, ami rája vonatkozott. Felfedezte, hogy hatalmasabb birodalom is van, mint az érzékek kielégülésének tere, s hódító korszakában egy Nagy Sándor büszkeségével járta keresztül-kasul. Ezekre a szél-sodru utakra vitte magával Constantiát, azután Clarát; s a dolog akárhogyan is esett Miss Durham-mel, bizonyos, hogy Miss Middleton belepillantott Willoughby bensejébe, egyszerűen már csak azért is, mert beleunt, hogy Willoughby folyvást erről beszél neki. Amit azonban ez a benső feltárt, nem okvetlenül okozta a leány kedvetlenségét: a nők elviselik a revelációkat, - azok legalább izgalmat adnak, - de Willoughby revelációja egyhangúság volt. A fantáziát sújtotta agyon. És nincs szörnyűbb csapás a szerelemre, mint a fantázia halála. Willoughby végigvonszolta titkos labirintjain Clarát, mohó vágya készítette: így aratni több és több szerelmet, míg végre a fantázia végsőt sóhajtott s Willoughby hangja úgy hatott a védtelen fülre mint egy szörnyetegé.

„És így engedte át Willoughby Clarát unokafivérének és titkárjának, Vernon Whitfordnak, aki szépen kinyitotta a száját és becsukta a szemét.”

A legsürgősebb kérdés volt: hogyan lehet végbevenni a dolgot? Willoughby erői teljes összpontosításával látott hozzá, azzal az erővel, mely gyakran éreztette és mondatta vele, hogy az ügyvédi, a diplomata, vagy a tábornoki pályán sokra vitte volna, s az üzleti téren is kiváló eredmények várnák, ha személyesen kegyeskednék rávetni magát: kitűnő tervező és hadakozó erő volt.

Kikombinált egy jelenetet, mely a jó öreg Vernon jövő sorsán érzett aggodás kifejtésével kezdődne, aztán pedig - Clara további megátalkodottsága esetére, melyhez Willoughby most már úgy hozzászokott, hogy nem is képzelt már el benne változást, - egyszerre csak ezt mondaná: „Ha mindenáron szakítani akarsz, visszaadom a szavadat, - *egy feltétel alatt!*” Erre persze Clara majd megriad, Willoughby köti magát a leány ígéretéhez, Clara vonakodik: minden a régi minta szerint; Clara felingerül, szabadulást sürget, Willoughby bókokba kezd: azt mondja, hogy mégis szeretné, ha Clara a családban maradna valahogy, - Clara nem érti, de a kíváncsiság erősen furdalja, Willoughby filozófálgat egykicsit a házasságról: - „Mik vagyunk? szegény teremtmények! át kell vergődnünk az életen, ahogy épen tudunk, annyi jót

szerezve szeretteinknek, amennyire épen képesek vagyunk; és gondolj felőlem amit akarsz, de de én szeretem a derék öreg Vernont. Hiszen nem a lehető legnagyobb bizonyágot teszem róla?” Clara még mindig nem látja a dolgot. Ekkor aztán kerekén kirukkolunk az *egy feltétellel*. Erről van szó és semmi másról! „Eredj Vernonhoz és szabadon bocsátalak!” Clara huzódozik. Most jön a vita és a szónoki készség Willoughby oldalán lesz. „Talán szerencsétlen első házassága miatt? De hiszen azt erősítgetted, hogy azért nem ítéled meg”, stb. Clara felháborítónak fogja mondani az ajánlatot. Amire Willoughby nem fogja belátni, mi sértheti meg Clarát azon, hogy legalább az unokafivért boldoggá tegye, ha egyszer őt már nem akarja. Irónia és szarkazmus lesznek a lendítő erők, de Willoughby végül is meggyőzi Clarát, hogy jót akar s nagylelkűséget kíván gyakorolni. A leány zavarba jön s olyanokat fog mondani, amilyeneket a leányok ilyenkor már szoktak.

Willoughby újra érinti Vernon korai megtévelyedését. Clara ennek persze nem örül. A jelenet azzal végződik, hogy Willoughby kéri Clarát, gondolkozzék a dolgon s fontolja meg, hogy ez az egyetlen feltétele a szabadulásnak. Mrs. Mountstuart Jenkinson, akivel sikerült elhitetni, hogy a szabadulás Willoughbynek az égő vágya, lesz szives közbenjárni Clara meggyőzésére. Eleanor és Isabel néni rohamra vonulnak fel. Laetitia szenvedélyes komolysága rohamra vonul. Az apa is rohamra mozgósítatik. Végül Vernon kapja Willoughby és Mrs. Mountstuart közös, döntő támadását: - s Willoughby úgy vélte, ezen a ponton vár a legnagyobb nehézség. A leánynak azonban pénze van, szeretetreméltó is, Vernon kedveli, Clara meg lelkesedik a Vernon „Alpes”-eiért, izlésük egyező, Vernon szereti Clara atyját s végre is rohamra indul a leány ellen. Megadja-e magát Clara? De Craye távozik. Nem lesz más megoldás a frigy elkerülésére, melyet Clara oly érthetetlenül, de örült csökönységgel le akar rázni. Clara kényszerhelyzetbe kerül. Atyja Patterne Hallban marad, amíg csak a házigazda kívánja. Clara habozik, meginog s dacára az émeletnek, melyet Vernon előző házassága keltett benne, végre is meghódol.

Willoughby az egész drámát Clara jelenlétében hánytá-vetette meg. Ily módon sikerült hidegen néznie a leányra. Mikor diner-hez vezette, Crossjayról beszélt neki s nem barátság-talanul; az asztalnál pedig a jelenetek sorát forgatta végig magában, kitüzesedő fantáziával, mely a bortól és Horace barátja arcától kapott lánggra, mivel hagyta, hogy Horace szabad folyásnak engedje ír áradozását. Egyszer-kétszer jókedvűen csipkedte meg pajtását, aki iránt sohasem viseltetett ilyen baráti érzéssel megérkezése napja óta; azonban a kritikus hivatást ösztönszerűen oly férfiak töltik be, akik nem áradozó szavuk: így a patterne-i oportó-bor Dr. Middleton csak véleményei jóakaratu elhallgatásába ringatta, mikor Willoughby ki-kijelentette, hogy De Craye-nek ez vagy az a mondása nem új dolog, vagy ha nevetve fogta rá, hogy nem nézte meg idejében az anekdotás könyve megkeresztelt helyét, egy-egy szellemes rögtönzés elcsattantása okából:

- Van vagy öt-hat jó ötleted, Horace, csak egy kicsit ötölve-hatolva pattannak elő!

De Craye nem tudott visszavágni és Dr. Middleton sem mutatott megbotránkozást a szójáték miatt. Csak egy kicsit össze kell szedni magunkat s lefőzhetjük a hires csevegőket, mihelyt helyesnek tartjuk; mert valóban, ha leereszkedünk a szójátékhoz, már jobbat is csinálunk, mint ők. A kritikus, aki megpróbálkozott az élcelődéssel, nem juthat más eredményre. És a hölgyek mosolyából ítélve, ők is ezen a véleményen voltak.

Kevéssel tizenegy óra előtt Dr. Middleton spártai ellenállást tanusított egy újabb palack oportói felkinálásával szemben. A kiszabott két palack testvéries kiürítése után a nagyiszteletü doktor és házigazdája még időt szakíthatott egy illendőség-diktálta szalón-látogatásra, amit már senki sem várt. A két ifjabb hölgy épen az idősebb ladyk kézimunkáját nézegette, nagy elragadtatások közben, egy selyem szalón-szófaterítőt. Vernon és De Craye ezredes Crossjay felkutatására távoztak, egyikük a Dale-ék kertiházába, a másik a fő- meg al-erdő-

kerülőkhöz. A hölgyek azt mondták róluk, hogy levegőzni és szivarozni mentek, mert az éjszaka nagyon szép. Willoughby elhagyta a szobát s Crossjay szoba-ajtájának kulcsával a zsebében tért vissza. Előrelátó lévén, tudta, hogy a bűnös fickó még hasznára lehet.

Laetitia és Clara együtt est énekeltek. Laetitia kipirult, Clara halvány volt. Tizenegykor elköszöntek Lady Eleanortól és Isabeltől. Willoughby mindegyiküknek jóéjszakát mondott, miközben összeméretezte Laetitia lesütött s Clara rideg nyiltságu nézésének ellentétét. Kitalálta, hogy ezek most együtt, közös kedvencük dolgát megbeszélni távoznak, a Crossjay dolgát. Nagynénjeitől bucsuzkodva, felemelte a terítőt: megdicsérte szorgalmukat és ízlésüket s hogy Dr. Middletonban a gyors lefekvés vágyát keltse fel, őt is felhívta a kézimunka megcsodálására: kitergette és magasba tartotta a remeket, mire az udvarias öreg ur zavarodottan próbált új magasztalásokat kifundálni.

Éjfélre üres lett a szalón. Tíz perccel később Willoughby újra belátogatott s annak a valakinek jelenlétét sem konstatálhatta, akit találkozára kért ide. Csalódásától ingerülten lépkedett fel és alá s szórakozottságában megragadta a terítőt: mi okból, maga sem tudta, hiszen a ladyk kézimunkájának megcsodálása, távollétükben, aligha lehetett célja. A meleg, puha selyem holmi érintésében mindazáltal női olvadékonyság volt. Egy tekintet a kandalló órájára elmondta neki, hogy Laetitia kerek husz perccel lekészte a kitűzött időt.

Ez a hanyagság veszélyeztethetett minden tervet, megmásíthatta Willoughby életének egész folyását. A színek, melyekkel Laetitia képét kimódolta, tulságosan rikítottak, semhogy maradandók lehettek volna: agyának örülete lankadással fenyegetett. Bizonyos volt, hogy egy második éjszaka már nem találná ily készen az áldozatra, melyre most hajlandónak mutatkozott.

Az óra félegyre járt éjfél után. Willoughby a középső kerevetre dobta a selyem holmit, eloltotta a lámpákat s kiindult a szobából, a távolmaradó Laetitiára hátrítva a boldogtalanság súlyát: viselje azzal az öntudattal, hogy megérdemelte.

XV. FEJEZET.

Éjféli: Sir Willoughby és Laetitia; továbbá Crossjay urfi a takaró alatt.

Crossjay urfi szabad napokon telhetetlen volt s szürkületig eszébe sem jutott az otthon. A napnyugta több mérföldnyire találta a kastélytól, habozva, vajjon ne gyarapítsa-e ama kalandjainak tekintélyes számát, amikor valamelyik csapszékben hált meg: elvégre rengeteg pénz volt nála s a gondolat, hogy reggel egy idegen helyen pattanjon talpra, fölöttébb csábító. Ráadásul pedig, mikor Sir Willoughby ma reggel felrázta az alvásból, egyenesen azt mondták neki, hogy menjen, amerre lát s ne mutakozzék újra Patterne-ben. Másrésztől viszont Miss Middleton megkérte, hogy igenis térjen vissza. Nem lehetett kérdés, kinek engedelmeskedjék: szive szavát követte.

A vacsora a csárdában, ahol hallgatókat talált kalandjai elbeszéléséhez, késleltette, s az útrövidítés, mellyel segíteni akart a dolgon, eltévesztette. Jó későn ért a kastélyba, készen a gyönyörűségesen szörnyű vállalatra, hogy a csillagok alatt pihenni végig az éjszakát, ha másképp nem lehet. Az egyik hátulsó ablakban azonban gyertya égett. Bekopogtatott s az egyik konyhaleány beeresztette. Egy csésze forró levest is tartogattak a számára. Crossjay megpróbálkozott egy teliszájú hörpintéssel, hogy a leány meg legyen elégedve. Feje rábóbiskolt a levesre. A leány felrázta s Crossjay az ébresztető vállára hanyatlott. A konyha száraz levegője tulságosan próbára tette az agyonfáradt urfit. Mary, a konyhaleány, a mennyre lehetett, mégis lábra segítette s a hátulsó bejáraton a hallba támogatta, unszolva, hogy onnan csöndben lopózzék ágyba. Crossjay megfontolta házbeli helyzetét s ámbár legszivesebben már a lépcsőkön elaludt volna, szilárd célul tűzte maga elé a szobáját s macskaóvatossággal jutott az ajtóig. Az ajtó ellenállt. Crossjay megrémült és elernyed. Az ajtó zárva volt. Crossjay úgy érezte, mintha valahogy Sir Willoughby is itt volna. Remegő bokákkal menekült, elbukott s vagy féltucat lépcsőt gurult lefelé. Odafönt megnyílt egy ajtó. A fiu átosont a hallon a szalón felé, mely hivogatólag nyitva állt s a sötétben a kerevetig botorkált, ahol valami puhába és melegbe göngyöldött, mintha hölgyek keze simogatná, valami hölgykéz-illatu holmi, úgy hogy sietett feje és sarkai köré ágyazni a becéző érintésü redőket. Miközben próbálta megállapítani, hol is van hát, lábait maga alá huzta s pillái lecsukódtak: elmerült a nap kalandjainak sűrűjében s folytatta a csodásnál csodásabb élményeket.

A nevét hallotta: ez az egy egészen bizonyos volt. Tudta, hogy a füleivel hallotta, miközben a legsurranóbb álmok nyomába nyargalt, aminőkben csak része lehetett embernek valaha. A hívó hang nem vegyült el az álomba, kívül maradt Crossjay-n s vissza-visszatért, mint a veszélyes helyet jelző pózna, mely a jégbe verve várja az ide-oda cikázó korcsolyázót: hol elérnivaló pontként tünt fel utjában, hol arra intett, hogy lassítsa a rohamot; körbe kezdett futni körülötte, egyre közelebből keringve, míg végül, mint egy ütésre, a szive dobbanására rezzent fel, összehuzta magát, ugrásra készen, aztán halotti csendességben maradt: lüktető figyelemmel.

- Oh, Sir Willoughby! - mondta egy hang.

A hang lejtése izgalomtól remegett.

- Drága, drága barátnőm! - szólt a felelet.

- Crossjay-ról akartam beszélni Önnel.

- Nem ül le ide egy kicsit a kerevetre?

- Nem, nem maradhatok. Azt hittem, hogy Crossjay-t hallom: tán hazajött. Szivesebben nem ülnék most le. Meg szabad Önt kérnem arra, hogy bocsásson meg neki, ha előkerül?
- Ön és egyedül csak Ön kérhet ilyet tőlem. Másnak senkinek sem engedném meg. Crossjay-ról holnap!
- Talán kint fekszik valahol a mezőn. Aggódunk miatta.
- A fickó épen elég jól tud vigyázni magára.
- Crossjay-t lépten-nyomon balesetek érik.
- Majd kárpótlást kap, ha előbb alaposan megbűnhődik.
- És ugye, most jóéjszakát mondhatok Önnek, Sir Willoughby?
- Ha előbb önként és fenntartás nélkül kezet nyujt.

Habozás következett.

- Jóéjszakát mondhatok?
- A kezét kérem.
- Jóéjszakát, Sir Willoughby.
- Hát nem ad kezet? Kétkedik bennem? Még mindig? Milyen nyelven szóljak, hogy meggyőzhessem? Hiszen ismer. Ki ismerne, ha Ön sem? Mindig is ismert. Ön az én otthonom és templomom. Elfelejtette már a verset, melyet nagykorúságom ünnepére írt?

Feljött a hajnalcsillag,
Fényben úszik a menny...

- Ne mondja tovább, kérem! - kiáltotta pihegve Laetitia.
- Ezerszer elmondtam magamnak ezt a verset, Indiában, Amerikában, Japánban: olyan volt, mintha angol pacsirtaszó zengene benne:

Lelkem, záraid nyílnak,
Fényben repülni menj!

- Oh, könyörgök, ne kényszerítsen ezeknek a csacsiságoknak a végighallgatására, amiket még gyerekfővel írtam össze. Elég volt ezekből a bolond irka-firkákból. Ha tudná, mit jelent írni és aztán megutálni, amit az ember írt, nem bántana most ezzel a verssel. És mivel Crossjay-ról semmiképpen sem akar ma este beszélni, engedje meg, hogy visszavonuljak.
- Ön ismer engem s így tudja azt is, hogy általában mennyire megvetem a verseket, Laetitia. De az Ön versei, amiket én hoztam írt: az egészen más! Hogy mondhatja azokat is bolondságoknak? Az Ön érzéseinek a kifejezői azok, - s szentek az én szememben. Valami nagy áhítatnak az igéi számomra, nem pusztá költemények. Talán a harmadik sort szeretem legjobban...
- Ez igazán több, mint amennyit végighallgathatok!...
- Komolyan írta, amit beleírt?
- Nagyon fiatal voltam, nagyon rajongó és ostoba.
- Az én szememben az állhatatosság megtestesülése volt és az is marad!
- Tévedés, Sir Willoughby, nagyon más vagyok én már, mint azelőtt.
- Mindnyájan öregebbek lettünk s remélhetőleg okosabbak is. Én legalább az lettem: sokkal okosabb. Igazi bölcs, végre! Ezennel felajánlom Önnek a kezemet.

A leány nem válaszolt.

- A kezemet, a nevemmel együtt, Laetitia!

Semmi felelet.

- Azt gondolja, hogy a szavam máshoz kötöz?

A leány néma maradt.

- Szabad vagyok. Hála Istennek! Szabadon választhatok élettársat, - azt a nőt, akit mindig is szerettem! Önként és fenntartás nélkül, ahogy én kértem a maga kezét, úgy ajánlom most fel az enyémet. Ön a Patterne-kastély urnője, a feleségem!

Laetitiának egy szava sem rebbent.

- Drágaságom, hát nem érti? A kéz, melyet felajánlok Önnek, nincs többé lekötve. Annak a hölgynek ajánlom fel, akit mindenki más fölött legtöbbször becsülök. Felfedeztem, hogy csak azt tudom szeretni, akit becsülök is; és mivel szerelem nélkül nem akarok nőszülni, következésképpen, hogy szabad lettem - és az Öné! Végre, - ajkai megmozdulnak: mondja ki hát a szót! *Mindig szerettem*, - mondtam az előbb. Maga a keblében ott hordja az állhatatosság mágnesét, és én, a látszólagos kilengések dacára is, ünnepélyesen kijelentem, hogy sohasem szüntem meg érezni ezt a vonzást. S most végre nincs többé akadály. Ketten a világ ellen! - egyek vagyunk. Hadd valljam most itt be egy régi gyöngémet, - egy egészen kamaszos gyöngémet, amit Ön bizonyára érthetőnek talál a fiatalság idején: volt idő, hogy le akartam nyugózni az egész világot. Nem biztam az emberekben; ez volt az ok: ma már belátom. Ön tanított meg arra, milyen különbség, ha az ember egy szellemileg kitűnő ladyvel lép szorosabb közelségbe. A büszkeség, mellyel maga tölt el engem, Laetitia, végleg kigyógyít amabból a beteg szenvedélyből, - mondjuk: abból a kielégíthetetlen éhségből. Vallom: ifjúságomnak örülete volt az. Nos hát vegyük úgy, utaztam egy jó nagyot s hazajöttem, - végre, végre - magához s most majd elkezdem élni a rangban velem egyivásúak méltó férfikorát. Kissé későn? Azonban ne feledje, hogy a fiatalabb férfiuban zsarnokot kapott volna, - s talán féltékeny zsarnokot. A fiatal emberek, biztosíthatom, keleties hajlamuak szerelmi ideáljaikban. A szerelmet ők keverik rossz hirbe. Mi, Laetitia, nem úgy tekintjük a szerelmet, mint az önzés tényét. S ha van is benne önzés, az élet lényegévé nemesül. Vagy legalább is megszépül általa. Úgy beszélek Önnel, mint aki idegenben egyszerre csak honfitárssal találkozik. Szinte azt érzem, mintha időtlen idők óta nem nyílt volna szóra a szám. A szívem semmiesetre sem. Megértem azokat, akik dalra gyűjtanak örömeikben. Ha nem volna bennem annyi mondanivaló, alighanem énekelnék. Akárhogy is, Ön újra összebékített az emberekkel és a világgal, Laetitia. Miért is unszolásom most beszédre? Beszélek én maga helyett is. Amily jól ismer maga engem, én is olyan jól ismerem magát; és...

Laetitiából kiáltás forrt elő:

- Nem!

- Én nem ismerem magát? - kérdezte Willoughby, édesgető, de kutató szóval.

- Alig.

- S miért nem?

- Megváltoztam.

- Mennyiben?

- Nagyon.

- Megfontoltabb lett?

- Hervadtabb.

- Az arc színe visszatér, sohse féljen; erről kezeskedem. Ha azt hiszi, hogy ifjítószere volna szüksége, *nálam* megtalálja: bennem, szerelmem, bennem!

- Bocsásson meg - szabad megkérdeznem, Sir Willoughby, szakított Miss Middletonnal?

- Nyugodjon meg, drága Laetitiám. Ő époly szabad, mint én. Nem tehetek többet, mint amennyit egy becsületes ember cselekedhetik. Clara felment engem. Holnap vagy holnapután már utazik is. Mi, Laetitia, Ön meg én, fészkenülő madarak vagyunk. A hű madárhoz nem való életét összekötni a vándormadáréval. Az a kis észre sem vehető változás, amelyre maga célzott, - semmi. Itália majd helyrehozza. Kész vagyok fogadni a magam egészségében, amelyet még sohasem rendített meg egyetlen orvos-doktor sem, - készakarva mondtam orvos-doktort, mivel viszont vannak theologiai doktorok, akik óriásokat is megrendítenének, - hogy egy itáliai kirándulásból úgy térne vissza... úgy hoznám haza Itáliából, mint viruló fiatal asszonyt. Rázza a fejét, - ennyire el van csüggedve? Szerelmem, a tiszta igazat mondom. Én ne tudnám visszaadni a színét? Nézze csak! Jöjjön a világosságra, nézzen a tükörbe!

- Talán kipirultam, - mondta Laetitia. - Bizonyára a szívem hajtja arcomba a vért. Megváltoztam. A szívem már nem is való egyébre. Egy dologban én is olyan vagyok, mint Ön, Sir Willoughby, ebben: én sem tudnék házasságra lépni szerelem nélkül, azt pedig, hogy mi a szerelem, nem tudom, - ha csak nem üres álom...

- A házasság, drágaságom...

- Téved...

- Én meg akarom gyógyítani magát, Laetitia. Nézzon rám, én vagyok az orvosság. Ez nem egyszerű bizakodás, hanem meggyőződés. Én, szerelmem, én!

- Arra, amit én érzek, nincs orvosság, Sir Willoughby.

- Nincs szükség formálisan lekötő szavakra. Adja kezembe a kezét s bizza rám magát. A többi az én dolgom. Végezzük azzal, amivel kezdtük: nyujtsa ide a kezét, - de házasságra.

- Nem nyujthatom...

- Legyen feleségem!

- Nagy megtiszteltetés, de el kell háritanom.

- Nincs magának valami baja, Laetitia? Én a tőlem telhető legvilágosabb szavakkal ajánlom fel Önnek, hogy Lady Patterne-né teszem, - a feleségemmé!

- Kénytelen vagyok kosarat adni.

- Hogyan? Kosarat? És az ok?

- Az okot is megmondtam.

Willoughby lépett egyet-kettőt, hogy felrázza zsibbadozó éleselméjűségét.

- A nőket néha határozottan elkapja valami örület, tudom. Feleljen Laetitia: minden bizonyoságom megvan rá, amire férfi esküdhetik, - de feleljen: volt idő, hogy maga szeretett engem! Nem?

- Kimondhatatlanul bolondos, romantikus leány voltam.

- Kitér a kérdés elől: de én komolyan beszélek! Oh! - és Willoughby tovább lépett Laetitia mellől, elfojtva a leány pillanatnyi ostobaságán érzett megvető harag felszisszenését. Aztán visszasietett hozzá s folytatta:

- Hiszen az egész világ előtt nyilvánvaló volt! Legendákat beszéltek róla! Úgy szeret, mint Laetitia Dale: - szállóige lett. Példányképpé emelték, a nők tüzoszlopává: senki sem mérkőzhetett Önnel az odaadásban. Értékes káma volt: ugyanazzal az örök tekintettel! És én voltam, akire nézett. Engem szeretett. Engem szeretett, hozzám tartozott, enyém volt, a birtokom, az én ékszerem: büszkébb voltam a maga állhatatosságára, mint bármi másra ezen a világon. A világrend egy része volt ez a számomra. A legkisebb kétely feldulta volna minden hitemet. Jaj, istenem, hát hová jutottunk? Semmisem tartós ezen a földön? Maga szeretett engem!

- Valóban nagy gyerek voltam.

- Szenvedélyesen szeretett!

- Ragaszkodik hozzá, hogy újra meg újra megszégyenítsen, Sir Willoughby? Már eléggé meggyötörte védtelenségemet.

- A múltat nem törölheti ki: meg van írva, kőbe van vésve. Odaadón szeretett s a hallgatás nem menekülés. Szeretett.

- Szerettem.

- Akkor nem is szeretett soha, csalfa teremtés! „Szerettem!” Mintha a szerelmet csak úgy be lehetne szüntetni. Mit nevezzen még ezekután sajátjának az ember? Értékeljük egy nő szerelmét, féltékenyen őrizzük, megbizunk benne, álmodunk róla, - kincsünké tesszük, talizmánunkká! S mikor kinyitjuk a ládikát, a kincs elillan! - meddő üresség! - Szegényebbek vagyunk a kóbor kutyánál. Aki agyagkorsóban akarja megőrizni a drága aszút, az bizza a szerelmet a nők szívére! A nők - nők, hiába! Hajh, mindegyiküknek ugyanaz a bélyege, - egy pénzverdéből valók! Bármely kéz egyformán forgathatja ezt a pénzt. Ábránd az egész kincs, család, - egy sem tud szeretni! Csak a férfiak árnyai mind. A férfiakhoz hasonlítva annyi szívük van csupán, amennyi a testet kísérő árnyban dobog! Laetitia!

- Sir Willoughby...

- Csakugyan kosarat ad?

- Kénytelen vagyok...

- Nem akar férjéül vállalni?

- Nem lehetek a felesége.

- Megváltozott?... Másnak adta a szívét?... Tudna férjhez menni?... Lehet olyan valaki?... Van, akihez férjhez menne? Feleletet követelek, megelégetem a sok kifogást. Mit forgatott eszében az ég, mikor nőt teremtett: talány marad, a világ végéig! Minden igaz férfi sorra próbálta a nyitját. Jogom van megtudni, ki az, aki megrabol... Törhetjük a fejünket a megoldáson, ahogy tetszik... A Sátánt nevető arccal ábrázolják!... Mondom, jogom van megtudni, ki az, aki megrabol? Feleljen!

- Nem megyek férjhez soha.

- Ez nem felelet.

- Nem szeretek senkit.

- Engem szeretett. - Hallgat? - de hiszen megvallotta. És ez vallomás arról is, hogy halandó szerelem volt! Nem tudja megérteni, milyen szörnyen árt ez nekem? Szeretett engem és meg tudta tenni, hogy nem szeret tovább. Más szóval: képtelennek bélyegezett arra, hogy egy nő szerelmét ébren tudjam tartani. Azzal a váddal sujt, hogy csak nyomorult kis szenvedélyt bírok szítani, amely nem tart el egy életig! Azt tárja ország-világ elé, hogy csak futólag érdemes velem foglalkozni! S azt is kizárólag azért, mivel véletlenül oly időben kerültem a

szomszédságába, mikor a fiatal hölgy épen lobbanékonyabb éveit élte! Olyan férfi példájává tesz a nagy nyilvánosság előtt, aki felcsiklandozhatja egy-egy nő szeszélyét, azzal vége: nem tudja leláncolni őket, varázsereje mulékony, - otthagyják szegényt. Méltányos dolog, hogy így kénye-kedve szerint emel fel és dob el magától? Gondoljon a botrányra! Árnyat mondtam? De hiszen az emberhez az árnya is hű legalább. Mi hát a nő? Nincs hasonlat a természetben, amely ne jelezne toronymagasságban felettük állót, amely ne lenne maró gúny a jellemzésükre! Én, akit teljes életemben a gyöngeségükkel szemben mutatott legteljesebb elnézés vezetett, aki mindig udvarias, gyöngéd voltam irántuk, - és aki mindenben szerencsésnek bizonyultam, amihez csak hozzányultam, kizárólag csak náluk vallok kudarcot! Hogyan lehet ez? Mi ennek a titka? Valami szörnyű megoldás lehet itt! Vajjon mi? Születésem percétől kezdve szerencse a kísérom egészen addig a pillanatig, mikor nőkkel kerültem viszonylatba! Lesz oly szíves számbavenni ezt is, mikor védelmükre akar kelni? Oh! ha azok a viszonylatok méltatlan kapcsolatok lettek volna, az más lenne! *Akkor...* hiszen tudnék én mesélni ilyenekről is... de megvetem az efajta diadalok históriáit. Egészen más dolog az! De minden nő pillangó és én mégiscsak állhatatosabb fajból való vagyok. Pillangók. Én azonban túllátok a jelen percén; nekem kötelességem van nememmel szemben. Pillangók. Előre látom, hogy sorsom mindaddig boldogtalan, míg el nem tudom kerülni őket, - pillangók! Nem csak azért, mert a percnek élnek, de azt hiszem, szellemileg is csak átmeneti lények. És igen, az én felfogásom az Ön neméről teljességgel maga után igazodik. Maga megváltoztathatja, vagy egy férfival többet ereszthet útjára bennem az ősi, keserű tapasztalattal. Fontolja meg, hogy magán múlik most az, hogy a női eszmény teljesen összeomlik-e bennem? Maga teheti meg, hogy újjáéledjen ez az ideál. Szeretem magát. Hangsúlyozom, hogy Ön az egyetlen nő, akit mindig szerettem. És idejövök magához, megkérem és hirtelen – megváltozott! „Megváltoztam, nem vagyok már a régi.” Mit jelentsen ez? „Nem megyek férjhez, nem szeretek senkit sem.” És maga mondja, hogy nem tudja, mi a szerelem, - aki ugyanazzal a lélekzetvétellel bevallotta, hogy szeretett engem! Én vagyok az üres álom? Kezem, szívem, vagyonom, nevem, - mind az Öné, a lábainál: és elrugja őket. Itt vagyok, - elküld. Dehát miért, micsoda más, emberileg érthető oknál fogva vagyok itt, ha nem a maga szerelmébe vetett hit erejénél fogva? Azért vonzott magához, hogy eltaszítson? - alacsony bosszú!

- Jól tudja, hogy nem így van, Sir Willoughby.

- Vagy lehetne valami gyanúféléje, hogy még mindig le vagyok kötve s nem rendelkezem oly tökéletesen szabadon magammal és becsületemmel, mintahogy hangoztattam?

- Nem ez az akadály.

- Akkor mondja meg: mi hát? Hiszen most már láthatja a hatalmát. Azt akarja, hogy térdre boruljak ön előtt, kisasszonyom?

- Oh, dehogyis! az csak tetézné a szomorúságomat.

- Szomorú? Higyjen csak érzelmeimben s hessegesse el a szomorúságot. Nem kétkedem benne, hogy Ön, mint költőnőhöz illik, öröknek zengené a szerelmet. Már pedig szeretett engem! S most azt mondja, hogy nem szeret többé. Igazán, nem nagyon tetszik logikusnak lenni, Laetitia Dale!

- A költőnők ritkán azok, ha ugyan számot tarthatok erre a névre azért a néhány ostoba versért. Ezt a csalódást csak úgy megúsztam, mint a többi.

- Ne legyen igaztalan azokhoz a régi szép napokhoz, Laetitia. Még magam előtt látom őket: ahogy ellovagoltam kertiházuk előtt s maga ott ült az ablaknál, tollal a kezében, homlokára tévedő hajjal. Romantika volt ebben, igen, de nem örület. Mi lett volna örület abban, hogy rám gondolt? Egyszer majd meg is bízok egy művészt, fessen leírásom nyomán arcképet az akkori Laetitiáról. És emlékszem, mikor először váltottunk suttogó szót... emlékszem:

hogyan remegett. Maga elfelejtette, - én emlékezem. Emlékszem, hogyan találkoztunk templombamenet a parkösvényen. Emlékszem az isteni reggelre, mikor hazaérkeztem utazásaimból s ugyanazt a Laetitiát találtam itthon, az állhatatost és változatlant. Elfeledhetném-e valaha? Kiírthatatlan képek ezek, ifjuságom emlékei, összefonódva életemmel. Azt mondhatnám, minél távolabb jutok tőlük, annál jobban összeforrok velük. Mondja Laetitia, édesatyja nem jósolgatott-e olyasmit, hogy mi még egymásé leszünk? Azt hiszem, hallottam eféléről. Híre járt a jóslatnak.

- Beteg volt szegény. Öreg emberek szívesen táplálnak illuziókat.

- Kérdezze meg önmagától, Laetitia, micsoda akadály lehetne a jövődölés beteljesülésének?
- igaz szó volt az, ha egyáltalán igaz szót mondhat a jövődömondás! Ön sem változhatott meg annyira, hogy ne telnék *semmi* öröme az édesatyja igazolásában. El is megyek hozzá, még holnap, mihelyt virrad.

- Arra akar kényszeríteni, hogy én is hazamenjek s kiábrándítsam őt?

- Ám tegye meg, de én feltárom előtte az Ön méltatlan vonzalmát, melyet úgy szégyell bevallani!

- Hiábavaló volna s hozzá nem is volna nemes dolog.

- Csak a szerelem bizonyítéka! Mert senki más kedvéért nem tennék ilyet és senki más nem vádolhatna engem nemtelenséggel.

- Sir Willoughby, hagyja békén meghalni szegény édesapámat.

- Ő és én, közös erővel, meg fogjuk tudni győzni a maga makacsságát.

- Szinte azt a gyanút kelti bennem, hogy mindenáron feleséget akar maga mellé erőszakolni.

- Magát, Laetitia, magát!

- Fáradt vagyok, - mondta a leány. Későre jár, nem bírnék el még több unszolást. Sajnálom, hogy szomorúságot okoztam Önnek. Elhiszem, hogy őszintén beszélt. Nem védem sem a női nemet, sem magamat. Csak annyit ismételhetek, hogy életemúlt nő vagyok én már: boldog, ha a magam halotti módján hagynak boldognak lenni: de oly kevéssé élő valaki, hogy semmiféle más módját nem tudom elképzelni többé a boldogságnak. Ami a szerelmet illeti, hálás vagyok, hogy megtörhettem a varázst. Önnek egy fiatalabb lény jár az eszében; én már öreg vagyok: se nagyratörő vágyam, se izzásom többé. Leghőbb óhajom: tovább lebegni az ár színén, - az élet pusztán fizikai vágya: uszni nincs több erőm. Ilyen nő nem való az Ön élettársául, Sir Willoughby. Jóéjszakát.

- Még egy utolsó szót. Fontolja meg. Ne váljon el közhelyszerű sajnálkozásokkal. Határozottan visszautasít?

- A leghatározottabban.

- Vissza?

- Igen.

- Feláldoztam a büszkeségemet, - semmiért! Visszautasít?

- Igen.

- Megalázkodtam! És ez rá a felelet! Mégis visszautasít?

- Vissza.

- Jóéjszakát, Laetitia Dale.

Utat engedett a leánynak.

- Jóéjszakát, Sir Willoughby.

- Hatalmában vagyok, - mondta még a férfi s hangja könnyörgés és fenyegetés volt egyszerre, mint még egyszer kinyuló karmok a leány után, aki megfordult és válaszolt:

- Árulástól ne tartson...

- Bizhatom Önben?

- Holnap hazamegyek, még a reggeli előtt.

- Engedje meg, hogy a lépcsőn felkísérjem.

- Ha épen úgy akarja: azonban senki mással nem fogok már itt találkozni, sem ma éjszaka, sem holnap reggel.

- Csak azt a kegyet akarom még, hogy utolsó legyek, akivel szót vált ebben a házban.

Elvonultak.

Crossjay urfi a saját feje dobolását figyelte. Valahol bent vagy fönt kegyetlen dobverők peregtek az üres csontdobon.

Sir Willoughby laboratóriumának ajtaja csattanva vágódott be.

Crossjay legurította magát az ottománról. A nyitvahagyott szalónajtóhoz lopózkodott s ki-leselkedett. Soha még fiatal fickót fel nem ébresztettek ennyire alaposan. Célja az volt, hogy kiszökik a házból s nekivág az éjszakának: elkerülni minden emberi teremtményt, mert valami olyasmit tudott meg, ami úgy hatott rá, mintha puskaporral gyömöszölték volna tele; félt a felrobbanástól. Átsompolygott a hallon. A mosogatókonyha folyosójára fordulva, egyenesen nekiszaladt De Craye ezredesnek.

- No, csakhogy megvagy, - kiáltotta az ezredes, - épen eleget vadásztam utánad.

Crossjay előadta, hogy a szobaaajtaja be van zárva, a kulcs eltűnt, Sir Willoughby pedig még ébren ül a laboratóriumban.

De Craye ezredes felvitte a fiut a maga szobájába, ahol Crossjay a szófára került, kényelmes takaró alá, dagadó párnákba süppedve. Azonban még sem nyughatott, furta az oldalát a szó, a kiáltás, a harsogás: hol jobb oldalára fordult, hol a balra, nem tudva másra gondolni azon az egyen kívül, hogy az ő imádott Miss Middleton-ját árulás fenyegeti.

- No, öcsikém, te se vagy ám akkurátus katona, - kiáltott rá az ezredes, aki a nagy forgolódást a szófa matériális kényelmetlenségének tulajdonította: és Crossjainak le kellett nyelnie a gunyt, bármily keserűen izlett is. Valami homályos érzés, hogy illetlen volna a Miss Middleton dolgával tulcsordult lelkén De Craye ezredes előtt könnyíteni, visszatartotta az önvédelemtől: tovább hánykolódott tehát, hajnalig. Kora reggel, mikor vendégszerető barátja, akinek félmelle és profilja csinosan rajzolódott az ágy fehérjére, még javában aludt, Crossjay már talpon volt s elillant.

- Azt mondja, hogy nem vagyok akkurátus katona, pedig egy-két órai fekvéssel is untig megelepszem, - gondolta büszkén a fiu s nagyot szippantott a mezők ifju napján áradó levegőből. Egy pillantás visszafelé, Patterne Hallra, megijesztette, mert nem tudta, hogy most már mitévő legyen; tulságosan gyulékony anyag volt: sokkal többet tudott, semhogy türtőztethette volna magát, sokkal felizgultabb az ő drága Miss Middletonjá-nak a buzgó szolgálatára, semhogy pár óránál tovább bírta volna a hallgatást.

XVI. FEJEZET.

Dr. Middleton nagytisztelőü úr, Clara és Sir Willoughby.

Mikor Crossjay urfi legurult a lépcsőn, Laetitia épen a Clara szobájában tartózkodott, ahol a különféle baleseteken töprengett, melyek a szerencsétlen ifju flótással megeshettek. Clara aggódva figyelt a lerohanó Laetitia után s végre is a Sir Willoughby hangját hallotta, ami némileg megnyugtatta, hogy a fiu nyilván nincs az épületben.

Várt, Miss Dale visszatérését lesve; majd levetkőzött, ágyba feküdt s próbált elaludni. Bele-fásult a küzdelembe. Nem fiatal agyvelő számára teremőzött gondolatok nyilaltak át rajta: például, hogy a kötelességérzet le tudja gyürni az ellenszenvet, meg hogy lehet függetlenül is élni az embernek a saját vonzódásaitól és elrettenéseitől: belátta Sir Willoughby különös erejét a kifárasztásra: felvetette magának a kérdést, mit is nyert hát ebben az egész harcban? - minden nekilendüléssel csak gyengülni érezte lelke erejét s egyre kevésbé volt képes tisztán látni, mit is akar hát, mintha egyre mélyebbre sülyedne: épen ellentéte a büszke tervnek, minden lépéssel a szabadulást tenni biztosabbá. Visszatekintve elcsodálkozott, mi mindent tudott megtenni. S körültekintve, mily hiábavalónak rémlett az egész! Még át kellett esnie a nagy jeleneten, az atyja ellen zuduló nyilt lázadáson.

Ennek az előrelátása volt oka végtelen csüggedésének. Atyja még nem beszélt vele azóta, mióta tudomást szerzett leánya megkísérelt meneküléséről: de a nagy jelenetnek jönnie kellett; és azon a hő kívánságon tul, hogy az öregurnak époly kevésbé okozzon kellemetlenséget, amily szivesen maga is elkerülte volna az egészet, a Clara külön boldogtalansága abban a tudatban sajgott, hogy elidegenedve állanak szemben egymással, mégpedig annak a legnagyobb mértékben zavaró férfiui gyarlandóságnak a jóvoltából, melyre a leány nem célozhatott, sőt gondolni is alig mert s melyet vergődései közt megnevezni sem akart. Másfelé fordította töprengését, de ki-kitört belőle a sóhaj: „A bor! a bor!”, - és újra meg újra elcsodálkozott: mi is lehet hát a borban, hogy úgy törbe tud csalni tisztos uriembereket is és elhomályosítani ítélőkéességüket. Nagyon is fiatal volt Clara, semhogy átláthatta volna, hogy épen az ő helytelen viselkedése okozta azt a döntő befolyást, amit a jó pohár ital a derék doktor ur kötelességérzetére gyakorolt. Mert miért is menekült volna Dr. Middleton a megbecsülhetetlen aszu elől, ha cserében csak az várt volna rá, hogy engedjen fantasztikus szeszélyü gyermekének, aki mindenáron a hitszegés bűnébe akart keveredni? Az öreg ur egyre visszatért azokra a szavakra. Leánya súlyos hibát követett el. A bor kétségkívül élénkebbre szinezte előtte a bűnt, mintahogy egy-két csepp egész kelyhet meg tud festeni: de a leány mégis csak súlyos hibát követett el.

Clara sokkal fiatalabb volt, semhogy eféléket megfontolhatott volna. Arra készen állt, hogy bűne súlyosságát tetszés szerint meghányják-vessék, amig ez a megaláztatás eszközt jelentett a szabadulásra: de a zürzavarba bonyolódott lélek irtózott a további egyéni reflexióktól. Sohasem látta egész pontosan az elkövetett hibát: talán azért, mert Willoughby nem tudta őszintén megindítani az esdekléseivel: azonban, ha hajlandó is volt elismerni az ingatagság vádját, lelkiismeretével mégis meg tudott állapodni: elhitte, hogy vétkezett, bánta is, a penitenciát is vállalta, ha épen kell: - akár örökre lemondani a férjhezmenésről? Micsoda könnyü penitencia!

Reggel kopogtatott Laetitia ajtaján: semmi válasz.

A reggelinél megtudta, hogy Miss Dale eltávozott. Lady Eleanor és Isabel attól tartottak, hogy alighanem sürgető baj szólította haza a kertilakba. Vernont sem látta senki s Clara De Craye ezredest kérte meg, hogy nézzen át a kertilakba, van-e hir Crossjay felől? Az ezredest vállalta

a megbízatást, egyszerűen csakhogy engedelmeskedjék neki és szolgálatára legyen: egyébként biztosította Clarát, hogy a fiu miatt egyáltalán nincs szükség nyugtalanságra. Többet is mondott volna neki, de Clara Dr. Middletonnal sétált ki.

Sir Willoughby tíz perc lepergését konstataulta zsebóráján. Kiváló nénikéi oly megdöbbentő kijelentést bátorkodtak tenni megjelenéséről, hogy vigyáznia kellett, nehogy saját maga váljék elképesztő vereségének árulójává. Viselkedését máris úgy tekintette, mint örültségi rohamot s Laetitiáét nem kevésbé, - hálistennek! Csakugyan, jó volt, hogy Laetitia is örültséggel viselkedett! Ez a visszautasítás, mely az ő nevelésében nagylelkű felajánlkozását fogadta, a jószerecsse közbeavatkozó kezeműve volt, mely a kellő pillanatban fosztotta meg a leányt józan eszétől. Teljesen megbízott Laetitia titoktartásában, de mégis szálnalmas teremtesnek tartotta, aki elszalasztotta az utolsó eshetőséget is, melyet a Gondviselés engedett számára s döntő bizonyoságul szolgált a női szerelem alacsonyrendűségére nézve.

Telt az idő. Mrs. Mountstuart érkezése rövidesen várható volt. Willoughby nem vivhatott meg vele, terv nélkül: fegyvertelen volt, ha haditerve nem volt. Gyötörte agyvelejét, de csak fantasztikus gondolatfelhők gomolygása volt az eredmény. A Mrs. Mountstuart pokoli „másodsor”-ja Laetitiával kapcsolatban nem ujulhat meg: az a Lady Busshe visszhangja volna. Persze, ha mindnyájan tudnák a titkot, általános zugás közben járná a „Háromszor röpiült!” S mindez azért, - szúrte le Willoughby a keserű tanulságot, - mert egy igazi férfi kötelességét teljesítette nemesi leszármazásával szemben s kevésbé ártott annak nő-ügyeivel, mint bárki más a rangbeliek közül! Ez a jutalma a fenkölt eszményiségnek!

Mire zsebóráján a tizenötödik perc is elhalálozott, Willoughby ujja megkoppintotta a könyvtárszoba ajtaját. Dr. Middleton tartotta a megnyiló szárny kilincsét.

- Nincs nagyon elfoglalva, sir?

- A prédikáció ahhoz a passzushoz ért, amitől már ébredenie kell a kántornak is, - felelte a nagytiszteletű doktor.

Clara sirt.

Sir Willoughby aggodalmas gyöngédséggel lépett közelebb hozzá.

Dr. Middleton ezüst sörényének állapota élénken tanuskodott a prédikáció lendületéről s Willoughby megjegyezte:

- Remélem, sir, nem csinált tulságosan nagy dolgot egy semmiségből.

- Azt hiszem, sir, sikerült némi hatást elérnem s ez volt az elmefuttatás célja.

- Clara, drága Clarám! - nyult a leány felé Willoughby simogató mozdulata.

- Őszintén szánja-bánja, amit tett, megnyugtathatom, - mondta Dr. Middleton.

- Szerelmem! - suttogta Willoughby. - Félreértés volt az egész. Nem tudom megállapítani, hol és miben hibáztam, de mindenesetre vállalom a bünösséget, mindenért én vállalom. Könyörgök, ne sirj. Légy kedves és nézz rám. Semmiesetre sem akartam, hogy bármiféle vallatást kelljen elszenvedned.

- Téged senkisémm hibáztathat, - zokogta Clara.

- Willoughbyt senkisémm hibáztathatja, az kétségtelen. Nem ő volt az, akit mint a kötelesség és illendőség nyilts megszegőjét kaptak rajta holmi szökési kalandon, sem pedig az, aki katarrhust szerzett egyik rang- és tudománybéli kollégámmak! - szölt a nagytiszteletű apa.

- A kántor már ámen-t mondott, - vágott közbe Willoughby.

- És senki sem boldogabb a lelkipásztornál, ha végre hallja a bünbánó sóhajt, amiért arca verejtékével annyit fáradozott, biztosíthatom Önt, - dörmögte szelidültebben Dr. Middleton. - Elképzelem, szegény Ábrahám hogy kinlódhatott. Az efajta prédikációk voltaképpen az apa feláldozását jelentik, akármennyire a gyermekről van is szó.

Willoughby vigasztalgatta Clarát:

- Bárcsak én is megkaptam volna a részem a prédikációból! Néhány könnycseppel kevesebbet sirtál volna. Talán nagyon is elhamarkodott voltam apró kis nézeteltéréseinkben. Igen, el kell ismernem, hogy az voltam. Gyakran vagyok indulatos.

- No de én is! - harsogta Dr. Middleton. - Azért tudtommal mégsem voltam rosszabb férj emiatt! Nem is értem, hogyan lehet mentséget keresni egy kárhozatos hitszegésre azzal, hogy a mindenképpen jogos ingerlékenységet vetjük a másik fél szemére.

- A prédikációnak vége, sir!

- Bucsuvillámok, - lendítette oldalt karjait a nagytiszteletű doktor, békülékeny gesztussal, - távozó mennydörgés...

- Nyujtsd a kezed, szerelmem, - suttogta Willoughby.

A kéz nem sietett engedelmeskedni.

Dr. Middleton észrevette ezt. Az ablakig sétált s mikor visszafordulva még mindig ugyanabban a helyzetben látta a két fiatalt, figyelmeztető köhintést eresztett meg.

- Borzasztó! - mondta Clara.

- Hogy a kéz birtokosa kérni meri a tulajdonát? - kérdezte az apa.

Clara uj könnyzáporban keresett menekvést.

Willoughby némán hajolt föléje.

- Félórán belül újra megismételjük azt a szcénát, amelyre egy apa igazság szerint öt évenként is aligha kötelezhető? - dörögte a nagytiszteletű ur.

Clara vállai remegve huzódtak fel, aztán újra lelankadtak s feje lecsüggedt.

- Drágaságom! a kezed! - fuvolázta Willoughby.

A kéz meghódolt: nagyon hasonlított a korai olvadásu jégcsaphoz.

Willoughby hevesen szoritotta bordái alá.

Dr. Middleton hátrafont kezekkel lépdelt föl és alá a szobában. A két fiatal hallgatása jelenlétét látszott hibáztatni.

Jókedvűen szólt:

- Az öreg Télnek legjobb lesz félreállania, mert addig ugysem fakadnak bimbók. „*Jam ver gelidos refert tepores.*” A dühöngő napéjegyezi vihar elvonul. Most egy kicsit itthagylak benneteket.

Clara és Willoughby egyszerre emelték fel arcukat: kifejezésük ellentmondó volt.

- Nos, leányom? - állt meg Clara mellett atyja s szeliden tette vállára a kezét.

- Jó, papa, majd aztán kimegyek hozzád, - felelte Clara elmosolyodva a mozdulatra, mely kiengesztelés akart lenni a súlyos apai szókinccs dörgegelmeiért.

- Vagy inkább maradjon még, sir, kérem, - mondta Willoughby.

- De hiszen tönkrefagyasztalak benneteket.

Clara nem tagadta, hogy így van.

Willoughby annál nyomatékosabban.

Melyiknek a viselkedésén látszott meg jobban, hogy szerelmes? Dr. Middleton e pillanatban hajlandó volt úgy vélni, hogy a leányán.

Clara folytatta:

- A sétányon leszel, papa?

Willoughby közbelépett:

- Maradjon még, sir; adja ránk áldását!

- Tessék!

És Dr. Middleton néhány sebtében odavetett mozdulattal jelezte az atyai cerimóniát.

- Pár perc és jövök, papa, - mondta Clara.

- Nyilatkozott az Ön leánya az esküvő napjáról? - tört ki Willoughbyból a sürgető kérdés.

- Nem, nem! - kiáltotta kétségbeesve a leány.

- A nap akkor lesz fontos, ha itt lesz, - szólt az apa, - de belátom, hogy ezidőszerint viszont a dátum eldöntése a legfontosabb. Hát csak elő a puskaporral, barátom!

- Készen állok a döntésre, sir.

- Akkor hát elvonulok a tüzelés elől. Tessék az ostrommal azt a napot bevenni, amelyik legjobban tetszik.

Clara elnyomta a feltörő heves tiltakozást. Azért tette, hogy atyját ezzel se tartóztassa tovább vissza.

Ravasz önuralma ellenállásra ajzotta Willoughbyt, époly mértékben, amennyire megkinozta és megdöbbsentette. Átlátta egy pillanat alatt, mi lenne a sorsa, ha Dr. Middleton távozik. Clara számára csak atyja volt a rettegett birói fórum s mindent addig kellett elintézni és visszavonhatatlanná tenni, míg az öreg ur is itt van velük. Hogy közben a leány vérért még jobban felforralja, édes angyalának szólitotta s félig átkarolta, csókot lehelve felé.

Clara erőt vett teste tiltakozásán, érezve, hogy atyja ezt az engedékenységet jelnek fogja tekinteni a haladéktalan visszavonulásra.

Willoughby azonban rajtaütött, még mielőtt az ajtóig ért volna.

- Hallgasson meg bennünket alaposan, sir! Ne menjen még! Maradjon, külön megkérem. Attól tartok, még nem békültünk ki egészen.

- Ha csakugyan így gondolod, - mondta Clara, - egy okkal több, hogy ne terheljük tovább apát.

Dr. Middleton, én szeretem az Ön leányát. Megkértem és elnyertem a kezét, Ön beleegyezett a házasságunkba és én a világ legboldogabb embere voltam. Valahogy azonban, hogy mi-képen: nem tudom és ő maga sem akarja vagy tudja megmondani, megbántottam őt, mikor a házamba jött. Az ember ártatlanul is megbánthat valakit. Sohasem vitattam, hogy hibátlan lény vagyok s ebből önként következik, hogy én is megbánthatom embertársamat. Csak azt kérem, hogy Clara magyarázatot nyújtson, vagy bocsánatot. Egyiket sem kaptam meg eddig. Ha fordítva történt volna a dolog, oh! én még egy valódi sérelemért, - a képzelhető leg-súlyosabb sérelemért sem... nem hiszem... nem gondolnám... nem estem volna abba a

kisértésbe, hogy az eljegyzés felbontását vessem fel. A szerelem az én számomra szerelem marad s az eljegyzés ünnepélyes kötelék. Lehet bármennyi tévedésem, de ez az egy erényem, a túlságba vitt hűség, megvan, - bárhogy mulasson rajta a világ! Egész tömegét elismerem hibáimnak, de egyetlen erényemhez ragaszkodom, noha, attól tartok, az Ön leánya szemében nem tesz különösebben érdemessé. Egyszóval, - semmi kétség benne, - a bolond emberek közé tartozom, az emberszabású kutyák sorába, akiket közönségesen hűségeseknek ismernek, - s akiknek a sorsában osztozom. Az olyan ember, aki jajgat a sebével, ízetlen jelenség és én nem is kunyorálok részvétért. Ám legyenek boldogtalan! Azonban irtózom a hitszegéstől. A megszegett fogadalom gyűlöletes számomra. Ha megesenék velem, az az öngyilkosság egy formája volna. Vannak elvek, melyeket civilizált embereknek érvényesíteniük kell. Társadalmunk épülete rajtuk alapszik. Ahogyan én állom a szavamat, ugyanúgy várom el a többiektől is. Ha nem így történik, a világ többé-kevésbé a csalások karneválja. A mi esetünkben... Oh! Clara, szerelmem! hiszen neked is vannak elveid, te is örökölted és megtanultad őket: mivel bántottalak meg hát, tudtomon kívül, olyan engesztelhetetlenül, hogy épen te... minden nő közül épen te... és hozzá úgy, hogy nem is tudod megmondani, mi hát a vétkem! - Nemcsak a veszteség miatt, amely így ér, de egészen elvontan tekintve is, pártatlanul bírói szemmel elvonatkozva a személyi érdek érzékenységétől, sérelemtől, fájdalomtól: attól a lehetőségtől, hogy olyasmit kell elszenvednem, amibe soha semmi kisértés nem tudna belecsalogatni: mondom, bírói pártatlansággal nézve is... jaj, sir, félek, hogy nagyon szegényes törvényszéki szónok vagyok...

- A helyzet nem kíván cicerói ékesszólást, sir, csak folytassa, - szólt Dr. Middleton, abba-hagyva a bólogatást, mellyel mindezeket a fölöttébb helyes fejtegetéseket helyeselte.

- Biróilag nézve, azt merem mondani, bár úgy tetszhetik, hogy csak az éles fájdalom elfogultsága beszél belőlem, - undorodom a hitszegéstől.

Dr. Middleton nyomatékosan biccentett a körmondat előrevárt befejezésére.

- Én pedig, - mondotta, - személyesen és a jelen esetben is undorodom a hitszegéstől. Birói pártatlanság? Birói vizsgálat, bírói ítélet: mintha biróilag lehetséges volna az utálat! Sir, azt hiszem, mi nem ülünk a bírák emelvényén, mikor az utálat szót használjuk, sőt inkább nagyon is leszálltunk arról a székről. De ez az egy bizonyos: utáljuk a rossz magaviseletet. S ha Ön csak annyit mond, hogy személyi szempontoktól függetlenül is borzad tőle, azzal is épen eléggé jellemezte érzéseit.

Szemöldökei alól felnézett a gentlemanre s folytatta:

- Clara megkapta a magáét, Willoughby; értelmes angolsággal s kérlelhetetlenül olimpisi nyelven. Véleményem szerint semmi szükség visszatérni a dologra.

- Bocsánat, sir, de Clara még mindig nem bocsátott meg nekem.

- A többit Önöknek kell kettejük közt dülőre csevegni. Én annyira vagyok otthonos az ilyesmiben, mint a vén pulyka a galambdúcban.

- Hagyj magunkra, atyám, - mondta Clara.

- Előbb fűzze egymásba a kezünket s hadd nevezhessem én is ezen a néven, sir...

- No, nyujtsd oda a kezed a jó embernek, leányom: egész karral, vállból lendítve, mint a jó boxolók. Szíveld szegény szerelmemet. Azt kéri, ami úgyis az övé.

- Ez több, mint amit megtehetek, atyám.

- Mit? Több, mint amit megtehetsz? Hiszen jegyese vagy, menyasszony!

- Nem akarok férjhez menni.

- A vonakodáson már túlvagyunk.
- Nem érdelem meg, hogy...
- Üres csacsogás!
- Kérem Willoughby, mentsen fel!
- Örültség!
- Nem tudok neki szerelmet nyújtani.
- Pólyásbaba lettél újra, Clara Middleton?
- Oh, drága apuskám, hagyj magunkra!
- Mivel bántottalak meg úgy, Clara, mivel? Csak azt mondanád meg!
- Atyám, leszel szives itthagyni bennünket? Kettesben jobban kibeszélhetjük magunkat...
- Már annyiszor beszélgettünk, Clara, annyiszor! - kezdte újra Willoughby, - és mi volt az eredmény? - egyszer az, hogy szeretsz, egyszer az, hogy már nem szeretsz: enyém volt a szived, aztán visszavetted, visszatépted tőlem: könyörögtél, hogy egyezzem bele egy olyan áldozatba, mely a becsületembe, az életembe kerülne. Dehát mit tettem én? A régi vagyok, változatlanul. Szerettelek és szeretlek: tiéd volt, most is tiéd a szivem s örökre az marad. A jegyesem vagy, - azaz: a feleségem. Mit tettem hát?
- Igazán nincs értelme, - sóhajtotta Clara.
- Hogyne volna értelme, leányom, szépen megmondani ennek a gentlemannek, eljegyzett jövőbelidnek, hogy mi is hát a bibije annak a kivetnivalónak, amit felfedeztél rajta.
- Nem tudom megmondani.
- És tudod-e egyáltalán, mi az?
- Ha meg tudnám nevezni, már remélhetném is, hogy leküzdhetem.

Dr. Middleton Sir Willoughbyhoz fordult:

- Igazán azt kell hinnem, hogy holmi szeszély boncolgatására sarkaljuk ezt a leányt. Az ilyesmit a fiatalság nagy dolognak tartja, holott a szeszélynek se szervei, se véreirei, se agya, se szövetei nincsenek s így minden boncolás és vizsgálódás egyformán haszontalan művelet. Az Ön kíváncsiságára érthető egy szerelmes részéről, akinek az a szenvedélye, hogy a nő nemnek mindenáron közelébe akar férkőzni, rendszerint arányban áll tudatlanságával, sejtelve se lévén a kísérleti anyagalkotó elemeiről. Van egy időszak, mikor minden nő szeszélyekben jeleskedik, amik, úgy sejttem, nem egyebek a hisztéria szellemi lecsapódásainál és mindenesetre túrhetőbbek, hacsak túlságosan el nem harapóznak. Bőviben találhatnánk példákat annak az igazolására, hogy a férfi egy-egy fürge lendületű irányító mozdulata egész szépen helyre zökkenti őket. Ha ezt eltalálja, a háztető valószínűleg lerepül a nagy titokról s önagysága az Ön lábánál hever. Na!
- Csak vess meg atyám! Jól megbüntettél azért, hogy valaha is különbnek képzeltem magam a többi nőnél, - mondta Clara.
- Csak oda a kezedd, kicsikém, ha már Willoughby úgy köti magát a formális kiengesztelődéshez, amin különben nem is csodálkozom.
- Atyám! megmondtam, hogy nem... hogy nem tudok...
- De az isten szerelméért, mi baj van hát? mondd meg, halljunk szót!

- Ne haragudj, atyám. Azt akarom, hogy Willoughby boldog legyen. Nem mehetek hozzá feleségül. Nem szeretem.
- De talán emlékszel még rá, hogy volt idő, mikor úgy beszéltél, hogy szereted.
- Tudatlan voltam... nem ismertem magam. Azt akarom, hogy Willoughby boldog legyen.
- Hiszen éppen te tagadod meg tőle a boldogságot, amit úgy kívánsz neki!
- Belepusztulna a boldogsága abba, ha felesége lennék.
- Oh! - robbant ki Willoughby kiáltása.
- Hallod? Willoughby visszautasítja a jóslatod, Clara Middleton.

A leány összekulcsolt kezei álla alá emelkedtek:

- Mind a ketten milyen nyomorultak vagyunk!
- S nincs egyetlen komolyan vádoló szavad sem, szerencsétlen gyerek!
- Igen, szerencsétlen! az vagyok én...
- A hajszott állatok nyögése ilyen!
- Igen, atyám.
- Olyannak érzed magad? A viselkedésed csakugyan erre vall. Nem tudsz beszélni?
- Csak magam ellen: ellene nem.
- És én elengedhetlek-e, lemondhatok-e rólad, mikor ilyen nagylelkű vagy? - kiáltotta Willoughby. - Oh, szerelmem, Clarám, vádolj, amivel tetszik, csak ezt ne! Ez tulságosan sok egy férfi számára. Ez, esküszöm, meghaladja minden erőmet!
- Folytassa, csak ezen a huron tovább: most eltalálta a helyes hangot, - szólt Dr. Middleton s indult kifelé.

Willoughby pördült egyet s egyetlen ugrással elállta az utat:

- Beszéljen az érdeken, sir; Ön mindenható. Eszközölje ki, hogy Clara az enyém legyen: boldognak kell lennie, vagy elpusztulok érte. Jöjjön, aminek jönnie kell! Mert lehetetlen! - lehetetlen elvesztenem őt... Téged elveszteni, szerelmem? Annyi volna az, mint kitépni magamból a test és lélek minden üdvösségét! Annyi volna, mint lemondani a báj, szépség, szellem minden birtokáról, a külső és bensőséges varázs mindama összehasonlíthatatlan foglalatáról, amit nőnek hívnak; annyi volna, mintha a sivatagba számüzném magam. Életem társa vagy, teljessége mindannak, amit enyémnek vallok. Clara, nem érdemelném meg az emberi nevet, ha vállalni tudnám ezt a sorsot. Beleegyezzem hát? De mikor úgy szeretlek! Imádlak! Hogyan egyezzem bele abba, hogy elveszítselek?...

Látta, ahogy a kétségbeesetten ravasz fiatal nő szemei oldalt tekintgetnek. A lépkedő Dr. Middleton egyre rövidebb távolság választotta el az ajtótól.

- Gyüölösz? - halkította el a hangját Willoughby.
- Ha gyűlölet lenne belőle! - tördelte a leány.
- Gyüölölnéd a férjedet?
- Nem ígérhetek semmit, - suttogta Clara ravaszága még halkabban.
- Gyüölölnél? - horkant fel Willoughby s Dr. Middleton is megtorpant utjában, hátravetve a fejét. - Gyüölölnéd a férjedet? - a férfit, akinek szerelmet és hűséget fogadtál? Oh! nem! Csak légy egyszer az enyém, a többitől nem félek. Bizom abban, hogy jól ismerlek, bizom a

véredben, bízom a neveltetésedben. S ha nem találnék egyebet, amiben megbizzam, ott volnának még a szemeid! Oh, Clara, hadd tegyek vallomást: a gyűlöletet inkább, semhogy elveszítselek! Mert ha elvesztelek, egy más világban fogsz élni, nem ebben, amely halálos faggyal dermesztené körül a szívem; ha pedig gyűlölsz, még mindig együtt lehetünk, együtt leszünk. És együtt kell lennünk, mert bármily együttlét lenne is, jobb lesz az elválásnál!

Clara kritikusi füllel figyelte. Willoughby nyelve és hangja valami új volt most s Clara, átlátva, hogy a mondatok javarésze atyjához szól, akinek kifejezését, a „hítségés”-t, Willoughby ügyesen használta ki, megvetette ezt a színészkedést, ami azonban nagy hibát követtetett el vele, bár amit mondott, hidegen mondotta:

- Ezelőtt nem így beszéltél velem.

- No, végre! - bökte ki az öreg úr, aki az egész helyzetet végérvényesen megoldottnak tekintette ezzel a pár szóval, - most már aztán *így* beszél veled, és én ezennel megparancsolom neked, hogy nyujtsd oda a kezed, a megegyezés szimbolumául, vagy pedig fejtsd ki érthetően a kifogásaidat. Willoughby, ahogy magad is elismered, helyes pontra jutott s most, hogy a „miért nem?” hajótörést szenved, csatlakoznod kell hozzá.

Clarával forgott a világ. Megostorozták s elgyöngítették, még mielőtt Willoughby belépett volna. Képtelen volt kifejezni különös vonakodása okát. Szavakat illesztgetett össze s érezte, hogy atyjának egy szájmozdulatára a semmibe fuvódnak. Érezte azt is, hogy Willoughby csakugy készen áll életre-halálra szóló esdeklésével, ahogyan ő a magáéval. Ha könnyekhez folyamodik, Willoughbynak gesztusai lesznek, nem kevésbé ékesen szólók s ha újra elsírja, mennyire szörnyű és visszás számára ez a házasság, Willoughby a férfiúi szerelem patak-zuhogtatásával mossa el a sirást. Mit mondjon? Hogy Willoughbyt önzőnek tartja? Ennek a jelzőnek nincs semmi értéke e fajta jeleneteknél. *Találj ki valamit!* - sikoltotta benne az ellenszenv százhangú ösztöne s ha egyedül maradt volna akár atyjával, akár Willoughbyval, ki is talált volna valami megfelelőt, ami igazságot szolgáltatott volna szívének a méltatlanságokkal szemben, melyeket el kellett szenvednie, mivel nem volt képes megnevezni valódi és roppant igazát: mindkettőjük jelenléte azonban bénává tette. Drámai váltakozásban látta maga előtt őket, amint egymás helyébe szökkennek lesújtó visszavágásaikkal. Eleven elképzelése tobzódott abban, hogy előre szájukba adta a szavakat, csak a maga számára nem talált egyet sem. Ebből elkerülhetetlenül következett, hogy a szív sürgető diktálására képtelenségnek érzett minden szókiséretet: szív és elme kétfelé szakadtak. Az egyik izzón rohant előre, a másik messzire hátulmaradt s miközben a beteg, zabolázhatatlan szív egyre zajlott, Clara felelgetni próbált neki, mindazzal, amiről elképzelte, hogy a két férfi ezeket fogja mondani. Mérget csöppentgetett a szívére, hogy szemrehányásait elhallgattassa: visszahajszolta emlékezését arra, mily végzetesen halogatta a döntést, csak hogy megőrizze atya előtt a szilárdság látszatát; kétszínűséggel vádolta magát; kérdezgette: mi vagyok hát én? ki szeret engem? S amíg így lebirkózta a szívét, tetézte a rombolást azzal is, hogy közben élesen látta: mi is hát az alapja az öreg Dr. Middleton védőügyvédi buzgalmának Willoughbyval szemben, - amire aztán csak még fájóbban vetette fel a kérdést: micsoda érték marad meg benne, ha az atyja iránti tisztelettől is megrabolja magát?

A másik oldalon viszont az értelem szállt sikra, hogy jobbik természete ösztönzésére védelmet szolgáltatson az atya ügyének leányával szemben: Clara ragaszkodott a gyermeki tisztelethez s érezte, hogy ez a suly a habok alá nyomja: öntudatosan visszhangozta magában Willoughbyt, öntudatosságával csak kettőzve borzadását, mely feljajdult azon, hogy van világ, melyben legszentebb érzéseink ily lejtőre csuszhatnak. S kettőzte borzalmát, hogy tudja is visszhangozni ezt a férfit, hiszen ez bizonyosság volt arra, hogy ő sem különb nála: legfeljebb fiatalabb néhány évvel. Ezen a pár esztendőn mihamarább tulesik s akkor mind a ketten egyforma fajtájúnak számíthatnak. Ki szereti őt? - senkinek sem okozna bánatot, ha meg-

tartja szavát Willoughbyval szemben: a szavát pedig lekötötte s hitszegés lenne, ha nem állaná. Senki sem szereti! Milyen szeretet például az, amellyel atya viseltetik iránta! Az öreg urat boldoggá tenni, - ez lehet immár az egyetlen cél, miután saját boldogságát illendően eltemette; - és ezen a ponton boldoggá lehet tenni az öreg urat, miért legyen hát épen leánya az okozója annak, hogy Dr. Middleton távozzék s elveszítse azt a gyarló kis örömét, amelyben annyira kedve telik?

Gyermeki önfeláldozásának gondolata hizelgett hiuságának. Habozás jeleit árulta el s habozása közben Willoughby felé lopózó tekintetét megint félrekapta, arra gondolva, (annyira lénye ellen való volt, megadni magát ennek az embernek), hogy nem is lenne nehéz a megalkuvás, ha a férfiúi szépség mostohább kegyeltjéről volna szó. Egy szörnyen csuf valakivel szemben szörnyü ujjongással dobta volna oda ifjuságát s tette volna meg a pokoli ugrást.

Sir Willoughbynak, szerencsétlenségére, minden oka megvolt a sürgető türelmetlenségre s amint látta a leány ingadozását, valamint a deli természetére illanó tekintet, önmagáról való véleménye egybevegyült a Nagy Könyv egyik kínálkozó alaptételével, mely most eszébe jutott s bizonyossá tette afelől, hogy Clara ellenállása megtörött: mégpedig, úgy érezte, főleg az ő fizikai tökéletességein.

Férfiak és nők összetüzéseiben valóban igen gyakran kecsgetetik diadallal az ostromlót a Könyv alapigazságai. Áldozatok véréből pirosbetűsek ezek a tételek. Hallani őket anyyi, mint a halál hallalijának kürtjét figyelni, amely már ezerszer felzengett. Jó, ha emlékünkből véssük, mily gyakran győztek ezek az elvek, bár ezuttal annak a jövődöbéli Lady Vauban-nak az okulására, aki a Védelem harcra ihletése céljából össze fogja gyűjteni a taktikai tételeket, egy vereség döntő körülményeit kell feltárnunk.

Willoughby nem tudta megvárni a hó elolvadását. Teljes bizonyossággal látta a bomlás folyamatát s őszinte csodálatával s vágyával a leány iránt, a balsors-üldözte gentleman meg gondolatlanul sodródott a kísértésbe, siettetni a folyamatot: amivel aztán végképp meg is állította.

Ebből pedig levonhatjuk a jelzett alapigazság egy széljegyzetét, ilyenfajta szövegezéssel: Mielőtt kinyitnád a szád, bizonyosodj meg afelől, hogy nem jebes fuvalmat szusszantasz ki magadból.

- Az enyém! Clara az enyém! - ujjongta Willoughby, - újra az enyém! egészen, örökre az enyém! - s az előrevágató, mindent elnyelő diadalkiáltásnak személyesen is nyomába igyekezett, miközben a leány, kevésbé határozottan, hátrafelé huzódott előle. Hátrált, ahogy az ifju hölgyek mindig cselekedni szokták, két vagy három lépést s Willoughby nem akarta észrevenni, hogy a visszavonulóból haragos Diána lett, teli nyilakkal: inkább a meghódoló leányos mozdulatait élvezte. Elkapva az egyik szép kezecskét, éppen csak annyit engedett meg, hogy Clara az utolsó pillanatban kisurranjon az ölelésből, úgy kiáltotta:

- Szót se többet arról, hogy min mentem keresztül! Nem kell megmagyaráznod semmit, Clarám! Majd szorgalmasabban tanulmányozlak s hozzád igazodom, drágaságom. Ha újra megbántanálak, feleségemnek már nem lesz nehéz megmondania, amit menyasszonyom elhallgatott, - nem kérdem: miért: talán nem volt képes rá, hogy vonakodása hatását mérlegelje, hiszen akkor még fiatalabb és tapasztalatlanabb volt az adott szó és az eljegyzés szentségének megítélésére. Tul vagyunk rajta s most már újra eggyé forrtunk. Kedves uram és atyám, most már magunkra hagyhat bennünket.

- Mélységesen örülök, hogy ezt hallom és mehetek, - mondta Dr. Middleton.

Clara fogoly keze vonaglott:

- Nem, papa, maradj! Tévedés történt, tévedés! Ne hagyj itt! Hidd el, hogy csak a tiéd tudok lenni, teljesen és örökre csak a tiéd, senki másé. Senki más ne mondja rajtad kívül, hogy az övé vagyok!

- Dehát futóhomok vagy te, Clara Middleton, hogy terád semmit sem lehet építeni? Kapkodó fej és szeles akaratoskodás hova sodornak, leány?

- Én Clara mellett állok, - szólt Willoughby.

- Ugy is kell, - fordult az ajtónak a doktor.

- Ne még, papa! - szökkent sarkába Clara.

- Ej te, te, te... hiszen te rimánkodtál, hogy egyedül maradhass Willoughbyval! - dörögte az apa. - És most megint visszakerültünk a kiinduló ponthoz, azzal az egyetlen különbséggel, hogy most már nem akarsz egyedül maradni vele. Először arra kérsz, hogy kotródjam, most meg visszaráncigálsz s ha az ember a gallérja meg a kabátja szárnya állapotából ítél, megállapíthatja, hogy olyan ifju hölgy vagy, aki egy angyal türelmét is leszaggatja, amíg el tudja szánni magát, melyik hullámon vitorlássz tovább azzal, akit így hullámszamba kavart. Mit akarsz hát voltaképen?

Clara végigsimitott a homlokán.

- Neked akarok tetszeni, papa.

- Kérlek szépen, inkább annak a gentlemannek igyekezzél tetszeni, aki jövődöbéli férjed lesz.

- Igyekszem teljesíteni azt, ami kötelességem.

- Ez elegendő alap lehet a továbbiakra nézve, Willoughby, - amennyire persze leányoknál erről szó eshetik...

- Csak azt szabadjon még kérnem, sir, hogy az Ön jelenlétében nyujtsa ide a kezét Clara.

- Miért nem teszed meg leányom?

- Mire való egy ily üres ceremónia, papa?

- Ebben bennfoglaltatik, hogy leányom a döntő szertartásra készen áll, Willoughby barátom.

- Akarom a kezét, sir, ezt a biztosítékot, mégpedig az Ön szemei előtt: azok után, amiket szenvedtem, azt hiszem, joggal követelhetek ennyit bizalmam megerősítésére.

- Teljes joggal; ami persze nem jelenti, hogy a dolog feltétlenül szükséges is; azonban, hozzá kell tennem, méltányolható a követelés, sőt bölcsnek is mondható, ingatag teremtményről lévén szó.

- Ime, - mondta Willoughby, - az én kezem itt van!

Clara visszatörpant.

Willoughby közelebb lépett. A doktor homlokát ráncolta. Clara mindakét kezét hátralendítette ernyedő könyökeiről: a borzadály tekintetét röpitette üldözője felé s atyjához menekülve kiáltotta:

- Jól van, tekintsd szeszélynek! Legyek könnyelmű, csapodár, ingatag, legyek akár örült, nem bánom. De látnod kell, hogy számomra fontossága van a kéznyujtásnak: kötelező erejűnek tartom; képtelen vagyok üres ceremóniának tekinteni, ha a jelenlétben történik. Jaj, csak egy kicsit légy tekintettel szeszélyes leányodra. Pár óra és nyugodtabb állapotban láthatod. Most azonban kimélj meg pár pillanatra, hadd szedjem össze magam. Azt hittem, szabad lehetek; azt hittem, Willoughby nem fog kényszert alkalmazni. Ha én most elsietem a dolgot

és kezet nyujtok, utána nyomban meg is bánom, tudom. Ez vagyok én! Azonban majd megpróbálok felülkerülni magamon, papa s ha egyet járhatok, sétálhatok, egyedül, le fogok csillapodni s tisztán látom majd, mit parancsol a kötelesség...

- Merre akarsz sétálni? - kérdezte Willoughby.

- A bölcseségnek nincs külön országútja, - jegyezte meg Dr. Middleton.

- Attól az úttól félek, sir, amelyik a vasuti állomásra visz.

- Meglehetős joggal! - sóhajtotta a levegőbe Dr. Middleton a leánya feje fölött.

Clarát mély biborszín festette meg, azonban túl volt már a harag lehetőségén s inkább hálát érzett a sértésért, amely Willoughby oldaláról éri.

- Megigérem, hogy nem hagyom el Willoughby telkét, papa.

- Fiacskám, egyszer már fenyegetett bennünket hitszegés a részedről.

- Oh! - nyögte Clara, - de most szentül megfogadom neked.

- Miért nem inkább azt fogadod meg *most*, ami ennek a gentlemannek is örömeire szolgálna, hogy tudniillik megszabott időn belül feleségévé leszel!

- Magamtól visszajövök majd hozzád. Most azonban égek a vágytól a magány után.

- El fogom veszteni őt! - kiáltotta Willoughby s most komolyan érezte, amit kiáltott.

- Ugyan miért? - kérdezte Dr. Middleton. - Kezem közt van a leány, sir, csak még kis ideig kegyeskedjék türelemmel lenni. - Szóval egy órán belül magadtól visszajössz, Clara: akkor aztán vagy simán kezet nyujtasz Willoughbynek, vagy kifejtetted a kifogásaidat, - melyek azonban alaposak legyenek! - hogy miért nem teheted meg.

- Igen, papa.

- Így lesz?

- Így!

- Jól jegyezd meg, *alapos* kifogásokat mondtam.

- Alaposak lesznek, papa. És ha nem...

- És ha nem lesznek kielégítő alaposáguk, akkor magától értetődőleg, nyomban és készségesen engedelmeskedni fogsz parancsomnak.

- Engedelmeskedni fogok.

- Mit akar még többet? - hajolt meg diadalmasan Dr. Middleton Sir Willoughby felé.

- Igen, de ha...

- Sir! sir!

- Ő az ön leánya, sir. Megnyugszom.

- Clara talán csak úgy berzenkedik az eljegyzés örömei ellen, ahogy az ujonnan felfedezett földrészek benszülöttei harcolnak a ruhadarabok ellen, melyeket a kalandos ültetvényesek a mi tisztos civilizációnk érdekében erőszakkal adnak rájuk: - végül a vademberek is roppant méltósággal páváskodnak a beütött tetejű köcsögkalapokban s az ikráig sem érő nadrágokban. Clara még nem szegte meg fogadalmát, sir, s feltételezhetjük, hogy a fiatalos, veleszületett női vadság szelidültével, hasonlatom értelmében, ő is épenúgy büszkélkedik majd boldogságával, csak köszöntsön rá egyszer ez az idő.

Willoughbynek nem jutott ideje kifürkészni a doktor ur mondásának mélységeit. Látta, Clara mint oson ki a szobából az előadás alatt s újra rátört a félelem, hogy a leányt, miután nem nyerte meg, elvesztette.

- Kiment, - állapította meg az apa leánya távozását. - Bizonyára élni fog az idővel, hogy előmesterkedje a sekély talajnak azt a furcsa virágát, amit alapos kifogásnak fog nevezni, ha ugyan igazán ez a szándéka. De nem: inkább azt mutatja ez az egész, hogy Clara érzi a nyugodt lehiggadás szükségét, - semmi egyebet. Senkisé szereti, ha mások forgatják, mindenki önmaga körül forog szivesebben s ha valamely tett elkövetéséről van szó, fő kikötésünk, hogy legalább a magunk cselekedete legyen, - fiatal lányok csakúgy vannak ezzel, mint bárki más. Egy óra leteltével kívánságunkat a saját tettének fogja látni a kisasszony. - Szerencsére, Willoughby, ma este nem Patterne Hall-tól távol kell vacsoráznunk.

- Nem, sir.

- Talán annak az érzésnek tulajdonítható, hogy rászolgáltam a jutalomra, de mindenesetre menthető gyöngének vélem, hogy ma aszú oportóira vágyom.

- Meglesz, sir, külön palack!

- Persze csak ha minden jól üt ki az Ön dolgában, amiben különben nincs okom kételkedni, - mondta Dr. Middleton, oly mozdulattal, mely házigazdáját máris kisöpörte a könyvtárból.

XVII. FEJEZET,

mely egy fogékony elme kitaláló művészetét mutatja.

Elhagyva a kastélyt, pár perccel előbb hogy Dr. Middleton és Sir Willoughby a szalonba léptek, - az előző este, - Vernon elbucszott De Craye ezredestől a park kapujánál, és a Dale-ék kerti háza felé ment, ahol semmit sem tudtak az ő szökevényéről; s ugyanezt a leverő választ kapta Dr. Corney-tól is, a kedélyes orvos hálószobájának ablakából. Corney bámulta, hogy ily hosszú utat tett meg éjnek idején egy ilyen gyerek után tudakolni, mint Crossjay, akinek élete macskaszivóssága. A bámulat fölhevült, Paprika-Jancsi-mód ütlegelve az ablakpárkányt, amint Vernon vonakodott megszállni, meghálni. Vernon avval tért ki, hogy e „fickón kívül ugy sincs kivel törődnie”, s elrohant, egy öt mértföldnyire fekvő majorság nevével. Dr. Corney még utána üvöltött egy meghívást reggelire - jó korán, ha arra vinne utja vissza - s ágyába vonult tünődni felőle. Tarka konjekturák rezultánsa arra vitte, hogy Vernont, mint Miss Middleton lovagját iktassa s erős részvétet érzett barátja iránt. „Ambár egy reménytelen vonzalom” - gondolta - „oly csinos kísézője az élet dallamának, amelyet csak egy gentleman kívánhat: mert egyike azoknak a nagy adag disszonanciáknak, amik a kisebbeket mind kellemes harmóniába simítják össze; s így csak megy-megy az élet, nem rosszabbul, mint a szerencséseké, ha mindent számba veszünk!”

Sir Willoughby volt a Szerencsés a kis doktor agyában; ez a magasan járó gentleman, akié a pénz, a köztisztület s menyasszonya a világ legelragadóbb fiatal lady-je. Mégis, bár teljes értékben jegyezve mindez előnyöket, amiket Sir Willoughby élvezett, el tudta képzelni a jószerencse mérlegének végső billenését a Vernon javára. De ehhez az egész számadást a végső absztrakcióig kellett redukálni s sovány barátját úgyszólván harmaton s gyökéren éltetni; s a boldog kifejlés Vernon számára távol jövőben csillogott, a vén kor határain, amikor hölgyének késő bánata fogja őt jobbnak áldani s az egészséges életszokások gyümölcse megéri. Ir elme tartotta e szemlét. Sir Willoughby férfiúi karaktere mélyen ellentétes volt a Dr. Corney természetével; a doktor ösztönei ellenségesen borzolódtak - nem a faja ellen, hisz Vernon is abból a fajból volt, részben egy vérből és Corney szerette: a személyiség tipusa volt a baj. S mindent elnyomó sikereinek ténye ezen a környéken, hova őt dugta a sors, lekötve bár nyelvét mintegy törvény, a lázadás anyagát halmozta föl a kelta kebelben. Corney szemlét tartva Sir Willoughby fölött s egy trappoló ír vitéz Strongbow fegyelmében, nem nélkülözik a hasonlatosságot; sem a különbséget! mert Corney előtt lebegett az a fény, hogy van egy barátja, érdemesebb e kitűnő helyzetre s kivált alkalmasabb egy édes ladynek tetszeni - ha meg lehetne ezeket az előkelő britt ladyket tanítani, hogy más ideált formáljanak a férfiaságról, mint ezt a formális fába metszett bálványt, mely nemzetük bálványa!

Dr. Corney igen korán reggelizett, de Vernont nem látta. S már uton volt egy pácienséhez, mikor a reggel első pacsirtája dalrakelt fölötte s a nappal ügyei nem hullva még felhőként az emberek nyakába, boldogan elegyedtek a természet szinei és füttyei közé. Letérve az országutról egy gyepes dülőre, vagy egy óra mulva, egy fiut látott meg, ki fejjel-karral a sövény alá kémelt: hátsó részeinek különlegesen daliás hajlásáról, mely egészen a jelen cselekvésbe elmerült állapotot jelzett, tisztán felismerte Crossjay urfit. Tojások bukkantak elő. A doktor megállott.

- Micsoda madár? - zugta.

- Sárgarigó! - rikoltott vissza Crossjay.

- Akkor, urfi, visszarakni egy párat ezekből a tojásokból a fészekbe.

- Nekem nem parancsol! - vágta vissza Crossjay. - Óh! Ön az, Dr. Corney? Jó reggelt! Csak azért mondtam, mert én egy párat úgy is mindig visszateszek. Megigértem Mr. Whitfordnak ezt, s Miss Middletonnak is.

- Reggeliztél?

- Még nem.

- Nem vagy éhes?

- Az lennék, ha gondolnék rá.

- Ugorj föl.

- Inkább nem, Dr. Corney.

- Azt teszed, amit Dr. Corney mond; s kövér, szépen kunkorodó szelet szalonnák, édesen gőzölgő kávé járjon az eszedben, piritós kenyér, friss kalács, marmelád, szilvalekvár! Tágul már a legényke orrlyika, összefut a nyál a szája gödrében! Ide föl, emberem!

Crossjay fölugrott a doktor mellé, aki lovához csapva, megjegyezte:

- Ma reggel már nincs szükségem inasra, de ha kell valaki, megfogadlak. Te nagyon szereted Miss Middletont?

Felelet helyett Crossjayból sóhaj szállt, szerelem sóhaja, mely nagy sullyal terhes.

- Én is szeretem - folytatta a doktor, - számolnod kell egy vetélytárssal. Rosszabb, mint szeretet: szerelmes vagyok bele. Mit szólsz *ehhez*?

- Mit bánom én, hogy hányan *szerelmesek* bele! - szólt Crossjay.

- Megérdemelsz egy ingyen reggelit a legjobb hotelben; ennek az ugynevezett Árkádiának legjobb hotelében, a díszterrászon. S milyen volt ágyad az éjjel?

- Tűrhető.

- Kemény az, mikor nincs a csontok alatt vánkos?

- Ággyal nem törődök. Pár óra elég nekem.

- No de Miss Middletont szereted, és ez is valami.

Nagy meglepetésére Dr. Corney azt látta, hogy két sulyos kerek könny tör utat a kemény legényke szemeiből, míg a fiu arca büszke maradt.

Mikor megint bizott magában annyira, hogy szét merte nyitni ajkait, Crossjay így szólt:

- Mr. Whitfordot szeretném látni.

- Hireid vannak a számára?

- Valamit kérdenem kell tőle. Arról van szó: *mit tegyek*?

- Akkor, fiacskám, jó nevet irtál az adresszra, de rossz direkciót: mert amikor megfogtalak, épen hátat fordítottál Mr. Whitfordnak. Le se feküdt, téged hajszolt az egész szentséges éjszakán, amit alaposan elrontottál neki. Ez bizony szomorú. Mit szólsz ahhoz az ötlethez, hogy tőlem kérj tanácsot?

Crossjay sóhajtott.

- Senki mással nem beszélhetek, csak Mr. Whitforddal.

- És égsz a vágtyól, vele beszélni?

- Szeretnék.

- S én rajtakaptalak, amint szaladtál tőle. Furcsa bogár vagy, Mr. Crossjay Patterne.

- Óh! akárki az volna, aki azt tudná amit én! - szólt Crossjay, valami józan szomorúsággal, ami arra vitte a doktort, hogy komolyan beszéljen vele.

- Tény - mondta - hogy Mr. Whitford nyakába vette érted a vidéket. A legjobb taktika lesz, ha a kastélyba viszlek.

- Jobb szeretnék nem menni a kastélyba - szólt Crossjay határozottan.

- Miss Middleton nem láthatod máshol, csak a kastélyban.

- Nem akarom látni Miss Middleton, ha ugyse lehetek egy csöpp hasznára sem.

- No, nem les veszély a ladyre! vagy igen?

Crossjay olybá vette a kérdést, mintha föl se került volna.

- Mondd csak - szólt dr. Corney - volna-e számomra kilátás, föltéve hogy Miss Middleton még szabad volna?

A válasz könnyű volt.

- Biztos vagyok benne, hogy nem volna.

- S mért oly holtbiztos, sir?

Ezt nem lehetett megmondani; de a doktor sürgette, s végre Crossjay leadta véleményét, hogy Clara Whitfordot választaná.

A doktor kérdezte: miért? és Crossjay azt mondta: azért, mert Mr. Whitford a legkülönb ember a világon. Amire, egy erőteljes „Ámen”-nel, dr. Corney megjegyezte:

- Azt képzeltem volna, De Craye ezredesé lenne az első esély: ő inkább a *hölgyek embere*.

Crossjay új meglepetést okozott, ingerlékenyen fölmordulva: - Hagyjuk ezt!

A fiu hozzátette: - Nincs kedvem beszélni másról, mint madarokról és ilyenféléről. Micsoda ragyogó reggel! Láttam fölkelni a napot. Már ma nem lesz eső. Jól mondta, dr. Corney: megéhezik az ember!

A nyájas kis ember megsuhogtatta az ostorát. Crossjay informálta kegyvesztettségéről a kastélyban, s minden evvel összefüggő körülményről, a csavargótól a baronetig, - kivéve Miss Middleton kalandját s az éjszakai jelenetet a szalonban. Dr. Corney erős kihagyást szimatolt, és így szólt:

- Miss Middleton előtt nem kell beszélned az én vonzalmamról. Végre is: ez csak egy „kis falat szerelem”. De, ahogy Patrick mondta Kathleennek, meggyónva egy hasonló „kis falatot”: „ez a legjobb falat!” - és jól beszélt, mint én az imént, egyéb falatokról.

Crossjay-nak nem izlett szerelemről beszélni, ki is jelentette:

- Én sohse beszélek Miss Middletonnak arról, amit érzek. De itt a Miss Dale-ék háza!

- Közelebb a te üres hasadhoz, mint az én hajlékom, - szólt a doktor, - pihenőt tartunk itt s megtudakoljuk, van-e ágyuk számodra ma éjre; ha nincs, magammal viszlek, spirituszba teszlek, s mutogatlak, mert ritka példány vagy. Reggelire számithatsz Mr. Dale-nél. Szemem egy gentlemant gyanít.

- Az De Craye ezredes.

- Utánad tudakolni.

- Vajjon?

- Miss Middleton küldi; magától értetődik.

Crossjay szembefordult a doktorral.

- Ezer esztendeje nem láttam őt! De az ezredes látott engem az éjszaka, s megmondhatta volna neki, ha aggódott. - Jó reggelt, ezredes ur! Nagy sétát tettem és pompás kocsit, s most éhes vagyok, mint Bligh kapitány legénysége.

Leugrott.

Ezredes és doktor mosolyogva köszöntötték egymást.

- Már csöngettem, - szólt De Craye.

Egy cseléd lány jött a kapuhoz, s nyomában megjelent Miss Dale is, aki Crossjayra vetette magát, csókok és szemrehányások elegyével. Alig emelte szemét az ezredesre, épen csak viszonzni üdvözlését, s kimenteni az éhes fiut, aki már berohant a reggelihez.

- Várni fogok, - szólt De Craye. Látta hogy a leány halaványabb a rendesnél. A doktor is látta; meg is interpellálta őt apja egészségéről. - Még nem kelt föl, - felelte Laetitia s indult befelé Crossjay után.

- Az a jó, - szólt a doktor - ha a beteg soká alszik. Hanem a lady nincs valami jó színben. Hölgyek ugyan változnak; hangulatukat mutatják arcszínükkel, a pofozkodás hijján, amivel mi rejtjük azt; olyanok, mint katonai zászlók, temetesen vagy gálán: ma összegöngyölve, holnap vigan lobog. A férfiak: hajóorrok figurái; egyformák szélcsöndben és viharban; s nem nagyon szépek, hála az Óceánnak. Rengeteg ideje, hogy utoljára találkoztunk, ezredes: a dublini hajó fedélzetén, emlékszem: éjszaka volt.

- Nem felejttem, doktor, hogy talpra állított.

- Óh, s olyan kedves és elismeri, hogy Corney nem kuruzsló a tengeren, Chartreuse szerzeteseinek kegyelméből, akiknek elixire elég hatalmas lecsillapítani a hullámokat? S még azt mondják, hogy nincsenek már csodák!

- No, csak orvost és szerzetest eressen össze, doktor!

- Igaz: csoda lesz, ha összeférnek. Bár a lelki kura sokszor nem különbözik a teljes és alapos testi kurától: s csak a malicia mondja, hogy a testet a mi kezelésünkre bizni annyi, mint jelet adni a léleknek a röplésre. Mellesleg, ezredes, ennek a fiunak is van a lelkén valami.

- Gondolom, összekoccant egy paraszttal vagy vadőrrel.

- Faggassa egy kicsit. Nagyon konoknak fogja találni. Miss Middletonnal van tele a feje. Némileg rejtelmes az ügy s ő nem vág nagyon vidám képet hozzá.

- Meglátjuk, - szólt az ezredes.

Dr. Corney bólintott. - A páciensemét kell itt meglátogatnom: de korán jöttem hozzá. Teszek előbb egy-két vizitet a beteg madaraknál, akik már fönn vannak, - mondta és elhajtott.

De Craye átkószált a kerten. Ez a gentleman azok közé az aktív észlelőkéességű elmék közé tartozott, akik csak ugrásokban és szökésekben tudnak gondolkozni: valami belső táncoló-tükör villanásaira, képzelhetnők. Egy lobbanásban átlátott egy cselszövést; s egy lobbanásban újat szőtt; de mindkét esetben előbb soká kerengett fölötte tünődése, lomha madár módján, gyors észrevevéseinek türelmes fölhasználásával. A tény, hogy Crossjay-ról úgy beszélnek, mint akinek „Miss Middletonnal van tele a feje”, reliefet adott előtte egy egész sor képnek, mindenről, ami Crossjay-ra vonatkozott az utolsó negyven órában: s minthogy a legkisebb

mértékben sem spekulált eggyen sem, csak cserélgette és szemlélgette őket, a sólyom, aki nemcsak csinos arcán lakozott, hanem lelkében is, lomhán engedte ösztöneinek, hogy odavigyék, ahol lecsaphat. A gondolat emberére rendesen az a veszély les a cselekvésben, hogy elhamarkodott konjekturát csinál; valószínűségeken akar dolgozni, oly módszerrel s oly nyomot követve, amelyet megszokott; - ám az elsietett konjektura beugrást jelent az útvesztő talányaiba. Aki tud egy darabig figyelni, nyugodt szemlét tartva, az események fölött kerengve, s szemébe gyűjtve őket: anyagot nyer, mellyel a titok maga szól agyához súlyával és egyensúlyával; az igazi kulcsot leli meg vagy semmit; gyakrabban a semmit; de elkerüli a saját okosságába való bonyolódást, s mindig közelebb lesz a rejtélyhez, mint a találgató vagy a számító: megőrzi a látkör bizonyos szélességét, melyről ők lemondanak. De szükséges, hogy élénk legyen, ne csak nyugodt az észrevevésben, arcvonások olvasója, bátor s kellő pillanatban; -; csak úgy van kilátás a sikerre.

De Craye Miss Dale-t akarta meglátogatni. Laetitia nagyon hirtelen jött haza, s úgy látszott, ennek nem az apja betegsége volt az oka: az ezredes emlékezett szemhéjainak némi vörösségére, mikor mult éjszaka a folyosón találta. Miss Dale kiküldte érte Crossjajt, mihelyt a fiu bendője megtellett. Ő visszaküldte Crossjajt - egy kéréssel. A leány nem mindjárt teljesítette. Kijött a házajtóba, vonakodva, és zavartnak látszott. De Craye egy üzenetet kért Miss Middleton számára. Nincs üzenivaló. De Craye erősködött. De igazán nincs, ebben a pillanatban, - bizonyitgatta Laetitia.

- A legapróbb szó erejéig sem bizik meg bennem? - szólt De Craye ezredes, s Miss Dale szemmeláthatólag gondolkodóba esett, nem küldhetne-e egy szót? Nem, nem; nem volt bátorsága.

- Egy-két nap alatt látni fogom őt úgy is, ezredes.

- Nagyon fogja magát nélkülözni.

- Nemsokára találkozunk.

- S a szegény Willoughby!

Laetitia elpirult, s szótlán állt.

Egy pillangó, némileg ritka fajta, tovacsalta Crossjajt.

- Félek, rossz fát tett a tüzre ökelme, - mondta Laetitia. - Nem tudom rábirni, hogy a szemembe nézzen.

- De az étvágya jó?

- Sőt pompás.

De Craye bólintott. Egy nemes étvágyu fiu soha sem reménytelen lakat.

Az ezredes és Crossjay a kertben ácsorogtak.

- És most, - szólt az ezredes, - lássuk, nem tudnánk-e nyélbeütni egy találkozást közted és Miss Middleton közt? Szerencsés kópé vagy te, folyton reád gondol.

- Annyi bizonyos, hogy én folyton rágondolok, - mondta Crossjay.

- Ha bajba vagy: ő az, akihez menned kell.

- Igen, ha tudom, hol van?

- Hát - többnyire ott lesz a kastélyban.

Erre nem volt válasz: Crossjay rettenetes titka torkáig lüktetett. Kétségtelen, hogy gyöngébb lakat volt, mióta így bereggelizett.

- Annyira szeretném látni Mr. Whitfordot! - szólt.
 - Valamit elmondani neki?
 - Nem tudom, mit tegyek: nem értem a dolgot! - A titok szájáig vonaglott. Lenyelte: - Igen, Mr. Whitforddal szeretnék beszélni.
 - Ő is a Miss Middleton barátja.
 - Tudom, hogy az. Valóságos acél.
 - Mi mind az ő barátai vagyunk. Én, Crossjaym, azzal hiszek magamnak: toledói penge vagyok, ha szükség van rám. Mennyi ideje voltál te tegnap éjszaka a házban, mikor nekem rontottál?
 - Nem tudom, sir: elaludtam egy darabra, aztán fölbredtem!...
 - Hol voltál akkor?
 - A szalonban.
 - Nézd csak, Crossjay, olyan legény vagy te, aki megijed a kisértetektől? Ugy tűntél föl, mikor azt a rohamot intézted szegény rekeszizmom ellen.
 - Nem hiszek ilyesmiben. Ön hisz, ezredes ur? Képtelenség!
 - Sohse lehet tudni. Reméljük, nincsenek: nem volna *fair* mérkőzés. A szellem segítségével egy ember megverne tizedet. Nem tudnánk boxolni, se kártyázni vele, se szerelemben vetélkedni. Valld be hát: szellemet láttál?
 - Nem szellemek voltak! - jelentette ki Crossjay azt, amiben biztos volt, s hangja aláhuzta meggyőződését.
 - Nem tudom, vajjon Miss Middleton valami különösebben boldog-e? - jegyezte meg az ezredes. - Hogy miért? Tudod, olykor-olykor mégis nyugtalanítod őt.
- A fiu dagadozott. - Azt teszem... Odamegyek... Nem akarom, hogy boldogtalan legyen... Ez az! Ez az! S nem tudom, mit tegyek. Csak Mr. Whitforddal beszélhetnék!
- Mindig fejest rohansz a bajokba, gyerek.
 - Tegnap egyáltalában nem voltam bajban.
 - Hát csináltál magadnak kényelmes ágyat a szalonban? Szerencse, hogy Sir Willoughby nem látott.
 - Nem bizony!
 - Egy hajszál, mi?
 - Valami selyem alatt voltam, betakarva.
 - Ő ébresztett föl?
 - Azt hiszem, ő. Hallottam a hangját.
 - Beszélt?
 - Beszélt.
 - Hogy? Magában beszélt?
 - Nem.
- A titok avval fenyegette Crossjayt, hogy kirobban vagy megfojtja.

De Craye hagyott neki egy kis időt.

- Te szereted Sir Willoughbyt, igaz-e?

Crossjay valami halvaszületett igent produkált.

- Ő jó hozzád, - mondta az ezredes; - helyet szerez neked és gondoskodik a dolgaidról.

- Igen... szeretem, - fakadt ki Crossjayból a hirtelenség, amivel ehhez a témához nyulni szokott. - Szeretem, jó hozzá és minden, ajándékokat hoz és játszik az emberrel és minden; de sohse tudom megérteni, miért nem akarta látni az apámat, mikor az apám tiz mérföldről jött ide, hogy lássa őt, és tiz mérföldre kellett neki visszamenni az esőben, és még vonaton jó darabot, haza, egész Devonportig, csak mert Sir Willoughby nem akarta látni, pedig otthon volt, az apám jól látta. Ezt mind olyan különösnek találtuk! de az apám nem engedett sokat beszélni róla. Az apám nagyon derék ember.

- Patterne kapitány a legderekbabb ember, aki valaha a világon volt, - mondta De Craye.

- Biztos, hogy megszeretné, ezredes ur.

- Tudok dolgairól és bámulom: ez már nagy lépés a szeretet felé.

Szavai atyjához melegítették a fiu gondolatait.

- Mert hiszen, azt mondják otthon: egy kis kenyér és sajt, egy pohár sör és pihenő a szegény embernek - ennyit akármelyik nagyuri ház megadna, és mi nem kértünk volna többet. A nővéreim azt mondják: szerintük Sir Willoughbynak nagyon önző embernek kell lenni. Rettenetesen büszke; s talán az volt a baj, hogy az apám nem volt elég jól öltözve. De mit tehetünk? Otthon mi nagyon szegények vagyunk, sokan vagyunk, és mind éhesek. Az apám azt mondja, hogy a kormány nem valami fényesen fizeti a szolgálatait. Ő csak tengerész.

- Ő hős! - mondta De Craye.

- Holtfáradtan jött haza, meg is hült, doktort kellett hívni. De Sir Willoughby küldött neki pénzt és anyus vissza akarta küldeni, és apa azt mondta rá: mintha nem is asszony volna! - ekkora familiában. Apa azt mondta: Sir Willoughby rendkívüli ember.

- Épen nem: igen közönséges; hazánkban honos, - mondta De Craye. - A nyesegető kés művészete egyike a finom nevelés ágainak ebben az országban, s neked is meg kell tanulnod, ha azt várod fiam, hogy gentleman légy és *Patterne* az emberek előtt. Kezdem látni, hogy van az, hogy Miss Middleton úgy vonzódik hozzád. Kövesd csak az ő utmutatásait. De remélem, nem hallgattál ki valami privát párbeszédet? Miss Middleton ezt nem helyeselné.

- Hát mit csináltam volna, ezredes ur? Sok mindent meghallottam, még mielőtt tudtam volna, mi az. Versekkel kezdték!

- De mégis, Crossjay, ha fontos volt! - az volt?

A fiuból megint dagadt az indulat, és az ezredes megkérdezte:

- Tud róla Miss Dale, hogy hallgatóztál?

- Ő! - kiáltott Crossjay. - Óh! *neki* nem mondhattam el.

Nehezen lélekezett: könnyek fenyegettek.

- Ő nem tenne semmit, ami árt Miss Middletonnak. Ebben biztos vagyok. Nem az ő hibája volt. Ő... ott jön Mr. Whitford!

Crossjay egy ugrással elrohant.

Az ezredes semmi hajlandóságot sem érzett, várni míg visszajön. Gyorsan elindult fölfelé az országúton, s maga sem volt egész tiszta tudatában annak, hogy voltaképi motivuma, Vernon Whitfordot alaposan megelőzni: akire, mindent összevéve, Crossjay közlendője kevés előnyt jelenthetett. A bolond valószínűleg rohanna Willoughbyhoz, és lármázna vele, hogy megszegte a Miss Middletonnak adott szavát! Vannak emberek - gondolta De Craye, - akik semmit se látnak, semmit se éreznek.

Átment egy kerítés ajtaján a tó mögötti erdőbe, és mert ép olyan kedvben volt, mikor különösen szerencsésnek érezte magát, meglátva Ő-t, úgy vette, mint valami természetes dolgot, hogy a Sors istennői utjába hozták a hölgyet, aki szívét táncra tanította. Nem nagyon csodálkozott varázsos hatalmán: mert ritkán látta a világ oly egyesülését a princessnek és a szilfidnek, mint e nő alakja. Egy bükkfaágba kapaszkodva állott, s lenézett a vízbe.

Nem hallotta a lépteket. Mikor fölnézett, elpirult, szeme előtt látva ezer gondolatainak egyikét: de nem volt megijedve: komoly, nyugodt arcot öntött el a bitor.

- S ez nem is egészen az első eset, hogy Willoughby ilyesmit csinált! - mondta neki De Craye, s éles mosoly ült félig nyitott ajkán.

Clara ajkai megmozdultak, mintegy bevezető szavakat idézve ily ugrásszerű, különös kezdéshez.

A férfi mosolygott, ama különös modorban, mely a felvilágosult komikai észrevevés modora volt: egy pillanatra tökéletes sólyommá alakult; s ezen maga még jobban meglepődött, mint Clara, aki nem volt könnyen meglepődő hangulatban. Hölgyének látása unszolta a sólymot, lecsapni! s most lecsapóban volt.

Egy másik működő ösztön (az ösztönök nem is kettenként, hanem huszanként ugranak föl a sziv vadászatán) arra bírta őt, hogy egyenesen és gyorsan cselekedjék, tovaragadva hölgyét a felfedezés hullámain.

A hölgy - mihelyt egyszinten volt a mondottak jelentésével, melyet eddig még nem látott - visszanyert valamit szellemének önuralmából; de át kellett engednie magát a férfiui szavak vezetésének, tisztán látva, hol ágazik el villás sodra annak, ami az ezredes fejében dolgozott s annak, ami az övében.

- Miss Middleton, egy csöppnyit én is olyan vagyok, mint valami dicső zsarnokhoz betoppant hiradó - fejem pottyán le, ha nem mondok igazat! Mindenem kockán van. Nem jól találtam el a kivánságát? - Sötétben olvastam, szivem világánál. De ennyi bizonyos: Willoughby Önt fölszabadítja!

- Tőle jön? - nem tudott egyebet gondolni, s képtelen volt álcát őrizni a lelkén; remegett.

- Miss Dale-től.

- Ah! - Clara lecsüggedt: - ő már mondta ezt nekem.

- Most a tények mondják.

- Ön nem látta Willoughbyt, mióta elhagyta a házat?

- Homályosan: de elég határozottan: akár a Sors kezét, - fátyolon át. Mult éjjel felajánlotta magát Miss Dale-nek, gondolom, a boszorkányórában: tizenkettő s egy közt.

- S Miss Dale?...

- Mi mást tehetett? Mi mást kívánhatott? A szegény lady többet sóvárgott egy évtizednyinél. Ő maga a Szerelem, - Ámor, - nőalakban.

- Komolyan beszél Ön, De Craye ezredes?

- Mernék tréfálni Önnel, Miss Middleton?
 - Van okom tudni, hogy ez nem lehet igazság.
 - Ha fejem a helyén van: friss és viruló igazság. S ami több - hiuságomat teszem rá.
 - Hadd megyek Miss Dale-hez. - Egy lépést tett.
 - Gondolja meg! - mondta az ezredes.
 - Miss Dale és én kitünő barátságban vagyunk. Vele szemben nem fog tapintatlannak látszani... Bizonyos jóérzéssel van irántam, Crossjay révén. - Oh! hát igaz lehet. Valami tévedésnek kell itt lenni. Ön látta, - Ön szolgálatomra kíván lenni; Ön könnyen csalódhatott. Mult éjjel? - *Ó*, a mult éjjel...? És ma reggel!
 - Nem első eset, hogy barátunk ilyesmit csinált, Miss Middleton.
 - De ez hihetetlen: hogy mult éjjel... és ma reggel, apám jelenlétében, megsürget engem!... Ön látta Miss Dale-t? - *Tőle* minden kitellik: együtt voltak, tudom. Semmi kilátásom, De Craye ezredes, hogy eltitkolhatok valamit Ön elől. Ugy rémlik, éreztem ezt, mikor először láttam Önt. Megmondaná nekem, mért megy oly biztosra?
 - Miss Middleton, mikor először volt szerencsém Önre nézhetni, a helyzetem kénytelené tette, hogy *fölfelé* nézzek; s erkölcsileg azóta folyton így volt. Meggyőződtem akkor, hogy Willoughby kapta a föld főnyereményét. De nemsokára új következtetésre jutottam: csak azért kapta, hogy elveszítse. Búsul-e érte sokat: rejtély, melyet nincs időm kifürkészni. Nála az első tekintet: ő maga, s mindig az volt.
 - Ön rájött? - szólt Clara.
 - *Ő* rávitt, szólt De Craye. - A csoda az, hogy a világ nem akarta látni. De a világ disznómód beugrik a gazdag embernek, aki megtölti előtte a vályut; és ezt ő mindig igen okosan megtette. Kivülem csak nők fedezték föl a titkát. Én sohse lepleztem le: én egyszerű és önzetlen szemlélő voltam; s mivel előreláttam egy új katasztrófát - tudtommal körülbelül a negyediket, amik közül egy lett nyilvánossá...
 - Ön ismerte Miss Durham-et?
 - És Harry Oxfordot is. Nagyszerű pár az! boldog, mint rigók a cseresznyefán, nyári napföjlöttékor, ha a kert gazdája aluszik. Mondom, rosszat sejtettem, és visszautasítottam a vőfélyi tisztet, míg Willoughby harmadik levelét nem küldte. Ragaszkodott jöttömhöz. Jöttem, láttam, és - én voltam legyőzve. Remélem, egész szivemből, hogy nem árultam el magam. Helyzetem kötelezett, elrejtteni a gondolatomat. Sikerült-e teljesen eltitkolnom, hogy használtam szemeimet, azt meg nem mondhatom: azért nekik kell felelni.
- Az ezredes *használta szemeit*, növekvő édességgel, mely már-már több volt mint szeretetreméltóság.
- Hiszem, hogy őszinte volt a kedvessége - szólt Clara. - Menjünk le a tó körüli útra.
- A hölgy nem vonta meg kezét a leszállásnál, s a férfi elbocsátotta, mihelyt véget ért a lovagi szolgálat. Minthogy a becsületes ember csodálatraméltó szerepét játszotta, figyelnie kellett a részletek megtartására; s bár biztosnak kezdte magát érezni vele szemben, volt Clara Middletonban valami ismeretlen, ami nem engedte, hogy biztonságára a bátorság pecsétjét nyomja rá; dacára egy alig leküzdhető impulzusnak, melyet érzései szültek s elvei approbáltak. A kézre nézett, mely most egy szabad nő keze. Ha Willoughby elintézve: az ő kilátásai jók. Ki más volt utjában? Senki. Tanácsokat adott önmagának: várni! a nő fogalma az izlésről kényes lehet. Clara arca zavart volt, elmélyedő; homloka felhőzött, ajkai összevonva.

- Ön ezt nem Miss Dale-től hallotta? - kérdezte.

- Tegnap este együtt voltak: ma reggelre Miss Dale - menekült. Láttam őt ma reggel, nyomott hangulatban. Nem akart üzeni Önnek: arról beszélt valamit, hogy néhány nap múlva találkoznak. S ez nem az első eset, hogy Willoughby hozzá ment vigasztalásért.

- Ez nem annyi mintha nyilatkozik - tünődött Clara. - Nagyon is óvatos. Akkor, amikor Ön mondja - akkor sem nyilatkozott. Nem siette Ön el a dolgot, De Craye ezredes?

Árnyak keresztezték homlokát. A ház felé pillantott, és megállt.

- Tegnap este, Miss Middleton, valaki kihallgatta őket.

- Kicsoda?

- Crossjay ott volt az alatt a szép selyem takaró alatt, amit a Patterne kisasszonyok himeztek. Későn jött haza, zárva találta az ajtaját, és lerobogott a szalonba, ahol fészket csinált magának, s elaludt. A dialógusra fölriadt. Szegény drága fiucskát egészen megrémítették Ön iránt való nagy rajongásában; mikor elmentek, ki akart rohanni a házból, és én úgy találtam, egész a fölpattanásig hevülve, ép amint hazaértem kutató turámból. Fölvittem a szobámba, lefektettem a divánra, s összeszidtam, mert nem feküdt csöndesen. Nyugtalan volt, mint a partrahuzott hal. Reggel mikor fölébredtem, ő már nem volt ott. Dr. Corney találta meg valahol az országuton, és behajtott vele a kerti házba. Én épen csöngettem. Corney elmondta, hogy a fiunak Önnel van tele a feje, és boldogtalan; - erre volt egy kis megbeszélés köztem és Crossjay közt.

- Crossjay nem mondta el Önnek a beszélgetést, amit kihallgatott? - kérdezte Clara.

- Nem.

Clara örült, és mosolyogva ment tovább, büszkén a fiura.

- De meg fog bocsátani, Miss Middleton, - hisz Crossjayt én is épúgy szeretem, mint maga, - ha bűnös voltam egy kis... horgászásban.

- Minden szimpátiám a halé.

- A szegény gyerekeknek titka volt, ami bántotta. Kibujt a víz színére és sirt, hogy horgásszam ki; én kétszer vagy háromszor ellenálltam, mert respektáltam valami szent érzést, ami azt sugta neki, hogy csak Mr. Whitford lehet a gyóntatóatyja, senki más.

- Óh, Crossjay! - kiáltott Clara, a fiuhoz érzett vonzalmát becézve lelkében.

- A titok olyan volt, amit minden ember közül legkevésbé Miss Dale-nek lehetett elárulni.

- Ő mondta így?

- Szinte ezekkel a szavakkal. Miss Dale-től pedig ezt hallottam: nem tudta rábírni, hogy egyenesen a szemébe nézzen.

- Óh! ez rávall. És Crossjay boldogtalan volt? Nagyon boldogtalan?

- Ép azon a ponton volt, hogy csordultig a könnyek pohara, s tul is ömlik, ha nem oly férfias a legényke.

- Oly színe van a dolognak... - Clara Willoughbyhoz tért vissza gondolatban, s kételkedett és vakon nyujtotta kezét a furcsa régi szörnyeteg képe felé, akit fölfedezett benne. Ily ember mindenre képes.

A konkluzió erőt adott neki, folytatni utját a ház felé, s kiállni az ütközetet szabadságáért. Willoughby úgy tünt föl, mint alig emberi, mint valami olvashatatlan lény, akinek kulcsát csak ő adhatta meg. Elhatározta, hogy hinni fog De Craye ezredes csodás divinációjának,

mely a sötétben tapogatta ki a körülményeket. A csoda szolid fegyver, ha valóságos természeti csodák támadnak meg. Arckifejezése derültebb lett. Társalgást kezdett az ezredessel, a társaság és politika világáról, személyes terhét egészen levetve, és elbájolva őt.

A kert szélén, a hidnál, mely átvitt a park árka fölött, egy második impulzust érzett a férfi, majdnem egy belső intést: megragadni a mennyei alkalmat: háláért esedezni, s édes, leeresztett szempillái alól kicsalni a jutalom ígését. De visszafojtotta, nem gondolva bölcsnek.

Valami olyasmi volt Clara szivén, hogy: „Megbocsát nekem az Isten!” s amellet, ha kérdezték volna, büszkén vallotta volna magát ártatlannak.

XVIII. FEJEZET,

melyben Sir Willoughby arra a gondolatra jut, hogy az elemek összeesküdtek ellene.

Alig tett pár lépést a parkban Clara, mikor máris tapasztalhatta, mennyire hálára kötelezte őt De Craye ezredes. Atyja és Willoughby már várták. De Craye, a körülmények gyors megértésével, látatlanul maradt félre a cserjék között. Clara lassan közeledett.

- A bolondóra remélhetőleg lejárt? - köszöntött rá atyja.

- Egyetlen szót s vége az egész herce-hurcának. Hiszen egyformán utáljuk, - mondta Willoughby.

- Csak semmi szcénát, - tóditotta Dr. Middleton. - Ki vele, mit határoztál, leány, pro forma persze, tekintettel arra, hogy az, akinek joga van hozzá, követeli. Engem pedig ereszettek már el.

Clara ránézett Willoughbyra.

- Azt határoztam, hogy Miss Dale-hez megyek tanácsot kérni.

Semmi sem mutatta, hogy Willoughbyt szíven találták volna.

- Miss Dale-hez? - tanácsért?

Dr. Middleton a furiákat emlegette.

- Mit jelent már megint ez az új szeszély?

- Miss Dale-t okvetlen meg kell hallgatnom papa.

- Meg kell hallgatnod, mikor arról van szó, hogy házasságra nyújtsd a kezéd?

- Meg.

- Miss Dale-t, mondod?

- Őt, papa.

Dr. Middleton ismét természetes egyenességűre húzta ki a derekát abból a meghajolt helyzetből, melybe az egészséges józan ész emberei, pedagógusok és más efélék, szoktak előre-görnyedni, mikor egy-egy félszeg alkalom kényszeríti őket szemügyre venni az emberi természet végtelenül apró képtelenségeit, melyek csak az értelem fényében oly csekélységek, de amelyek mondhatatlan méretűek az örültség birodalmában.

Leánya mélyvégsően megzavarta. Sőhajtól feszülő mellel szólt oda Willoughbynak:

- Nem csodálkozom az Ön elrémült arckifejezésén, kedves barátom. Rájönni, hogy az ember egy Kasszandra-örültségű leánynak a vőlegénye, anélkül a hizelgő megállapítás nélkül, hogy önagságát a Nap nyilai ejtették meg, nem lehet valami különösen jóleső tapasztalat. Ellene vagyok minden további halogatásnak s nem tűröm, hogy a leányom hitszegést kövessen el!

- Nehogy ismételd ezeket a szavakat, - fordult Willoughbyhoz Clara.

A férfi megriadt. Clara nyilván felfegyverezetten száll szembe vele. Dehát hogyan, oly rövid idő alatt? Ki taníthatta ki? S elképedésében nyugtalanul kapta szemét az ég felé, nagyot szippantva a levegőből. Így kiáltotta:

- Elrémült arckifejezést mond Ön, sir? Nem is tudtam, hogy ilyesmit tükröz az arcom. Nem vagyok hozzászokva a hosszas kunyoráláshoz: képtelen vagyok az alázatos esdeklő tartós

szerepére. Az Ön leánya kizökkentett a világgal való harmóniámból. - Clara, mi eljegyeztük egymást. Tiszta időpocséklás beszélni is holmi tanácskéregetésekről.

- Csakugyan hitszegés lenne részemről a jegyesség felbontása?

- Még kérdezed?

- A józan ész megszegése csak felvetni is a kérdést, - szólt közbe az apa.

Clara újra Willoughbyra nézett!

- Még most is?

Willoughby fölényesen vont vállat.

- A tegnapi éjszaka után is? - kérdezte a Jeány.

- A tegnapi éjszaka után?

- Nem adtad vissza a szabadságomat?

- Én? nem!

- Azzal, amit tettél!

- De drága Clarám!

- Nem tettél a szó szoros értelmében szabaddá?

- Én? aki magaménak követellek?

- Még követelhetsz?

- Követellek és követelni foglak.

- A tegnapi éjszaka után?

- Kertelés! Apró sunyiságok! Barbár asszonyi fecsegés, kigyócsavargás! - tört ki Dr. Middleton. - Kapitulálj, vagy fejtsd ki a visszautasítás okait. Egy érved sincs! Nyujtsd oda a kezéd leány, ahogy megegyeztünk. Kérkedtem veled Willoughby előtt, hogy a kitűzött időre itt leszel. Ne hozd szégyenbe magad, velem együtt!

- Willoughby teljesen szabadon ajánlhatja fel a kezét? Kérdezd meg, papa!

- Teljesítsd a kötelességed. Legyen már végre békesség!

- Teljesen szabadon! akárcsak azon a napon, mikor először ajánlottam fel. - Willoughby őszinte lendülettel nyujtotta előre tiszteletreméltó jobbját.

Arca azonban mézsfehér volt: ennek a leánynak tán a levegőből súgnak meg némely dolgokat láthatatlan ellenségek: Willoughby kételkedni kezdett a felsőbb Hatalmak hűségében.

- A tegnapi éjszaka után is? - kérdezte Clara.

- Oh, ha úgy kötöd magad ehhez, hát a tegnapi éjszaka után is.

- Sir Willoughby bizonyára tudja, mire gondolok.

- Oh, persze!

- És az igazat mondja Sir Willoughby?

- *Sir Willoughby!* - robbant ki az apából a harag. - De megmondod-e hát, mire gondolsz? te, foglalata minden ellenmondásnak és változandóságnak, amit a teremtés kezdete óta csak a női nem rovására irt az emberiség! „Persze” - mondja Willoughby, holott ő se tudhat többet, mint én. A kisasszony egy órai kegyelmet kér s egész rakomány csűrés-csavarással jön vissza,

rásújtani a férfit, akit megsértett. Szégyenszemre kell bevallanom, hogy szereplésünk ebben az eljegyzési történetben csak a Willoughby nagylelkűsége révén menekült meg a nyilvános gyalázattól. Még csak nem is gratulálhatok neki a szerencséjéhez, ha le tud annyira ereszkedni, hogy a végsőkig türelmes tudjon lenni veled szemben; mert a helyett a fiatal lány helyett, akit neki adni reméltem, egy fantasztikus viaszbabot látok magam előtt, akit egy dajkaölbe való csitri csacsi szeszélyei mozgatnak. Ha valami megérthető alapot keres az ember a viselkedésében, az a nyomoruságos mentség sül ki, hogy alighanem a féltékenység szelleme szállta meg a kisasszonyt!

- Csak azt mondhatom, hogy erre nincs semmi alap, - jelentette ki Willoughby. - Kész vagyok a megnyugtatóra, Clara. Nevezd meg azt, aki úgy megzavart. Alig tudom elképzelni, hogy lehetne ilyen valaki. Dehát: ki tudja?

Clara nem nevezhetett meg senkit. A féltékenység undok gyanuja csak megerősödne, ha nevet mondana: s különben is Laetitia nevével csakugyan nem állhatott elő.

Willoughby kihasználta az előnyt:

- A féltékenység az a fajta balgaság, mely számomra teljesen idegen, - úgy vélem, sir, hogy aki gentleman, fölüláll az ilyesmin. A magam érdekében beszélek. - Bizonyos engedményeket azonban tennem kell. Némely esetben bók számba megy, ha féltékenykednek az emberre s gyakran egyetlen szó elég az eloszlatására. Az egész ügy olyan értelmetlen! Mindazonáltal, készségesen vállalkozom a szembesítésekre, odaülök a vádlottak padjára! Mindent, ami megnyugtathat egy feldult kedélyt!

- Önre, sir, - mondta Dr. Middleton, - bármely apa méltán lehetne büszke.

- Nem féltékenység bánt, nem tudnék féltékeny lenni! - kiáltotta Clara, miközben éppen ennek a szenvedélynek a vágya ingerelte s agyát valami ötletért hajszolta, amivel legalább az engedékenység egy jelét csalhassa ki atyjától, ha már a méltánylását nem tudta. Nem volt acélos női lélek, hanem egy az ideges természetűek közül, akik a pillanat teli életét élik, noha a pillanat eredményét mindig feláldozta lényének mélységének idegenkedésének.

- Leszel még te rám megint büszke, papa!

Alig mondhatott volna valami rosszabbul sikerültet.

- *Optime*: de most aztán térjünk *ad rem*, - visszhangzott a doktor úr zsörtölődő békülékenységére. - *Firmavit fidem*. Eszerint tessék eljárni s ne vaktában ugrálni körülöttünk, mint nyuszi a mezőben.

- Meg akarom látogatni Miss Dale-t, - beszélt Clara.

A nagytiszteletű doktor karjait dühös kétségbeesése könnyörgésformán lendítette égnek.

- Laetitia a kertiházban van. Már meglátogathattad volna, - mondta Willoughby.

Clara nyilván nem járt ott.

- Tehát nem igaz, hogy tegnap éjszaka, tizenkét és egy óra közt, a szalónban házasságot ajánlottál Miss Dale-nek?

Willoughbyban meggyőződéssé érlelődött, hogy Clara lelopózott a lépcsőn a Laetitiával folytatott beszélgetés alatt s hallgatózott az ajtón.

- A jó öreg Vernonnal? - vetette oda könnyed kacajjal. - A gondolat, mint tudod, nem új. Ille nek egymáshoz, csak hogy maguktól nem akarják észrevenni. - Laetitia Dale és unokafivérem: Vernon Whitford, sir!

- Ügyes terv, barátom s csak azt mondhatom Önről, Willoughby, hogy Önnek máris - férj-türelme van!

Willoughby meghajlással fogadta a dicséretet s egyben némi fáradtságot bátorkodott láttatni. Ásitást nyomott el:

- Nem vágyhatnék ennél kedvesebb titulusra, sir, - s könnyedén látszott elütni a nehéz diskurzust.

Clara összerezzen: ráriadt, hogy Crossjay esetleg rosszul hallotta, amit hallott, vagy De Craye ezredes kitaláló ügyessége tévedt. Nagyon valószínűnek hatott, hogy Willoughby Vernont ajánlotta Laetitiának.

Nem volt semmi, ami Clarát támogassa, kivéve a Willoughby páni rettegésű arckifejezését az ő állhatatos Miss Dale-emlegetésére. Esküt tett volna rá a leány, hogy igaza van, de közben az összes ellene szóló lehetőségeket el tudta képzelni. S szerencsétlenségére, az összes Finom Lelkierők (bátor hadsereg a hölgyek védelmére, mindaddig, míg nehézségekbe nem bonyolódnak, mikor aztán egy csapásra leoperálódnak róluk, csupasz gyámoltalanságban hagyva őket, mintha egyszerű paraszti-cselédek volnának), a fiatal úrinő egész testőri gárdája, a szalon-levegő tünderei, akik uszályát hordják, haját fonják, hangját zenésítik, arca színét festik s akik nyilai és pajzsai a férfiui teremtmény megregulázására, megtiltották annak a kifejezését, amit Clara érzett, - különben azzal büntették volna, hogy nyomban betöltik mostanában annyiszor ismételt fenyegetésüket s holmi védőszellem végső menedékéhez utasították volna maguk helyett. Nem tudott, mint valami kellemetes melodrámban, pusztá ujjhegy-mutogatással, ösztönei sugallatára, ráinteni Willoughby egy-egy hamis szavára vagy cselekedetére. Sőt még azt sem jelenthette ki, hogy hősünk igazmondásában egyáltalán kételkedik. Egy újabb makacskodási roham pedig, a könnyek menedéke, a szeszély még egy megjátszása tilossá vált számára, megtiltották az illendőség ama szigorú törvényei, melyek a jónevelésű ladyk erkölcsi ruhatárához tartoznak.

- Még egy kis haladékot, papa, - könyörgött, keserves tudatában a csak kuszább bonyodalomnak, melyet kérése okozhat s azzal a felvillanó érzéssel, - ha már épen el kell árulnunk róla ezt is, - hogy a csomót, mely oly keservesen gordiusivá reménytelenült, a vad események gomolygása közt csak egy égi küldetésű bátor lovag szelheti ketté, ha mindjárt földi formában is; a belső jajszó, amint a gyöngeség mindjobban urrá lett rajta, egyre izzóbban követelte: „Akármit, csak ne a Willoughbyval való házasságot!” Belefáradt a harcba és végkép elejtette magát, ami olyan állapot, melyben a fiatalság képzelőereje ellenőrizetlenül teng túl s már előre kétségbeesik.

- Semmi haladék! - derült ragyogóra Willoughby.

- Én is azt mondom, semmi haladék, - jelentette ki az apa. - Olyan helyzetet bitorolsz, Clara Middleton, mely egyáltalán nem illet meg.

- Nem bírom ki, hogy így megbánthattalak, apám!

- Willoughbyt bántottad meg! S kötelességed épen ettől őrizkedni! Hozzá intézd a mentegőzéseidet. Én nem vagyok hajlandó még egyszer végigvonszoltatni magam a megtett uton s örökké ismételni ugyanazt a parancsszót.

- Ha a parancsszót így ráruházták, ezennel követelem, hogy az enyém légy, - mondta Willoughby.

- És te nem követtél el hitszegést velem szemben?

- Bizonyára nem; elvégre akkor nem sürgethetnék így a követelésemmel!

- S nem nyújthatná jobbját a jobbold után, - szólt Dr. Middleton, - nem bizony, semmiképen! Nem tudom, micsoda bolond gyökeret izlelhetett ez a leány, de míg a józan esze vissza nem tér, mindenesetre bele kell törödnie azoknak az irányításába, akiket az istenek még nem hagytak el. Ez a leány valaha... de nem tekintetek vissza:... lehet, hogy csak hazug képe volt már akkor is az értelmes nőnek. Hálisútnak, itt jön az én Mr. Whitford barátom. Ő az én tengeri fürdőm és esti lakomám Trója partfokán a nap harcai és porfelhői után.

Vernon egyenesen feléjük tartott, ami szokatlan tény volt tőle, mivel egyébként mindig félt a társaság megzavarásától.

Ebből, de még inkább abból, hogy Vernon kutató mozgékonyágú, táncos kedvű szemöldökkel fordult Willoughby felé, Clara kitalálta, hogy segédcsoport érkezett támogatására. Vernon homloka különös módon élénk volt, mint az olyan emberé, aki valamely váratlan meglepetést nyelt el magába, de még mindig annak mulatságos tartalmán kérödzik.

- Láttá Crossjay-t, Mr. Whitford? - kérdezte Clara.

- Rajtaütöttem Crossjay-n, kutyabaja!

- Hol aludt?

- Ugy látszik, valami szófán.

Clara reménykedve mosolygott, - Vernon tudta a históriát.

Willoughby helyénvalónak vélte, hogy védelmére keljen szigorú rendszabályainak.

- Hazudott a fickó, kettős játékot űzött.

- Minélfogva a görög portikusz módszere szerint kellett volna emberségre tanítani, - szólt a nagytiszteletű doktor.

- Az én módszerem más, sir. Nem alkalmaznék soha olyat, amit magam nem tudnék elviselni.

- Így zárták el a görög nevelést a késői generációktól s ennélfogva a mezőt, mely ifjkorunkban a legtermékenyebb a jóerkölcsök magvaira, szántatlanul és vetetlenül hagyják. Hát persze! Ez a nagyszerű elfinomodás az igazi út arra, hogy visszazuhanjunk a barbárságba. Holott kerülni kellene a túlzott finnyáskodást, mikor maga a természet igazít el legszebben: milyen másik kapuját nyitogassuk a tanításnak. És most remélem, szabad vagyok végre!

- Vernon egy-két percre még meg fog bocsátani...

- Viszem Mr. Whitfordot, ha egyszer kézre kaphattam!

- A laboratóriumban találkozunk, Vernon, - bólintott mereven Willoughby.

- Hagyjuk itt őket, Mr. Whitford! Épen arról a bizonyos napról folytatják a hagyományos vitatkozást, melyet az illendőség irúlva-pirúlva tud csak megnevezni.

- Miféle napról? - kérdezte Vernon, vaskos tudatlansággal.

- A nagy napról, ahogy az ilyen népek nevezgetik.

Vernon gyors lobbanású pillantása egyik beszélgetőről a másikra fordult. Szemei szikrázó parázslással szegezödztek Willoughby szemekre, s fényükben már megdöbbenés sem volt, mintha a lélek fehérizzásig jutott volna, amely mindent magába olvasztott.

Willoughby intett neki, hogy távozhat.

- Találkozott Miss Dale-lel, Mr. Whitford? - kérdezte Clara.

Vernon felelt:

- Nem. Valami nagyon kiforgathatta magából.

- A Crossjay miatt való aggodás?

- Oh, - fordult Vernon Willoughbyhoz, - az aztán mesterfogás volt, hogy a Crossjay hálószobájának a kulcsát zsebretted!

Ez a mennyei irónia végighullámzott Clarán, aki gyönyörrel lubickolt benne, miközben a szellemtelen visszavágást hallgatta:

- Szeretem röviden fogni a zablát. Nem tudtam, hogy Laetitia ott volt a fickó ajtajánál.

- Remélem, Miss Dale engem fogadni fog, - mondta Clara. - Egyformán szeretjük a kis legényt.

- Mr. Dale-lel mindenestre beszélhet. Ugy látszik, valami nézeteltérése támadt a leányával, - felelte Vernon. - Laetitia kisasszony bezárkózott a szobájába.

- Mr. Dale nem az egyetlen apa, aki hasonló egészségtelen helyzetbe került, - szólt Dr. Middleton.

- Az öreg úr azt mondja, hogy hozzád készül, Willoughby.

- Miért épen hozzám? - fékezte izgatottságát Willoughby. - Természetesen, én szívesen látom. De jobb lenne, ha a fickó maga jönne.

- Ha kilátás volna rá, hogy megbocsátasz neki, - mondta Clara.

- Közöld Dale-ékkel, hogy kész vagyok meghallgatni a fiút, Vernon. Semmi szükség rá, hogy emiatt Mr. Dale idefárassza magát.

- De miért is különbözhetett össze Mr. Dale a leányával? - kérdezte Clara.

Vernon mintha kénytelen-kelletlen mondott volna választ. Bizonytalanul tág nézéssel, mely azonban nyugtalanítóbban érte Willoughbyt, mint bármely átható tekintet, felelte:

- Talán azért, Miss Middleton, mert Laetitia kisasszony nem ajándékozta meg teljes bizalmával az édesapját.

- Mely esetben helyzetem az öregével szemben ezen az egyetlen ponton nélkülözi a rokonságot, lévén nekem tulságosan is nagy részem a leányi bizodalomban, - jegyezte meg Dr. Middleton.

Clara lesütötte szemhéjait, amíg ez a hullám is elcsitul:

- Engem épen az kapott meg, hogy Miss Dale mindig a legnyiltabb őszinteség megtestesülése.

- Minek ártanók be magunkat a Dale-ék családi ügyeibe? - vetette közbe Willoughby s előhuzta a zsebóráját, valahogy egyébre terelni a szót. Ágaskodott benne a kíváncsiság, megtudni: tudja-e Vernon is azt, amit Clara s miközben görcsösen kapaszkodott ahhoz a nézetéhez, hogy ez nem lehetséges, minden ízét átjárta az érzés, hogy mégis csak lehetséges: - ha pedig így áll a dolog, mik lennének egyebek a Felsőbb Hatalmak összeesküvők szövetségénél? Adózott Laetitiának ezzel a bókkal. Nem ment a fejébe, hogy a titkot emberi módon árulhatta el valaki. Clara mégis felfedezte és ez teljesen felforgatta Willoughby józan gondolkodását.

- A Dale-ek családi ügyei nem érdekelnek, - mondta Vernon.

- Holott, barátomuram, - himbálta magát jobbra-balra Dr. Middleton, jóakaratu ravaszdisággal a szavaiban, melyeknek a fontosságára Willoughby csak már későn ébredt rá, - holott mégis

érdekelhetnék Önt ezek az ügyek. Sőt bátran hozzátehetem, hogy nagy valószínűséggel éppen Önt nevezhetnék az atyai és leányzói összekülönbözés kutféjének és végső okának, noha a múlt éjszaka Willoughby volt a szalónban közvetlen bűnöse az ügy felidézésének.

- Kegyeskedjék magyarázatot adni, sir, - szólt Vernon s kérdő tekintete Clarától várta a választ.

Dr. Middleton Willoughbyra háritotta a magyarázatot.

Clara közölt Vernonnal annyit, amennyit ama csöndes mélységű pillantások egyikével megtehetett, melyek azt mondják: „Gondolkozz csak!” - s anélkül, hogy egyetlen gondolatot is mozgásba serkentenének, egyszerre átható fényt gyűjtanak az elmében.

Vernon világosan látott mindent, még mielőtt Willoughby megszólalt volna. Szája szigorúan zárult össze s szemeinek remegő szikrázása újabb lobot vetett. Clara egy csillagot nézett az éjszaka: annak a tűzpillás elevensége s tuláradó fénye volt ilyen. S mégis, mivel Vernon tökéletes nyugalmat mutatott, senki sem gyanithatta, hogy vérét vad kacagás kergeti körbe s hogy arca végsőkig feszíti vissza a kirobbanó ingert. Clarát oly boldogsággal lepte meg ez a látvány, hogy fögondja e pillanatban ez volt: hogy is hívják azt a bizonyos csillagot, melynek fénye tüzel és beszél egyszerre s a lobogó szellem megtestesülése. Az a magányos csillag az, mely a fagy és erős holdfény éjszakáin is megőrzi legyőzhetetlen hevét: erre emlékezett s képét is maga előtt látta: a jegesszürke földet, a halvány Orionnal a holdöntözte egeken, alul a Csillaggal, keletre az Oriontól: de a név! a név! - Csak bizonytalanul hallotta Willoughby hangját:

- Oh, a régi história! Ujabb kísérlet... ismered a tervemet... Csütörtököt mondott persze s mindkét részről hálátlanság az eredmény. Sőt tán még bocsánatot is kell kérnem tőled. - Mert egyikük sem képes belátni, hogy mi lenne jó a számukra, sir!

- Mindazáltal nyilvánvaló, - szólt Dr. Middleton, - hogy a hallottak után az apát az Ön kiszemeltjének támogatójául kell tekintenünk a vitás ügyben.

- Nem mondhatnám; én a mennyire befolytam a dologba, csak összevisszaságot támasztottam.

Vernon legyürte helyeslő ingerét, de láthatóan ragyogott a tény elismerésétől.

- Te mindenestre jót akartál, Willoughby.

- Remélem is, Vernon.

- Csak elriasztottad egy kicsit Miss Dale-t.

- Bizony ebbe bele kell törődnünk.

- Engem nemigen érint, mert holnap már itt se vagyok.

- Lássá, sir, a hála, amit aratok.

- Mr. Whitford, - szólt Dr. Middleton, - a lady atyjában Ön fő-főbástyát talál.

- S Ön szívesen látná, sir, hogy így ostromoljam meg a ladyt?

- Miért ne?

- Hogy férjhezmenetelét a leányi engedelmesség tényévé tegyem?

- Ugyan! barátomuram, egy igazi szerelmes vigan venné el ily körülmények közt is a leányt, jól tudva, hogy csak a kisasszony javát szolgálja. Mit szól hozzá, Willoughby?

- Sir! Hogy mit szólok? Mit szólhatok? Miss Dale nem fogadott hűséget. Ha megtette volna, ő az a lady, aki soha sem vált volna az adott szó szégyenére.

- Miss Dale az állhatatosság eszményképe, aki kitartana az adott szó mellett akkor is, ha történetesen a másik fél szegte volna meg, - mondta Vernon s Clara ujjongva remegett.

- Sir, szerintem ez az állhatatosság szobrát jelentené s ha egy husunkból és vérünkéből való lány ilyen minta után igazodnék, méltán nyilváníthatnók az idióta cím alapvizsgázójának.

- A hűség mégiscsak hűség, sir!

- De amit összetörnek, az mégiscsak össze van törve, sir, akár porcellánról van szó, akár emberi fogadalmakról s minden, amit két ember közül az egyoldalú hűségfolytató, - hogy ne mondjam: hűséggyászoló, - tehet, az, hogy élete hátralevő részét a tört cserepek összeszedésével tölti el, mely foglalkozás legcélszerűbben, az emberiség nagyobb kényelmére, külön e célra berendezett asyllumok celláiban üzhető.

- Ön az érzelmek költészetét dúlja szét, Dr. Middleton!

- Hogy a természet költészetét tegyem erősebbé, Mr. Whitford!

- Ön tehát azt tartja, sir, hogy az egyik fél hitszegése esetén a lekötöttség megszűnik s a másik fél teljesen felszabadul?

- Ugy bizony! én ennek a lapos igazságnak a szószólója vagyok s meghuzom a lélekharangot az érzelgősség világa fölött. Mivel pedig Ön ezt akarja védelmezni, hadd appelláljak Willoughbyra, hadd kérdezzem meg tőle, vajjon ő nem a józanabb izlés világa mellett foglal-e pártot s nem tapsolna-e annak, ha egy cserbenhagyott férfi vagy leány még abban a hónapban összeházasodnék valaki mással?

Clara atyja karja alá csusztatta a karját.

- Költészet? sir, - szólalt meg Willoughby, - sohasem voltam annyira képmutató, hogy szakértelmet vagy csak érdeklődést is színleltem volna iránta.

Dr. Middleton kacagott. És Vernon is csodálni látszott unokafivéréért ezért a válaszáért, mely a Clara fülében úgy csengett, mint a legirombább minden valaha mondott feleletek közül. Karja hidegre vált atyja karjában. Ujra félni kezdett Willoughbytól.

Willoughby sorsa teljesen attól függött: elég ügyes lesz-e a rázuduló rohamok kijátszásában? Ha képes lett volna hinni a Felsőbb Hatalmak árulásában, rögtön tervszerűséget fedezhetett volna fel ezekben a halálos csapásokban, mert érzékenysége ritkább volt élesebb, mint ebben a mostani válságban. És ebben az esetben elragadhatta volna Clarát, csak vele küzdeni végig a harcot, ráhagyva Vernon baráti nemességére, hogy ne legyen árulója az apa előtt: a Clarával való harc azonban nem ígért azonnali gyümölcsöket s egyáltalán nem ígérkezett kellemesnek; az a bizalom pedig, mellyel világéletében viseltetett védőszellemeivel szemben, elhomályosította értelmét: nem látta át azt, amit más körülmények közt azonnal észrevett volna finom és hűséges fogékonysága, mely a legenyhébb sebeket ütő benyomásokra is felneszelt. Clara lesüllyedhetett odáig, hogy hallgatózzék az ajtón: eleget is hallhatott ahhoz, hogy gyanú ébredjen benne. Vernon azonban nem volt a kastélyban múlt éjszaka: Clara nem közölhette vele gyanuját s Vernon Laetitiával sem találkozott, akinek megbízhatósága különben is kétségtelen, Laetitia csodálatraméltó nő lévén, ha egyszemélyben örült és balsorsra ítelt teremtés is.

Mínthogy Willoughby előszeretettel tartotta Vernont okvetetlenkedő moralistának, akit szentenciák zümmögése dirigál, célszerűnek gondolta Clarától való elválasztását, hogy a leányt addig győzze le, amíg még abban a vereségszerű hangulatban van, melybe Vernon bosszantó megérkezése előtt látszott kerülni.

- Attól tartok, kedves barátom, sokkal finnyásabb és akadékoskodóbb vagy, semhogy igazi kérő válhatnék belőled, - mondta. - Az ilyesmi szép a papíron, de képtelenség az életben. -

Nekem most még van egy kis külön megbeszélésem Dr. Middletonékkal. Talán kerülnék beljebb, sir. Rögtön szabadon fogom bocsátani.

Clara megszorította atyja karját.

- Még van valami? - kérdezte a doktor.

- Csak öt percet! Holmi apró tévedést kell tisztázni, sir. Drága kis Clarám, egészen más szemmel fogod nézni a dolgot.

- Papa dolgozni szeretne Mr. Whitforddal.

Clara csüggedő szívvel hallotta atyja feleletét:

- Eh, ez a reggel ugyanis elveszett. Már beletörődöm, hogy meg kell adnom az árát, amiért a világot én is hozzájuttattam egy ifju nőszemélyhez. Leányom van! Remélem, Mr. Whitford, délután majd kárpótol. Ne lógassa úgy a fejét. Ugy látom, mostanában el van szontyolodva. Pedig addig nem fog rendesen az agyveleje sem, amíg ez a história motoszkál benne. Inkább megpróbálom, hogy magam is szószólója legyek, ha éppen szükséges az ügy gyorsabb nyélbeütésére.

Vernon kurta köszönetet mondott, majd így szólt:

- Willoughby már teljes ékesszólását kimerítette s tetszik látni az eredményt: Önök elvesztették Miss Dale-t, anélkül, hogy én megnyertem volna. Willoughby mindent megtett, amit hasonló kényes esetben egyik férfi a másikért megtehet: még a Laetitia hires köszöntő versét is idézte, amit a kisasszony az ő születésnapjára irt, - így akart hizelegni a költőnőnek. Legjava erőfeszítése is meghiusult a lady irántam érzett hajlithatatlanságán.

- Lássá, - szólt Dr. Middleton, mikor Willoughby a vers felemlítésének villanyütésétől egy-két szilaj lépésre rándult, - Willoughbyban olyan ügyvédje akadt Önnek, akit egy visszautasítás még nem riaszt el, s mondhatom, kemény és szívós egy ember, amilyen kevés van. És ez helyes is. Nem kell hinni a hölgyek „nem” szavában: ezzel a kipróbált módszerrel vehetjük be ezeket a meghódolásra épült váracsákat. Bár az igazat megvallva, a rossz oldala is megvan annak, ha fiatalember a védőügyvédünk egy-egy hölgy előtt. Csakhogy Willoughby közismer-ten vőlegényi sorban van, minélfogva bizvást élvezheti a nála öregebbek előjogait.

- Mint vőlegényi sorban lévő fiatalember csakugyan öreguras eredménnyel kardoskodott érdekekben Miss Dale-nél, sir, - felelte Vernon.

Willoughby maga elé dörmögve járt fel és alá. A Gondviselés mythikus valamivé rémlett a gondolataiban, sőt gonosz indulatu valamivé: mert ez a Gondviselés hitének az átka: az ember mindjárt más színben látja maga előtt, mihelyt nem áll többé készségesen a szolgálatunkra.

- Velem tart, sir? - kérdezte s nem figyeltek rá. A nagytiszteletü doktor nem hagyta, hogy megfosszák a hömpölygő szónoklás lehetőségétől.

- Mint olyan ember, aki hiven állja a maga adott szavát s közben gondja van rokonai dolgát is nyélbe ütni, véleményem szerint megérdemli a kisasszony nagyrabecsülését, valamint a mi őszinte hálánkat is; ennélfogva az átmeneti balsiker se Önt, se őt ne csüggesse el, ha a kisasszony olyan sebbel-lobbal vonult is vissza Patterne-ből s zárkózott el szentélyébe az Ön legutóbbi látogatása előtt.

- Tegyük fel, hogy Willoughby sikert ért volna el, - kezdte újra Vernon, csaknem örületbe hajszolva Willoughbyt, - én köteles lettem volna belemenni ebbe a házasságba?

Dr. Middletonnak volt min elgondolkoznia:

- Az Ön hozzájárulása nélkül történt az ajánlat?

- Teljesen.
- Csodálója Ön annak a hölgynek?
- A legtiszteleteljesebb módon.
- A házasságra még sem hajlik?
- Egy hajszálnyival nagyobb foka a tiszteletnek már menthetetlenül odáig hajlítana.
- Meddig álldogálunk még itt a Vernon emészthetetlen zagyvaságait hallgatni? - csattant fel Willoughby.
- De ha Mr. Whitfordot meg se kérdezték előbb... - mondta Dr. Middleton, azonban Willoughby sürgető közbevágása letorkolta: - Megengedi, sir? - Megengeded, kedves öregem? - s elhárítón lendítve egyet Vernon felé, karját nyújtotta Clarának, hogy elvezesse.
- Nini, Mrs. Mountstuart! - kiáltotta Clara.

Willoughby maga elé meredt. Barát rohanja meg, vagy ellenség? Tünődővé kövülten állt a két lehetőség között.

Clara látta, hogy Mrs. Mountstuart és De Craye ezredes elválnak egymástól: azzal a kitünő lady úgy vitorlázott végig a pázsiton, mint egy feldiszitett királyi bárka.

Barátságosnak látszott, de mindenkire barátságosnak, ami Willoughbyt mindig úgy érte, mint valami fagy, s szörnyű módon barátságosnak mutatkozott Clarához.

Közeledett a leányhoz s odasugta:

- Ez aztán az ujság! Csudálatos! És én tegnap még nem tudtam hinni a Willoughby célzásainak! Meg van elégedve?
- Kérem, Mrs. Mountstuart, találjon rá módot s beszéljen a papával, - súgta vissza Clara.

Mr. Mountstuart meghajtotta magát Dr. Middleton felé, biccentett Vernonnak s Willoughby-hoz lebegett:

- Hát igaz? *Igazán* igaz? Csakugyan elhihetem? Megtette? Drága Sir Willoughby, hát csakugyan?

A megzavarodott gentleman egyetlen deszkaroncson vergődött a tenger közepén.

Csak egy hűdött mosolyt szegezhetett a roham ellen.

Ösztönszerű óvatossága egy lépést hátráltatott vele, miközben csak azt az egy szót ejtette el, hogy: „Hát...” - mint holmi misztikus mélységekbe eresztett mérő ónt; aztán még egy lépést hátrált:

- Asszonyom? - s hangja csöndesebb beszédre intette a ladyt.

Mrs. Mountstuartnak megeredt a szava, utánanyomult a részleges visszavonulásnak s halkabbra fogott hangon folytatta:

- Igazán lehetetlen volt számomra kézzelfogható valóságnak hinni ezt a dolgot! Ön mindig a meglepetések embere volt, de ez! ez! Ennél férfiasabb, gentlemanhez illőbb valami még nem volt a világon: semmi, igazán semmi sem változtatható volna egy tarthatatlan helyzetet ilyen jóleső és mindenki számára megfelelő megoldássá. Az ilyet szeretem, ezt imádom: - egészséges tapintat! A férfiak olyan önzők! az ember nem tudja a fejükbe verni, mi az észszerű hasonló esetekben! De Ön, Sir Willoughby, bölcseséget és mély érzést mutatott egyszerre, ami legritkábban találkozik össze egy-egy férfiban.

- De hát honnan...? - préselte ki magából a kérdést Willoughby.

- Hogy honnan tudom? A sövények, a háztetők, meg minden hely ezzel van tele. Estig az egész szomszédság tudni fogja. Lady Busshe és Lady Culmer nyomban idevágatnak, persze azzal, hogy sohasem vártak mást. Én nem vagyok ilyen büszke jó. Kérem, bocsássa meg a tegnapi „másodszor” szót. Még ha a hiuságom kárán is, boldogan vallom be, tévedtem, borzasztóan melléhibáztam az igazságnak. Dehát akkor még nem számoltam azzal, hogy itt végzeteszerű vonzódásról van szó: azt hittem, férfiak nem képesek ilyesmire. Azt hittem, hogy csak mi, nők, vagyunk a végzet szegény elhívottjai. Mert ebben *végzet* van! Ön elszántan próbált kibujni alóla, igazán elszántan. És azzal a leánnyal nem vall szégyent, hogy végül mégis meghódolt, drága barátom. Finom teremtés és nagyon, nagyon okos; imádó hive Önnek és kitünően fog hatni rá a dolog. Máris látom magam előtt: virág a napfényben. Tökéletes úrnőjévé fejlődik a kastélynak. Patterne ragyogni fog az ő uralma alatt, kezeskedem erről Önnek. És Ön is ragyogni fog. Igen, Ön akkor virul legtündöklőbbben, ha imádják. Imádat, az kell Önnek! Mostanában felhő árnyékozta be. Én már évekkkel ezelőtt mondtam, ebből házasság lesz, még mielőtt Ön hajlott volna rá. Lady Busshe viszont azt mondta, csak ürügy volt az udvarlása s mindenki Lady Busshe-t tartotta roppant bölcsnek. A világ az Ön pártján lesz. És minden nő, kivéve persze Lady Busshe-t, akinek a jövőmondás a büszkesége, de aki hamarosan alig tehet egyebet, mint hogy ő is nagy örvendéssel csatlakozzék a többiekhez. Barátom, az Ön legőszintébb és legrégebbi bámulója gratulál Önnek. Nem tudtam fékezni magam, kénytelen voltam kiönteni a szívemet. Most pedig megyek s beszélek Dr. Middletonnal is. Hogy hatott rá a dolog? Elutaznak?

- Dr. Middleton teljesen nyugodt, - felelte hangosan Willoughby, egészen agyonzavarodva.

A lady belátta, hogy Willoughby joggal eszméltetheti rendre, amiért olyan tulságosan elhalkított hangon diskurál, noha eléggé elkülönülten álltak a többiektől. Azokhoz ezidőszert De Craye ezredes is csatlakozott s valamennyien egycsoportban csevegtek, - és valószínűleg Willoughbyról, amint hősrünk borzadva gyanította.

Clara tehát kisiklott előle, odavan! Willoughby azonban emlékezett esküjére s most újra megfogadta: csak Horace De Craye-nek nem engedi át a leányt! Kisiklott előle, odaveszett számára, elmerült a rivális hímek áradatában, de azt az egyet elhatározta, hogy teljes erővel elvágja őt *attól* az egy férfitől, a csalfa baráttól, aki kitaszította őt a némbor sekély szívéből s aki, ha diadalra juthat, talán el is kérkednék vele, hogy egyszerű megjelenése a színen elegendő volt ehhez.

Willoughby elfogta Mrs. Mountstuartot, mikor a lady éppen Dr. Middletonhoz akart suhanni:

- Drága asszonyom, még egy perceskét!

De Craye a legbarátiabb arckifejezéssel oldalgott melléjük:

- No, Willoughby, nálad művészi szemmel még senkisem rázta új ábrákba a kaleidoszkópot!

- Megint elménckedünk, Horace? - felelte Willoughby s belenyilallt, hogy újabb tudója jelentkezik a démoni titoknak; azzal két-három lépésnyire félrevonta Dr. Middleton s hadarva kérte, hogy ne erőltesse tovább a dolgot Clarával.

- Tegyük csak őt boldoggá úgy, ahogy éppen tudjuk, sir. Mégiscsak meglehetnek neki a maga kis okai, - úrlányi kis okocskái!...

Nevetett egyet s faképnél hagyta a nagytiszteletű urat, hadd tűnődjön magában elképedése magasravont szemöldökívei alatt.

De Craye ravaszul és lekötelezően mosolygott, miközben mély meghajlással csüggesztette áhíthatosra a fejét Clara előtt, jelezve teljes és önfeláldozó szolgálatkészségét, valamint azt, hogy ez a friss gyümölcs is az ő érdemeinek bizonyosága.

Clara édes, bár bizonytalan mosollyal válaszolt. Meghitt viszonyuk nem lehetett titok.

- Az ütközet eldőlt, - mondta nyugodtan Vernon s miközben Willoughby néhány lépést sétált arrább Mrs. Mountstuarttal, még hozzátette:

- Mrs. Dale megjelenése várható. Mindent tud.

Vernon és Clara tekintetet cseréltek: a férfi nézésének keménysége ellentétben állt a leányszemek lágy ragyogásával s Vernon a ház felé indult.

De Craye hiába várt még egy szót vagy ígérő tekintetet. De türelmes volt, biztos a dolgában s ő is odábbállt.

Clara mégegyszer belefűzte karját atyja karjába s kitörő vidámsággal kiáltotta:

- A Szíriusz, papa!

A doktor mély leereszkedéssel ismételte:

- A Szíriusz?

Aztán megkérdezte:

- És van ebben az értelemnek legalább egy női nemű kis szikrácskája?

- Ez annak a csillagnak a neve, amelyikre gondoltam, drága apuskám.

- Agamemnon király ezt a csillagot nézte az auliszi áldozat előtt. És te erre gondoltál? Csakhogy, kis Iphigéniám lelkem, a te papád nem az a papa, aki ragaszkodik feláldoztatásodhoz!

- Jól hallottam, hogy azt súgta neked, hogy cselekedj a leánykád kedve szerint?

Dr. Middleton hümmögött.

- Az a beste kánikula-csillag csakugyan megbolondít egy pár fejet, - felelte.

XIX. FEJEZET.

Dr. Middleton, Lady Eleanor és Isabel, továbbá Mr. Dale.

Clara felnézett az illanó felhőkre. Most ő is velük suhant, izlelgette a szabadságot, de okosan kerülte jó atyja felbosszantását: várt.

A déli csengetyüszó befelé hívogatta a társaságot.

Kevés száj beszélt az ebédnél, kevés száj is evett. Clara csak azért vett részt, mert valami hajtotta: tanulmányozni a Mrs. Mountstuart arcát. Willoughby kénytelen volt az asztalfőn trónolni. Némák és tányérok összejövetelet ülték, ami úgy hatott a fülre, mint az a jólismert hang, mikor a templomban egy-egy hathatós szószéki dorgatórium után az adományok belecsörrennek a gyűjtőperselybe. De Craye ezredes egyik megeresztett sziporkáját úgy fogadták, mint egy árvanövendék fojtva kipukkanó süvölvényi jókedvét a megszentelt falak csöndje. Willoughby politikáról próbált csevegni Dr. Middletonnal, akit hűséges étvágya megóvott az odanemillő elmefuttatásoktól, mikor ennek az étvágnak lecsillapítása volt soron. Egyedül ő állta vitézül a fogásokat s így felelt a házigazdának:

- Azt tetszik mondani, hogy rossz időket élünk s hogy a kormány azt csinálja velünk, amit akar. Helyes, sir, de ha már így áll a dolog s az ellenzékieskedés csak annál nagyobb biztonságba rugdalja őket, bölcs emberek számára leghelyesebb szépen visszavonulni önmagukba, azzal a szilárd eltökéléssel, hogy a vetés csak hadd nőjjön ki szépen a földből. A természet ölen megpihenni, bizó lélekkel aludni s kivárni az évszakok rendjét! A gyengébbik pártnak csak ezt tanácsolhatom.

A tanács kitünő volt, de agyon is ütötte a témát.

Mindenki Dr. Middleton étvágyát figyelte: a jeladást, hogy felkelhessenek az asztaltól, szabadban lélekzeni; és éppen ez a jó ember jutalma, aki zavartalan lelkiismerettel végzi önmaga iránt való kötelességeit: a doktor ur semmit sem vett észre az általános nyugtalanságból; nyugodtan ette át magát az összes fogásokon s ugyanolyan nyugodtan idézte Milont Lady Eleanornak és Isabelnek, mikor a társaság egyszerre pattant föl, látva, hogy a nagytiszteletű ur befejezte az étkezést. Vernont Willoughby kaparintotta el tőle, Mrs. Mountstuart Clarának intett titkos jelet. Willoughbynak mégis kellene valami mondanivalójának lenni számára, gondolta Dr. Middleton: a helyzet nem volt világos. De kellemetlen sem volt s a nagytiszteletű ur nem áhitotta a lóhalálában való vágatást, ha kívánatosnak tartotta is felvilágosíttatását.

- Ez a nap, - fordult Dr. Middleton a hajadon nagynénikhez, hogy a szalónba kísérje őket, - ez a nap nem lesz elveszett nap rámnézve, ha hátralévő részét Önöknek szentelhetem.

- A zivatar még nem vonult el, - suttozta az egyik hölgy.

- Sőt nagyon is fenyeget, - sóhajtotta a másik.

Felváltva folytatták a litániát:

- Hozzászoktunk, hogy olvassunk a mi Willoughbynk lelkében s egy újjmозditásából is mindent látunk.

- Gyerekkora óta így van ez, egész nagyszerű ifjuságáig és megállapodott férfikoráig.

- Mindenkor a lovagiasság mintaképe volt.

- A kötelesség! első a kötelesség! Családja boldogsága, övéi jóléte.

- Ha büszke is volt a nevére, az nem volt önhitt büszkeség: kimagasló jótulajdonságok tudatos birtoklása oltotta belé.

- Alázatos is tudott lenni, ha a körülmények úgy kívánták.

Dr. Middleton meghajlott a litánia előtt, érezve, hogy a körülmények ezuttal tőle kívánják meg az alázatot.

- Reméljük a legjobbat... - mondta, megadó penitenciatartással leánya kiszámíthatatlan viselkedése miatt.

A hölgyek folytatták:

- Vernon Whitford, bár nem az ő vére, mégis valósággal a fivére!

- Ezer példát adott rá! Laetitia Dale jobban emlékszik rájuk, mint mi.

- Ha most újra csapás érné!

- Ha most újra csalódás várná!

- Lehetetlennek látszik, hogy ennyire félreérthessék!

- Reméljük a legjobbat!... - mondta Dr. Middleton.

- Igazán nem kívánunk sokat, hogyha elvárjuk, hogy ennyi jószág szétszotogatója is részesüljön egy kis figyelemben!

- Gyerekkorában egyszer fölmászott egy székre s bár veszedelemben forgott, nem akarta engedni, hogy hozzányuljunk, mert a széken *magasabb* volt nálunk s csodálkozva kellett felnézniük rá. Emlékszel, Eleanor? „Én vagyok a ház napja!” Utánozhatatlan volt!

- Családi érzést várt, hű ragaszkodást! Tizennégy éves volt, mikor unokafivére feleségül vette Grace Whitfordot s mi elvesztettük Vernont. Addig a legjobb barátok voltak s jó idő telt el, míg Vernon aztán idekerülhetett hozzánk. Közben Willoughby persze látni sem akarta Grace-t.

- De a férjével újra össze tudott barátkozni. Mert sohasem volt hijján a nagylelkűségnek. Egyetlen hibája...

- Az érzékenysége. És ez...

- Ez az ő titka. Mert ezt...

- Mert ezt senkinek sem szabad észrevenni! Férfikorára is ilyenek maradt meg. Willoughby Patterne-t senkisé is vádolhatja férfiatlansággal; és mégis - szenved, mintahogy senki más nem tud szenvedni, ha nem szeretik. Ő maga megingathatatlanul állhatatos érzelmeiben.

- Senkisé is tudja, hogy mi is ez tulajdonképpen. Mi, akik együtt éltünk vele, tudjuk róla, hogy készen áll minden áldozatra: csak hogy egész szívet kér érte cserébe. S ha kételkedik, akkor olyan lesz, amilyenek ma láttuk.

- Olyan összezúzott volt, amilyenek sohasem láttuk azelőtt.

- Reméljük a legjobbat, - mondta Dr. Middleton, ezúttal már nagyon gyorsan. Csiklandozta az inger, hogy megmondja nekik: „mi is az tulajdonképpen”: mert a nagytiszteletű doktor tudott megoldást a hölgyek bonyolult problémájára. Így szólt, a témához illő családias hangnemben:

- Tudják, hölgyeim, mi angolok durva törzs hajtásai vagyunk. Fiatalkorunkban egy kis nyers bánásmód nem válik kárunkra, sőt megedző hatású. Máskülönben könnyen didergősekké válunk, tulságosan elkényeztetekké, mikor a lelki alkat szívósságát a viharok szükségszerűen végigpaskolják, már tudniillik önbecsülésünk vizein. Barbárok vagyunk, a gazdagság üveg-házi földjébe ültetve, a kényelmes biztonság konzerváló oltalmában; de mégis barbárok. Azért

van, tetszik látni, hogy legjobban olyankor tündöklünk, ha kiszakitanak ebből a talajból a kemény verekedés világába, a harcba. A csatában vagyunk otthon, az angol férfi ilyenkor csupa fenkölt cimpora, Scipiók és jó legionáriusok. A béke állapotában aztán nem élhetünk békén, ősi nyerseségünk váratlan helyeken tör elő, különös megnyilvánulásokban, - zsarnokkodásban, különködésekben, családi egyeduráságokban; és ha nem alkalmaztunk szigorú korai nevelést... belsőt és külsőt... azt a régi módi szigeti szerszámot, amellyel mestereinknek, a régieknek civilizációját belénk is belénkverték... akkor az eredmény bizony itt-ott holmi túlzásokban nyilvánul meg. Hüm, hüm. És mégis, - tette hozzá a nagytiszteletű doktor, miközben lemondott arról a kísérletről, hogy egy ily súlyos igazságot homályos célzásokkal is érthetővé tudjon tenni gyöngéd, pártában maradt női lelkek részére, akiknek bő száma különben is, fölfogása szerint, egyik főoka volt népünk hanyatlásának, - mégis, én nem vártam volna Willoughbyban ilyen ultra-érzékenységet. Ő elvégre sok mindent hallgatott végig nyugodtan, amit én, noha igazán nem vagyok a gyöngeség példája, nem birtam volna ki.

- Eltitkolta, - mondták a hölgyek. - Befelé élő érzékenység...

- Szóval beteges tünet?

- Nem lehet megmagyarázni: misztikum.

- Vagyis inkább önkultusz, az ön-imádat egyik formája.

- Az önimádaté! - szörnyűködtek el a hölgyek. - Dehát nem épen az Önimádat az, amely közönyt mutat a többi ember iránt? Az Önimádat vágyhatnék ennyi szeretetre, melegségre és odaadásra?

- Sir Willoughby csodálatraméltó vendéglátó, hölgyeim!

- Ő minden tekintetben csodálatraméltó.

- Csodálatraméltónak kell lennie, ha kitünő hölgyekre, akik egész élete során házanépéhez tartoztak, ilyen kedvező benyomást tud tenni. Sir Willoughby tökéletes házigazda.

- És tökéletes férj is lesz!

- Minden valószínűség szerint!

- Biztosan! Aki szereti és engedelmeskedik neki, attól vezetetni hagyja magát. És épen ez a titok az előtt a leány előtt, akit oly végzetes módon szeret. Ha merészeltük volna, figyelmeztettük volna erre a kisasszonyt. Willoughby iránt való szerelmével kormányozhatná Willoughbyt és rajta keresztül egész környezetét. És az nem olyan kormányzás lenne, amelynek Willoughby alávetné magát, hanem szerelem lenne, amelyet elfogad. Oh, ha a kisasszony ezt átlátná!

- Ha értene a metafizikához! - sóhajtotta Dr. Middleton.

- Azonban az olyan nagy érzékenység, amilyen a Willoughbyé...

- Ha egy vele nem érző szív megsérti...

- Végre is mivé válhatik? Hiszen a legkülönb ember is gyarló halandó...

- Érzéketlenné válhatik...

- Talán befelé még mindig ugyanannyit érez...

- Vagy még többet!...

- Talán még több gyöngédség él benne...

- Azonban kifelé elfásulhat!

A két lady, miután átestek a rettentő lehetőség feltárásán, egyszerre nézett föl Dr. Middletonra.

- A búzaszem históriája... - mondta a doktor s épen olyan szomorú arcot vágott, mint a hölgyek.

Igy álltak, hármás nekicsüggedéssel, - a hölgyek a Dr. Middleton megjegyzését próbálva magukban emészthetővé rágicsálni, a nagytiszteletű úr pedig attól az érzéstől lesújtottan, hogy udvarias hősisége már nem sokáig bírja a harcot a józanésszel.

Megmentették.

Nyílt az ajtó s egy szolga jelentette:

- Mr. Dale!

Miss Eleanor és Miss Isabel kezük emelgetésével adtak egymásnak álmétkodó jeleket.

Előresiettek, üdvözölni a látogatót.

- Foglaljon helyet, Mr. Dale. Tán csak nem valami rossz hírt hoz a mi Laetitiánkról?

- Oly ritka az öröm, hogy Önt itt üdvözölhessük, Mr. Dale, hogy kissé nyugtalanok is vagyunk miatta, bár reméljük, csak mindnyájunknak jóleső ujsággal érkezik.

- Dr. Corney csodát művelt?

- Dr. Corneynek köszönöm a szivességet, hogy idehozott a kocsiján, hölgyeim, - felelte Mr. Dale, aki sovány, feszesen begombolkozott úriember volt, indiai arcszínnel, amit a betegszoba fakóvá tett. - Rendszerint nem szoktam kimozdulni otthonról.

- Dr. Middleton nagytiszteletű úr.

Mr. Dale meghajolt. Meglepődöttnek látszott.

- Ön nagyszerű levegőn él, sir, - jegyezte meg a nagytiszteletű doktor.

- Kevés hasznom van belőle, sir, - felelte Mr. Dale. Aztán a hölgyekhez fordult:

- Sir Willoughby szabad volna egy pillanatra?

A hölgyek ebben állapotok meg:

- Willoughby Vernonnal van. Érte küldünk.

Csengettek.

- Igazi szerencse volt számomra megismerkedhetni az Ön leányával, Mr. Dale. A kisasszony igen értékes teremtés, - mondta Dr. Middleton.

Mr. Dale meghajolt:

- Az Ön dicsérete igen megtisztelő, sir. Leányom, mint atyja is csak ezt mondhatom, hitem szerint meg is érdemli a dicséretet. Midezideig nem is volt semmi kétségem...

- Laetitiát illetőleg? - kiáltották a hölgyek s úgy kezdtek beszélni a leányról, mint a szelidség és jóság megtestesüléséről.

- Mindezideig teljes odaadással hittem benne, - mondta Mr. Dale.

- Bizonyos, hogy Miss Dale a legszelidebb ápolónő s a legodaadóbb jószágú leány!

- Az atyja iránt való kötelességek tekintetében így is áll a dolog, hölgyeim.

- Minden egyéb tekintetben is, Mr. Dale!

- Ezért imádkozom, - felelte az öreg úr.

A szolga visszajött. Jelentette, hogy Sir Willoughby a laboratóriumban tartózkodik Mr. Whitforddal s az ajtó zárva van.

- Családi ügyek - magyarázta a két lady. - Hiszen Ön tudja, Mr. Dale, Willoughby milyen buzgó figyelmet áldoz ügyeire.

- Sir Willoughby jól van? - tudakozta Mr. Dale.

- A legkitünőbb egészségben.

- Testileg és szellemileg egyaránt?

- De kedves Mr. Dale! Willoughby sohasem beteg!

- Oh! Ha ezt olyan valakinek kell hallania, aki sohasem egészséges! És Mr. Whitfordnak sincs semmi baja?

- Baja? Ez a kérdés saját magammal szemben is nyugtalanná tesz, - szólt Dr. Middleton. - Vernon úr olyan egészséges, mint az Alkotmány, mint a Birodalom Hitele, vagy a Költőfejedelem világhíre. Csak sohse tessék aggódni őmiatta.

Mr. Dale gyáva kis szipákolást művelt, mint aki egyre nagyobb zavarba bonyolódik. Ezt mondta:

- Mr. Whitford a fejével dolgozik, mindig a tudománnyal vesződik; ha szabad megjegyezmem tehát, ő nem mindig érezheti magát otthonosan társadalmi dolgokban.

- Tegye csak túl magát ezen a rágalmozó híren a tudósoknak, Mr. Dale; szavamra mondhatom Önnek, hogy aki tartósan dolgozik a fejével, annak van legjobb feje mindenfajta dologra.

- Oh! Az Ön leánya itt van, sir?

- Leányom itt van, sir, és rendkívül boldog lesz, ha barátnőjének Miss Dale-nek atyját körünkben tisztelheti.

- Hát jóbarátságban vannak?

- Nagyon szivélyes jóbarátságban.

Mr. Dale újabb csitító szipákolással segített magán.

- Laetitia! - sóhajtott a távollevő leánya nevét s megdörzsölte a homlokát; keze láthatóan remegett.

A hölgyek aggódva érdeklődtek, vajjon nem a szoba hősége ártott-e meg neki s egyikük szaglőüvegecskével kínálta.

Mr. Dale megköszönte szivességüket.

- Már csak kibirom, míg Sir Willoughby jön.

- Félünk, hogy zavarjuk Willoughbyt, ha be van zárva az ajtaja, Mr. Dale; azonban, ha kívánja, megpróbálhatjuk: üzeni érte. Csakugyan nincs semmi baj a mi Laetitiánkkal? Ma reggel olyan sietve hagyott el bennünket, még búcsút sem vett, mindössze a cseléd lányok egyikének vetette oda pár szóval, hogy az Ön állapota kívánja haladéktalan hazatérését.

- Az én állapotom! És most ő is zárva tartja előttem az ajtót! Az ajtón keresztül beszéltem vele, ennyi az egész. Így állok betegen és elképedve két bezárt ajtó között, melyek közül, úgylátszik, egyik sem akar megnyitni, hogy világosságot kaphassak mögülük, amire pedig több szükségem lenne, mint az orvosságra!

- Tyhű! - kiáltotta Dr. Middleton, - az Ön helyzetképe igazán megdöbbentő, Mr. Dale. Pontosan ráillik a mai generáció emberiségének az állapotára s ha mostanában még prédikációkat tartanék, mondhatom, kitűnő példáulul használhatnám föl a szószéken. Részemről, én nem zörgetnék a bezárt ajtókon s teljes lelkinyugalmamat, sőt teljes egészségemet is annak tulajdonítom, hogy a számomra bezárt ajtókról mindig további kérdezősködés nélkül vettem tudomást. A magam élete lapját a magam lámpása mellett olvasom. Ezzel szemben viszont a mai világ, ha szabad az Ön esetét idéznem, egyebet sem csinál, mint egyre kopogtat a titkoknak azon a két bezárt kapuján, melyek mindegyik oldalunkon ott meredeznek s melyek előtt betegen és elképedve álldogálunk, mert nincs semmi felelet a kopogtatásra. Amiért is, sir, a világ igen helyesen tenné, ha számotvetne a koldus és a levélhordó különböző sorsával: akkor kopogtass, ha adni akarsz, mert akkor megnyílik az ajtó s akkor ne kopogtass, ha kapni akarsz, mert akkor úgyis zárva marad. Másszóval, Ön is leghelyesebben egy levelet csúsztat-hatna be a zárt ajtón, amire aztán kedvező fogadtatás várhatná, de így, Önnek nem ad ki egyik ajtó sem levelet. Tehát...

Mr. Dale megtörölte izzadt homlokát s könyörgő-formán nyújtotta előre a kezét:

- Beteg ember vagyok, Dr. Middleton, - mondta, - nem bírom fejjelel a hasonlatokkal való beszédet. Csak az egészen szerény tényeket tudom megérteni.

- Ami a tények megemésztését illeti, sir, egyszálíg nehezen tudjuk lenyelni őket. Azt se igen tudjuk még, hogy maga a természet is tény-e, vagy csak kísérlet a tények fölé való kerekedésre. A világ még nem jutott odáig, hogy asszimilálja a legelső tényt, amely útjába került. Valamennyien azon erőlködünk, hogy létezésünk tényét valahogy vérünk-ké változtassuk.

Mr. Dale halántékához nyomkodta a kezét, úgy nyögte:

- Szédül a fejem, oktalanság volt tőlem, hogy kijöttem otthonról. Engedtem az első ötletnek, bár ez, igazán azt hiszem, nagyon becsületes indíték volt. De képtelen vagyok... nem tudom Önt követni, Dr. Middleton. Bocsásson meg.

- Nos, kedves uram, engedje megvallanom, hogy egyéb honfitársaimhoz képest, Önt, aki nem tud követni s ennek következményeképen mégsem engem okol és szid magában, valóban nemes léleknek kell tartanom, - felelte a nagytiszteletű doktor és csak nehezen szánta el magát, hogy kiereszze karmaiból ezt az embert, akit kárpótlásul talált azért a lovagi önfeláldozásu szolgálatért, hogy némán viselkedjék két úri hölgygel szemben, mikor pedig jól érezte magában, hogy félelmes erejének fuvallata északi szélként tud hatni a gyatra idegekre s a büntetés pallosa gyanánt suhog, ha egy napra így kiszakítják a könyvei közül.

Miss Eleanor szólalt meg:

- Felvilágosítást óhajt, Mr. Dale? Mi nem szolgálhatnánk vele?

- Nem valószínű, - hangzott a fáradt válasz. - Azt hiszem, meg kell várnom Sir Willoughbyt... vagy Mr. Whitfordot. Ha ugyan győzöm addig erővel. Vagy talán válthatnék pár szót... mert félek, hogy mégis végképp elfogy addig az erőm... pár szót azzal a fiatal hölgygel, aki menyasszonya... azaz tulajdonképen...

- A leányommal, Miss Middletonnal, sir? Rendelkezésére áll Önnek, azonnal hívom!

Dr. Middleton az ablakhoz lépett:

- Clara csakugyan jobban ismerheti nálam a Miss Dale szándékait. Viszont hizelgek magamnak azzal, hogy én meg uraságod gondolkodását találom el jobban. Azt hiszem, Mr. Dale, hogy mikor úgy fordulok Önhöz, mint a szóbanforgó hölgy atyjához, Ön odaadó buzgalmu, az Ön érdekeit lelkesen szolgáló szószólót ismer meg bennem.

Mr. Dale nagy zavarban volt: a gyöngye fatörzs torpan vissza úgy a szélviharban, ahogy ő hőkölt meg.

- Szószólót, sir? - mondta és elfulladt a lélekzete.

- Ismétlem: a leglelkesebb szószólót: mert fölöttébb nagyra becsülöm Önben az atyát. Látja, sir, én ismerem a körülményeket. Azt hiszem, - fordult Dr. Middleton félig a hölgyekhez, - hogy addig, míg Ön, Mr. Dale, látogatásának nyomós okait össze nem olvasztja a magam adataival s fölébe nem kerülünk a fennforogható nőies érzékenykedéseknek, addig úgy tárgyaljunk ezekről a körülményekről, mint nem teljesen közismertekről. A mi Strephe barátunk némi gyávasággal vádolható. Azonban ha egyelőre helyes is, hogy a szereplőkre való illő tekintettel óvakodjunk a nevek szellőztetésétől, itt ebben a házban ez aligha szigorúan kívánatos. Barátunk egyelőre a közönyöst játssza a házassággal szemben. De azt hiszem, mi jól megértjük a szerelmi hidegségnek ezt a fázisát. Őszintén megvallva, Mr. Dale, magam is voltam egyszer úgy életemben, hogy egy hölgy visszautasított s én nem lázongtam, csak közönyösséget mutattam a házassági kötelékkel szemben.

- Leányom visszautasította őt, sir?

- Átmenetileg úgy látszik, hogy a kisasszony nem hajlott a dologra...

- Dehát *szabad* volt az illető gentleman?... tehetett-e tisztességes ajánlatot?...

- Legjobb barátja és legközelebbi rokona kezeshet erről Önnek!

- Tudom, hallottam, mondták. Hallottam, hogy az illető úr megtette az ajánlatát és hogy tisztességes módon meg is tette. És mégis, tanácstalan vagyok s mindaddig nem mozdulhatok, míg nincs biztos támaszpontom arránézve, hogy leányomnak olyan-e az álláspontja, amit mint atya, nyugodtan támogathatok.

- A kisasszony talán nem beszélt világosan?

- Ma reggel még nem láttam: későn kelő ember vagyok. Csak hallottam azt a meglepő ujságot, hogy miért távozott el Patterne-ből; ajtaját zárva találtam, nem felelt.

- Ami azt jelentheti, hogy nincs megmagyarázni valója s hogy fél a kérdezősködésektől.

- Hölgyeim! - esdekelt fájdalmasan Mr. Dale.

- Mi sejtjük a titkot, sejtjük! - kiáltották válaszul a hölgyek s mosolyogva néztek Mr. Dale-re, mint Dr. Middleton.

- Nincs megmagyarázni valója? - tagolta Mr. Dale a hallott szavakat, hogy jobban megértse őket. - Hát akkor, sir, Laetitia tudta, hogy Önnek nincs ellenére a dolog?

- Kétségkívül; hiszen én nagy tisztelője vagyok az illető gentlemannek s így a kisasszony tudhatta, hogy a dolog nincs ellenemre. Azonban Miss Dale egyáltalán nem tekintett engem fontos valakinek az ügyben. Aligha tarthatott épen engem akadálynak. Én egyszerűen csak barátja vagyok annak az uriembernek. Persze, szó sincs róla, odaadó jóbarátja!

Mr. Dale esdeklő mozdulattal nyújtotta ki a karjait: mindez nagyon sok volt szegény fejének.

- Bocsássanak meg, de nehezen fog a fejem. És az Ön leánya ugyanigy gondolkodik, sir?

- Nem mérlegeljük a dolgot olyan aprólékosan, de nagyjában mondhatom, hogy ugyanigy gondolkodik, sir. S nemde, hozzátehetem, hogy a jelenlevő hölgyek szintén?

Mr. Dale jelezte, hogy csordultig a pohár:

- Hol vagyok hát?... És Laetitia mégis visszautasította?

- Átmenetileg; állapodjunk meg ebben. A dolog részben nem Önön mulik, Mr. Dale?

- Dehát micsoda fura dolgok történtek azóta, mióta leányom távol van a kertilakból? - kiáltotta Mr. Dale, s ez a kiáltás elárulta, hogy ereiben elixir pezsdül. - Azt hiszem, kacagni tudnék, ha nem félnék, hogy örülnek tartanának érte. Laetitia visszautasította annak a gentlemannek a kezét, holott az a kéz teljesen szabad volt? Leányom, leányom! Mindnyájan a fejünk tetején járunk. A tündérmeséknek van igazuk és az iskolakönyvek hazudnak. De ez igazán, igazán nagyon kiforgatja az embert a sodrából. Aki beteg, - már pedig én az vagyok és semmiféle pillanatnyi öröm nem változtathat ennek az ellenkezőjévé, - aki beteg, az ragaszkodik az állandó dolgokhoz, a rendhez. Minden legkisebb kizökkenés a megszokott kerékvágásból felkavarja. Pedig lám, én már évekkal ezelőtt megjósoltam! s éveken át mindenki ellenem volt; és most, mikor beteljesedett, csodálkozom, hogy nem bolondultam bele.

- És évek óta, kedves Mr. Dale, ez a frigy volt a mi Willoughbynk állandó kedvenc terve, minden ellen-áramlattal és emberi másképpen akarással szemben, - szólt Miss Eleanor.

- A mi Willoughbynk legáhitottabb terve!- szólt Miss Isabel.

- Nem én mondtam ki a nevet, - szólt Dr. Middleton is, - de ha már kipattantották, tán jobb is így, legalább elkerüljük az esetleges félreértéseket. Nem gondolnám, hogy komoly szentségtörést követtünk el, bár Willoughby valószínűleg elsőnek akart Ön elé állni vele. Magától Willoughbytól tudom, hogy a múlt éjjel ő intézett felhívást az Ön leányához, Mr. Dale, - és nem is legelső ízben, ha helyesen értettem; de nem érte el a kívánt eredményt. Willoughby kétségbe van esve. Én nem. Feltéve persze, hogy az Ön kedves segítségére számíthatunk. És nem esem kétségbe már csak azért sem, mert talpig érdemes gentlemanről van szó, elismerten értékes gentlemanről. Ön eléggé jól ismeri őt ahhoz, hogy csatlakozzék véleményemhez. Mindjárt hozom a leányomat, hogy ő is segítsen teljessé zengeni ezt a dicséretet.

Dr. Middleton ruganyos léptekkel lábalt ki az üveges ajtón a pázsitra, ragyogva a boldog közlés terhétől, melyet átadandó volt barátjának, Mr. Whitfordnak.

- Hölgyeim, ez tulatesz minden csodán! - lihegte Mr. Dale.

- Willoughby nagylelkűsége minden csodán tulatesz, - hangzott kórusban a válasz.

Az ajtó megnyílt: Lady Busshe és Lady Culmer érkezését jelentették.

XX. FEJEZET.

*A patterne-i hölgyek, Mr. Dale, Lady Busshe és Lady Culmer,
valamint Mrs. Mountstuart Jenkinson.*

Lady Busshe és Lady Culmer jobbra-balra kémlelődve léptek be. Mr. Dale-t a szobában látva, Lady Busshe odasugta barátnőjének:

- A bizonyíték!

Lady Culmer visszasúgott:

- Corney maga is tökéletesen megbízható.
- Olyan orvos, aki saját maga a legjobb orvosság.
- Megbecsülhetetlen kincse a vidéknek.

Miss Eleanor és Miss Isabel üdvözölték a vendég hölgyeket.

A patterne-i nagynénik szeretetreméltósága, párosulva ragyogó unokaöccsük mellett való teljes homálybanmaradásukkal, valósággal csalogatta a nagyvilág vállalkozó kedvű asszonyi lelkeit, hogy merészebben viselkedjenek, amit persze nem is tagadtak meg maguktól.

Lady Busshe kezdte:

- Nos? Mi újság? Nagy körvonalakban már persze tudjuk is! No, ne csodálkozzanak úgy, csak egy-két mozzanatot ismerünk, hallottunk harangozni a dologról. Én már tegnap megmondhattam volna. *Láttam*. És már tegnapelőtt sejtettem. Oh! Most már hiszek a végzetben! Megállapodtunk Lady Culmerrel, hogy ez a legegyszerűbb felfogása az ügynek. Nos, és Önöknek hogy tetszik az egész, kedveseim?

A két nagynéni kérdő arccal hüledezett:

- Dehát mi?

- Hát *az*! Az egész! A leány! Meg az úr!

- A mi Willoughbynk?

- Lehetséges volna, hogy a ladyk még nem élvezték Corney legújabb medicináját? - fordult Lady Busshe Lady Culmerhez.

- Mindenesetre tökéletesen játsszák a diszkrétet, - szólt Lady Culmer. - De, drágáim, mi is be vagyunk avatva a titokba!

- Hogyan viselkedett a kisasszony? - susogta Lady Busshe. - Semmi különösebb berzenkedés és méltatlankodás, remélem... Jó társaságbeli leány, mondják; ámbár sohasem ment a fejembe, hogy mit beszélnek olyan tisztelettel a tudósi ősokról: az ember mindig egy sor muzeumi indiánkötényt gondol maga elé. Azonban csinos leány volt. Kezdetnek ennyi is elég. Elmebeli kiválóságokkal szemben persze nem állhat meg. Willoughby láthatta, itt a saját házában, mind a kettőt, szembeállithatta őket... és itt az eredmény! Egy szellemileg kiváló fiatal nő, egy úri kastélyban, minden Szépséget lever. Ebben a felfogásban állapodtunk meg Lady Culmerrel. Willoughby nyilván bájos tánc-partnernek találta a kisasszonyt, de az ugrabugrálás végén bizonynal már ráunt kissé. Már tegnap láttam, a napnál világosabban. A kisasszony nem értette őt, de ő annál jobban a kisasszonyt. Mi ennyit tudunk.

- Még fiatal leány, tanulhat, - felelték feszengve a nénikék, teljesen tanácstalanul arra nézve, hogy mit is akar mondani Lady Busshe.

- És Önök milyen jóindulatuak hozzá, aminthogy mindig azok is voltak. Emlékszem, arról a Durham-leányról is volt jó szavuk.

Lady Busshe átvonult a szobán Mr. Dale-hez, aki egy nagy könyvben Hires Családjaink nemesi címerjelményeit lapozgatta.

- Tanulmányozza, - mondta a lady, - tanulmányozza csak, kedves jó Mr. Dale! Most már Ön is ide tartozik, még pedig azon a jogon, hogy olyan okos és művelt leánya van. A 300-ik lapon találja a Patterne-cimert. És jegyezze meg, én mondom, a leánya még peer-ré teszi Önt, addig nem nyugszik, - a rokonság révén, tetszik tudni. Sir Willoughby és a felesége nem fognak megelégedni azzal, hogy itthon csücsüljenek és a földjeiket dirigálják. Laetitia rendkívül becsvágyó teremtés, nem? És igen helyesen, én mondom!

Mr. Dale némi ellenkezéskísérelt meg. Becsukta a könyvet, nézegette a kötését, ujjával dobolt a fedélen, reményét fejezte ki, hogy öladysága jó egészségnek örvend, célzásokat tett a maga gyenge állapotára s hogy milyen furcsa a kalitkához szokott rabmadárnak a szabadban.

- Most már valószínűleg itt fog letelepedni Mr. Dale, ugye, a tágasabb és csinosabb kalitkában?

Mr. Dale megingatta a fejét:

- Ha jól értem... - mondotta.

- Én *tudom*, - felelte a lady.

- Istenem, hát lehetséges volna?...

Mr. Dale felfelé bámult, az olyan ember érzésével, aki későn ébredve csodálkozik bele a ragyogó fényü, eleven világu nappalba.

Lady Busshe elhalkította a hangját. Élt a helyzettel, melyet egy rangban alatta állóval szemben kiélvezhetett, miközben a bizalmasság közvetlenségével beszélt hozzá, előlegezve neki várható emelkedésének elismerését: ami a jólneveltség jele, vagy a társadalmi kötelezettségek pontos mérlegelésének bizonyossága.

- Laetitia boldog lesz, biztosíthatom Önt. Szeretem látni, hogy egy hosszú és hűséges vonzalom így megkapja a jutalmát, - szeretem! Az ő története a türelmes kitartás diadala! Túltett minden Grizeldiszen! Egy asszony sem fogja szégyelni, ha Lady Patterne-t állítják eléje mintául! És Ön még mindig bizonytalanságban van? Kétkedik? Beszéljen csak, - olyan halkan, ahogy Önnek tetszik. Hiszen a szín új változásáról alig lehet kétség! A házassági ajánlat nyilván megtörtént! Drága Mr. Dale, egy kicsit, csak nagyon kicsit hangosabban! Ön azért van itt, hogy... természetesen, hogy találkozzék Willoughbyval? A leány? Nem értettem egészen jól, mit mond! A leány?... Ön azt mondja, hogy úgy látszik, hogy...

Lady Culmer a patterne-i hölgyekkel beszélgetett:

- Kellemetlen napjaik lehettek. Az ilyen dolgok mindig nagyon kiéleződnek, ha nem teljesen jólnevelt emberek az ellenfelek. Mi előre láttuk, hogy így lesz. Természetesen, ilyen menyasszonycserét nem vártunk, de hát ki várhatta volna? Persze, ha hanyattfeküdtem volna s erősen gondolkodtam volna, talán úgy! Csalhatatlan vagyok, ha hanyattfekve tűnődöm el a dolgokon. Az ember hűvösebben gondolkodik: az ötletek maguktól jönnek, erőltetés nélkül. Innen van, hogy a sötét téli délutánokon, mikor a szófán heverek, a teás készletem mellett, jobban fog a fejem, mint bármelyik más évszakban. Akárhogyis, Önök most már tul vannak a nehezén. Middletonék mikor mentek el?

- Middletonék? elmenni? - álmélkodtak a hölgyek.
- Dr. Middleton és leánya.
- De hiszen nem mentek el!
- Middletonék még itt vannak?
- Persze hogy itt vannak. Miért mentek volna el Patterne-ből?
- Miért?
- Hát persze. Valószínűleg még egy pár nappal tovább is maradnak.
- Szent isten!
- Semmi ok sincs az ellenkező feltételezésére, Lady Culmer.
- Semmi ok!

Lady Culmer Lady Busshe-ért kiáltott.

A másik lady rémült kiáltása volt a válasz:

- Kikosarazta!
- Ki?
- A lány!
- A lány? Sir Willoughby?
- Kikosarazta! Elhárítja a megtiszteltetést.
- Oh! képtelenség! Nem, ez hihetlenebb minden regényes kitalálásnál! Dehát Willoughby csakugyan...?
- A legcsakugyabban, ahogy látszik. Holott illő formaságok közt történt a megkérés. És mégis kosár...
- Nem, és megint csak nem!
- Drágám, Mr. Dale mondja!
- Mr. Dale, mi lehet a Laetitia viselkedésének a magyarázata?
- Valóban, Lady Culmer, - kezdte Mr. Dale, akinek szinte kellemes izgalom volt a körülötte fölviharzó érdeklődés, noha nagyon elképedt azon, hogy a dolgot ebben a házban olyan nagy nyilvánosság tárgyalja, - magam is sötétben tapogatózom. Egy atyának tudnia kellene az ilyesmit, de én nem tudom. Bezárkóztam előlem, nem is láttam. Teljesen sötétben tapogatózom. Remeteéletet élek, elfelejtettem már, hogy megy a világban az ilyesmi. Én azt hittem, hogy a lányom ügyében elsősorban hozzám kellett volna fordulni.
- Hja, hja. A mai úriemberek nem olyan formáságtartók, ők a pillanatnyi felbuzdulás emberei s még büszkéek is erre. Willoughby nyilatkozott. Ezt megállapítottuk. De honnan veszi Ön ezt a kikosarazási históriát?
- Dr. Middletontól hallottam.
- Dr. Middletontól! - kiáltotta Lady Busshe.
- Middletonék még mindig itt vannak, - magyarázta Lady Culmer.
- Micsoda zűrzavarba keveredtünk? - ugrott fel Lady Busshe, hogy két-három izgatott lépés után egy másik székre telepedjék le. - Óh! - vizsgáljuk csak a dolgot rendszeresen. Ha nem ezt

tesszük, akár bele is örülhetünk, közveszélyesen! Middletonék itt vannak s Dr. Middleton maga közli Mr. Dale-lel, hogy Laetitia Dale kikoszarzta Sir Willoughbyt, aki külszin szerint az ő leányával van eljegyezve! És kérem, Mr. Dale, hogyan beszélt az ügyről Dr. Middleton? Csak nyugodtan kérem, nem kell sietni a dologgal, bár az Ön iránt érzett rokonszenv s az összes érdekelteket melegen kísérő érdeklődés kissé bennünket is izgatottá tesz. Csak szép lassan beszéljen kérem, - ahogy jólesik!

- Asszonyom... Lady Busshe, - erőszakolta le Mr. Dale a gégéjét dugaszoló gombócot. - Nem látom okát, miért ne beszélhetnék. Nem látom át, miért értettem volna félre bármit is. A Patterne-kisasszonyok is hallották. Dr. Middleton kezdte, nem én. Mikor idejöttem, sejtelmem sem volt a visszautasításról. Csak annyit tudtam, hogy a megkérés megtörtént. Ezt viszont teljesen megbízható embertől hallottam. Látogatásom célja az volt, hogy meggyőződjem leányom viselkedésének helyességéről. Laetitiának mindig finom érzéke volt a tisztaság iránt. A szenvedély azonban, tudjuk, elsodorhatja az embert s ez nagyon is különös eset volt, ugyebár? Félttem, hogy Dr. Middletontól és leányától alighanem a legalázatosabban bocsánatot kell kérnünk. Én kérem tudom, hogy Laetitia milyen bűvös hatással tud lenni az emberekre. Asszonyom, Dr. Middleton a legnyiltabb módon, a félreérthetőség minden árnyéka nélkül jelentette ki önmagáról, hogy leányom kérőjének szószólója akar lenni. Gyenge fej vagyok. Hirtelen azt tételeztem föl, hogy Sir Willoughby és Miss Middleton között barátságos szakítás történt, vagy pedig hogy az a hír, mely eljegyzésükről hozzám is eljutott, nem egészen pontos értesülés. A fejem, mondom, gyenge. Dr. Middleton társalgási módja próbára teszi a magamfajta koponyát, azonban a lényeges pontról határozottan beszélhetek: Dr. Middleton azt mondta, hogy kész és buzgó szószólója lesz leányom kérőjének. Szórol-szóra így mondta. Úgy értettem, hogy arra kér, járjak közbe a leányomnál. Igen, még a nevet is említették! Nem titkoltak el semmit. Bizonyos vagyok, hogy félreértés nem történhetett. S igazán meghatódtam, mikor láttam, a doktor úr mennyire aggódik a Sir Willoughby boldogságáért. Olyan érzelemnek tulajdonítottam ezt, amelyre nincs szükség hosszabban kitérnem. Baráti lelkességű szószóló, - mondta a doktor úr.

- Igazi örvénysodor! - kiáltotta Lady Busshe, az egész társasághoz fordulva.

- Tiszta forgószél! - kiáltotta Lady Culmer.

A patterne-i hölgyek arcán hirtelen fény derengett föl. Kölcsönösen megmagyarázták egymásnak.

Úgy meg voltak riadva, hogy szinte már sértve is érezték volna magukat Lady Busshétől, ha természetes jámborságuk és szokott alázatosságuk megengedte volna nekik a szembeszállás merészségét.

- Vajjon, - szólalt meg Miss Eleanor, - nem egyszerű félreértésről van-e szó, amit a nevek felcserélése kimagyarázhat?

- Nem elsőízben történt, - mondta Miss Isabel, - hogy Willoughby mint kérő lépett föl, unokafivére, Vernon javára.

- Igazán végtelenül fájjaljuk a sajnálatos tévedést, melybe Mr. Dale esett.

- Az egész, most már látjuk, a Dr. Middleton teljes félreértéséből ered.

- A doktor úr Vernonra gondolt. Előttünk világos volt a dolog.

- Lehetetlen, hogy Willoughbyra gondolt volna!

- Ugye látják az egész képtelenséget és tévedést?

- És Middletonék itt vannak! - szólt Lady Busshe. - Óh! ha alapos felvilágosítás nélkül megyünk haza innen, az egész grófság rajtunk fog kacagni. Mr. Dale, kérem, ébredjen fel! Látja már a dolgot? Mégis csak Ön tévedhetett.

- Lady Busshe, - ébredt fel Mr. Dale, - lehet, hogy Dr. Middletont csakugyan félreértettem, elvégre az ő beszéde olyan, ahogy csak a disz-csapatszemléken szokás szónokolni. A hirt azonban kétségtelen megbízhatóságú forrásból vettem s leányom rendkívüli magaviselete megerősíti. Ha pedig ezt a napot valahogy túl is élem, holnapra biztosan kísértet módjára nézhetek magamra.

- Szegény Mr. Dale! - sajnálkoztak a patterne-i hölgyek.

Lady Busshe odasugta nekik:

- Tudhatják Önök is, hogy az a két gyerek nem illett össze, nem értették egymást: én láttam, előre megmondtam.

- A leány idővel meg fogja érteni őt, - felelték.

- Soha. És én erősen hiszem, hogy közös akarattal váltak szét s végre is Letty Dale lesz a nap győztese. Igen, egyre erősebben hiszem.

A nénikék elszántan tiltakoztak tovább, azonban sokkal többet tudtak, semhogy zavarba ne jöttek volna, amit el is árultak, noha a szájuk így beszélt:

- Kedves Lady Busshe! hát hihető lenne ez? már csak illendőségi okokból is!

- Kedves Mrs. Mountstuart! - szólította meg Lady Busshe nagy vetélytársnőjét, aki most megjelent közöttük, - a legjobbkor jön Ön: megoldhatatlan zürzavar állapotában leledzünk s már-már az örület határát suroljuk. Csak Ön segíthet rajtunk és senki más. Ön, aki mindig tud mindent, ezt is tudni fogja: valamennyien Önön csüggünk. Van a dologban valami igazság? egy egész pici igazság?

Mrs. Mountstuart királyi fenséggel ült le.

- Oh! Mr. Dale! - kezdte, s az apa felé hajolt. - Igen, kedves Lady Busshe, van benne egy pici igazság.

- Jaj, ne piritson bennünket lassú tűzön! Mert Ön érti ezt a művészetet. Én tudom az egész históriát. Azaz hogy csak egy részét. Tudniillik főbb körvonalaiiban. Az egészre nézve nem csalódhatom, de Ön kitölthetné a körvonalakat, tudom, hogy kitölthetné. Én már tegnap láttam. Nos, beszéljen hát, halljuk! A dolog vagy teljesen igaz, vagy tökéletesen hazugság. Melyik hát?

- Pontosán mondja meg, mit kíván?

- Ön Willoughby végzetének nevezte azt a leányt! Nos, én kételkedtem. De most megint fordult egyet a dolog s ha igaz a hír, Önt csalhatatlannak kell kikiáltanom. Hát mi igaz? amit Sir Willoughbyról hallok vagy amit Laetitiáról?

- Mindkettő.

- És Middletonék mégis itt vannak? Nem mentek el, megszállva tartják a harcteret? És ami még elképesztőbb, a Laetitia kosara! És ráadásul Dr. Middleton közbenjár Mr. Dale-nél Sir Willoughby érdekében!

- Dr. Middleton közbenjár! - Most Mrs. Mountstuarton volt az elképedés sora.

- Vernon érdekében! - sietett megnyomni a szót Miss Eleanor.

- Unokafivére, Vernon Whitford érdekében, - mondta még hangsúlyozottabban Miss Isabel.

Mrs. Mountstuart uralkodói fenséggel emelte fel s fordította fejét a hölgyek felé:

- Ki beszél itt kosárról?

- Mr. Dale-től hallom, - felelte Lady Busshe.

- Dr. Middletontól hallottam s azt hiszem, teljesen világosan, - szólalt meg Mr. Dale.

- Dr. Middleton úgy értette, hogy Willoughby az unokafivére, Vernon számára kérte a Laetitia kezét, - mondta Miss Eleanor.

Nővére folytatta:

- Innen az egész fölöttébb mulatságos félreértés, - ami igazán szomorú, - tette hozzá, balszámul Mr. Dale számára. - Willoughby Vernont helyettesítette. Mindig unokafivére a második gondolata, ha ugyan nem az első!

- De minek is folytassuk...

- Ezt az összevissza beszédet!

Mrs. Mountstuart birói nyugalommal hallgatta a két nővért. A grófságban a legjámborabb elhanyagolható mennyiségeknek ismerték őket s jelenlétük Mrs. Mountstuartot époly kevésbé tartotta vissza az égető problémától, mint Lady Busshe-t. Mrs. Mountstuart kijelentette:

- Mindegyik félnek igaza van és még sincs igaza.

Lady Busshe hangja jajdult fel:

- Mindjárt sirok tanácsalanságomban!

- Emberkinzás! - nyögte Lady Culmer.

- Ha összekeverjük a dolgokat, egyiküknek sincs igazuk. De szépen kibogozva mindnyájuknak igazuk van. Sir Willoughby igenis gondol unokafivérére, Vernonra; ég a vágytól, hogy rendbehozza a szénáját; ennél fogva csakugyan tett házassági ajánlatot az ő nevében.

- Tudjuk! - kiáltották a patterne-i hölgyek. - És Laetitia ismét visszautasította a szegény Vernont!

- Ki beszélt arról, hogy Miss Dale visszautasította Mr. Whitfordot?

- Hát nem utasították vissza? - kíváncsiskodott Lady Culmer.

- Most tárgyalják a dolgot s pillanatokon belül eldől.

- Oh, csak maradjon ülve, Mr. Dale! - könyörgött Lady Busshe s felpattant, hogy szükség esetén visszanyomja a székre az öreg urat. - Csak semmi távozás! Attól megint összegabalyodnék minden! Össze kell tartanunk, ha azt akarjuk, hogy ez a talány végre-valahára megoldódjék. Nos, kedves Mrs. Mountstuart, szóval ott tartunk, hogy az a másik história nem igaz?

- Semmi ilyesminél nem tartunk, kedves Lady Busshe.

- Irgalmazzon! És mi van a „végzet”-tel?

- A végzet olyan biztos, mint a Sark vonzása az iránytüre.

- A leány tehát nem adott kosarat?

- Kérdezze meg ezt a saját józan belátásától!

- Szóval beleegyezett?

- Várjunk!

- És az egész világ előbb tud mindent nálam! Kérem, Mrs. Mountstuart, Ön most a mi orákulumunk. Beszéljen csak talányokban, ha jól esik, - de beszéljen! Ha már tiszta buzát nem adhat, adjon egy kis ocsut legalább.

- Ki tudná előre kitalálni, mi fog történni, Lady Busshe?

- Ki tudná? Hát Ön. Hiszem ezt és meghajlok Ön előtt. A legőszintebben. Szóval Mr. Whitford számára másvalaki van kiszemelve? Ön bólint. És a mi Laetitiánk lesz a Sir Willoughbyé? Ön mosolyog. Nem akar félrevezetni? Kicsi hijja és agyongyötörve rohanok el s szűkölve futok vissza az Ön küszöbéhez. És Dr. Middletonnak szembekötősdit kell játszania a középén? És ki az a másvalaki? - hopp, egyszerre világosan látok mindent! Barátságos szakitás és egy szép sima uj frigy! Gazdag leány és sohasem is illett a mi hősünkhöz, soha; tegnap láttam és már azelőtt is, gyakran: szóval Willoughby átengedi másnak, - tramtadratta, tarara, tarara, tam!

Lady Busshe gyors marsot dobolt ki a térdein:

- No, nem ügyesen találtam ki? Pedig alig volt egy hajszálnyi kiindulási alapom! Meg hogy persze ismerem az emberi természetet. Csak odakukkantok, és egy perc alatt kész az egész kombináció. Sir Willoughby ilyenformán megtartja a pénzt a családban, jötevéje lesz az unokafivérének s egy füst alatt a leánytól is megszabadul, meg a végzetének is meghódol. Voltaképen kár, hogy ilyen sokáig hagyta ide-oda hullámszani a dolgot. Dagály meg apály közt eltelik az idő. Azonban talán így még jobb a történet. Kötve hiszem, hogy az országban még egy grófság akadjon, ahol hasonló eleven és egészséges história adódjon. Hiszi, vagy nem hiszi, de én gyanakodtam Mr. Whitfordra s már tegnap céloztam ilyesmire.

- Igazán? - szelidítette derüs megadással Mrs. Mountstuart a tulzón éles rohamot.

- Ugy bizony! Ez a derék, jó uriember már megint talpra akar ugrani! És milyen izgatottnak látszik!

Mr. Dale-t a lady hangja, valamint saját élénk kíváncsisága mindeddig figyelmes hallgatásra kényszerítette. Most azonban már kelleténél is többet hallott; rettenetesen idegessé lett. Mégis vitézül kitartott a széken, félt elhagyni a helyet, ahol horgonyt vetett. „Ilyenek a nagyurak!” - mondta magában öntudatlanul is hangosan, mikor eltűnődött azon a fesztelenségen, amivel ezek a környékbeli, nemesi kiválasztottságu híres dámák tárgyalták meg az ő leányának a dolgát. Hallották a megjegyzését, de nem törődtek vele. Legfőlebb arra magyarázták volna, hogy saját magát inti megfelelő viselkedésre.

A dolgok ily állása mellett történt, hogy Sir Willoughby a kerti üvegajtón át a szalónba lépett s vele egyidőben a másik oldalról Dr. Middleton jelent meg.

XXI. FEJEZET.

Sir Willoughby hadvezéri ügyességének döntő jelenete.

A Történelem, - attól tartunk, - azokról a vezéri kiválóságokról, melyek Sir Willoughby Patterne-ben szunnyadtak s alkalmassá tették volna bármely hadsereg főparancsnokságára, sohasem fog tudomást szerezni, minthogy hősünk elkerülte a szolgálat fáradalmait s jobban kedvelte azt a dicsőséget, mely hazájában a birtokaikat csöndben kormányozó férfiaknak jár ki; ama különös adományok azonban, melyek mégis csak katonai természetűek s főleg az az előre számotvetni tudó tehetség, mely az ég-küldötte Hadvezérnek bélyege és hitelesítő jegye, minden sürgető alkalommal megmutatkozott, valahányszor Willoughby oly nehézségek közepette, melyek más, a veszély elrettentő látványával szemben kevésbé higgadt lelket elcsüggesztettek volna, a sajátmaga ügyének harci szolgálatára kényszerült.

Senkisem figyelmeztette rá, hogy Mr. Dale már itt van a házban, sem arra, hogy a rettegett két nő, Lady Busshe és Lady Culmer is megérkeztek: bezárt ajtaja igen nagy rettegéssel töltötte el a cselédeket. Miután végzett Vernonnal s tulesett a terhes próbálkozáson, mellyel a vén fickót meg akarta győzni annak a lépésnek az okos voltáról, melyet sürgősen meg akart tételni vele, kilépett a pázsitra s várta, hogy elkezdődjék az a másik megbeszélés, mely szintén nem sok eredménnyel kecsegtetett, de amelynek sikertelenségéből is lehetett esetleg valami hasznot huzni. Clarát, utasításaihoz képest, Mrs. Mountstuartnak kellett előkészítenie, ahogyan ő dolgozta meg Vernont. Kivánsága, melyet őszintén és barátilag közölt Vernonnal és Mrs. Mountstuarttal, abban állt, hogy mivel a leány nem látszik hajlandónak öt boldog emberré tenni, cselekedje ezt legalább az unokafivérével. Mrs. Mountstuart előtt jelezte, hogy a maga részéről boldogabb lenne a leány nélkül s ugyanakkor arra is célzást tett, hogy a Clara pénze milyen áldás volna a szegény Vernon számára, a botránytól való általános megmenekülés pedig, ha az öreg Vernon ugyanolyan ügyesen el tudná kaparintani a leányt, a milyen ügyesen ő, Willoughby, elejtette, a legharmónikusabb elintézés lenne valamennyiük számára. Már pedig csak ez alatt a feltétel alatt, tudniillik, ha Clara hozzámegy Vernonhoz, hajlandó beleegyezni a leány felszabadításába. Ezt Willoughby ellenmondást nem tűrő hangon jelentette ki, hozzátéve azt is, hogy ez magyarázza meg mindazokat a híreket, melyeket Mrs. Mountstuart Laetitia Dale-lel kapcsolatban hallhatott. Vajjon kitől is hallotta őket? - kérdezte. A lady kitérő választ adott, olyan mozdulattal, mely arra utalt, hogy az egész dolog a levegőben volt, már mindenki tudta, s azonnal rátért a felvetett új terv taglalására. Willoughby hallani sem akart Mrs. Mountstuart nagyvilági jártasságu ellenvetéseire, melyek szerint örültség lenne erőszakkal hatni egy leányra, aki olyan elszánt jellemnek mutatkozott. A lady előre megjósolta a balsikert. Willoughby nem hagyta meggyőzni magát; kijelentette: „Igy terveztem!” s talán az örültség furcsa jóságának látványa, mely a tervben megnyilatkozott, végre is rávette Mrs. Mountstuartot, hogy megkísérelje, hátha csakugyan van esélye ennek a megoldásnak, talán épen azon a ponton, ahol az örültséget érinti az emberi természetben, s így esetleg sikerülhet is, vagy békés megoldáshoz vezethet. Sir Willoughby kegyeskedett leereszkedni odáig, hogy a dolgokat előbb Clara javára intézze el s csak azután kívánt a saját boldogságára áttérni. Mindenesetre ilyen szint adott az egész ügynek. Már pedig mindaddig olyan álcával járhatunk a világ előtt, a milyennel tetszik, míg csak a világ rá nem talál az igazi arcra. A világ dicsérete sem üres muzsika, ha mindjárt üres dobbon dobol is; azonban Mrs. Mountstuart dicsérete, mellyel Willoughby baráti jóságát és egyszerűségét emelte ki, mégis megzavarta hősünket, mert bár elutasításából már felépült annyira, hogy újra el tudta képzelni Laetitia meghódolását megismétlődő ostroma esetére, hiszen máris úgy tüntette fel a dolgot Mrs. Mountstuart előtt, hogy a leány valóságos cselédi alázattal, szivdobogva várja

felmagasztaltatását, mégis az, hogy a lady olyan könnyen hitelt adott a dolognak, újra felmarta a csak imént elcsitult keserű tapasztalatot: Willoughby nem érezte tökéletesen biztosnak lába alatt a talajt. Amellett pedig, feltéve, hogy Laetitia csakugyan meg is hódol, eltűnődött: milyen díjat is nyert hát, s a teli gyűlölet görcse, melyet a világ iránt érzett, a hallatlan áldozat tudata, melyért cserébe ócska, kopott, aránylag értéktelen pénzzel fizették ki, megzavarta nyeresége összeszámlálásában. Laetitia, igaz, nem ment át előbb senkinek a kezén, mielőtt az övé lett, amit viszont Vernon nem mondhat el Clarával kapcsolatban, s egyedül az idő viselte meg Laetitiát, mégis, ennek a latolgatásnak a jóleső érzését elvásította a két nő fizikai ellentéte. Innen fakadt hangja szokatlan mélabúja, melyet Mrs. Mountstuart meghatónak talált. Olyanféle effektussal hatott rá, a milyenek a szinpadról nagyban hozzájárulnak a kritizáló értelem elzsongításához. Ugy beszélt Willoughbyról Clarának, mint aki eddig nem gyanított mélységeket fedezett fel.

Vernon nagyon furcsán fogadta a vele közölt tervet. Ugy látszott, inkább hajlanék a dologra jóakaró rokona iránt való szeretetből, semmint a leány iránt érzett indulatból. Zavart volt, leplezetlenül meg volt hatódva, azt mondogatta, hogy a terv lehetetlenség, szó se lehet róla, mindamellet hálásan megköszönte Willoughby kitüntető jóakarátát, nagyon melegen köszönte. Miután pedig eladogta, hogy a terv lehetetlenség, a kómikus cimbora hagyta, hogy kitudszkolják a pázsitra, utána nézni, milyen eredménnyel esett túl Miss Middleton a Mrs. Mountstuarttal való beszélgetésen. Willoughby látta, hogy a lady és Vernon összetalálkoznak, Mrs. Mountstuart betessékeli a vén fickót a bokrok mögötti helyre, ahonnan jött s azzal kifordul a nyílt pázsitra. Rácsapott a ladyre.

- Clara szóbaáll Mr. Whitforddal, - mondta Mrs. Mountstuart, - tiszteli és becsüli, igaz barátjának tartja, okos, tudós embernek és jó hegymászónak; azt is elhiszi, hogy Ön a legjobbat akarja. Ennyit sikerült rádiktálnom, de Mr. Whitford érdekében édeskeveset tehettem.

- Szóbaáll vele, - kapott az ujságon Willoughby, mintha azt hallotta volna, hogy Horace barátja megkapta a kegyelemdőfést.

- Szóbaáll vele, miután Ön úgy rendezte a dolgot, hogy Clara vonakodása meglehetősen nagyfokú nevetlenségnek tűnhetné fel.

- Azt hiszi, nem fog menni a dolog?

- Egyáltalán nem fog menni.

- Fő, hogy szóbaálljon vele.

- Ennyivel azonban be is kell érnie Önnek.

- Majd megvállik.

- „Akármit a béke kedvéért”, ezt mondta Clara s hozzátehetem, hogy egy olyan gentlemannek, akinek jól forog a nyelve, lehetnének is esélyei. Clara kedvében akar járni Önnek.

- Az öreg Vernon, szegény feje, nem tud a nők nyelvén! Nekünk férfiaknak póknak kell lennünk, vagy légynek s ha nem tudunk hálót fonni, minden remélhető sikerünk csak az lehet, hogy bennünket se fonjanak bele valami hálóba. Clara ismeri a Vernon házassági történetét is, ami nem nagyon lesz előnyére a vén fickónak. Milyen volt Clara, mikor Ön elhagyta?

- Nem valami vidám: mint valami kis porcellánholmi, amelyet le kellene már porolni. Egy picikét *gauche*-nak látszott, ami meg is lepott: inkább amolyan vidéki fruskának, aki szepegve vigyáz, hogy helytelenséget ne csináljon, semmint annak a jólnevelt teremtsnek, aminő valójában. Nem hittem volna el róla, hogy érzés is van benne. Ne feledje el, Sir Willoughby, hogy Clara igazán engedelmeskedni próbált Önnek, megtett mindent, ami tőle telt s azt

hiszem, elmondhatjuk, hogy hibái egyrésztét jóvá is tette ezzel; ha érheti is szemrehányás, megbánta s Ön nem fog végletekig ragaszkodni feltételeihez.

- De ragaszkodom, - felelte Willoughby.

- Maga jót akar, de zsarnoki módon akarja!

- Jó, jó. - Willoughbynak nem esett rosszul a Mrs. Mountstuart jellemzése.

Dr. Middleont vették észre, amint áthaladt a pázsiton s Willoughby hozzáíetett, hogy hamis utirányba terelje; Mrs. Mountstuart a szalón felé suhogott. Willoughby elvált a nagytiszteletű doktor urtól s a lugas körül csatangolt, melyről úgy vélte, hogy az általa rángatott bábu-pár most épen ott hagyja abba egy kicsit a kölcsönös dadogást, - vagy hátha már meg is találták talán a harmónikus szót? Willoughby el tudta viselni ezt a gondolatot, épenhogy el tudta viselni. Körülkémelte a bokrokat, de lám, azok ketten már el is tüntek. A rácsra futó lomb üres semmit koszoruzott. Willoughbynak az a gondolata támadt, hogy Vernon és Clara alighanem hamarosan ráeszméltek, mennyire nem teremtöztek szerelmes gerléknek s mivel egy pillanatot sem akart elszalasztani, míg Clara még a jelenet izgalma alatt áll, a szalónba nyargalt, remélve, hogy most rajtaüthet Clarán, magához ragadhatja, s utóljára, sürgetve és szenvedélyesen felajánlhatja neki egyetlen megoldásul azt, amit a leány nem kerülhet el, miután a másikat épen az imént elutasította. Miért is nem választotta már azelőtt is a szenvedélyt, ahelyett hogy nyomorék módra ide-oda bicegett az okosság és a temperamentumosság között. Hiszen értett a szenvedélyhez: mihelyt a képzelőtehetség sérthetetlennek és veszélyenkivülinek mutatta számára érzelmei megnyilvánulását, ennek a fantáziának az ereje hősi önbizalmat ébresztett benne és Clarát, a hálását, Clarát, a szeliden megindultat egyszeriben meghódolónak és eléjeolvadónak látta. Ezzel a lelkére vetített képpel robbant be a szobába.

Egyetlen lépés befelé már arra intette, hogy a világ torkába rohan. Szoktunk élni azzal a frázissal, hogy egy férfi akkor igazán önmaga, ha bizonyos nehéz körülmények próbára teszik. Nincs szükség rá, hogy ezt itt most elmondjuk Sir Willoughbyról is: ő háromszorosan is önmaga volt, mikor veszély fenyegette, önmaga-volta ajzotta fel a harcra. Egyetlen pillantásra olvasni tudott a társaság tekintetéből, mintha egyetlen nagy fej Polyphemus-szemébe nézne. Lady Busshe, Lady Culmer, Mrs. Mountstuart, Mr. Dale, - minden kifejezésbeli különbözőségük ellenére volt bennük valami hasonlóság, mely az óriás szemét tökéletesen olvashatóvá nyitotta előtte, ha fájdalmas lecke volt is az. Látta aényt, hogy démoni titka kiszabadult a világba, mindenüvé. A végzetnek tulajdonította ezt. Ott volt a világ állkapcsai közt, a világ fogain. Ezuttal azt gondolta, hogy Laetitia mégis csak elárulta, s miközben meghajolt Lady Busshe és Lady Culmer előtt, gáláns mozdulattal szoritva meg ujjait s felelve ravaszdi bólogatásaikra, azon évődött magában, milyen védelmi állást foglaljon el, mielőtt az atyához is odalép. Nem érezte szükségét, hogy egyedül maradjon az öreg urral s azt latolgatta, mennyiben lehetne hasznosítani jelenlétét.

- Örvendek, hogy láthatom, Mr. Dale. Kérem, csak maradjon ülve. A természet bizonyította be ősi erejét? vagy az orvosság hatott üdvösen? Azt hiszem, mind a kettő. Visszahozta közénk kedves leányát?

Mr. Dale visszalankadt a székre, képtelenül arra, hogy a visszatessékelő kéz kényszerítésével ellenkezzék.

- Nem, Sir Willoughby, nem. Nem hoztam vissza; nem is láttam Laetitiát azóta, hogy ma reggel hazajött Patterne-ből.

- Csakugyan? Talán rosszul érzi magát?

- Nem tudok mit válaszolni. Visszavonult a szobájába.

- Bezárkózott, - szólalt meg Lady Busshe.

Willoughby egy mosolyt dobott a lady felé.

A mosoly meghittséget teremtett közöttük.

Laetitia elzárkózása előnyt jelentett a világgal szemben, de viszont Willoughbyt kiszolgáltatta a szörnyü néembernek.

Dr. Middleton Mr. Dale-hez lépett s mentegetőzve jelentette, hogy nem mutathatja be neki leányát, Clarát, mert sehol sem találja, sem a házban, sem a házon kívül.

- Mr. Dale-ben, - fordult oda Willoughbyhoz, - azt hiszem, nagyszerü szövetségest találtunk.

- Szabadna talán két percet kérnem Öntől, Sir Willoughby, - mondta Mr. Dale.

- Az Ön látogatása sokkal ritkább valami, semhogy megengedhetném, hogy percek szerint mérje ki, - felelte Willoughby. - Azt hiszem, Dr. Middleton, Mr. Dale-t most nem hagyjuk elsökni a körünköl, ha egyszer már sikerült idekapnunk.

- Váltásdíj nélkül semmiesetre sem, - mondta a nagytiszteletü doktor.

Mr. Dale megrázta a fejét:

- Sir Willoughby, én már nem sokáig győzöm erővel.

- Ön itt otthon van, Mr. Dale.

- Igaz, nem nagy messziségre az otthontól, de ez a messzeség is nagyon sok egy beteg embernek, aki kezdi már érezni, hogy ereje fogytán van.

- Tekintse otthonának Patterne-t, Mr. Dale, - ismételte Willoughby, hogy mindenki meghallja.

- Minden feltétel nélkül? - kérdezte Dr. Middleton, humorosnak szánt tiltakozás hangján.

Willoughby hidegen, udvarias tekintettel mérte végig, aztán Lady Busshe-ra nézett. A lady alig észrevehetően biccentett. Szemöldökei fölhúzódtak s Willoughby hasonló biccentéssel válaszolt.

A titkos jelek fordítása ez volt:

- Szörnyü ez a nagytiszteletü gentleman!

- Látom, hogy szörnyünek találja.

- Igazak a hírek, amiket hallottam?

- Egy-két apróbb részletben lehet tévedés... Ez annyi volt, mint laza bilincseket vállalni.

Lady Busshe-t azonban nem lehetett meghitt tekintetekkel és biccentésekkel kielégíteni. Azt hitte, hogy még mindig el van maradva Mrs. Mountstuart mögött; merész nő volt, rettentően kíváncsi Willoughby dolgaira s a titkok fazeka, mely itt fött előtte, csaknem félőrültté tette az izgalomtól. S még csak pár perc volt hátra!

Egyébként sem lévén hallgatag természet, s rangja kiváltságosságától, valamint Willoughby rejtett, meghitt pillantásaitól bátoritva, egyszerre csak odaállt hősünk elé:

- Csak egy szót régi barátnőjének! Melyik a kettő közül a szerencsés apa? Nem tudok hogyan viselkedni velük szemben.

Willoughbynak nem jutott ideje, hogy ezen a közönségességen és vakmerőségen fölháborodjon.

Felelt, s érezte, hogy a lady nézése alatt szorosabbra fűződnek a bilincsek:

- Holnapra üres lesz a ház...

- Ahá! Szóval illendő visszavonulás, igen ügyesen leplezve. Olyasmit is hallottunk, hogy Laetitia azért futott el, mintha el akarná háritani a tisztességet, mivel nem méltó rá, vagy más eféle.

Hogyan lehetséges, hogy ez az asszony olyan simán veszi tudomásul a házban történt változásokat? - hiszen csak futó célzás történt a dologra! Willoughby elfelejtette, hogy saját maga készítette elő, önvédelemből.

- Kitől tudja ezt? - kérdezte.

- Az apától. Az Ön nénikéi viszont azt beszélik, hogy Mr. Whitford volt a visszautasított!

Willoughbyval forgott a világ. De harcra keményítette magát s a szobán át egyenesen Lady Eleanor és Isabel felé tartott. Fülei zúgtak. Hát őt és esetét már nyilvánosan megvitatják? És semmi védelem? A csodálatos tény, hogy annyi ember közül épen ő került ilyen bonyodalomba, mezitelenül és elárulva, arra ítélten, hogy legmegfeszítettebb ügyességével bontakozzék ki és fődözzze magát, úgy hatott rá, mintha valamely égi előkelőségű lordnak ördögi légiók során át kellene vesszőt futnia. Érezte a vesszők suhogását.

A nénik Mrs. Mountstuarttal és Lady Culmerrel Vernonról beszéltek, arról, hogy Laetitia mennyire illenek egy tudóshoz. Willoughby intésére mindaketten fölálltak.

- Ilyenkor szoktatok kikocsizni. Hajtassatok a kertiházba! Mr. Dale rosszul érzi magát, Laetitiának át kell jönnie. Atyja beteg! Semmi késelem, máris itt legyetek! Azonnal hozzátok Laetitiát!

- Szegény Mr. Dale! - sóhajtották, aztán: - Willoughby, - kezdte az egyik és a másik folytatta: - valami különös félreértés történt, amit jó volna, ha helyreigazítanál.

És suttogva mesélni kezdték, miről van szó. Willoughby egy kézmozdulattal lesöpörte őket, mire bocsánatot kérve a vendégektől, engedelmesen távoztak.

Lady Busshe, Willoughby kérésére, még maradt s leült az egyik székre Lady Culmer és Mrs. Mountstuart mellé.

Lady Busshe Mrs. Mountstuarthoz fordult:

- Önnek vannak tapasztalatai a tudósok körül. Milyenek találja őket?

- Kitünő anyag, csak nehezen keverednek, - szólt a válasz.

- Én sohasem kísérleteznék, - mondta Lady Culmer.

- Némelyek kénytelenek kísérletezni, - sóhajtatta Mrs. Mountstuarttal a sikertelen diner emléke.

Lady Busshe vigasztalta:

- Akárhogy is, ha el is veszünk egy tudóst, a grófság nem veszít sokat vele.

- Városokban inkább megfelelnek, - mondta Lady Culmer.

- De ott is, azt hiszem, csupán elkülönítve élvezhetők.

- Szóval nincs mit sajnálnunk.

- Magam is ezen a véleményen vagyok.

Dr. Middleton Mr. Dale-lel beszélgető hangja muzsikáló mennydörgéssé dagadt:

- Hogy kinek a kedvéért vállalom a lelkes szószóló szerepét, amelyet Önnek bejelentettem, sir? Igazán csak egy ember van, akiért hajlandó vagyok beleártani magam ilyen kalandos ügybe. Willoughby, jöjjön, segíteni. Épen azt beszélem Mr. Dale-nek, hogy...

Willoughby kinyújtotta a kezét, hogy talpra segítse Mr. Dale-t, aki pedig semmi jelét nem mutatta annak, hogy fel akarna állani.

- Ön rosszul érzi magát, Mr. Dale...

- Jaj, annyira látszik rajtam, Sir Willoughby?

- Majd elmúlik. Laetitia húsz percen belül itt lesz.

Mr. Dale összecsapta a kezét. Csakugyan nyugtalanítóan rossz színben volt s a házigazda meglepődve könyvelte el magában, hogy szükség esetén, könnyen érhető el ez a rosszullet.

- Éppen azt beszéltem Mr. Dale-nek, hogy a kérő úr mindkettőnk egyesült jóakarátának örvend, az enyémmek nem kisebb mértékben, mint az Önének, Willoughby, - nyomta meg a szót Dr. Middleton, akiből csak jobban áradt a szó, ha gátat akartak vetni eléje. S azt hitte, hogy most egészen halk bizalmassággal beszél: - A nők csalafinta teremtések; azt mondhatnám, természetes hajlamuk van rá, hogy hébe-hóba talánynak játsszák ki magukat. Gyakran az erőszak a legdöntőbb gyógyszerük. Hadd történjék hát ez a mi hölgyecskénkkel is, a kör minden sugarából. Önt visszautasítja? No akkor majd én beszélek a fejével! Aztán a lányom is érez annyi nagyrebecsülést az ostromlóval szemben, amennyi egy női nyelvet ilyen esetben jól meg tud oldani. A kastély úrnői sem maradnak hátul. Végül, ha szükséges, bizhatunk a hölgyecske atyjában is, hogy rádupláz a mi kérelmeinkre. Az én receptem ez: belefárasztani a kisasszonyt ellenvetéseibe; mert ahol nincs igazi, meggyökerezett ellenkezés, ez a módszer véleményem szerint a legfeltétlenebbül a legjobb ostrom. Egy nő sem tud örökké *nem*-et mondani. Még akkor sem képes erre a védelem, ha az ostromló teljesen magánosan támad, már pedig mi a rábeszélés *perpetuum mobilé*-jének problémáját oldjuk meg, még mielőtt a kisasszony ráeszmélhetne, hogy ennek az örökmozgónak is végeszakadhat egyszer. Ez az én álláspontom!

Willoughby Mrs. Mountstuartra nézett.

- Mi ez, Dr. Middleton? - kérdezte Mrs. Mountstuart, - árulást követ el a női nem ellen?

- Azt hiszem, úgy mondta, hogy egyetlen nő sem képes örökre „nem”-et mondani! - jegyezte meg Lady Busshe.

- Igenis, nem képes „nem”-et mondani, asszonyom, de persze csak ha tisztességes úriemberről van szó, vagyis ha a megújuló ostrom alapja nem pogány talaj, hanem inkább az „igen” igéjével megszentelhető föld.

Dr. Middleton három ingerült méh zsongta körül egyszerre. Felváltva annyi igen-t és nem-et mondottak vele egymásután, hogy végre is a férfiakra több ingadozó engedékenységet kellett elismernie, mint amennyivel a nőket vádolta.

Willoughby mintegy néma kórus taglejtéseivel szolgált a hölgyek oldalán s a pártos állásfoglalásnak ez az apró jele, mely a lady-k téma-okozta izgalmanak igen jól esett, valamennyiük szívére Willoughby felé hajlított.

Willoughby félrevonta Mr. Dale-t, mialatt az ütközet is alábbhagyott: éles puskasortüzek módjára, melyekre közbe-közbe az öregágyú felelget.

Mr. Dale-en több jelből látható volt, hogy a kétség terhe alatt egyre nő izgékony makacssága.

- Sir Willoughby, volna Önhöz egy kérdésem. Kérem, vezessen valahová, ahol feltehetem a kérdést. Én jól tudom, hogy gyenge koponya vagyok...

- Mr. Dale, a kérdésre máris feleltem, ha azt mondom, hogy házam az Ön otthona és hogy Laetitia mindjárt itt lesz körünkben.

- Tehát akkor igaz a hír!

- Nem tudok semmiféle hírekről. Feleltem az Ön kérdésére.

- Leányom vádolható, ha csak halvány árnyékával is a hamisságnak, a helytelen viselkedésnek?

- Éppoly kevésbé, mint akár jómagam!

Mr. Dale fürkészve nézett Willoughby arcába. Nem látott rajta semmi árnyat.

- Mert megsemmisülve roskadnék síromba, ha ilyesmit mondhatnának Laetitiáról. Én sohasem éreztem még nyomasztónak a szegénységet, noha Ön jól tudja, hogy a nyugdíjas jövedelem mekkora. Tehát az a visszautasításról szóló beszéd...

- Mendemonda.

- Laetitia elfogadta az ajánlatot?

- Mr. Dale, vannak helyzetek, melyek sokkal kényesebb természetűek, semhogy határozott szavak ruhájába lehetne öltöztetni őket.

- Oh, Sir Willoughby, de egy atya mégiscsak azt szereti látni a leginkább, ha a leányát nem kényszerítik kényes helyzetekbe. Remélem, hogy minden rendben van. Én össze-vissza vagyok zavarodva. Lehet, hogy a fejem az oka. Laetitiát sehogy sem értem.. Hát Ön nem... szabad megkérdeznem?... Ön egészen...? Meg tud kellőképpen nyugtatni?... Szánalmas gyöngeségem szolgáljon mentségemül!

Sir Willoughby fejrázással és Mr. Dale kezének erélyes megszorításával jelezte, hogy ő nem... és hogy ő egészen...

- És Dr. Middleton? - folytatta Mr. Dale.

- Holnap elutazik.

- Csakugyan?

A rokkant öreg olyannak látszott, mintha bort öntöttek volna a szájába. Egyszeriben fölborította házigazdája számításait, odakiáltva a nagytiszteletű doktornak:

- Hát elveszítjük Önt, sir?

Willoughby közbe akarta vetni magát, de Dr. Middleton úgy tulharsogta, mint ahogy valami királyi orgona nyeli el a fuvolaszólamot:

- Nem addig, Mr. Dale, míg győzelmet nem ülök s barátomat fel nem ültetem jogos trónjára!

- Hát nem utazik el holnap, sir?

- Azt hallotta, sir, hogy holnap elutazom?

Mr. Dale Sir Willoughby felé fordult.

Willoughby megszólalt:

- Clara azt mondta, hogy még ma. Ugy gondoltam, hogy holnap megfelelőbb lenne.

- Ugy?

Dr. Middleton magasra lendítette a meglepett felkiáltás hullámát, de a hullám nem volt sötét fényű. Sőt határozottan ragyogott.

- Hát akkor holnap! Feltéve persze, hogy addig legyőztük a lady-t.

Odalépett Willoughbyhoz, megragadta és megszorította a kezét, hálásan és magasztaló hangon. Csodálatos módon, szokott lélekzetvételénél halkabban beszélt, de mégis hallhatóan:

- Örökre lekötelezett bennünket, barátom, - mondta lelkesen és mégis mintegy legyőzötten, aztán hangosan folytatta: - Ámbár jobb szerettem volna, ha segíthettem volna a vár bevételeiben.

Látnivaló volt, hogy a nagytiszteletű doktor szivéről kő esett le.

Az a mód, ahogy Dr. Middleton a dolgot fogadta, meglehetősen elképesztette Willoughbyt, de viselkedése csak annál előnyösebbnek látszott, mivel feltételezhetővé tette, hogy készséggel beleegyezik a jegyesség felbontásába. Ez volt az egész ügy fordulópontja.

Lady Busshe felkerekedett.

- Nem várhatom tovább a lovaimat, - mondta és intett Willoughbynak, aki nyomban mellette termett. - Ön igazán csodálatos! tökéletes! Ne igyekezzék rábírni, hogy görcsöt kössek a nyelvemre! Mindent visszavonok és szánok-bánok mindent. Igenis, ebben *végzet* van. Emellett a felfogás mellett döntöttem. Ön *a szépség* ostromának ellenáll, de a *szellem* legyőzi! Ezt tesszük közhírré! Igen! S olyan elragadó érzés, hogy a grófság győzte le Önt! Csak semmi teát! Nem lehet tovább időznöm. És oh! ime Ő is itt van! Hadd nézzem még egy kicsit Őt is! Drága kis Laetitia Dale!

Willoughby Mr. Dale-hez sietett.

- Nem szabad izgalomba sodródnia, sir, szedje össze magát! Jobban lesz és holnap ismét a régi erőben kel föl: Ön itt otthon van, a saját házában, a Laetitia szalónjában! Holnap minden tisztázódik. Holnapig még megegyezés szerint talányokban diskurálunk. Üljön csak le, kérem. Itt marad nálunk!

Laetitiához fordult s megmentette Lady Busshe elől, suttogó hangon mondva neki, mint a szerelmes, aki: „édesem”-et, „angyalom”-at rebeg, hogy szép tőle, hogy eljött s hogy olyan hamar jött.

Az öreg urat sikerült a görcsös idegesség megfelelő állapotába hajszolni, hogy Laetitia természetesnek találja Willoughby szavait. A leány aggodása kedvesen remegett hosszú szempilláin, amint atyja karosszéke felé hajolt.

Ezután jelent meg Dr. Corney s az ő neve egyszerre új erőre kapatta Mr. Dale-t.

- Corney itt van s hazavisz a kocsiján, - mondta. - Szégyenlem, drágám, hogy itt olyan sokan látnak. Menjünk. A fejem egészen odavan.

Dr. Corney-t feltartóztatták. Vagy egy tucat igenlő fejbólintgatás után vált el Sir Willoughbytól, melyekkel azt jelezte, hogy tökéletesen érti a hallottakat, talán jobban is, mint amennyire gondolják. Könnyedén nyult páciense pulzusa után s rövid, professzionátus komolyságu sóhajjal mondta:

- Nyugalom! Csak semmi mozgás! Nem, nincs komoly baj, - nyugtatta meg az aggódó Laetitiát, - de nyugalom és nyugalom! Ma éjszaka már nem szabad más fedél alá vinni. Még az est folyamán hozok orvosságot is. Igen, igen, a kertilakból elhozok mindent, amire Önnek és a betegnek szüksége lehet. Bizzanak Corney gondoskodásában!

- Bizonyos Ön benne, hogy jobb, ha maradunk? - kérdezte Laetitia, atyja és a maga sorsán egyformán aggódva.

- Milyen fekvésű szoba lesz a legjobb éjszakára Mr. Dale-nak? - szólt közbe a vendégszerető Lady Eleanor és Isabel.

- Délkelet, csakis délkelet! hadd kapja szobájába a reggeli napot: meleg, erősítő, ragyogó napfényt s a páciens dalolva ébred fel az ágyban!

Laetitia még mindig kelepécét sejtett s atyjának az otthoni szoba magányáról és meghitt kényelméről suttogott.

Az öreg ur azt válaszolta, hogy maga is jobban szeretne saját otthonában lenni.

Dr. Corney határozott „nem”-mel vágta ketté a dolgot.

Laetitia még újra elsóhajtotta az „otthon” szót, de ez a sóhaj már a legyőzötteké volt.

Lady Eleanor és Isabel fölkapták a Willoughbytól hallott szót, úgy mondták:

- De hiszen Ön itt otthon van, drágám. Ez az Ön otthona is. Atyja itt is talál legalábbis olyan jó ápolást, mint a kertilakban.

Laetitia szomoruan emelte rájuk szempilláit s tekintete egészen véletlenül Dr. Middletonra tévedt, egészen véletlenül.

Ez a tekintet azonban az egész társaság számára ékesenszólóan fejezte ki mindazt, amit Willoughby kívánságához képest képzelniük kellett.

- De Crossjay is otthon van! - kiáltotta Laetitia. - Unokanővérem elment s a fiú most egymaga maradt! Nem hagyhatom egyedül! Ha mi... ha Ön, Dr. Corney, bizonyos benne, hogy papára nézve káros ma kimozdulnia innen, akkor Crossjay-t ide kell... nem maradhat egyedül...

- Hozza magával a fiút, Corney, - mondta Sir Willoughby és a kis doktor készséggel ígérte meg, hogy magával hozza, feltéve persze, hogy Crossjay-t a kertiházban találja, amit meglehetősen távoli valószínűségnek vélt.

- Crossjay szavát adta nekem, hogy visszatérésemig nem megy ki a házból, - mondta Laetitia.

- Ha pedig Crossjay szavát adta Önnek, - zendült föl egy új hang zenéje egészen a Laetitia közelében, - akkor bizonyos lehet benne, hogy addig nem jön ide Dr. Corney-vel, amíg az ön kézírásával nem kap erre fölhatalmazást.

Clara Middleton lépett szép halkan Laetitia mellé s olyan mozdulattal, amely félig ölelés volt már, csaknem megcsókolta azért, amit Crossjay-ért tett. Ajkait olyanformán csücsörítette szóra, mintha azt akarná mondani: „Csókot kérek!”

- Ide kell jönnie, - mondta Laetitia.

- Akkor írásban kell neki engedélyt adni rá.

Általános csevegés indult meg Crossjay-ról, hogy milyen posztjához hű őrszem lehet még belőle, miközben Laetitia szomoruan vetett oda pár sort, amit Corney átadhasson a fiúnak. Clara ott állt a közelben. Szemrehányásokat tett magának, amiért a Lady Busshe és Lady Culmer jelenlétében nem viselkedett tartózkodóbban, amiből aztán az lett, hogy kissé tulságosan is tartózkodóra sikerült a viselkedése, amint újra odafordult Laetitiához. Ez éppen olyan kedvező mozzanat volt, mint a Laetitia előbbi tekintete, amit Dr. Middletonra vetett: elegendő arra, hogy egy olyan férfiút, aki mint Willoughby, éberen őrködött, egész életére fatalistává tegyen: csak az árnyéka a különbözőségnek, mely a Clara Laetitiával szemben való viselkedésén megmutatkozott, bőségesen elhíhetővé tette, hogy vagy mostani hüvössége, vagy előbbi

melegsége színjátszás volt. Még jobban segített a Dr. Middleton mondása: „Szóval holnap utazunk, drágám s remélem, hogy már irtál is Darletonéknak”, amire Clara elpirult és fölragyogott, majd megindulását hirtelen komoly tekintettel nyomta el, amelyet Willoughby felé vetett s amit szánom-bánom-nézésnek is lehetett gondolni.

A véletlen szolgálatunkba áll, ha jó kapitányok vagyunk.

Willoughby büszkesége magasra szökkent, bár jól tudta, hogy úgy röpi föl, mint labdáit a félelmesen ügyes zsonglőr s hogy üres semmi érte a jutalom: azonban állania kellett a harcot a világgal.

- Irtál? A posta-zsákot félóra múlva viszik, - fordult Clarához.

- Várnak bennünket, de azért irok is, - felelte a leány s ez a körülmény, hogy Clara még nem irt, szintén Willoughby javára szólt.

Clara távozott, megírni levelét. Dr. Corney is elment, hogy Crossjay-ért s az orvosságért való küldetésének eleget tegyen. Lady Busshe-nak is nagyon türelmetlen mehetnékje volt már: Corney, - mondta Lady Culmernek, - rettenetes fecsegő.

- Megrögzött szószátyár, - volt a felelet.

- Szegény lovaim!

- Csak nem a fiatal pej-csikó pár?

- Szerencsére nem drágám! És ma estére szót se halljak semmiféle diner-ről!

Sir Willoughby kivezette Mr. Dale-t, hogy egy csendes szobába vigye, szomszédságban a beteg öreg úr leendő hálószobájával. A hallban azonban Laetitiának engedte át, hogy jómaga még kocsijukhoz kísérhesse a hölgyeket.

- Csak lehetőleg minél kevesebb izgalom. Corney rövidesen újra itt lesz, - mondotta, keserű csodálattal nézve Laetitia bájos alázatu alakját, ahogy a karjára nehezedő öreg urat támogatta.

Megnyert hát egy kétségbeesett ütközetet, de mit nyert vele? Mit adott cserébe neki a világ a nagy erőfeszítésért, amellyel megnyerte? Talán egy inget, - ezt lehetne mondani, - egyszerű, szegényes ruhát, ami nem tart semmi meleget. Lady Busshe elviselhetetlen volt; össze-vissza járt a szája, nevetlen volt, odáig merészkedett, hogy Dr. Middletonról úgy beszélt, mint holmi nem kívánatos elemről, akivel ugyan semmitsem veszít a grófság. És Mrs. Mountstuart is alig volt sokkal magasabban a Lady Busshe színvonala fölött, kikerülhetetlenül előkivánczó karikatúráival: „Látják, Dr. Middleton után hogy lábál nyomon a katedrája?” A nagytiszteletű doktor talán csakugyan a világot akarja megbüntetni, amiért ott kellett hagynia szószékét, s talán el is lehet képzelni, hogy a katedra hazajáró szelleme mindig ott settenkedik a sarkában, azonban Willoughby olyan hangulatban volt, amely borzad a kómikus képektől: gyűlölte az ilyenek kitalálót s azokat is, akik vigyorognak rajtuk. A kacagó, üres világ ellen érzett megvetés, - hiszen oly borzalmasan nagy áldozatot hozott ezért a világgal! - arra vezette, hogy elméjében Dr. Middleton, és Clarát is, ama kívánatos dolgokkal számita együvé, melyeket mind föláldozott, - a fiatalság és egészség megtestesülését, a szikrázó fényű élettársnót, a végtelen báju arcocskát; aztán a saját igazságérzését; méltósága belső tudatát; és temperamentumát, gunyolódó hajlama üde őszinteségét, ami mind a valódi boldogság képével intett vissza feléje a ködös multakból. Talán még többet is áldozatul dobott; tudományos latolgatással nézett a jövő felé: talán megnevezhetetlenül többet is adott oda! És miért? - kérdezte újra. Azoknak az asszonyoknak a kedvező nézése és beszéde kedvéért, akiknek a nézését és beszédét szivből utálta!

- Dr. Middleton azt mondja, hogy le van kötelezve irántam; inkább azt hiszem: én vagyok az ő lekötelezettje, - jegyezte meg.

- Azaz hogy *mi* vagyunk az *Ön* lekötelezettjei ezért a szép romantikus históriáért, drága kis Willoughby, - mondta Lady Busshe, aki képtelen volt a szavak óvatoskodó helyesbitését észrevenni, annyira csordultig telt a Willoughby készpénznek vett kijelentéseivel, vagy legalább is azzal az örömmel, hogy pompás továbbadni való históriát szedhetett fel.

Elhajtatott s nyelve immár csak Lady Culmernek kerepelt.

- Egy megfelelő sapka meg egy kürt s Lady Busshe kitünően alakíthatná az ócska postakocsis-figurát valami ponyvaregény cimlapján, - szólt Mrs. Mountstuart.

Willoughby megköszönte a nagyszerű lady szolgálatát, Mrs. Mountstuart viszont gratulált a jólnevelt gentlemannek nemes önuralmához. Egyidejűleg azonban panaszosan említette fel, hogy „megboszorkányozó” De Craye ezredese csuful cserbenhagyta a villásreggeli óta. A lady gratulációjában nem volt elég melegség s Willoughby didergésfélét érzett: az a nyomorult, vékony ing, melyet a világtól kapott, alig fedezte: egy kis fuvalom is fellebbentette.

- Holnap, remélem, majd csak meglátogat az ezredes, - mondta Mrs. Mountstuart, miközben megállapította magában, hogy ő mégiscsak alaposabban tudja a dolgokat Lady Busshe-hez képest, aki most nyilván megint valami új pletykát szimatolna s felkiáltana: „Ugy, hát *ezért* fogta *Ön* annyira pártját az ezredesnek?” - Pedig semmi ilyesmiről nem volt szó, mert Mrs. Mountstuart jólélekkel elmondhatta magáról, hogy nem az az asszony, aki, ha tetszik is neki valami ötlet, mindjárt foglalkozásszerűen vetné rá magát.

- Horace koma irigylésreméltó fickó, - szólt Willoughby, aki igen jártas volt a Könyvben, mely vigasztalásul azt írja elő, hogy felebarátunk helyzetét rosszabbnak kell látnunk a magunkénál s azt is ajánlja, hogy irónia-gyökeret szopogassunk, amely legbalzsamasabb szer a lelki gyógyszertár összes sebhegesztői közül.

- No-no, vagy ki tudja! - felelte a lady feltünően hangsúlyozott fontolgatással.

- Az ezredes holnap egészen az Öné lesz...

- No, nem tudom biztosan, mennyi jut nekem belőle...

- Egy jó csomó örökös bolondozásaiból...

Mrs. Mountstuart megingatta a fejét. Nem folytatta a témát.

- Holnap reggel eljövök az ezredesért, - mondta s kocsija tovagördült.

Mrs. Mountstuart tehát vagy kitalálta a dolgot, vagy Clara árulhatta el neki Horace De Craye iránt érzett áruló szenvedélyét!

Mindegy, egy éjszakára legalább mégis ki volt végre zárva Patterne-ből a világ.

XXII. FEJEZET.

Sir Willoughby és barátja, Horace De Craye.

Willoughby bezárkózott laboratóriumába, hogy a harc után eltöprengjen egy kicsit. Amint önmaga mélyeit kutatta, ami kedvenc szokása volt, hogy ily módon találjon rá a legkellemebb, legizlésesterintvalóbb tervre, különös felfedezésre bukkant a mikrokozmosz alsóbb rétegeiben. Válogatásában többé nem a hajlam és ösztönös vágy vezette, szigoru vizsgálódás borotvaélére került a terv s a legkifentebb ítélet pengéjén próbálta ki, mielőtt szíve is elfogadta volna; hiába ismerte jól vágyódásai irányát, nem tudott két lépést sem nyargalni a nyomukban. Megtanulta kifürkészni a világot s a kisebbik tudományt, az egyes emberek kifürkészését valahogy elfelejtette. Önnön lelke misztériumai csupaszon tárultak eléje, azonban csak a külső világhoz való közvetlen viszonylatukban értette meg őket. Az a gyűlöletes külső világ magáévá ragadta és géppé változtatta át. A fölfedezés, melyet tett, az volt, hogy ha az ösztön önző szavára hajtunk, olyan helyzetbe sodródhatunk, hogy épen önmagunkat érik a legsebzőbb ütések, bármerre forduljunk is.

Bizonnyal nem lehet ennél különösebb tapasztalat a halandó életben. Emberünk meg volt zavarodva. A sakkjátékban ellenfelünk szégyene, ha pattot kapunk, az életben azonban, a világgal folyó küzdelemben, a játéknak ilyenféle megnyerése az ösztönös érzések csődje.

Willoughbyt felfedezése magyarázatában a száanalom vezette, nem maradt lelkében semmi egyéb erős megindulás. Szánta önmagát s arra a végső következtetésre jutott, hogy azért szenvedett, mert aktív életet élt, nem tudott nyugodtan meghúzódni. Ha nem csüggött volna olyan áhitattal családján és nevén, sohasem eshetett volna kétszer is áldozatául a női nemnek. Ha csak önmagára gondolva lett volna önző, a legboldogabb ember lehetett volna! Hangosan kimondta ezt magának. De ő meg sem született utódai javát kovácsolgatta és a körülötte élő embereket, ezért került olyan helyzetbe, melyben minden további lépés érzéseit tette volna nevetségessé. Nagylelkű volt, hiszen máskülönben nem eresztette volna-e a kóbor szélnek már legelőször Clara Middleton? És hű is volt: Laetitia Dale, itt egy fedél alatt vele, bizonyoságot tehet erről. Ez a két nő egyaránt példája az ő megbocsátó képességének s most mégis, ha Clarához gyöngéd szóval közelednék, a legnagyobb szégyen lehetne belőle, - ime, a női hála! És ha nem venné feleségül Laetitiát, ördögi kacagás vihogná körül, - ime, a világ hálája! Valószínűleg Vernon sem fog sokat törődni a hálával, amiért oly szerencsésen változatossá válik napjainak egyhangúsága. És Horace? Willoughby levetkőzve készült a Horace-szal vivandó küzdelemre, - elvetette az álarcot. Ez az ellenfél volt az első, aki majdnem két egyenlő félre hasította ketté benne az önzőt és a szerelmezt, egyéniségének ez a meggyilkolása Horace de Craye bűne volt! És azonkívül, Horace-hoz gyanu is tapadt, (nem tudta pontosan: miért? - csak épenhogy a Könyv azt is előírja, hogy gyanakodnunk kell arra, akit gyűlölünk), az a gyanu, hogy valószínűleg ez az ember árulhatta el a Laetitiával legutóbb történeteket.

Willoughby végigjárta a ház folyosóit, hogy találkozhasék Clarával s megbizonyosodjék felőle, ki mellett döntött a leány: mellette-e, vagy akár Vernon mellett: de ezt tudnia kellett, mielőtt ujjabb lépésre szánja magát Laetitia Dale-lal szemben. Clara ismét egyesithetné szét-hasított egyéniségét, egész és újra élő emberré tehetné s talán hajlandó is erre. Készsége, mellyel Vernon meghallgatására vállalkozott, ilyesmit ígért. „Aki ért a nők nyelvén, annak lehetne esélye”, - mondta Mrs. Mountstuart. S mennyivel több esélye lehet akkor a szerelmesnek! Hiszen még nem könyörgött Clarához; csak büszkeséget és dacos indulatot mutatott. Pedig tud ám udvarolni, nincs nála viharosabb udvarló! S mily dicsőség volna úgy lendülni

vissza Lady Busshe és a világ elé, Clara kezét melengetve a karján s csodálkozva tiltakozni minden téves és végtelenül alaptalan jövendölésen, mely más fejleményt várt. Ez igazságos büntetés lenne a Laetitia számára is!

Clara jött a lépcsőn lefelé, a Miss Darletonnak irt levéllel.

- Egyáltalán föl *kell* adni azt a levelet? - kérdezte Willoughby, amint a hallban szembe-kerültek.

- Darletonék mindennap várnak ránk, de így kényelmesebb a papára nézve, - felelte Clara. Arca kedvesen barátságos volt új nyájasságában.

Úgy látszott, egyáltalán nem érezte meg, milyen megvetés van abban, hogy Willoughby úgy odadobta az unokafivérének. Ez furcsa volt.

- Találkoztál Vernonnal?

- Amint kívántad.

- Beszéltél vele?

- Csevegtünk.

- Sokáig?

- Jártunk egyet.

- Clara, én a lehető legjobb megoldást ajánlottam, amit tudtam.

- Terved nagylelkű volt.

- Vernon nem kapott rajta?

- Nem lehetett komolyan szó a dologról.

- Én komolyan gondoltam.

- Éppen ebben látom a nagylelkűséget.

Willoughby ezt a dicséretet, valamint azt, hogy Clara hajlandó a dologról beszélni, sőt alig van zavarban s szavaiban gazdag tónus zeng, nagyon különösnek találta. Különös volt az is, hogy Clara olyan egészen komolyan veszi őt. Mintha semmi női tiltakozást sem érezne a terv szokatlanságával és képtelenségével szemben!

- De Clara! úgy értem, hogy Vernon nem beszélt kereken az ügyről?

- Nagyon jó barátok lettünk.

- Elszalasztotta volna az alkalmat, ha mindjárt a legcsekélyebb esélyei lehettek is?

- Elfelejtetd, hogy ő esetleg nem úgy látja a dolgot.

- Egy szót sem beszélt saját magáról?

- Egy szót sem.

- Oh! A szegény öreg cimbora nyilván észrevette, hogy reménytelen volna az egész s előre letört. Szabad egy szót szólnom az érdekében? Bejöhetnél egy percre a laboratóriumba? Mi mind a ketten értelmes lények vagyunk...

- Bocsáss meg, de papához kell mennem.

- Talán Vernon családi históriája...?

- Az csak becsületére válik!

- Becsületére?... hm...
- Ha összehasonlítjuk...
- Összehasonlítjuk?... mivel?
- Mások históriáival!

Willoughby kiegyenesedett s meglehetősen hosszú, kritikának is beillő, megvetőforma sóhajjal könnyített magán. Ez a fiatal leány tulsokat tud. De milyen elragadó fizikai jelenség is tud lenni!

- Clara, mondd, megígérhetnéd nekem, hogy... Én tartom magam ahhoz, amit mondtam. Megkívánom, bár tudom, hogy Vernon félénk egy fickó, - mégis, ígérd meg, hogy adsz még neki egy utolsó alkalmat... Vagy nagyon visszataszító a gondolat?
- Olyan gondolat, amire kár gondolni is.
- De nem visszataszító?
- Mr. Whitfordban nem lehet semmi sem visszataszító!
- Nem akarlak bosszantani, Clara...
- Lekötelezted vagyok és hallgatlak, Willoughby. Ha bármiben kedvedre lehetek, szívesen megteszem. Egész életemre kötelességemnek fogom tartani.
- Mondd, Clara, képes volnál elképzelni, csak elképzelni is... hogy odanyujtsd neki a kezéd?
- Mint barátomnak? Oh igen!
- Mint férjednek?

Clara hallgatott. Ő, aki olyankor, mikor ellenfelekül álltak szemben, oly tisztán látott bele Willoughbyba, most, hogy Willoughby szelidebb hurokat pengetett, nem tájékozódott világosan; mert a szív, ha a legtisztább tanítómestere is az agynak, nem a legkitartóbb is; a szív, ellentétben a gyakran tompább felfogású aggyal, önmagával van elfoglalva s nem az egész mikrokozmosz problémáival.

- Nagyon kedves vagy... mindenre kész vagyok... - mondta.
- Elfogadnád őt... férjedül? Pénze nincs.
- Nem vágyódom gazdagságra.
- Hozzá mennél?
- Házasságra én nem gondolok.
- De hozzá tudnál menni?

Willoughby azt várta, hogy: nem. És míg várt, önérzet dagasztotta.

A leány szavai pedig ezek voltak:

- Fogadalmat tudnék tenni, hogy *senki máshoz* nem mennék feleségül.

Willoughby elképedése hangtalanul fűtta ki a levegőt.

Lendített egyet a karjain s ebben a pillanatban azokhoz az ormótlan testü madarakhoz hasonlított, melyek mikor kísérletet tesznek a fölrepülésre, csak egy fura ugrásig tudnak eljutni.

- Fogadalmat tudnál tenni? - kérdezte s kész volt féreg módjára agyontapostatni magát, csak érezze, hogy a csalfa barát, Horace is vele pusztul, - közös vágyuk: elnyerni Clarát, most körülbelül ennyivé zsugorodott.

- Oh, erre igazán semmi szükség! Esküt tenni?... Nem! - mondta Clara, akit emlékek remegtették meg.

- De tudnál fogadalmat tenni?

- Szeretnék kedved szerint cselekedni.

- Tudnál?

- Megmondtam.

Mindenki hallhatott a hazafias bérci lakóról, aki felkúszik az ősi havakkal jeges oromra s a benne pislákoló életerő maradékával, mely azonban még mindig hazájáért vet egy-egy lobot, a meredély szélén ráveti magát a fiatal és izmos idegen betörőre, ujjongva zuhanni vele együtt a halálba, csak hogy így is növelje valamivel hazája győzelmi esélyeit, elpusztítva az ellenségből egy erősebb embert. Körülbelül így cselekedett Willoughby is, mikor a csapás alatt, mely végkép megfosztotta a reménytől, a Horace De Craye halálos bukfcencének ujjongott. Együtt semmisültek meg, de melyik érezte kettejük közül a zuhanás kevély gyönyörét? És ha Clara vállalja is Vernont, Vernon csak annyit fog elérni, hogy megtürik. És ha Vernon vállalja is Clarát, Clara már nem lesz érintetlen hamvasságu, mert másodkézből kerül Vernonhoz. Willoughby úgy érezte, hogy mindenképen örülhet bukásának.

Legalább puha fekhelyre esett, ahol büszkeségét naponta bekötözik s nem nyulnak hozzá soha fájditó ujjal.

Willoughby immár Laetitiáé volt. A csengetyü szava, mely Dr. Corney visszatérését hirdette, örömmel hallott jel volt s Willoughby jókedvűen mondta Clarának:

- Várj csak, Clara, most mindjárt örülhetsz leventédnek, Crossjay urfinak.

Crossjay és Dr. Corney berontottak a hallba. Willoughby karjai közé kapta Crossjajt, hogy a régi módon levegőbe lendítse, amit Clara ugy szeretett látni. A fiu ólomnehéz volt.

- Volt velem bajom, míg horogra csiphettem s még több, míg hálóba foghattam, - mondta Dr. Corney. - El kellett vele hitetnem, hogy a házban mindenki az ő ápolására szorul, - többek közt Ön is, Miss Middleton.

Willoughby földre zökkentette a fiut.

Crossjay visszaoldalgot Clarához s nézésében még nagyobb súly nehezült, mint a tagjaiban. Clara a hall postaládájába csusztatta levelét, aztán Crossjay keze után nyult, hogy különölelje a többiektől védencét. Mikor magukra maradtak, megszólalt:

- Crossjay, drága kicsikém, milyen boldogtalan arcot vágasz!

- Igen, és hogyan is vágnék, mikor nem mégy feleségül Sir Willoughbyhoz! - mondta könnyekkel fenyegető hangon a fiu. - Tudom, hogy nem mégy, mert Dr. Corney azt mondja, hogy elutazol.

- Hát annyira szeretted volna, Crossjay?

- Akkor legalább néha egy picurkát láttalak volna, így meg egyáltalán nem foglak látni és tudom istenem, hogy ha ezt előre tudtam volna, akkor nem... és éppen most csusztatta ide ezt...

Crossjay kinyitotta a markát, melyben három arany szorult.

- Nagyon szép volt tőle, - mondta Clara.

- Igen, de most, hogy tartsam meg?

- Add oda Mr. Whitfordnak, ő majd félreteszi a számodra.

- Igen, Miss Middleton, de... ne meséljem el most már neki? Tudniillik Sir Willoughbynak...

- Mit?

- Hát azt, hogy... - huzódott Crossjay egész közel Clarához, - azt, hogy... hogy én... hiszen, tudod, hogy mit szoktál mindig mondani... Én nem tudnék hazudni; de ha nem kérdez, akkor nem is tartozom beszélni... és most ez a pénz! Nem szeretném, ha megint kidobnának.

- Kérj tanácsot Mr. Whitfordtól, - mondta Clara.

- De én tudom, hogy te most mit gondolsz...

- Fiacskám, legokosabb volna, ha egyelőre semmit se szólanál...

- Csakhogy mit csináljak a pénzzel?

Crossjay úgy tartotta messze magától az aranyakat, mint idegen holmit, mely sehogyszem tud összekeveredni birtoklási fogalmaival.

- Kihallgattam, amit beszélt és tovább kotyogtam, - mondta a fiú. - Arról nem tehetek, hogy kihallgattam, de aztán mentem és továbbpletykáltam; nem is szeretek így itt lenni, a pénzével... és ő nem is tudja, hogy mit csináltam. Nem hallottad? Én egészen biztosan tudom, hogy te most mit gondolsz és én is azt gondolom, elmegyek szerencsét próbálni, ugyanis mindig bajt csinálok, csöbörből-vödörbe pottyanok. Én nem bánom, Miss Middleton, igazán nem bánom, én akármelyik bokorban is jól elalszom. Ha te ugyse leszel itt, nekem mindegy, merre leszek. Egyszer csak el kell kezdenem megkeresni a magam kenyerét. Miért ne lennék matrózinás? Sir Cloudesley Shovel se csinálta másképpen. És azt se bánom, hogy a végén ő is csak belepusztult, ha egyszer admirális is lehet az ember, míg a vizbeful. Fogom magam és megmondom Sir Willoughbynak, vegye vissza a pénzét és ha kérdezi, elmondom neki az egészet, punktum. Ugye tudod, miről van szó? Dr. Corney szavaiból kitaláltam, hogy tudod. És biztosan érzem, hogy szerinted mi a férfias teendő. Képzeld el, hogy én megtartom a pénzét és te nem mégy hozzá feleségül! Azt se bánám, ha ekét hajtani kellene is menni. Erdőkerülőnek se volnék éppen rossz. Persze legszívesebben a hajót szeretném, dehát az ember nem kaphat meg mindent!

- Csak beszélj előbb Mr. Whitforddal, - mondta Clara, aki arra, hogy a fiú olyanná fejlődik, amilyennek ő nevelte, sokkal büszkébb volt, semhogy szíve lett volna azt tanácsolni neki, hogy a férfiaságról alkotott fogalmaival ellenkező viselkedést tanúsítson, noha most, hogy a nagy harc eldőlt, Clara örömmel egyezett volna bele holmi apró lelkiismereti kompromisszumokba az általános béke kedvéért.

Valamivel később Vernon és Dr. Corney vitatták meg a kérdést. Corney kereken ellene volt az eset érzelmi kezelésének, melyet Vernon mint Miss Middletrontól eredőt állított be s némileg maga is vállalt.

- Ha a fiúnak a dolog nyomja a szívét, - mondta Vernon, - nem tilthatom el, hogy Willoughbyhoz menjen könnyíteni rajta, különösen mivel én is részes vagyok az ügyben s előbb vagy utóbb magamnak kellene elbeszélni a történeteket.

Dr. Corney az egész vonalon tiltakozást jelentett be.

- Hallgasson csak ide, - mondta végül. - A dolog köztünk marad s nem lesz benne semmi megszegése a baráti bizalomnak, amivel különben össze-vissza negyven embert is alig ajándékoztam meg, noha oda-odanyújtogattam nekik a kezemet, csak a csuklótól számítva persze és inkább csak a balt. Sir Willoughby egy-két kémlelő kérdést intézett hozzám, a melyek őt, házat és nevét közelebről érdeklik. No jó, ezen is tustünk s csak azt szeretném még, ha Miss Dale vagy tiz esztendővel fiatalabb lenne, vagy ezt a tiz esztendőt ne töltötte volna annyi szívdobogató és szívcsüggesztő dologgal, melyek alaposan megtámadták teste finom

szöveget s ráadásul a lelke rostjait is. Még türethetően összeszedheti magát, egy kis doktori jótanács itt-ott hasznára lesz, ha rangját és vagyonát kellő komolysággal fogja fel s író tollát visszaszolgáltatja Lúdanyónak. Majd csak lesz valahogy. Mellesleg szólva, saját külön bölcseségem diadalának tartom, hogy Mr. Dale-t alaposan megdolgozva hoztam ide, a szomszédság megfelelő felizgatásával, amit ugyanis én cselekedtem s így sikerült a derék gentlemant a villa két ága közé szoritani, mint egy takaros felnyársalt ángolnát, - tudniillik a megtörtént tény meg annak közismert volta közé. Azonban most figyeljen ide, barátom-uram! Megértjük mi egymást egy fejbiccentésből is. Ez a fickó, ez a Crossjay urfi, kitünő, szívós szász-fajta gyerek, akiből olyan pompás legényt lehet faragni, amilyen csak valaha epaulette-et viselt. Én is szeretem, Ön is szereti, Miss Dale és Miss Middleton is szereti, sőt Sir Willoughby Patterne, Patterne Hall és egyéb dominiumok ura is kitüntető módon szeretni fogja, ha majd a nap egyszer úgy süt rá, ahogy különös és kiemelkedő ormokra szokott, ha egyetlen lesz a maga nemében, - és Patterne!

Dr. Corney teleszívta a mellét és felemelte az ujját:

- Tehát, jegyezzük meg jól, *verbum sap*: Crossjay-nek nem szabad megsértenie Sir Willoughbyt. Egyebet nem mondom. Tessék csak előre is nézni egy kicsit. Elvégre történhetnek csodák, de legjobb, ha arra is gondolunk, hogy hátha még se történnek! Ami pedig Miss Dale dolgát illeti, azt hiszem, Miss Dale nem lesz kegyetlen Sir Willoughbyhoz.

- Én úgy látom, hogy igenis az lesz, - mondta Vernon, eltűnődve a fellengzős rajzon, amit Dr. Corney vázolt eléje.

- Nem lehet kegyetlen, barátomuram! A kisasszony helyzete bizonytalan; atyjának nyugdíján kívül alig van valamije. Miss Dale-nek az irás csak rontja az egészségét. Ezt nem bírja tovább. A baronetet pedig szereti. Oh, az egész ellenkezés csak a büszke vér apró rohamocskája. Miss Dale éppen Sir Willoughbynak való asszony lesz. Az ő keze alatt Sir Willoughby azt fogja gondolni, hogy a gondolatai eredeti és nagyszerű gondolatok. Laetitia makacszkodása apja halála lenne. Az öreg úr, mikor elbeszéltem neki a dolgot, azt mondta, hogy régi álma teljesebben be s ha ez az álom most füstbe megy, az öreg úron is betelik az igazság, hogy az álmokban több a táplálóerő és az orvosság, mint a realitásokban. A múlt héten minden mesterkedésem és tudományom hiábavaló volt, hogy Mr. Dale-t kicsaljam a házból. Oh, Laetitia majd csak megfordul! Atyja megjósolta az egyik eredményt, én meg megjósolom a másikat. Ha egyszer szereti Sir Willoughbyt!

- Szerette.

- Most már keresztüllát régi bálványán?

- És nem egészen méltányos iránta, - felelte Vernon. - Willoughby, a maga módján, nagylelkű is tud lenni...

- Hogy-hogy? - kíváncsiskodott Dr. Corney s azt a választ kapta, hogy idővel majd meg fogja tudni.

Közben De Craye ezredes, miután ide-oda csavargott a parkban és a kertiház körül, lesve a szerencsés alkalmat, hogy Miss Middletront egyedül kaphassa, visszafordult, ezúttal ő is lecsüggedt harci bóbitával s egyenesen a Willoughby karmai közé zuhant.

- Drága Horace-om, - kezdte Willoughby, - egész délután kerestelek. A dolog tudniillik úgy áll... képelem, mennyi hamis nyomra hagytad magad elcsalogatni,... de a dolog úgy áll, hogy én nem vagyok ám olyan kárhoztatandó lélek, amilyennek a világ vél. A lényeg, egész röviden, az, hogy Miss Dale és én... én kérlek sohase törődöm azzal, hogy más mit csinált volna a helyemben... de a tény az, hogy Miss Middletronnal... de hiszen részben már ki is találhattad...

- Részben, - felelte De Craye.

- Nos, Clarának ebben az irányban hajlama mutatkozik s ha a dolog elég erős alapozásúnak bizonyul, ez lesz véleményem szerint a legjobb megoldás.

Az ezredes élénk arcjátéka feszült várakozásba meredt.

- Az ember szívesen megbizik a jóbarátjában, hogy jó férj is lesz belőle, - folytatta Willoughby. - Nem is szakítanék Clarával a dolgok mostani állása mellett, ha nem volna meg bennem ez a baráti bizalom. És Claráról is csak a legjobbat mondhatom, bár ő is meg én is idejében beláttuk, hogy nem illünk egymáshoz. Nekem szellemileg kiváló feleség kell.

- Mindig gondoltam, - mondta De Craye ezredes, fölvilanó, éhes szemekkel lesve csodálkozása mögül, mint a farkas.

- Clara ellen senkisé is szólhat egy szót sem, ugye érted? Tudod, mennyire utálok a locsogást és fecsegést. De nem bánom, zuduljon inkább rám az egész; az én széles vállaim kibírják. Én minden tőlem telhetőt elkövettem, hogy meggyőzzem Clarát s valószínű, hogy engedni is fog. Azt mondja, hogy kedvem szerint akar viselkedni s nekem kedvemre is van a dolog.

- Helyes. És ki az illető gentleman?

- A legjobb barátom, elhíheted. Aligha is ajánlhattam volna mást. Most aztán hagyjuk, hadd menjen simán a dolog!

Az ezredesben zajduló indulat elhomályosította az éleslátást s Willoughby baráti kedvesége bátran feltételezhetővé tette, hogy a tervek embere valóban legjobb barátját említhette föl Miss Middleton előtt.

És ki lehet a Willoughby legjobb barátja?

Miután semmiféle áruháznál nem érezte magát ludasnak, a gyorszemű ezredes léprement.

- Megmondhatod a nevét, Willoughby?

- Most még nem volna illendő az illetővel szemben, Horace, - magad is beláthatod, - és Clarával szemben sem. A dolgok ebben a pillanatban még igen kényesen állnak. Ne légy mohó.

- Jó, jó. Nem kérdezősködöm. Megelégszem a kezdőbetűkkel is!

- Neked különös kitaláló képességed van, Horace, és ez az eset egyáltalán nem lesz kemény dió a számodra, - ha ugyan egyáltalán lehet a számodra kemény dió. Én mindakét félnek meglehetősen egyforma megbecsülője vagyok, a hölgynek is, meg az úrnak is; ezt te tudod a legjobban s én a legnagyobb mértékben hálás lennék, ha nyélbe üthetnők a dolgot.

- Főúri cselekedet! - mondta De Craye.

- Egyáltalán nem gondolnám. Inkább csak észszerű.

- Óh! kétségkívül. De a stilus, kérlek. Csak az antik világban képzelhető el!

- Most is elképzelhető, hidd el, s csöppet sem rosszabbul. Férfi és nő között nyílt és gyakorlatias legyen az érintkezés. Rendszerint a helytelenebb módszert szokás követni. De én utálok a szentimentális cserépfoldozgatást.

De Craye valami melódiát dudolt.

- És a hölgy? - kérdezte.

- Mondom: úgylátszik, hajlandó beleegyezni a megoldásba.

Willoughby hálójának foglya észrevehető kis rándulást árult el, holott éppen most hivatkoztak arra, hogy milyen ügyesen szokott kitalálni mindent.

- És anélkül, hogy az illető gentleman oldaláról a szokásos előkészítő közeledés megtörtént volna? - kérdezte.

- Nekünk kell a lépéseit közeledésre nógatni, Horace barátom. Az illető hirhedten botladozó udvarló, nincs egy sikerült szava sem a nőkhöz és sohasem volt egyetlen hódítása sem.

De Craye bóbitája nekiborzolódott a kellemes ugratásnak. Humorosan kételkedő arcot vágott.

- A hölgy azért mégis határozottan hajlandó meghallgatni a szegény fickót?

- Okom van rá azt hinni, hogy igen, - felelte Willoughby, vidáman a közöny színlelésétől, mellyel Clara hajlamairól beszélhetett.

- Okod?

- Alapos okom.

- Tréfán kívül?

- Már amilyen alapos oka az embernek egy nővel kapcsolatban lehet.

- Igazán?

- Biztosíthatlak a dolgról.

- Ah! És mégis, mondd, Clara képes volna erre?

- Hát fogadalmat éppen nem akart tenni, hogy elfogadja az illetőt...

- Ez, látod, már inkább hasonlít rá...

- De azt is mondta, hogy arra fogadalmat tenne, hogy *senki* máshoz nem megy feleségül.

Az ezredes föluggrott, úgy kiáltotta:

- *Ezt* mondta Clara Middleton?

Fékezte magát:

- Ez aztán csodálatos engedékenység!

- Kedvemben akar járni. Így válunk el jóbarátságban egymástól. És én szívből boldogságot kívánok Clarának. Ujabban nagyon hallgatok a jószívem szavára és sokat gondolok a mások dolgára.

- Szép tőled. Azonban úgylátszik, hogy nagyon is holtbiztosra veszed a másik felet, - a jóbarátot!

- Te is sokkal jobban ismered őt, Horace, semhogy kételkedhetnél a készségében.

- És *te* is egészen jól ismered, Willoughby?

- Clarának pénze van és csinos nő. Igen, nyugodtan mondhatom, ismerem a barátunkat.

- Nem lenne tulságosan férfias dolog, ha engedné, hogy csak úgy odaráncigálják a számára kivilágított oltár elé!

- Ha éppen rábeszélés kell, te és én, Horace, majd észére térítjük!

- Illetve: oltár elé pofozzuk!

- Szeretem, ha magam körül mindenkit boldognak látok, - felelte Willoughby, megjegyezve, hogy immár ideje volna átöltözni a diner-hez.

A baráti érzés, melyet tanusított, menthetővé teszi, hogy De Craye megragadta a kezét és gratulált neki; az ezredes azonban elárulta magát, mert rendkívüli, csaknem remegő melegséggel cselekedte ezt.

- Mikor hallunk többet a dolgról? - kérdezte.

- Óh, valószínűleg már holnap, - felelte Willoughby, - ne légy olyan izgatott.

- Olyan nyugodt vagyok, mint egy alvó gyerek, - mondta távozóban az ezredes.

Willoughby úgy találta, hogy csakugyan olyan, vagy mint egy leitatott áruló.

- És én azt hittem, hogy ennek a fickónak esze van!

Vajjon ki is ne perdülne bolond kergeségü táncra, ha a hiuságuk ostorával csapunk oda hozzájuk! A nagy lelkek vigasztalása: nézni ezt a kerge csigapergést. De még felségesebb gyönyörűség s jóidőre megbékít a balsors minden meg nem érdemelt csapásával, ha egy csalfa barátot itathatunk le a szárazföldre.

Willoughby, egyéb bús elfoglaltságai közepette, meglegedetten nézte az ittasság eredményét Horace De Craye ezredesen, mikor az utóbbi Clara előtt megjelent. Kacagni tudott volna! Éles epigrammá vésődtek benne a széljegyzetek, melyeket a Könyv ama fejezetének lapjaira szánt, melyek a barátok és a nők dolgával foglalkoznak; s ha nem lett volna sok más, sürgősebb elintézni valója, amiket a nagynéni-lady-k legutóbbi közlései zuditottak rá, egymás ellen szeretne volna uszítani a férfit és a hölgyet, hogy királyi gyönyörrel élvezze a fura játékot, melyben barátja, Horace részesitené.

XXIII. FEJEZET.

A szerelmesek.

Kevés hujja volt az éjjeli tizenegy órának. Laetitia az atyja hálósobájával szomszédos szobában ült. Könyöke széke mellett, az asztalra nehezült, két ujja a halántékát nyomogatta. A gondolkodás és érzés közt lebegő állapot, mikor mindkettő olvadtan siklik tova előlünk, egyike természetünk pihenőinek, mely azután következik be, mikor a gondolat elcsitította az idegek tüzét, de egyébre már nem képes. Ugy látszott, mintha Laetitia eltűnődött volna. Csak annyit tudott világosan, hogy valami harc tombolt el fölötte.

Felelt az ajtó koppanására s tekintetét Clarára emelte.

Clara csöndesen lépett be.

- Mr. Dale alszik?

- Remélem, igen.

- Oh, kedves barátnóm!

Laetitia hagyta, hogy megszorítsák a kezét.

- Kellemesen töltötte az estét?

- Mr. Whitford és papa a könyvtárba vonultak.

- De Craye ezredes énekelt?

- Igen, - és hogy kieresztette a hangját! Én gondoltam magukra idefönn az emeleten, de mégse kérhettem rá, hogy halkabban énekeljen.

- Az ezredesnek nyilván nagyon jó kedve van.

- Feltételezhető; jól énekelt.

- Nem tudja az okát?

- Aligha lehet közöm hozzá...

Clara rózsaszínűre pirult, de ki tudta állani a komoly tekintetet.

- És Crossjay lefeküdt?

- Már régen. A csemegénél még ottvolt. Nem akart semmihez sem hozzányulni.

- Különös fiu.

- Nem is olyan különös, Laetitia.

- Nem jött be hozzám jóéjszakát kívánni.

- Ez csak nem olyan különös!

- A kertilakban és itt is, mindig meg szokta tenni; és azt állítja, hogy szeret engem.

- Oh! persze, hogy szereti. Én talán csak lelkes rohamokba sodortam, de magát szereti.

- Hát akkor miért mondja, hogy nincs semmi különös a dologban, Clara?

- Fél egy kicsit magától!

- És miért kellene Crossjaynak tőlem félnie?

- Drága barátnóm, elmondom magának. Mult éjszaka, - bocsásson meg Crossjainak, de véletlenül történt a dolog: az ő hálószobájának az ajtaja be volt zárva s a fiu a szalonba nyargalt le, ahol az ottománba gubózta be magát s nyomban elaludt, a hölgyek himzéses selyemtakarója alatt, - mégpedig cipőstül, attól félek!

Laetitia kapott ezen a vidáman képtelen ötleten s szívében hálát mondott Clarának a megkönnyebbitő segítségért.

- Le kellett volna vetnie a cipőit, - mondta.

- Nyomban elaludt, aztán később fölriadt. Higyje el, drágám, nem akart semmi rosszat. Másnap elmesélte amit hallott. Maga talán meg fogja róni érte. Pedig az ő kamaszi feje a legjobbat akarta. S a dolog most már bejárta az egész grófságot. Ah! Ne vonja ugy össze a szemöldökét!

- Ez megmagyarázza Lady Busshé-t! - kiáltotta Laetitia.

- Drága, drága barátnóm! - mondta Clara, - miért... lássa, irántam mutatott gyöngédsége tulságosan merésszé tesz, de nem bánom, holnap ugyis elmegyek, - ...miért akarja elvetni magától a boldogságot? Azok a jó lady-nének agyon vannak zavarodva. Azt mondják, hogy a maga elhatározása hajlithatatlan, hogy maga ellenáll az ő rimánkodásainak és atyja kéréseinek is. Talán kétkedik a Willoughby vonzalmának erősségében? Én nem kételkedem. Én sohasem tartottam kétségesnek, hogy ez az ő legerősebb érzése. Ha, mielőtt elmennék, láthatnám, hogy mindaketten boldogok, meg volnék vigasztalódva, nagy örömöm volna...

Laetitia nyugodtan felelte:

- Emlékszik még arra a sétára, mikor egyszer együtt mentünk a kertilakig?

Clara olyan mozdulattal emelte fel a kezait, mint aki be akarja fogni a fülét.

- Mielőtt még elmegyek! - mondta. - Ha tudhatnám, hogy megtörténik a dolog, mielőtt elhagyom ezt a helyet, nem érezném, amit most érzek. Ugy vágyom boldognak látni magát!... és őt is, igen, őt is! Hogy ez olyan, mintha arra kérném, hogy maga fizessen az én számlámért? Jó, azt se bánom! De mégsem! én igazán csak részben vagyok önző ezúttal. Willoughby hálára kötelezett. Igazán tud nagylelkű is lenni!

- Egy Önző?

- Ki volna az?

- Ön elfelejtette, mit beszélgettünk a kertiházi séta napján?

- Segitsen elfelejtenem... azt a napot, azokat a napokat, az összes akkori napokat! Örülnék, ha azt gondolhatnám, hogy egyideig a föld alatt feküdtem s csak most támadtam fel újra. Én voltam az Önző! Biztos vagyok benne, hogy ha elföldeltek volna, akkor sem láttam volna magam a feltámadáskor rutabbul szennyesnek, bemocskoltnak és eltorzultnak, - oh! Segitsen elfelejtenem viselkedésemet, Laetitia! Willoughby és én nem illettünk össze, - és én emlékszem, hogy én már akkor is magamra vettem. Maga és Willoughby egymásnak valók s most már megértem, hogy büszke is lehet valaki Willoughbyra. A legrosszabb, amit mondani lehet róla, hogy kissé tulsok tervet szó...

- Van valami újabb terve? - kérdezte Laetitia.

A rózsaszín újra jelentkezett Clara arcán.

- Még nem hallotta? Lehetetlenség volt, de barátilag terveződött. A magam mostani érzéséből ítélve, meg is tudom érteni a Willoughby érzését. Szeretjük barátainkat révbeérkezettnek látni...

Laetitia előrehajolt:

- Kiváncsiságom természetesen fel van csigázva!
- Drága barátnőm, holnap már elszakadunk egymástól. Bizom benne, hogy egy szemernyivel mégis csak jobbnak fog gondolni, mint amilyennek mutatkoztam s okom erre a bizakodásra az, hogy tudom magamról, hogy mindig becsületesen jártam el, - szélházi fiatal teremtés voltam azzal az én ostoba és örült türelmetlenségemmel, de nem voltam rosszhiszemű. Nem valami nagy dicsőség ilyen módon emlékezetben maradni, de a maga Clarája mégiscsak ilyen, le kell őt lepleznem. Elmondom magának a dolgot. Willoughby azt kívánja... azt kívánja, hogy ígérjem meg, hogy a kezemet Mr. Whitfordnak nyújtom. Ugye látja a jóakaratot, amely...

Laetitia szemei kitágultan, mereven tekintettek előre:

- Maga ezt jóakarotnak nevezi?
- Jószándék van benne. Odaküldte hozzám Mr. Whitfordot s engem előkészítettek a fogadására.
- Mr. Whitfordnak persze szörnyen tetszett ez a „jószándék”?
- Milyen hatást tehettem én magára azon a kertiházi sétán, Laetitia! Nem csodálkozom rajta, lázban égtem akkor!
- Beleegyezett, hogy meghallgatja Mr. Whitfordot?
- Hát bizony beleegyeztem. Most is álmélkodom ezen, de akkor úgy gondoltam, hogy nem utasíthatom vissza.
- És az én szegény Vernon Whitford barátom megpróbálkozott egy szerelmi szónoklattal...
- Ő? Azt már nem! Oh! nem!
- Talán előre lehűtötte a vállalkozókedvét?
- Én? dehogyis!
- No csak úgy, szép szeliden, gondolom.
- Ugy sem!
- Maga persze nem is üzhetett vele holmi rossz játékot. Neki mélyen érző szive van.
- Igazán?
- Még maga kérdi? hiszen sejthet róla egyet-mást!
- Előttem nem tárt fel belőle semmit, drágám, még a felszínét sem csillogtatta meg annak a híres mélységnek.

Laetitia homloka ráncot vetett.

- Nem, - mondta Clara, - nincs szó kacérságról, semmiféle kacérkodás nem történt, biztosíthatom.

Laetitia nevetve válaszolta:

- Magának még mindig megvan az a „rettenetes hatalma”, amit azon a bizonyos napon éreztetett velem.
- Szeretném, ha valami jó ügy szolgálatában élhetnék vele!
- Mr. Whitford nem beszélt?

- Svájcra, Tirolra, az Iliászról meg Antigonéről.
 - Ez volt az egész?
 - Nem, nemzetgazdaság is volt. Helyzetünk, beláthatja, példátlan volt: legalább az enyém. Érdeklő magát az én dolgom?
 - Érdekelne, ha ismerném az érzéseit.
 - Sir Willoughby iránt hálát éreztem, Mr. Whitfordot pedig sajnáltam.
 - Igazán sajnálta?
 - A reáérőszakolt feladat miatt, mert az, hogy udvariasan feltárja előttem, hogy nem nagyon tud beleilleszkedni az unokafivére gondolatába, nyilvánvalóan nagy és végtelenül terhes feladat volt.
 - És ezt maga mondja, az egyéb dolgokban olyan gyorszemű Clara!
 - Mr. Whitford velem érzett. Ezt láttam... abból, hogy úgy kerüli, hogy... És, mint mindig, ezuttal is kedves volt. Végigkószáltuk a parkot, magam se tudom meddig, mert az egész idő nem tűnt valami hosszúnak.
 - És egyáltalán nem érintették a dolgot?
 - Mégcsak közel se jártunk hozzá, drágám. Egy gentlemannek becsülnie kellene azt a leányt, akitől meg akarná kérdezni... azt a bizonyos kérdést. Én úgy képelem, hogy ő valahogy úgy kedvel engem, mint afféle kis felületes pajtásocskát.
 - És ha nyilatkozott volna?
 - Miközben megvet?
 - Maga olyan gyerekes tud lenni, Clara. Valószínűleg öröme telik az ugratásokban. Akkor Mr. Whitfordon volt a sor, most meg rajtam!
 - Dehát Mr. Whitford mégis csak érez egy kis megvetést irántam!
 - Hát vak maga?
 - Esetleg, drágám, mi mind a ketten azok vagyunk egy kicsit.
- A két nő mélyen egymás szemébe nézett.
- Akar felelni nekem? - kérdezte Laetitia.
 - A „ha nyilatkozott volná”-ra? Ha megtette volna, csak a leereszkedés ténye lett volna.
 - Nagyon elsikló válaszokat ad.
 - Állapodjunk meg, drága Laetitia. Mr. Whitford nagyon vigyázott, hogy fájdalmat ne okozzon nekem.
 - Ez már válasz. Maga tehát éreztette vele, hogy az ajánlat fájdalmasan érintené.
 - Drágaságom, ha valami hasonlatfélével éreztetni tudnám, hogy mi volt a helyzetem! Azt hiszem ez volt: a halász parafa-libegője voltam a víz színén, teljes nyugalomban és minden pillanatban készen az alámerülésre vagy a felszökkenésre. Ennyit az én magatartásomról!
 - A hasonlatoknak meg van az a jó oldaluk, hogy kielégítik azt, aki kitalálja őket s hoppon hagyják azt, aki odahallgat rájuk, - mondta Laetitia. - Annyit mégis csak elismer, hogy a maga érzése kinosak lettek volna.

- A halász parafa-libegője voltam; kérem, csodálja meg a hasonlatomat: minden irányban kész voltam, ahogy akarja: fölfelé is, meg lefelé is, vagy csendes mozdulatlanságban, hogy a rám-feledkező szem akár bele is álmosodhatott volna. Egy pillanat és eltűntem volna a mélyben, vagy fölröpültem volna a levegőbe. De a hal nem harapott...

- Jó, jó... tehát, ha jól értem s ha föltesszük, hogy a hal, illetve a halász... mert igazán nem tudom, hogy most már melyik kicsoda... Oh! hagyjuk is, hagyjuk, komolyabb dolog ez minden hasonlatosdinál! Szóval úgy értendő a dolog, hogy maga végre is hálásnak mutatkozott iránta, amiért olyan tartózkodó módon viselkedett...

- Igen.

- És amellet a legcsekélyebb mértékben sem biztatta, hogy ne legyen olyan tartózkodó.

- A halász parafa-libegője, Laetitia!

Zavarodottan és sóhajtva hallgatott egyideig Laetitia.

A hasonlat azt az ingerlő gyanút keltette, hogy még van valami más, rejtett értelme is.

- És ha beszélt volna? - kérdezte.

- Nagyon derék, becsületes ember...

- A férfiak gúnyolódása a nők macskatermészetéről, akiket ide-oda lehet forgatni s végül mégis csak ők esnek talpra, kezd érthetővé lenni a számomra.

- Hát... Laetitia, ha Mr. Whitford beszélt volna és ha... ha komolyan tudtam volna venni...

- Egy olyan derék, becsületes embert?...

- Én most magamat nézem... Ha... hát akkor, igen... akkor lángra lobbantam volna a szégyentől! Hol is olvastam csak... valami történetet... az elolthatatlan szikráról... Ilyen szikra gyújtott volna bele a szívembe...

- A szégyentől, Clara? Hiszen maga szabad!

- De mi maradt meg belőlem!

- El tudnék képzelni szégyent hasonló helyzetben, ha nem érzésről, hanem pusztán büszkeségről volna szó...

- És én nem tudnám elképzelni ott, ahol csak büszkeség van és semmi érzés...

Laetitia eltűnődött:

- És még maga tudja elhinni, hogy ebben a különös tervben baráti jóság nyilatkozott meg?

Hirtelen mintha derengeni kezdett volna előtte, türelmetlenül kiáltott fel:

- Vernon szereti magát!

- Ugyan!

- Látni rajta.

- Én soha semmi jelét nem láttam.

- Ez éppen a bizonyíték!

- De hiszen újra meg újra kimutathatta volna!

- Annál erősebb bizonyíték!

- Hát akkor miért nem beszélt, mikor föl volt rá hatalmazva? - mert elég furcsa módon, de föl volt rá hatalmazva...

- Félt.

- Tőlem?

- Félt, hogy megbántja magát... és hogy valószínűleg önmagát is. Meg lehet bocsátani a férfiaknak, hogy ilyen esetekben önmagukra is gondolnak.

- Dehát miért félt volna?

- Hogy valaki más kedvesebb a maga szívének...

- Mivel adtam erre okot?... Óh! vagy úgy? Joggal félhetett ilyesmitől? várhatott ilyesmit? Hát ilyen véleménnyel lehetett rólam? Lehet törődni az ilyen leánnyal? Szidjon csak, Laetitia. Jó adag szidást érdemlek. Tüzben való megtisztulást. Mi is voltam én itt ebben a házban? Úgy érzem, úgy tomboltam át rajta, mint egy örült. Ki is szerethetne, mindezek után!... Nem! olyan volna ez, mintha valami régiségbuvárról hallaná az ember, hogy éppen azt az ereklyét becsüli sokra, amelyiket széttiportak a csatában és más ügyet sem vet rá. Ez hát az, mikor szeretik az embert? - érezni a kicsinységünket, az ürességünket... a szégyent? Mikor minden hibánk napfényre kerül? Mikor semmi jelét sem adják ennek a szerelemnek, ha még annyi kisértő alkalom adódnék is rá? Nem, én már csak hadd maradjak hitetlenkedő, drága jó Laetitiám. Mert Mr. Whitford talpig becsületes ember, akarja Ön mondani. De tudja-e Ön azt, mennyi fájdalmat zúdit így rám? Mert ha... mondjuk... az a gentleman csakugyan szeret engem, ki is hát ez az ő szerelmének tárgya?... aki hangos kiabálással szaladgált össze-vissza, izgágább módon, mint amilyenről csak hallania is szabad női fülnek s amilyenre neki magának csak gondolnia is szabad lehetne! Óh! most beleláttam a saját szívémbé! Kisérteties szörnyőség! Gyarlóságot látok benne, amely akárhová is elragadhatott volna. Igen, most már könnyörületesebben kell nézmem az asszonyi vétkeket, - ennyi a nyereségem. De hogy szeressenek s hogy Vernon Whitford szeressen! Hogy ezt a nyomorult kis én-t fölvegyék és szeressék, miután darabokra szaggattam magam! Ugye, maga csak úgy találgatott? Ugye nem tudja biztosan a dolgot! Miért csókolt most meg?

- Miért reszket úgy és miért pirult úgy el?

Clara olyan nyílt tekintettel próbált szembe nézni Laetitiával, ahogyan csak tudott. Lehajtotta a fejét:

- Csak annál rosszabbnak látom magam...

Még gyöngédebb csók volt a jutalma. Vallott és megértették: a tény, hogy szereti, vagy hogy legalább készen volt szeretni Vernont, a múlt kusza vonalait is érthetőbbé rajzolta.

- Óh! most teljesen keresztüllátott rajtam, - mondta Clara s nagy ölelésre kuszott barátnője ölébe.

- Tehát nem volt oka Vernonnak semmi félelemre? - suttogetta Laetitia.

Clara feje tovább csúszott, hogy látni se lehessen.

- Nem mintha a szívem... de mondtam, hogy én láttam a szívemet és ez a szív nem méltó öhozzá... És ha most így tűnik föl előttem a dolog, ha bármilyen hebehurgya, gyöngye, rossz és okatlan voltam is... ilyen gondolatok éltek akkor bennem!... ha akkor Vernon szólt volna, én sem térhettem volna ki... lelepleztem volna magam és elmondtam volna neki... amit persze most maga nem is hisz el, ugye?... pedig, Laetitia, minden igaz... és mivel én őt a legnemesebb embernek érzem, bármely segítséget örömmel üdvözöltem volna, bárhogy vágja is

ketté kötélkeimet. Látta, - mondta Clara, csillogó szemekkel emelkedve föl fészkéből, - ez volt az a fájdalom, amiről beszéltem...

- Miért nem mondta meg nekem mindjárt?

- Drágám, egy századot kellett előbb végigélnem!

- És most úgy érzi, letelt a száz év?

- Igen, a purgatóriumé... egy angyallal az oldalamon! Csak jót fogok mondhatni erről a helyről. De most, jó angyalkám, még valami más mondanivalóm volna...

- Mondja el és vezekelje le...

- Azt hiszem, egyszer vagy kétszer, nagyon homályosan és különösen ma, gondoltam rá, hogy ő is... voltaképpen nem is lehet ezt gondolatnak nevezni... de aztán, hogy odajött hozzám és nem tette meg, amit más megtett volna... hát azt hittem... Az igazán nemes férfi nem nyújtogat körül közönséges fényű lámpásokat, amelyekkel belévilágíthatnánk. Vágyódtam a hangja után; de a csend, most úgy gondolom, többet beszélt... persze ha a magamfajta lelkek érteni tudnának abból is, mikor nem okvetlenül kerepel a nyelv...

Egy koppanás az ajtón s a két hölgy gyors pillantást cserélt.

Laetitia felemelkedett, mikor Vernon belépett.

- Pár percre éppen be kell mennem atyámhoz, - mondta.

- És én éppen az Önétől jövök, - fordult Vernon Clarához.

A leány nagyon fenyegető kifejezést látott a férfi arcán.

Az ellenmondás szelleme kapta el agyát, kárpótlásul előbbi megalázkodásáért. Látva, hogy a hálószoba ajtaja bezárult Laetitia mögött, megszólalt:

- És papa persze már aludni ment...

Ez annyit jelentett, hogy: különben nem jöttél volna ide...

- Igen, aludni ment. Szerencsét kívánt nekem...

- Az ő „jóéjszakát”-kivánásában ez mindig benne szokott lenni...

- És ha még se lesz szerencsém, akkor nyilván a szerencsémnek kívánt jóéjszakát, örökre...

Clara lélekzete elakadt egy pillanatra.

- Holnap utazunk.

- Tudom. Juniusra megbeszéltünk egy bregenzi kirándulást.

- Olyan közeli időre? Papával?

- És onnan bekukkanunk Tirolba, aztán jobbra kerülünk, dél felé.

- Az itáliai Alpesebbe! És megállapodtak, hogy én is résztveszek az expedícióban?

- Az Ön atyja erre nézve még nem mondott bizonyosat.

- Szóval azért beszéltek rólam is?

- Én voltam olyan bátor szóba hozni Önt. Bár, mint tudja, nem vagyok tulságosan merész.

A leány szerelmes szemei a pillák alá menekültek, elrejtteni lágy fényüket.

- Papa tudhatná, hogy én bizonyosan vele megyek.

- Azt mondta, hogy az Ön tetszésére bizza...

- Akkor: igen, sokszorosan igen, ahányszor csak igent lehet mondani!
- Megfontolta, hogy mit mond?
- Mr. Whitford, lecsukom a szemem és „igen”-t mondok.
- Vigyázzon! Még egyszer figyelmeztetem. Ha lecsukja a szemét...
- Természetesen... - menekült Clara... - a nagy hegyeknek meg kell elégedniük azzal, hogy csak a lábuknál fejezzem ki csodálatomat irántuk...
- Kezdetnek az is jó lesz.
- A nagy hegyek, úgy látszik, bátorítón szólnak az emberhez.
- Szóval én is „nagy hegy” volnék? - emelkedett Vernon mellkasa.
- Ha az, hogy Ön a lábainál lát, hegyet csinál Önből... - mondta a leány.
- Amelynek azonban egér-szive van, ha ugyan annyi is jár nekem!...
- Az a „nagy hegy” tulságosan magas, nem lehet megközelíteni!
- Vigyázzon, még egyszer figyelmeztetem! Megragadhatják és a magasba emelhetik!
- Akkor valakinek előbb le kellene hajolnia!
- Hogy aztán kitűzze Önt, mint diadalmi zászlót, a meghódolt oromra!
- Csakugyan beszélt papával, Mr. Vernon?

Vernon hangja megváltozott.

- Megmondjam, mit mondott?
- Nagyon jól ismerem a papa nyelvét.
- Azt mondta...
- Semmi újat nem fog mondani vele...
- Azt mondta...
- Vernon, ne! ne! ne itt, ebben a házban!

Ez a kérés, összefűzve a férfi nevével, vallomást tett arról, hogy a leány gyors értelme felismerte a célpontot, amely felé terelni akarják s amelynél meg kell hódolnia.

A férfiban ugyanaz a szemérmes visszariadás elevenült meg: most még nem lehet kimondani a nagy szót: *itt* nem; majd valahol a hegyek árnyékában.

De Vernon most már biztos volt Clara felől. Kezeik összekulcsolódhattak. És a két kéz így is gondolkozott: vagy nem is gondolkoztak, ártatlanok módjára viselkedtek.

Dr. Middleton szelleme, úgy érezte Clara, áldón lebeg Vernon felett: ez volt a jutalma annak, hogy Vernon nyíltan mert beszélni az öreg úrral. Könyveik fölé hajoltak, mikor Vernon egyszerre csak becsapta az egyik kötetet s elbeszélte a nagytiszteletű doktornak a család történetét. „Van ennek az embernek egy szikrára való vallásos érzése?” - kérdezte az elbeszélés közepén a doktor úr. Vernon szép általános esetté szélesítette unokafivére védelmét. „Csak éppen a teljessé tevő pont hiányzik az „i” betűjéről, hogy rendes civilizált ember legyen belőle!” - mondta Dr. Middleton, előhúzva a zsebóráját s későcskének találva az időt arra, hogy még reggel előtt elhagyja a házat. Még hátra volt a legkockázatosabb közlés. Vernon a Willoughby nemeslelkű tervére tért át, mikor egyszerre csak Dr. Middleton ezzel a kiáltással villanyozta fel: „Hisz Ön az az ember, akihez a legszivesebben adnám a leányomat a világ

minden férfiai közül!” - és Willoughby nagyot nőtt a nagytiszteletű doktor megbecsülésében: dicsérte a józan érzelmű gentlemant, aki így bele tudott törődni egy kisleány érzésváltozásába, noha a sors sohasem izleltette meg vele az iskolában az áldásos nyirfavesszőt. Hogy a kislány atyja mennyire becsülte a gyermek ingatagságát, kitünt abból a felszólításból, melyet Vernonhoz intézett, hogy most azonnal menjen oda hozzá s az ő felhatalmazásával vessen véget Clara szeszélyeinek s biztosítsa az atya holnapi békességét. Vernon habozott. Dr. Middleton megjegyezte, hogy nem biztos benne, vajjon nem Vernon csinálta-e az egész galibát. Amire Vernon, hogy becsületét mentse, előállt a maga külön történetével. „Menjen csak Clarához!” - felelte Dr. Middleton. Vernon egy svájci találkozókat ajánlott, amibe Dr. Middleton beleegyezett és újra csak hozzá tette: „Menjen Clarához!” s mivel teljesen érzéketlennek mutatkozott a helyzet kényességével szemben, Vernon is félretette az érzékenykedést és elszánva szívet, engedelmessé vált. Arra is gondolt, hogy Clarának nem lesz kifogása a látogatás ellen, hiszen a leány tudta Willoughby feltételeit. Eszébe jutott a Clara édes komolysága is, ahogy a parkon át együtt barangoltak. A nagytiszteletű doktor lelke lebegett Vernon felett s most kezében tartotta a Clara kezét, bár semmi egyéb nem támogatta boldogsága biztos hitében a pusztán érzésen kívül, (amely hogy mennyire ingatag érvelő mindaddig, míg az értelem kézzel nem fogta meg és pecsétjével nem látta el a boldogságot, tapasztalatból tudhatjuk, még akkor is, mikor elismerjük, hogy a legáldottabb perceket éljük). És ha nehéz próba volt is ránézve, amint hogy mindkettőjükre, de főleg a férfira nézve volt az, hogy azt a bizonyos szót égis ne röptessék, holott a kalitka nyitva állt és a szabad természet integetett feléjük, Vernon mégiscsak mester volt az önuralomban és Clara csak annál jobban szerette ezért.

Laetitia még látta kezük összefonódását, mikor visszatért a szobába.

Megigérték neki, hogy reggel nagyon korán meg fogják látogatni s egyikük sem vette észre, hogy a viharok és könnyek éjszakájában hagyják itt szegényt.

Ülve maradt, eltűnődve azon, hogy Clara most mennyire becsüli a Sir Willoughby nagylelkűségét.

XXIV. FEJEZET.

Laetitia és Sir Willoughby.

Nem szegődhetünk sereghajtóivá a koboldtörzseknek, melyeknek tomboló gyönyörűséget a mi szegény emberi mivoltunk sok gyarlósága okoz. Nekik is megvan a maguk hivatása és dolga s mindaddig, míg mi azok maradunk, amik vagyunk, ők is ott ragadnak a sarkunkban, szünet nélkül kapkodva a ruhadarabok után, melyek mezitlenségünket takarják s egyre cibálva és tépve őket, míg végre alaposan lekoppasztanak szörnyű Valpurgisz-éjeik egyikén, mikor kacagásuk úgy cseng, hogy attól kezdve szörnyűséggé válik az emberi fül számára minden kacagás, akármeddig élünk még a földön. Azonban ha ezek alatt az ünnepi órák alatt, míg Hekaté sugaraiban sütkéreznek, nem ellenőrizheti őket a Komikai Múza, ez azért van, mert nem akarja megtisztelni jelenlétével ártalmas és istentelen kicsapongásaikat, melyeknek leírása jámbor vasárnapi templomjárásá szelidítene minden boszorkányszombatot és holmi seprőn való lovaglás meg vámpirszüretelés művészetét kívánná tőlünk.

Elég lesz tehát, ha csak annyit mondunk, hogy éjfélről kezdve egészen a szürke-pillantásu reggelig, időközönként Lady Eleanor és Isabel segítségére szorulva, meg a Mc. Dale-ére is, aki újra meg újra felébredt a leánya konok ellenállását puhítató heves kitörésekre, - Sir Willoughby órák hosszat egyebet sem tett, mint könyörgött Laetitiának, hogy menjen hozzá feleségül, míg végül is csökönyös esdeklése olybá tünt, mintha a halálos szerelem, melyről szavalt, valóságos örületté fokozódott volna. Jött, ment, újra visszatért s koboldjai ezalatt egyre körülötte sűröttek, rájacsimpaszkodtak, meglovagolták, sarkantyúzták, uszitották, szörnyű páthoszba tüzeltek, holtakat is megelevenítő ékesszólásba, mert akinek ez a szavalás szólt, valóban holtnak látszott, amint mereven figyelt a beszédre. Willoughby hallotta a koboldokat, beszélt velük, melengette őket, majd lerázta magáról valamennyit, hogy elfusson előlük s aztán újra kezesen megálljon a felkapaszkodó ostromcsapat előtt. Vannak ilyen koboldhajszolta emberek. Akik lelküket felteszik egy-egy célra, ha törik, ha szakad, - koboldokat melengetnek. Rájuk lehet ismerni furcsaságaikról, - mert így nevezik beszélgetéseiket a láthatatlan és csudálatos szellemekkel. Willoughby ezen az éjszakán ismerkedett össze velük. Amint egyszer újra visszavetette magát a magányosságba, így szólt önmagához: Azt hiszem, valami megszállottság van rajtam! És ha valójában nem is hitte ezt a megszállottságot, csak legfeljebb sejtette, vagy ha csak azért beszélt is így, mert valahogy számot akart adni a változásról, mely ilyen kétségbeesetten könyörgő teremtménnyé tudta tenni, elveszítette vele megszokott egyénisége érzését, végeredményben mégiscsak egy rátörő koboldi falka tevékenysége sujtott bele öntudatába.

A falka ott volt az agyvelejében: mert amíg égőn gyötrődött Laetitiáért, aki az indulat és szóörjögő túlzásaira gyújtotta, tudatában ott harsogott a Lady Busshe és Mrs. Mountstuart Jenkinson neve is, amely nevek, noha didergéssel vacogtatták végig, mégis egyenes okozói voltak annak, hogy egyre vadabb túlzással és egyre fejvesztettebb elszántsággal igyekezzék még napkelte előtt maga felé hajlítani azt a nőt, akit előre rettegett nappali világításnál is megpillantani, noha szenvedélyesen hitegette magát azzal, hogy szereti. Érezte, hogy enélkül a nő nélkül nem állhat ki a nappali világosságba. Laetitia volt az ő reggele. Ő volt, - így ámitgatta magát, - a számára predesztinált feleség. „Édesem!” - kiáltozta Laetitiának és a magánynak egyaránt. Az előkelő viselkedésnek minden eszményi követelménye lefoszlott a szerelembe hajszolódo gentlemanről, nem volt többé vidékszerte mintaképpül szolgáló nagyúr. Szem elől vesztette a korrekt magatartás minden parancsát. Meghajló alázata már térdre roskadás volt és hiányzott belőle a régi báj. Sőt, a körülötte tolongó láthatatlan falka

krónikáiban fel van jegyezve, hogy a könyörgés egyik rohamában, amint épen felkiáltott, hogy: „Laetitia!”, nyöszörgött is.

Erről elég ennyit. S valóban nálunk, a társadalmi ildomoság hazájában, a Múzsza szolgálóinak nagy sokasága nem ok nélkül kerüli a féktelen túzások jeleneit, melyek vezetőink méltóságát leránthatnák s az emberi természetet zavarba gabalyítanák. Mindenki bölcs, aki nagy, széles vonalakban rajzolja az egyéniséget, meghitt patronok szerint, jólismert jellem-formulák nyomán. Amit az emberek cselekszenek s főleg a szerelembe esett emberek cselekszenek, kevésbé fontos, mint az, hogy mennyiben eszélyes ezeknek a cselekedeteknek a feltárása.

Letelt az éjszaka. Laetitia össze volt törve, de nem engedett. Kényszerült ismételni, maga sem tudta már, hányszor, hogy: „Nem szeretem Önt, nem adhatok szerelmet”, és amint ezután az éjszaka után megint szeme közé kellett néznie a napnak, alig érezte már, hogy élet van tagjaiban.

A madarak énekszavára ujrakezdődött a harc, ezúttal atyjával. Mr. Dale érte el az első komoly hatást Laetitiánál. Körülményeiről beszélt neki, arról, hogy mi lesz, ha isten magához veszi s leánya szegénységben marad gyöngé egészségével, meg arról, hogy Laetitia mennyire árt magának a kenyérkeresetből való irással s hogy mily nagy kő esnék le atyai szívére, ha a leány beleegyeznék a házasságba. Nem akarja tovább kérni Laetitiát, csak a józan ész alapján tárgyalja az ügyet.

És ezzel végezte:

- Kérlek, leányom, ne légy kegyetlen!

A józan taglalás, nyomában ezzel az odanemillő lírai kitöréssel, összhangba simult a leány dúlt értelmével, érzései fásultságával s azzal a vággyal, hogy mégis kedvére legyen az öreg úrnak. Titokban felsóhajtott: - Csakhogy már ezen is túl vagyunk!

Atyja sokkal gyöngébb volt, semhogy fölkelhetett volna. Ujra elaludt. Laetitia órákra a házhoz volt láncolva s le-feljárt a lakosztályban, hol az ajtóig, hol az ablakokig, Clara megjegyzésén tünődve, hogy: „száz évnek kell addig elmúlnia”. Ő nem kívánta, de valami fény derengett fel előtte, hogy íme, betelt az, amiről azt hitte, hogy száz év se tudná meghozni: egy éjszaka lehetővé tette a lehetetlent, amit nem kívánt, de ami lehetségessé vált, vagy legalább is a lehetőség alakját öltötte magára. Szerencsére sokkal erősebb ellenállást mutatott, semhogy most új könyörgés ronthatna rá.

A lehetőség alakja azonban, amint egyszer megpillantotta, tovább csalogatta: közelebből is szemügyre venni. A gazdagság módot ad rá, hogy jót cselekedjünk ezen a földön. A gazdagság hozzásegít, hogy megnézhessük a világot, a föld szép látnivalóit. Laetitia mindig sóvárgott mindakettőre: arra is, hogy bőven adakozó pénzeserszény csüggjön az övéen, arra is, hogy szárnyakon röpködjön ki a világba, mely agyonéhezett képzeletében már a meseországok képét öltötte föl. Elvégre, azonkívül, ha a gyöngéd vonzódás ki is halt belőle ez iránt az úriember iránt, ez csak egy csalóka káprázat szétfoszlását jelentette, a pontosabb látás és megismerés azért nem teszi kevésbé hasznos segítőtársává a férfinak. Willoughby segítőtársat kívánt s Willoughbyt lehetne vezetni. Holmi szentimentális odaadás minden haszon nélkül való volna ezzel az emberrel szemben. Nem úgy azonban a pusztán észszerű kötelekekkel hozzáfűzött nő: Willoughbynek vezető kell... Szerencsére, sokkal többet beszélt előtte gyöngé egészségéről és szerelme teljes hiányáról, semhogy most újabb roham kényszeríthetné meghódolásra.

Laetitia buzgón sürgött-forgott szobájában, a távozásra rakosgatva, hogy percnyi időt se vesztessenek tovább atyja reggelije és felöltöztetése után.

Clara volt legelső látogatója: mindegyikük megkérdezte a másiktól, hogyan aludt s mindegyikük a másik arcáról olvasta le a választ. Laetitia szeme körül sötét karikák vonultak. Clara megdöbbenése volt a tükre s így szólt:

- Ugye furcsa, hogy egy ilyen valakit egész éjszaka a kezéért ostromoltak? Én jól ismerem azt a két ázott, holt rózsaszirmot, amelyeket éjszakai virrasztások hagynak emlékül az arcomon. De maga legalább jól aludt, Clara!

- Jól aludtam, és mégis bizvást azt mondhatnám, hogy egyáltalán nem aludtam, Laetitia. Magával voltam, drágám, részint álmomban, részint gondolatban, reménykedve, hogy józanul fog dönteni, mielőtt elmegyek innen.

- Józanúl. Ez a szó illik rám.

Laetitia röviden vázolta az éjszaka történetét s Clara, oly őszinteséggel, mely nyilván mutatta Sir Willoughby iránt érzett háláját, kérdezte:

- És maga ellent tudott neki állni, mikor pedig olyan komoly a Willoughby szándéka?

Laetitia keserűség nélkül látta az emberi természet megnyilatkozását s így felelte:

- Remélem, Clara, maga nem fogja nagy érzelem-készlettel kezdeni az életét, mert alig van valami, ami utóbb inkább tenné fásulttá, gyakorlativá, világiasabbá és számítóbbá az embert.

A következő látogató Vernon volt, fölöttébb aggodalmasan kérdezősködve Mr. Dale hollywoodról. Laetitia átment atyja szobájába, hogy megtudakolja az öreg úrtól. Visszatérve mindkettőjüket szomorú arccal találta s nyugtalanítva a látványtól, merészen megkérdezte, mi ennek az oka?

- Ugy volt, - kezdte Vernon, - hogy Willoughby egyre üldözi Crossjajt a szeretetével. Tegnap éjszaka óta lehet is rá mentsége szegény fejének, ugye? Elég az hozzá, ma reggel bement a fiú szobájába, felköltötte a fickót s addig beszélt neki, míg Crossjay sirva nem fakadt. Egyik szó hozta a másikat, Crossjajnak, mint mondani szokta, viszketni kezdett a nyelve s egyszerre csak kikottyantott mindent, amit tudott és csinált. A következményeket felesleges ecsetelnem. Crossjay itt örökre elrontotta a dolgát s most már nekem kell magamhoz vennem.

Vernon Clarára pillantott.

- Természetesen, ezt kell tennie, - mondta a leány. - Crossjay csakúgy az én fiam, mint a magáé. Semmi kilátás rá, hogy megbocsásson neki?

- Nem valószínű.

- Laetitia!

- Én mit tehetnék?

- Oh! mit ne tudna megtenni!

- Nem tudom.

- Tanítsa meg Willoughbyt: megbocsátani!

Laetitia homloka elborult s Clara nem kinyitotta tovább.

A családi reggelihez nem akart lemenni. Clara szívesen maradt volna vele, hogy Laetitia szobájában együtt teázzanak, de a felszabadult ifjú hölgytől elvárták a békés kiegyezés utolsó nyilvános tényét. Megigérte, hogy reggeli után azonnal újra fölszalad. Nem volt tehát logikátlan dolog, hogy félórával utóbb Laetitia, aki azt hitte, hogy Clarának ad bebocsátást, vidáman kiáltotta az ajtó felé:

- Tessék, tessék, drágám!

A kopogtatás olyan volt, mint a Claráé.

Sir Willoughby nyitott be.

Előre lépett. Megragadta Laetitia kezét.

- Drágám! - mondta, - ezt nem vonhatja vissza. „Drágám”-nak nevezett. És én az is akarok lenni magának, drága! Kimondta a szót, véletlenül, vagy nem véletlenül, de kimondta s istenemre, enyém ez a szó és nem engedem át senki másnak. Akár szeret, akár nem, - legyen a feleségem s az én szerelmem majd visszasugárzik magáról is. Maga megtanított rá, hogy én nem vagyok olyan erős! Kell, hogy az oldalamba álljon. Magának olyan hatalma van, amelyet nem hittem volna el magáról.

- Sir Willoughby, Ön csalódik bennem, - felelte halkán, kimerülten Laetitia.

- Az a nő, aki egész éjszakai könnyölgésekre is állhatatosan vissza tudja utasítani, hogy feleségem legyen, olyan kiválóság, amilyenre házamnak feltétlenül szüksége van s én akár hónapokig is kész volnék füleit ostromolni és bár sohasem is lenne több pihenésem a múlt éjszakáinál, mégsem mondanék le a győzelem reményéről. Azonban mondtam a múlt éjszaka, hogy nekem tizenkét órán belül birnom kell magát. Büszkeségemet tettem föl a játékra. Ma délig enyémnek kell lennie: Mrs. Mountstuartnak már úgy kell bemutatnom, mint az enyémet, mint életem és házam úrnőjét. És az egész világnak! Nem engedem el többé!

- Csak nem akar itt bebörtönözni, Sir Willoughby?

- De bebörtönözöm. Erőszakkal és csellel is, ha kell. Semmit sem kimélek.

Új szavakat próbált kilelkendezni magából, mint az éjszaka.

Amint a lihegő iram akadozni kezdett, Laetitia megkérdezte:

- Nem kíván *szerelmet* tőlem?

- Nem. Megtiszteltem azzal a magasabbrendű kívánsággal, hogy *magát* akarom, szerelemmel vagy anélkül. Az én szerelmem elegendő lesz. Adjon érte jutalmat, vagy ne adjon. Nem vagyok hozzászokva, hogy elutasítsanak.

- De tudja-e, hogy mi az, amit kér? Emlékszik rá, hogy mit mondtam Önnek magamról? Fásult lettem, anyagias lélek, elvesztettem a romantikában való hitemet, a dolgok csontvázát látom már egész életemben. És az egészségem is gyöngé. Sok pénzre van szükségem. Ha férjhez mennék, a gazdagságért tenném. Nem bálványoznám Önt. Teher volnék Önre nézve, élő teher ugyan, de érzéketlen és hideg. El tud képzelni egy ilyen feleséget, Sir Willoughby?

- De *Ön* lesz az a feleség!

Laetitia megpróbálta elgondolni, hogyan zengett volna ez a mondat füleiben: valamikor régen... Keble emelkedett és süllyedt, de ez a teljes csüggedés volt. Willoughby ellen szögezett érveinek egész készletén túladdott már az éjszaka.

- Ön olyan kérlelhetetlen, - mondta.

- *Én* vagyok a kérlelhetetlen?

- Ön nem ismer engem.

- De Ön az egyetlen nő az egész világon, aki *engem* ismer, Laetitia.

- És azt hiszi, hogy Önre nézve az a jobb, ha ismerik?

Willoughby már-már más szavakkal válaszolt, de visszafojtotta őket.

- Még azt is elhiszem, hogy én nem ismerem önmagamat. Mindent, amit akar, csak adja nekem a kezét, adja nekem, bizzék bennem, legyen az irányítóm! Ha hibáim vannak, segítsen levetkezzenem őket.

- Nem várja el tőlem, hogy erényeknek nézzem őket, amilyeneknek a sekélyebb lelkek tartják?

- A feleségem lesz!

Laetitia elrántotta magát Willoughbytól, úgy kiáltotta:

- A felesége! a kritikusa! Óh! nem tudom lehetségesnek elképzelni. Küldjön a hölgyekért, beszélni akarok velük!

- Éppen itt vannak, - felelte Willoughby s kinyitotta az ajtót.

A két lady a felső szobák egyikében tartott feszült éberségű őrseget.

- Drága hölgyeim, - fordult a belépőkhöz Laetitia, - fájdalmat fogok okozni Önöknek s ezt nagyon sajnálom; azonban jobb most, mint később, mikor már az Önök társa leszek ebben a házban. Sir Willoughby a kezemet kéri, amellyel nem adhatok szívet is, mert a szívem halott. Ezt ezennel megismétlem. Én mindig úgy gondoltam, hogy a szív az asszony nászajándéka férje számára. Most már látom, hogy a nő beleegyezését adhatja s a férfi elfogadhatja ezt szív nélkül is. Helyesnek vélem azonban, hogy Önök tudják, mint áll velem a dolog, mikor beleegyezésemet adom. Valamikor bolondos, romantikus leány voltam, ma pedig beteges nő vagyok, az illúziók teljes csődjével. A nélkülözés azzá tett, amivé másokat rendszerint a bőséges jólét szokott tenni, - Önző lettem. Nem alakoskodom. Ez az igazi jellemem. Sir Willoughbyról való leányos felfogásom egészen megváltozott s én majdnem közömbös vagyok ezzel a változással szemben. Talán megpróbálhatom, hogy kellő tiszteletet mutassak iránta, de ez nem lesz benső, odaadó megbecsülés.

- De, drága gyermek! - tiltakoztak szeliden a hölgyek.

Willoughby mozdulata leintette őket.

- Ha együtt kell élnünk, s én igen boldogan tudnék együttélni Önökkel, - folytatta Laetitia a hozzájuk intézett szavakat, - ismerniük kell az én véleményemet. Ha pedig Önök, mint képzelem, vakon imádják őt, nem tudom, hogyan fogunk együtt élni. Viszont nem szabad a házat sohasem elhagyniuk, hogy nekem engedjék át a teret! Az én szemeim éles, detektív-szemek! Sok hibát észreveszek!

- Nincs-e valamennyiünknek valami hibája, drága gyermek?

- Nincs annyi, mint amennyi neki van, bár a bálványozó kényeztetéssel nevelt gentleman számára lehet mentségeket is találni. Azonban tudnia kell, hogy látják a hibáit, mégpedig éppen az látja, akit feleségül kér; nehogy tehát félreértés essék! - most még van idő, hogy fontolóra vegye az érzéseit. Önimádó lélek!

- Willoughby?

- Bosszúálló!

- A mi Willoughbynk?

- Ez nem az Önök véleménye, hölgyeim. Csak az én szilárd véleményem. Az idő tanított meg rá. Nos, ha Önök és én ennyire ellenkező nézeten vagyunk, hogyan élhetünk együtt? Lehetetlenség.

A lady-nének Willoughbyra néztek. Willoughby parancsolón intett.

- Mi sohasem állítottuk azt, hogy a mi drága unokaöcsénk teljesen hiba nélkül való. Ha megsértik... És ha beismerjük, hogy Willoughby mindenáron a legelső akar lenni, vajjon nem jogos-e a törekvése? - hiszen nagylelkűsége teljesen ellensúlyozza! Gondolja meg csak, drága Laetitia! Mi Önnek is jóbarátai vagyunk!

A leány nem tudta tovább gyötörni a jámbor nénikéket.

- Önök mindig jóbarátaim voltak.

- És nincs semmi egyéb vádja Willoughby ellen?

Laetitia enyhültebben felelte:

- Nem tud megbocsátani.

- Említsen egy példát, Laetitia!

- Crossjayt elkergette a házából s megtiltotta a szegény fiúnak, hogy valaha is visszatérhessen.

- Crossjay, - szólalt meg Willoughby, - a leggaládabb árulást követte el.

- Ami közvetlen oka annak, hogy Ön engem a házassági ajánlatával üldöz!

Elszörnyedés csattant föl: - „Üldözi!”

- Az olyan fiatal fickóból, aki ennyire nemtelen módon viselkedett, nem válhatik semmi jó, - hangoztatta Willoughby s arcán vörös foltok lobogtak föl a kapott csapások nyomán.

- Nemes módon viselkedett! - vágta vissza Laetitia, - Crossjay magától beszélt, holott nyilván előre tudta a rája váró büntetést. Már régen az kellett volna, hogy megfelelő tanító keze alatt legyen, aki előkészítse hivatására. Ahelyett itt tartották, aránylagos lustaságban, váltakozó becézgetés és elhanyagolás közt; senki, az egyetlen Vernon Whitfordon kívül, aki mint afféle szegényember arra van ítélve, hogy tollal harcoljon a megélhetésért, - s én tudom, milyen ez a harc! keservesen tudom, magamról! - az egyetlen Mr. Whitfordon kívül nem volt más barátja.

- Megbocsátok Crossjaynek, - mondta Willoughby.

- Megigéri ezt nekem?

- Rögtön csomagolják föl s vigyék tanítóhoz.

- De az én otthonomnak Crossjay otthonának kell lennie.

- Házam úrnője Ön, Laetitia.

A leány habozott. Szempillái nedvesek lettek.

- Ön tud nagylelkű lenni.

- Ő nagylelkű, drága gyermekem! - kiáltották a lady-k. - Az! Felejtse el hibáit nagylelkűségéért, ahogy mi tesszük.

- Aztán itt van ez a szerencsétlen Fitch is.

- Az a részeges gazember évekig csavargott a grófságban, hogy rossz híremet költse, - mondta Willoughby.

- Nagylelkű cselekedet lett volna lehetővé tenni, hogy új életet próbáljon. Gyermekai vannak.

- Kilenc! Értük is én vagyok felelős?

- Nagylelkűségről beszélnek.

- Diktáljon! - tárta ki Willoughby a karjait.

- Most aztán bizonyára meg van elégedve, Laetitia! - mondták a hölgyek.

- De meg van-e elégedve ő?

Willoughby Mrs. Mountstuart fogatát vette észre, amely most fordult be a faszorban.

- A legteljesebb mértékben.

Kezét nyujtotta.

Laetitia keze visszatétovázó ujjakkal emelkedett föl s mielőtt Willoughby kezére hanyatlott volna, a következő szavak kísérték:

- Hölgyeim, Önök a tanúim, hogy részemről nem történt semmi leplezgetés, semmi fenntartás. Adja az ég, hogy szemeim szelidebben lássanak, mint most cselekszik. Nem állt szándékomban, hogy Önök megváltoztassák véleményüket, csak azt akartam, hogy lássák, én hogyan látom őt. Egyébként fogadom, hogy teljesíteni fogom vele szemben kötelességeimet. Ami valamit érő még maradt bennem, legyen az ő szolgálatára. Nagyon fáradt vagyok. Érzem, hogy engednem kell, különben összeroskadok. Legyen az ő akarata szerint, én engedelmeskedem.

- És én köszöntöm a feleségemet! - mondta Willoughby, birtokába véve a leány kezét s a birtoklás gondolatával melengetve magát, miközben végbevitte a gesztust.

Mrs. Mountstuart illetlen sietsége, mellyel a kastélyban igyekezett lenni, még mielőtt Dr. Middleton és leánya elutazik, azt a komor víziót jelenítette Willoughby elé, hogy a lady föltétlenül észre fogja venni az éles fizikai ellentétet, amelyet Laetitiája ma reggel Clarával szemben mutat.

A *szellem* hölgye azonban mégis az övé volt! Az övé, és meg kellett tanulnia, mit jelent ennek a tulajdonságnak a birtoklása abban a nőben, aki a feleségünk.

XXV. FEJEZET,

amely után lehull a függöny.

- A házasságban józanészt kívánok a férfi és a nő részéről, hogy elejét lehessen venni a különféle tragédiáknak.

Ezek voltak Dr. Middleton szavai, válaszul a Willoughby rövid kimagyarázkodására.

Nem mondta, hogy ő atyai részről élt is ezzel a józanésszel, mialatt a tragédia veszélye fenyegetett, vagy legalább is a vígjáték színvonala gyors lankadásúra hanyatlott. A házasodó férfiak és nők szüleit nem volt hajlandó drámai személyeknek látni. Azt sem említette, hogy bizonyos rokonszenvező lenézéssel szemlélte Mr. Dale egészségi állapotát, mivel a szegény gentlemanre nézve nyilván szörnyű gúnyként hatott volna, ha egy palack patterne-i portóit ajánl orvosságul. Le-föl járt s az elutazást sürgette, láthatólag jobban örülve De Craye ezredes társaságának, mint bárki másénak. De Craye ezredes kitartóan udvarolt neki, anekdotákkal szórakoztatta, mindenben kezére járt, elbájolóan figyelmes volt, szóval az az ember, amelyet legszívesebben türt maga mellett a nagytiszteletű doktor, mikor egy új utazás előkészítésének izgalmaiba kellett vetnie magát.

- Ön kitűnő utazópajtás lenne, sir, - jegyezte meg s elbeszélte az ezredesnek a rája mért sorsot, mely szerint a nyári hónapok alatt az Alpesebbe és az alpesi tavakhoz kell kísérsnie a leányát.

Különös, de egy nyári utazás az Alpesebben, előre elhatározott terve volt az ezredesnek is.

Az Alpesek után Észak-Olaszország lakható odui várták Dr. Middleton, hogy a nyár kellős közepén ott rángassák ide meg oda.

Ez az utirány is pontosan így volt felrajzolva a De Craye ezredes kirándulási térképén.

- Ugy hallom, mi júniusban indulunk, - mondta Dr. Middleton.

Csodálatos, de az ezredes is éppen juniust tüzte ki indulási időnek.

- Remélhetőleg találkozni fogunk, - mondotta.

- Örömmel könyvelném el a rám várakozó szórakozások sorában, - felelte a nagytiszteletű doktor, - mert az igazat megvallva, azután minden valószínűség szerint hamarosan egyedül maradok.

- Párizs, Strassburg, Bazel? - kíváncsiskodott az ezredes.

- A Bódeni tó, azt mondják, - szólt Dr. Middleton.

De Craye ezredes sóváran leste az alkalmat, hogy néhány szót válthasson a jövőendő dicső együttes kirándulás harmadik és legszebb részesével is.

Willoughby találkozott vele s az ezredes őszinteségét, mellyel kijelentette, hogy Miss Middleton lesi, azzal jutalmazta, hogy megszerezte neki az alkalmat. Elvezette barátját, Horace-t, a kék szobába, ahol Clara és Laetitia egymást félig átölelve ültek egy csevegéspatak közepén s valami ürüggyel magával hívta Laetitiát. Pár perccel utóbb Mrs. Mountstuart hangosan kiáltott az ezredes után, hogy elkocsizzék vele. Willoughby, akinek a jószolgálati kifogyhatatlanok voltak, noha sorban rászorult mindenki, a kék szobába irányította a ladyt is. Hallotta, amint Mrs. Mountstuart a küszöbön megszólal:

- És ezzel az arccal akar ez az ember egész napra hozzám jönni?

Clara jelent meg és kapcsolta le a ladyt.

De Craye kijött a szobából.

- Min tündödl? - kérdezte tőle Willoughby.

- Azon, - felelte az ezredes, - hogy miképpen tehetnék szert én is olyan jószivre mint te, hogy én is törődhetnék a mások bajával.

- Végre!

- Ah, te igazi jóbarát vagy, Willoughby, igazi jóbarát. És hozzá még kitűnő unokafivér is!

- Hogy-hogy? Clara közlékeny volt?

- Miss Middleton utiterve most van készülóban.

- Csatlakozol hozzájuk?

- Tudod, Willoughby, pompás lett volna, de véletlenül úgy áll a dolog, hogy egy csomó puskaporra tettem szert, amit előbb mind el kell lődöznom s így az az ideám támadt, hogy puskát veszek a vállamra s a tengerpart mentén sirályokat puffantok rakásra, ami legalább ártatlan formája lesz az apa-, anya- és testvérgyilkosságnak, - mert ezek a szerencsétlen madarak az én rokonaim, és az ő sorsuk az enyém is, - a viharmadaraké! És hozzá most még vagy tizenkét órai kellemetes csevegést kell üznöm Mrs. Mountstuarttal, tekintettel arra, hogy előreláthatólag csak éjfélkor fekszik le, sőt erre sem mernék fogadást tenni, olyan kitűnő energiája van a hölgyeknek az ő korában!

Willoughby gunyosan nézett végig ezen a férfin, aki nem tudta eltitkolni, hogy csapás érte, ha mindjárt tréfára fordította is balszerencséjét.

- Sirály! - mormogta.

- Könnyen puszkavégre kapható madárfajta, alkalmasabb a kitömésre, mint a fogyasztásra, - mondta De Craye. - Unokafivéred azonban nagyon hiányozni fog, nem?

- Van valaki, - felelte Willoughby, - aki teljesen pótolni fogja.

A hallban egyideig zavart összevissza-szaladgálás járta: az egész háznép egycsomóba gyült, hogy jelen legyen Dr. Middleton és leánya elutazásánál. Vernont Dr. Corney vitte el a kocsiján, miután további nyugalmat rendelt Mr. Dale-nek s megígérte, hogy az országút mentén utána néz Crossjay urfinak.

- Azt hiszem, az állomáson meg fogják találni s ebben az esetben kérem, parancsolja azonnal vissza hozzám, - mondta Laetitia Clarának.

A felelet gyöngéd kézszorítás volt és Clara keze most Willoughby felé nyult, aki tökéletes udvariassággal hajolt föléje búcsút rebegni.

A csomó tehát ketté volt vágva. A Dr. Middletonék után következő kocsi pedig Mrs. Mountstuarté volt s a kiváló ladyt vitte, De Craye ezredes társaságában.

- Kérem, ne vágjon rám ilyen arcot, - szólt rá a lady az ezredesre. - Nekem is kellett olyasmit szinlelni, amit gyűlölök s nekem is elég tünnivalót kellett elviselnem, hát most aztán mulattasson, vagy itt hagyom magát és alacsonyabbik honfitársához folyamodom, akiről tudom, hogy hivatásszerűen foglalkozik sziverősítő-adagolással! Ki tudná kifürkészni a leányszív mélységeit! Lám, megint csak Lady Busshe-nek lett igaza! És én tévedtem. Lady Busshe született hazárdjátékos. Én sohasem kockázhattam volna olyan kombinációt, mint ő. De Craye ezredes, Ön természetellenesen hosszúra nyújtja az arcát, valósággal szándékosan eltorzítja!

- Asszonyom, - felelte De Craye, - hadseregünk fődicsősége, hogy sohasem tudja, mikor verték meg, ami a brit katonaszív nagyságát mutatja. De van egy csatamező, ahol egy britnek

is el kell ismernie a vereséget, akár mosolyogva teszi, akár sirva s nem is tudom, egy kis üvöltés nem válik-e ilyenkor becsületére?

- Bizonyos vagyok benne, hogy az a lány kezdettől fogva Vernon Whitfordot szerette, De Craye ezredes úr!

- Ah, - nyelte le a keserű csöppet az ezredes, - azt mindenesetre tapasztaltam, hogy nem azt az úriembert szerette, aki engem legeslegközelebről érdekel. Aminélfogva aztán nem is eshetett öladyságának olyan neheze a Willoughby barátunknak tett fogadalom, hogy senki máshoz nem menne férjhez!

- A leányok kifürkészhetetlenek! És Lady Busshe, - mert tudom, hogy nem a jellemekből következtetett, - vaktában elsütött egy szerencsés megjegyzést, ami most aztán a diadala! Csak győzzük hallgatni! Pedig itt lett volna rámnézve a legjobb alkalom! Be kell vallanom, hogy itt lett volna!

- Asszonyom, - hunyorgott De Craye, - talán véletlenül némi célzást ejtett el Willoughby előtt, hogy a kisasszony Vernon Whitford felé hajlik?

- Dehogy, - mondta Mrs. Mountstuart, - nem vagyok én bajkeverő; és egyébként is főbölcseági szabály a grófságban, hogy Sir Willoughby önszeretetét ápolni kell, különben Patterne alighanem újra olyan unalmassá válik, amilyen addig volt, míg úrnő nem került a trónjára. Ha a Sir Willoughby büszkesége jól érzi magát, akkor Sir Willoughby felér egy herceggel. Értem én a férfiak nyitját. Most pedig, ezredes úr, kérem, legyen jókedvű!

- Jobb kedvű is lehetnék, attól tartok, ha mégis tett volna egy ici-pici célzást Willoughby előtt. De Ön nagy lélek, asszonyom s a bosszú, amit az ember a szerelmi játékban kapott ütlegetért fizet, érdemtelennek mutat bennünket a további nyeresre.

Mrs. Mountstuart napernyőjével fenyegette meg az ezredest:

- Megtiltom az érzelmeket, De Craye ezredes ur! Utánuk mindig sóhajok következnek.

- Öt percnyi magambaszállási időt kérek s azután az Ön parancsai szerint átalakulva születek újra, asszonyom, - volt a felelet.

Le sem telt a kért idő s De Craye ezredes máris elbűvölte Mrs. Mountstuartot, aki ennélfogva szintén visszanyerte természetes jókedvét.

Igy, és általában véve még igyebben tért napirendre Sir Willoughby Patterne felett és menyasszony-cseréje felett a rettegett és öntudatlanul imádott világ, miközben a lakodalom ünnepségének előkészületei a grófság szemében visszaragyogtak rá valamit abból a tündöklő fényből, mely nagykorúsága nevezetes napján övezte. Ugyanabban az időben történt ez, mikor két szerelmes is találkozott Svájc és a tiroli Alpések között, a Bódeni tónál. Mellettük nővéri komolysággal ül a Komikum Múzsája. Amint azonban az elmaradt színészcsoport többi tagjaira is vet egy búcsupillantást, ajkait összeszorítja.

- Vége. -

Az első kötet XX. és XXI. fejezetét („*Hires bor, vén bor*” és „*Clara elmékedései*”), valamint a második kötet XVII. fejezetét („*Mely egy fogékony elme kitaláló művészetét mutatja*”), Babits Mihály fordította. Mindkét kötet többi fejezetének fordítása Tóth Árpád munkája.